

Uluslararası Sistemde
Yeni Dengeler
ve
Kuşatıcı Perspektif

Doç. Dr. Güray ALPAR

Stratejik Düşünce Enstitüsü yayınıdır.

ISBN:978-605-70881-1-6

Editör: Dr. Gökberk DURMAZ

Baskı
Karınca Ajans

Birinci Baskı

©

Ekim 2021

SDE YAYINLARI

Aşağı Öveçler Mah. 1330 Cadde No:12 Çankaya/Ankara

Telefon/Phone: (0312) 473 80 45

E-Posta/E-mail: sde@sde.org.tr

YAYINCI SERTİFİKASI: 48294

Uluslararası Sistemde
Yeni Dengeler
ve
Kuşatıcı Perspektif

Doç.Dr. **Güray ALPAR**

Stratejik Düşünce Enstitüsü yayınıdır.

İÇİNDEKİLER

ÖZGEÇMİŞ.....	v
TAKDİM	vi
ÖNSÖZ.....	vii
GİRİŞ.....	viii
BATININ YENİ KÜRESEL RİSK ALGILARI VE MÜNİH GÜVENLİK KONFERANSI.....	10
FRANSA’NIN GÜNÜMÜZDEKİ KÜRESEL POLİTİKALARINDA “DE GAULLE” ETKİSİ	22
ABD GEÇİCİ ULUSAL GÜVENLİK STRATEJİ BELGESİ’NİN ŞİFRELERİ.....	29
ANALİZ: LATİN AMERİKA COĞRAFI, ASKERİ VE GÜVENLİK DEĞERLENDİRMESİ	32
İŞİN ASLI: ABD YUNANİSTAN’DA NE ARIYOR!.....	67
ABD’NİN İÇ HAT MANEVRASI: RUSYA-ÇİN	72
AFRİKA ÜZERİNDE SÜRDÜRÜLEN ASKERİ REKABET VE GÜVENLİK	76
RÜYALARI ÇALINAN TOPRAKLAR VE YENİ SÖMÜRGE MÜCADELE ALANI: MOZAMBİK	92
ORTADOĞU’DA BUNALIMDAN BARIŞ VE HUZURA GİDEN YOL: BAKIŞ AÇISINI DEĞİŞTİRMEK	110
FİLİSTİNLİLERİN SON ÇATIŞMALARDA İSRAİL’E KARŞI BAŞARI KAZANMASININ ON NEDENİ	114
AKIL TUTULMASI VE İŞGAL ALTINDAKİ YUNANİSTAN!.....	119
ENERJİ HAKİMİYET TEORİSİ: STRATEJİK ANLAMDA ENERJİ GÜVENLİĞİ VE TÜRKİYE..	123
ORTA SAHEL BÖLGESİNİN GÜVENLİK DİNAMİKLERİ	127
ANTALYA DİPLOMASİ FORUMU VE YENİ DİPLOMATİK ORTAM	132
AVRASYA’DA MERKEZİ BÖLGENİN GELECEĞİNE DAİR İŞARETLER: BARIŞ KUŞAĞI	135
NATO ZİRVESİ VE ASKERİ YANSIMALARI: PLANLAR/GERÇEKLER	138
DEĞİŞİM VE FARKINDALIK: MİLLİ GÜÇ UNSURLARININ BİLİM VE TEKNOLOJİ İLE DESTEKLENMESİ.....	144
TEHDİT ALGISI, GÜVENLİK VE STRATEJİ: RUSYA ULUSAL GÜVENLİK STRATEJİ BELGESİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ	153
AFGANİSTAN’IN GELECEĞİ VE TALİBAN	161
MEDENİYETLER ÇATIŞMASI TEZİNİN HEZİMETİ VE AFGANİSTAN GERÇEĞİ.....	164
TÜRKİYE’NİN SAVUNMA SANAYİ ALANINDA GURURU: İDEF 2021 ULUSLARARASI SAVUNMA SANAYİ FUARI İZLENİMLERİ.....	168
ÇİN, RUSYA VE İRAN ORTAK ASKERİ TATBİKATLARININ ANLAMI.....	172
ERZURUM’UN GÜVENLİĞİ FERGANA’DAN BAŞLAR	175
ANALİZ: GELECEĞİ TASARLAMAK VE TÜRKİYE’NİN UZAY ÇALIŞMALARI	181
YENİ DENGE ARAYIŞLARI: AMERİKAN-İNGİLİZ VE FRANSIZ MÜCADELESİ	189
200 YIL SONRA FRANSIZLARIN AKDENİZ VE ÇEVRESİNİ TEKRAR DEĞERLENDİRME- Sİ.....	194
SON SÖZ.....	197

Bugün yeni bir şeyler söyleme zamanı!...

ÖZGEÇMİŞ

Doç. Dr. Güray ALPAR

Yeditepe Üniversitesi'nde "Sosyal Antropoloji" ve Gazi Üniversitesi'nde "Tarih" alanlarında doktora eğitimlerini tamamlamıştır. 2020 yılında Sosyal ve Kültürel Antropoloji alanında Doçent olmuştur.

Sosyal ve Kültürel Değişim, Stratejik Dünya Tarihi, Güvenlik ve Uluslararası İlişkiler konularında çeşitli akademik çalışmaları, bildirileri ve makaleleri bulunmaktadır.

Kara Harp Okulu, Kara Harp Akademisi, Silahlı Kuvvetler Akademisi ve Milli Güvenlik akademisini bitirmiştir. Silahlı Kuvvetler Üstün Cesaret ve Feragat Madalyası sahibidir.

Halen Stratejik Düşünce Enstitüsü Başkanlığı görevini sürdürmekte ve çeşitli üniversitelerde lisans ve lisansüstü dersler vermektedir.

Basılmış Kitapları:

Strateji ve Coğrafyayı Anlamak
Türkiye'nin Güvenliğini Anlamak
Strateji ve Savaş Kültürünün Gelişimi
Antropolojik Bakış Açısıyla Stratejik Dünya Tarihi
Türkiye'nin Doğu Sınırı: Göçmenler ve Göç Süreçleri
Sosyal ve Kültürel Yönleriyle: Bingöl
Batı Afrika Kabile Dilleri
Gambiya'da 15 Yıl
Pasinler Zaferi

Kitapta Bölüm Yazarlığı:

21. Yüzyılda Türkiye Moğolistan İlişkileri
Kritik Altyapı ve Tesislerin Korunması
Uluslararası Sistemde Venezüella
Milliyetçilik: Teori ve Teorisyenler

Editör:

SDE Akademi Dergisi

Projeler (AB)

Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi (Proje Lideri)
İnsan Hakları (Proje Lideri)
Kolluğun Profesyonelleştirilmesi (Eğitim Modül Lideri)

TAKDİM

Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE) Başkanı Doç. Dr. Güray Alpar, son bir yıl içinde “Türkiye’nin Güvenliğini Anlamak” ve “Uluslararası İlişkilerde Stratejiyi ve Coğrafyayı Anlamak” kitaplarından sonra şimdi de bir başka yayını olan “Uluslararası Sistemde Yeni Dengeler ve Kuşatıcı Perspektif” isimli eseriyle günümüzde uluslararası sistemdeki bunalımları ve değişim ihtiyacını anlamlı bir şekilde ortaya koyuyor.

Emekli bir general olan Alpar, askeri tecrübesinin yanında tarih alanında doktora ve sosyal antropoloji alanında doçent unvanına sahip ve eserinde bu bilgilerini bir araya getirerek disiplinlerarası bir anlayışla olayları yorumluyor ve anlaşılır kılıyor.

Sorunları çözemeyen ve insanlara mutluluk getiremeyen sistemler yok olmaya mahkumdur. Birdenbire ortaya çıkan yüzeysel bir düşünüşle binlerce yıllık bir birikimi yok saymak büyük bir hataydı. Her olayı güçle çözebileceğini düşünmek de öyle. Son 200 yıldır dünyanın yaşamaya mecbur bırakıldığı uluslararası sistem, insanlığın ihtiyaçlarına cevap veremediği gibi bu sistemin sahibi ülkelerin insanlarını bile mutlu edemedi. Zaten etmesi de beklenemezdi. Çünkü felaketlere yol açan çoğu olayın arkasında içeriği doldurulmamış birçok temelsiz kavram yer almakta. Uydurulmuş her yeni kavramda, ortada daha önce kimsenin olmadığı bir dünyayı farz etmek ne kadar gerçek dışı ise kavramları “biz ve onlar” ve “çıkarlar” gibi basit olgular üzerine inşa etmek de o derece kopuşlara yol açıyor. Köksüz ve uydurma kavramlar arasında insanlar sıkışmaları ve kaybolmaları yaşıyor.

Bu anlamda özellikle dünyamızın son dönemde yaşamaya mecbur bırakıldığı uluslararası sistemin insanı ihmal edişi ve ihtiyaçlara cevap verememesi nedeniyle yaşadığı sıkışmaları ve mevcut adaletsiz yapıyı yaşanan örneklerle ortaya koyan Alpar, böylesi bir ortamda binlerce yıllık medeniyet birikiminin tekrar hatırlanması gereğine işaret ediyor ve daha adaletli bir dünya için önerilerini ortaya koyuyor. Güvenin azaldığı böylesi adaletsiz bir ortamda güç dengeleri de etkileniyor ve gücü temsil edenler giderek güçlerini kaybederken başka noktalarda yeni güç merkezleri ortaya çıkıyor. Sayın Alpar ise yaşanan olaylar üzerine yaptığı yorumlarla stratejik açıdan değişimi görüyor ve bizlere yeni döneme dair işaretleri veriyor. Stratejik Düşünce Enstitüsü Başkanı Doç. Dr. Güray Alpar’a bu değerli çalışmasından dolayı teşekkür ediyor ve eserin okuyuculara yeni ufuklar açacağına inanıyorum.

Prof. Dr. Musa YILDIZ
Gazi Üniversitesi Rektörü

ÖNSÖZ

Stratejik düşünce Enstitüsünün sayın başkanı Doç. Dr. Güray ALPAR'ın uzun çalışmalar sonucu kaleme alınmış yeni kitabının okuyuculara kazandırılmasının akademik düşüncede önemli bir yere karşılık geldiğini değerlendiriyorum. Kendisi disiplinli okumalar neticesinde edindiği bilgilerini tahlil etme, karşılaştırma ve değerlendirme yaparak bir sonuca ulaşmaya dayanan kapsayıcı analizlerden oluşan yazılarını bize kitabında yeniden sunuyor.

Uluslararası sorunları çözebilmek adına belli bir mercekten geçirecek sergilediği ana yaklaşımları ile tutucu ve sathi değil derinlikçi bir bakışa sahip olduğunu bize gösteriyor. Yazılarında sıkça bilinen tekrarlar yerine bütüncül bakışın sağladığı tutarlı ve derinlikçi görüşlerin öne çıktığı kolayca anlaşılıyor. Bürokrasi tecrübesi yanında, Uluslararası temsil misyonu görevlerinde de bulunan Doç. Dr. Güray ALPAR'ın, her biri birbirinden değerli kabul edilebilecek değerlendirme ve analizlerinden herkesin faydalanabilmesinin bu kitapla imkânı da elde edilmiş oluyor.

Stratejik Düşünce Enstitüsünde beraber çalışma fırsatı elde ettiğim sayın Doç. Dr. Güray ALPAR'ın bölgesel uzmanlık gerektiren seviyede kaleme alındığı açıkça görülen değerlendirmelerinden benim de çokça faydalandığımı belirtmek isterim. Tam bir fikir işçisi titizliği ile hazırlandığı belli olan ve uluslararası sistemi, uluslararası güvenlik ve sorunları, bölgesel ittifak ve karşıtlıkları ortaya koyan bu eserin bahsedilen konularda çalışma yapan ve ileri seviye değerlendirmelere ihtiyaç duyan tüm araştırmacılar ile akademik çalışma yapanlara içtenlikle tavsiye ediyorum.

Bu eserin sayın Komutanım Doç. Dr. Güray ALPAR'a hayırlı olmasını dilerken aynı zamanda yeni çalışmalar yapmak adına güçlü bir motivasyon sağlamasını bekliyor, bu başarılı eserinden dolayı kendisini tebrik ediyor ve en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Doç. Dr. Mehmet GÜNEŞ

GİRİŞ

Doğruluk ya da hakikat bilimin çözülmesi en zor sorunsallarından birisi. Bu noktada özellikle geleceği ilgilendiren stratejik konulardaki bilgileri, başkalarının yönlendirilmiş bakış açılarından ziyade doğru kaynaklardan ve milli bir şekilde içselleştirebilmek önemli.

Son 200 yıldır dünyanın yaşamaya mecbur bırakıldığı uluslararası sistem, insanlığın ihtiyaçlarına cevap veremediği gibi bu sistemin sahibi ülkelerin insanlarını bile mutlu etmedi. Yaşamak zorunda bırakıldığımız sözde dünya düzeni, kurallarını kendisinin koyduğu ve insanı yok sayan adaletsiz bir anlayış içinde acılar üretmeye devam ediyor. Felaketlere yol açan birçok olayın arkasında ise içeriği doldurulmamış birçok temelsiz kavram yer almakta. Uydurulmuş her yeni kavramda, ortada daha önce kimsenin olmadığı bir dünyayı farz etmek ne kadar gerçek dışı ise kavramları “biz ve onlar” ve “çıkarlar” gibi basit olgular üzerine inşa etmek de o derece kopuşlara yol açıyor. Köksüz ve uydurma kavramlar arasında sıkışmaları ve kaybolmaları yaşıyoruz.

Modernleşmeye ait kavramlar, genelde 18. yüzyıldan başlayarak, sözde “Aydınlanma Düşünürleri” tarafından ortaya atılan ve nesnel bilimi, evrensel ahlakı ve hukuk kurallarını kendi mantıkları doğrultusunda yeniden yorumlayarak geliştirme çabalarının bir sonucuydu. Ancak, binlerce yıllık insanlık birikimini yok sayarak yeniden üretilen bu köksüz kavramlar ve sınırlı tarih yazılımı, güvenin ve insanın kendisini bulduğu nirengi noktalarının da kaybolmasına yol açmış ve insanlık kendi uydurduğu kavramlar arasında kaybolmuştur. Bu anlamda adaleti sağlama aracı olan “güç” kavramı da “zalim” olma niteliği kazanmış ve bu arada kaybolan değerlerden birisi de “adalet” olmuştur. Oysa adalet; kuralların herkes için eşit bir şekilde uygulanması; doğruluk, hukuka uygunluk ve insanların hakkını gözetmek olarak tanımlanmıştı.

Binlerce yıllık medeniyetlerin yarattığı birikimi yok sayarak oluşturulan bu ortamda insanın yok sayılması sonucu ortaya çıkan buhranda mevcut güçler giderek zayıflıyor ve belirgin bir şekilde yeni güç merkezleri ortaya çıkıyor. Yaratılan ve adına modern dünya dedikleri hayali ortamda büyük bir sıkışma ve bunalım var. Bütün bu sahte oluşumlara içinde insanlık yeni bir çıkış arıyor

ve olması gerektiği gibi özüne dönüşü arzuluyor. Doğrulara ulaşmak için özümüzdeki nirengi noktalarını yeniden bulmaya ihtiyacımız var.

Bu çalışma; mevcut sistemin işleyişindeki sıkıntıları gerçek olaylarla ortaya koyduktan sonra, yeni bir sistemin oluştuğuna dair emareleri gösteriyor çıkış yolunun işaretlerini veriyor. Mükemmellik iddiasında olmayan bu kitaptaki eksiklikler için şimdiden okuyucuların hoşgörüsünü bekliyoruz.

Batının Yeni Küresel Risk Algıları ve Münih Güvenlik Konferansı

22 Şubat 2021

Yüzyıl önce (1922) Alman filozof Oswald Spengler (1880-1936) “Batının Çöküşü” isimli eserinde (Spengler, 1997) yaşanan çürümeyi işaret ederek, Avrupa’nın dünya hegemonyası sona erecek! öngörüsünde bulunmuştu. Bu aynı zamanda, kendini farklılaştırmak adına, karşıtlık ve iki zıt dünya üzerine oturtulmaya çalışılan kavramların da çöküşü anlamına geliyordu. Gerçekten de Batı, egemen güç ve paradigmanın temsilcisi olarak, özel ve ayrıcalıklı bir konumda olduğunu düşünüyor ve bilim ve siyaset yapma tarzında; katı, kapalı, dışlayıcı, otoriter, hiyerarşik olma özelliklerini taşıyordu (Özdemir, 2004:65).

Batı’nın yanlış kavramlarına karşı çıkan başka filozoflar da vardı. Toplum eleştirmeni ve analitik felsefenin kurucularından birisi kabul edilen ve insan hakları ve düşünce özgürlüğüne ilişkin çalışmalarıyla 1950 yılında Nobel Ödülü alan Bernard Russell (1872-1970), bilimin insanlık yararına kullanılmasını savunmuş, ABD’nin Vietnam savaşına ve savaş suçlarına karşı çıkmış ve ABD Başkanı Johnson’ı “savaş suçlusunu” olarak yargılamıştı.

2020 yılında “Batı’nın çöküşü” resmi olarak ilan edildi.

2020 yılında geldiğinde ise Münih Güvenlik Konferansında “Batı’nın Çöküşü” resmi olarak ilan edildi. Konferansın başkanlığını yürüten Emekli Büyükelçi Wolfgang Ischinger, bu çöküşü diplomatik bir dille “Batı artık içeriden ve dışarıdan yükselen itirazlarla karşı karşıyadır.” diye tanımlarken, aslında raporun tamamında bu itirazın “risk” ve “tehdit” algılamalarını ifade ettiği de ortaya çıkıyor (Munich Security Report, 2020). Zaten raporun başlığı da bununla ilgili: BATISIZLIK. Küresel ölçekte kuralların ve referans noktalarının işlevsiz hale geldiği ve kendi insanının bile rahatsızlık duyarak itiraz ettiği bir ortamda bu konferansın vurguladığı ifadeler üzerinde durulmaya değer görünmektedir. Her şeyden önemlisi Dünya’nın giderek daha az “Batılı” hale geleceği öngörüsü bu konferansta daha da belirginleşiyor.

Münih Güvenlik Konferansı, 1962 yılı Ekim ayındaki, ABD ile Sovyetler Birliği arasında Küba’ya yerleştirilen füzelerle ilgili olarak ortaya çıkan krizden sonra, Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) üyeleri arasında ortak bir anlayışın geliştirilmesi düşüncesinden doğmuştu. Bugün ise konferans raporlarının güvenlik alanında başvurulan bir referans haline geldiği görülmektedir. Bu anlamda Konferansın günümüze kadarki seyrini değerlendirerek bir analiz yapmakta fayda olduğu düşünülmektedir.

Münih Güvenlik Konferansları 1963 yılından beri yapılıyor.

Uluslararası Münih Güvenlik Konferansı ilk kez 1963 yılında “Askeri Bilimler Buluşması” adıyla düzenlendi ve II. Dünya Savaşı sonrası Avrupa ve ABD ilişkilerinin geliştirilmesi ile Sovyet tehdidine karşı alınabilecek tedbirleri içeriyordu. Konferansın kurucuları Ewald Heinrich von Kleist adında bir Alman yayıncı ve Amerikan Fizikçi Edward Teller’di (Yurttaşer, 2017:1).

1963 yılından bu yana düzenlenen Münih Güvenlik Konferansı (MCS), uygulanması zorunluluk içermemesine rağmen dış politika ve güvenlik konusunda dünyada en saygın forumlarından birisi. Gayri resmi bir ortamda başkanlar, başbakanlar, dışişleri ve savunma bakanları ile askeri liderler arasında güvenlik konusunda görüş alışverişinde bulunmayı amaçlıyor. Münih Güvenlik Konferansının önemli bir özelliği de katılımcılara, resmi söylemler dışında gündeme getirmek istedikleri bazı görüşlerini muhataplarına doğrudan söyleme fırsatı vermesi.

Soğuk Savaş Döneminde Sovyetler Birliği ve onun güdümündeki Varşova Paktı’na karşı görüş birliği oluşturmakta önemli katkılar sağlamış olan bu konferansın, Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra katılımcılar ve gündeme aldığı konular bakımından küresel bir nitelik kazandığı görüldü. Bu yıllar artık bütün dünyada tek bir gücün egemen olduğu algısının konuşulduğu dönemlerdi.

Soğuk Savaş Sonrasında konferansa katılım ve çalışma alanları genişledi.

1990 yılında konferansa Rusya ve diğer Doğu Avrupa devletlerinin de katılımı ile çalışma alanlarının genişlediği görüldü. 1995 yılında ise Çin, Hindistan ve Japonya konferansa dahil oldu.

2000 yılından itibaren dünyada ABD harici güçlerin tekrar ortaya çıkma emareleri vardı. 2007 yılında 43. Konferansta Rus lider Vlademir Putin, “Tek kutuplu dünyanın artık kabul edilemeyeceğini ve ABD’nin dünyaya hâkim olmayacağını” söyledi (Bilgin,2010:32). 2015 yılında ise Konferans ilk kez “Çökmekte Olan Düzen-Gönülsüz Koruyucular” isimli çok önemli küresel ölçekli bir rapor yayınladı.

Rapordaki önemli tespitler şu şekildedir:

Soğuk Savaş sonrası beklentiler gerçekleşmemiştir.

Rusya’nın Kırım ve Ukrayna krizleriyle birlikte savaş Avrupa’ya tekrar dönmüştür.

AB’nin mali ve iç sorunları vardır.

ABD savaş yorgunluğu ve kendi devletini inşaaya yönelmesi nedeniyle uluslararası sistemi düzenlemeye karşı isteksizdir.

Avrupa, Asya ve Ortadoğu’da Soğuk Savaş Döneminin jeopolitik mücadelelerine benzer eğilimler oluşmuştur.

Ortadoğu’da yaşanan savaşlar, devlet dışı aktörlerin hızlı yükselişi ve ekonomik krizlerin önlenememesi küresel düzenin çöküşünün işaretleridir.

Bu noktada özellikle, mevcut uluslararası sistemin beklentilere cevap veremediğinin ve küresel çöküşün başladığının vurgulanması önemli tespitlerdir.

Yine 2015 Konferansında, “Euroasia” isimli bir şirkete yaptırıldığı söylenen bir kamuoyu araştırmasından söz edilmiştir. Aynı araştırma 2016 yılında da yaptırılmış ve katılımcılara o yıl için en önemli 10 jeopolitik riskin neler olduğu sorulmuştur.

Araştırmanın 2015 ve 2016 yılı için sonuçlarını karşılaştırdığımızda karşımıza şu tablo çıkmaktadır.

Risk	2015	2016
1	Avrupa politikaları	Transatlantik ortaklığın çöküşü
2	Rusya	Avrupa'nın sınırlarını kapatması
3	Çin	Çin'in artan etkisi
4	Silahlanma	İSİD ve diğer terör saldırıları
5	İŞİD	Suudi Arabistan'da istikrarsızlık
6	Zayıf Liderler	Özel şirketlerin hegemonyası
7	Stratejik Sektörlerin Yükselişi	Siyasi liderlerin öngörülememesi
8	Suudi Arabistan-İran mücadelesi	Brezilya'da siyasi ve ekonomik istikrarsızlık
9	Tayvan-Çin anlaşmazlığı	Seçimlerin yeterli sayıda olmaması
10	Türkiye	Türkiye Cumhurbaşkanı'nın saldırgan taktiği

Uzun zamandır Avrupa'nın güvenliğini sağlayan ve buna rağmen çeşitli bahanelerle AB'ne alınmayan Türkiye'nin, kimlerle yapıldığı belli olmayan bu yoklamalarda bir tehdit olarak gösterilmesi ise ilginçti. Ancak üzerinde uzlaşılan konu, “Transatlantik ortaklığın çöküşü”nün daha belirgin hale gelmiş olmasıydı.

Liberal demokrasilerin krizi, terör, Pasifik bölgesinin paylaşımı ve ABD'nin uluslararası güvenlik sisteminden çekilmesinin yaratacağı güç boşluğunun tartışıldığı ve uluslararası güvenliği II. Dünya Savaşından bu yana bu kadar

kırılgan olmadığının vurgulandığı 2017 yılındaki 53. Konferansın anahtar kelimeleri ise Trump, Brexit, AB-NATO krizleri ve yükselen milliyetçilikti.

Trump'ın yönetime gelmesi ile Transatlantik ittifak içerisinde rahatsızlıklar belirginleşti.

Bu kapsamda, ABD Başkanı Trump'ın söylemleri ile yaptıkları önemliydi. Nitekim ABD'de Trump'ın başkan olması ile "Transatlantik İttifak" içerisinde, ABD politikalarına olan rahatsızlık da belirgin bir şekilde ortaya çıkmaya başladı. Bu dönemde ittifak içinde stratejiler ve tehdit değerlendirmeleri ile "külfet paylaşımı" konuları daha sık konuşuluyordu ve o güne kadar Batı'nın bir "aile toplantısı" olarak isimlendirildiği konferans, ayrılıkların, ayrışmaların ortaya çıktığı bir arenaya dönüşüyordu. Bu bir anlamda, çoğu zaman yerine tam olarak oturtulamamış ve Kuzey Amerika ve Avrupalı liberal demokrasilerden oluşan bir tasarımı açıklamak için kullanılan "Batı" kavramını iyice tartışmaların ortasında bırakıyordu. Farklı geleneklerin bir karışımı olan ve farklı yapılardan oluşan bu kavram liberal demokrasi, insan hakları, serbest piyasa ekonomisi ve uluslararası işbirliğine bağlılık gibi kavramlar üzerine oturtulmuştu ve şimdi bütün kavramlar çatlayarak belirsiz hale gelmeye başlamıştı. Kısaca Batı, manevi değer üretmekte yetersiz kaldığı gibi, o güne kadar yarattığı sözde değerleri de yitirmeye başlamıştı. Demokratik değerlere sahip olan herkesin katılmadığı bu kapalı topluluk, söylemlerinin aksine; dışlayıcı dini, etnik ve kültürel söylemlerinin içinde hapsolmüştü.

ABD söylemleri müttefiklerinde tepki yarattı.

Trump, Brexit sürecini desteklemiş ve diğer AB üyelerine bu süreci örnek olarak göstermişti. 2018 yılında Brüksel'de düzenlenen NATO zirvesinde yaptığı konuşmada ise üye ülkelerin savunma harcamalarını milli gelirlerinin %4'üne çıkarmalarını istedi. Seçim konuşmasında da Almanya'nın son 25 yılda savunma harcamaları nedeniyle kendilerine bir milyar dolar borçlu olduğunu söyledi. Şüphesiz Trump'ın savunma harcamaları ve mali boyutları öne çıkarılan açıklamaları ile üyelerin ortak savunma alanında diğer katkılarını görmezden gelerek sadece paraya odaklanması, Avrupa'daki müttefiklerinde tepki yarattı. Merkel, Almanya'nın ittifaka askeri birlik katkısından söz ederken, halihazırda dünyanın farklı bölgelerinde 4 bine yakın askeri operasyonda görev aldıklarına vurgu yaptı. Danimarka Başbakanı Lars Løkke Rasmussen, her şeyin sadece parayla ölçülemeyeceğini, askerlerinin Afganistan'da hayatlarını kaybettiklerini belirtti. Fransa Cumhurbaşkanı Macron ise kolektif güvenliğin sadece rakamlara indirgenemeyeceğini söyledi.

ABD sadece kendi söylemlerinde ısrar ediyordu.

Bu kapsamda en büyük eleştiri ise hiç şüphesiz ABD'nin ittifakın tümünü ilgilendiren konularda kendileriyle yeterince istişare etmeden politikalar belirlemesiydi. Nitekim bir sonraki yıl Londra'da düzenlenen NATO zirvesinde Türkiye'nin sunduğu "PYD/YPG'nin terör örgütü sayılmasına ilişkin plan" kabul edilmeyerek, zirve sonuç bildirgesinde sadece "ittifakın terörizmin her türlü formuyla mücadeleye devam edeceği" gibi genel bir ifade kullanılırken, Avrupalı üyeleriyle aralarında tartışma olmasına rağmen, ABD'nin istediği doğrultuda sonuç bildirgesinde "Çin'e karşı ittifak olarak birlikte hareket edilmesi" ve yine Çin'e yönelik olmak üzere "5G teknolojisine geçişte güvenli ve esnek sistemlere güvenilmesi gerektiği" ifadeleri yer almıştır.

Benzer şekilde Avrupa ülkelerinin çoğunun farklı fikirde olmasına rağmen, Trump'ın İran ile yapmış olduğu nükleer anlaşmadan çekilmesi ve İran'a yönelik yaptırımlar uygulaması da bu duruma bir örnek olarak verilebilir. Yine oluşan durum sebebiyle, 1990 yılının ikinci yarısından itibaren başlayan Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK) çabalarının bu dönemde daha bariz bir şekilde öne çıktığı görüldü. Bunun arkasında ABD'nin Avrupa üzerindeki etkisinden rahatsız olan ülkeler vardı. Bunların başında ise Avrupa Birliği içinde, özellikle Brexit sonrası İngiltere'nin ayrılmasıyla birlikte nükleer gücüne de dayanarak etkin bir güç olmayı arzulayan Fransa bulunuyordu.

Fransa zaten önceden beri NATO ve ABD'ye karşıydı.

Fransa, Avrupa ülkelerine güvenlik ihtiyacını karşılamak için artık ABD ve NATO'ya güvenilemeyeceği fikrini aşıyordu. Nitekim 2019 yılında Macron, İngiltere merkezli Economist dergisine verdiği röportajda, tek başına yapamayınca daha doğrusu başarısız olunca daha sonraları dönüş yapacağı şekilde "Şu an yaşadığımız NATO'nun beyin ölümüdür" demesi bunun en bariz göstergesiydi. Aynı konuşmasında gerekçe olarak, ABD'nin NATO'ya danışmadan Suriye'den askerler çekmesini gösteriyordu ve ABD'nin müttefikleri ile stratejik karar alma süreçlerinde hiçbir koordinasyon yapmamasından duyduğu rahatsızlığı ortaya koyuyordu. Gerçekte Fransa, Sovyet tehdidinin en çok hissedildiği 1966 yılında NATO'nun askeri kanadından ayrılmış, yapması gereken harcamaları kendi ekonomik kalkınması için kullanmıştı. 1966 yılında Fransa Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle "Fransa'nın bağımsız bir savunma politikası olması gerektiği"ni ifade ederek NATO'nun askeri kanadından çekilmiş ve bu nedenle NATO Genel Merkezi ve Avrupa Kuvvetler Komutanlığı (SHAPE) apar topar Paris'ten Belçika'ya taşınmıştı. Fransa'nın NATO'nun askeri kanadına dönüşü ise Sovyetler Birliği yıkıldıktan çok sonraları olacaktır. Kısacası Avrupa'nın tehdit altında olduğu o kritik günlerde, Fransa Avrupa'yı

yalnız bırakmış ve Sovyetleri bir tehdit olarak görmemişti. Bugün de Fransa asıl olarak Rusya'yı bir tehlike olarak görmüyor. Macron'un eleştirdiği bir diğer konu ise ABD'nin Orta Doğu'ya ilgisini kaybederek Asya'ya yönelmesi. Daha önce Rusya'yı bir "Ortak" olarak tanımlayan Macron'a göre; Avrupa'da barış inşa edilmek isteniyorsa Avrupa, Rusya ile ilişkilerini mutlaka tekrar gözden geçirmeli.

Fransa'nın istediği, sadece Ortadoğu ve Afrika'daki egemenliğini devam ettirmek için kendisine destek sağlayacak bir NATO idi.

Artık kendi başına operasyonlar gerçekleştirmesi zorlaşan ancak NATO'ya da karşı olan Fransa, NATO içerisinde de askeri harcamaları hep asgari düzeyde tutmuştur, tutmaktadır. Halen NATO içerisindeki askeri harcamaların %72'sinden fazlasını ABD tek başına karşılarken, Fransa'nın askeri harcamaları GSMH'sının %1.7'si tutarındadır. Bu harcamaların çoğu da zaten Fransa'nın Afrika'daki sömürgelerini elinde tutmak için harcanmaktadır. 1962 yılından beri Afrika'da egemenliğini korumak adına tek başına yüzlerce operasyon gerçekleştirmiş olan Fransa, 2013 yılından itibaren terörle mücadele adı altında Afrika'da yeni operasyonlar başlatmıştır. Ancak bu operasyonlar giderek Fransa için zor olmaktadır. Fransa, Macron'un izlediği bencil ve artık gerçekçi olmayan politikalar nedeniyle giderek yalnızlaşmaktadır. Fransa'nın NATO'ya yönelik eleştirilerinin arkasında, NATO'nun gücünü Afrika ve Ortadoğu'da kendi yanında tutma ve eskisi gibi egemenliğini bu bölgelerde sürdürme çabası yatmaktadır. Kısaca Fransa, ABD ve NATO'nun Avrupa'da bulunmamasını istemekte ve Rusya veya Çin'e karşı değil, kendisinin kontrolü altındaki bölgelere yoğunlaşmasını beklemektedir.

Almanya, Fransa ile aynı şekilde düşünmüyordu.

Diğer taraftan Macron'un, NATO ile söylediği sözler hakkında Almanya Başbakanı Angela Merkel farklı düşünmektedir. Merkel'e göre; NATO'nun sorunları vardır ancak Macron'un ifade ettiği gibi bunu sert sözlerle dile getirmek yanlıştır. Merkel'e fikrine göre "Transatlantik Ortaklık" Avrupa güvenliği için vazgeçilmezdir.

2019 yılındaki konferansın ana teması ilginçti: "Dağılan düzende parçaları kim toplayacak?"

2019 yılında gerçekleşen 55. Münih Güvenlik Konferansında ise 35 civarında devlet başkanı ve başbakan ile 100 kadar bakan ve toplamda 500'den fazla katılımcı bulunuyordu. Konferansta "Liberal Düzen Dağılıyor" söylemi vurgulanırken ana tema "Büyük Puzzle: Parçaları kim toplayacak?" olmuştu. Ortada bir parçalanma olduğu gerçektir ve toplayacak birileri aranılıyordu. Siyasi kriz-

ler, kalıcı hale gelmiş çatışma noktaları, terörist saldırısı tehlikesi, Brexit, popülist siyasetin yükselişi, nükleer anlaşmaların bozulması ve iklim değişikliği yanında ufukta görülmeye başlanan büyük güçler arasındaki çatışma riskleri konferansta öne çıkarılan hususlardı. Bu noktada özellikle liberal demokrasi ve serbest piyasa ekonomi modelinin karşısına, otoriter devlet kapitalizmleriyle çıkan Rusya ve Çin'e nasıl karşı konulabileceği üzerine dikkat çekilmişti.

ABD Başkan Yardımcısı Mike Pence, bu konferansta yine bütün olayları kendince yorumlayarak, NATO ülkelerinin daha çok savunma harcaması yapmalarını, Avrupa ülkelerinin İran ile yaptıkları anlaşmadan çıkmalarını, Almanya'nın Rusya ile sürdürdüğü Kuzey Akım-2 projesini bırakmasını ve Türkiye'nin Rus yapımı S-400 füzelerini almaktan vazgeçmesini istemiştir. Merkel ise ABD ile Avrupa arasındaki farkları ortaya koyduğu konuşmasında, çok taraflı işbirliği kuralı ve diplomasiyi önceleyen dış siyaset perspektifine vurgu yapmıştır. Batı ile Rusya arasındaki bağın koparılması durumunda bu boşluğun Çin tarafından doldurulabileceğini belirten Merkel, konuşmasında Türkiye'nin mültecilere yönelik politikalarını övmüştür.

2020 yılında "Batı" kavramına karşı eleştiriler daha da artmıştı.

2020 yılındaki konferanstan sonra yayınlanan, yaklaşık 100 sayfadan oluşan ve çeşitli anket ve mülakatlarla desteklenen raporda ise ABD, Rusya, Çin ve Avrupa'nın güvenlik pozisyonları incelenmiş ve Batılı ülkelerin küresel düzeydeki çatışmalara seyirci kaldığı eleştirisi yapılırken, Batı'nın küresel ve özel boyutta kendi değerleri açısından kararsızlığa düştüğü vurgulanmıştır. Akdeniz, Orta Doğu ve Güney Asya'daki krizlerin değerlendirilmesi ile aşırı sağ akımlar ve uzay ve iklim güvenliği ise gündeme gelen diğer konular olmuştur.

ABD ise yine, Avrupalı müttefikleri ile arasında Çin, Rusya ve İran gibi konulardaki farklılıkları görmezden gelmiş ve ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo, Transatlantik ittifakın ölümünü dair söylemlerin abartılı olduğunu belirterek, Batı'nın kurallara dayalı uluslararası düzeninin, bireylerin haklarını ve ekonomik refahını sağlamak için en iyi sistem olmaya devam ettiğini savunmuş ayrıca daha da ileri giderek, "Batı kazanıyor, birlikte kazanıyoruz" demiştir (Birnbaum, Loveday ve Hudson, 15 Şubat 2020).

Bu konferansta Fransa'nın tavrı her zamanki gibi nükleer gücünü öne çıkararak, Avrupa egemenliğini uluslararası sahneye cüretkâr bir şekilde yansıtma şeklinde olmuştur. Bu noktada Fransa, İngiltere'nin AB'den ayrılmasından sonra, AB içindeki tek güç olarak öne çıkmak ve AB'yi kendi hedefleri doğrultusunda kullanmak istediğini belirgin hale getirmiştir. Ancak Almanya'nın, Fransa liderinin ihtiraslı fikirlerine büyük oranda katılmadığı ve daha sağdu-

yulu hareket ettiği görülmektedir. Bunu anlamak için Almanya Cumhurbaşkanı Steinmeier'in açılış konuşmasını incelemekte fayda vardır (Steinmeier, 14 Şubat 2020).

Rusya, uluslararası hukuku bütünüyle yok sayarak Kırım'ı ilhak etmiş, suç işlemiş ve kendini tecrit etmiştir. Bu suretle askeri gücü ve Avrupa kıtasındaki sınırların şiddet yoluyla yeniden çizilmesini tekrar siyasi bir araca dönüştürmüştür. Sonuç, belirsizlik ve öngörülemelik, çatışma ve güven kaybıdır.

Çin, uluslararası kurumlarda da önemli bir aktör haline geldi ve küresel kamu mallarının korunması için vazgeçilmez oldu. Aynı zamanda, uluslararası hukuku kabul etmekte seçici davranmakta ve sadece kendi çıkarlarına aykırı olmadığı durumlarda uygulamaktadır. Güney Çin Denizi'ndeki eylemleri bölgedeki komşularına rahatsızlık vermektedir. Ülkedeki azınlıklara yönelik eylemleri hepimizi endişelendiriyor.

Amerika Birleşik Devletleri, uluslararası bir topluluk kavramını reddediyor. Her ülkenin kendine dikkat etmesi ve kendi çıkarlarını tüm çıkarların önüne koyması gerektiğine inanıyor. Sanki bu, kendini düşünen herkesin, herkesi dikkate aldığı anlamına geliyormuş gibi. 'Yeniden harika' olmak- komşular ve ortaklar pahasına bile olsa. Ancak bu senaryoda, birinin güvenliği diğerinin güvensizliğidir. Bu şekilde düşünmek ve hareket etmek hepimizi rencide eder. Birincisi, bizi herkesin kendi güvenliğini başkalarının pahasına sağlamaya çalıştığı bir döneme geri götürür. Kaçınılmaz sonuç: Daha fazla güvensizlik, daha fazla silahlanma, daha az güvenlidir. Büyük ülkeler bundan küçük ülkeler kadar korkmalıdır. Ayrıca, büyük güçlerin artık kuralları çok ciddiye almadığı ve düzenin garantörü ve koruyucusu olarak hareket etmediği bir ortamda, orta boy ve küçük güçlerin kendi başlarına çözeceklerine inandıkları sayısız çatışma var.

Almanya, 1990 sonrası tarihinde ilk kez sadece dost ülkelerle çevrili. Bu durum bizde zaman zaman komşularımızın dünyayı bizden farklı gördüğü, akut sorunlu noktalara bizden daha yakın oldukları, varoluşsal bir tehlike hissettikleri gerçeğine karşı kör kalmamıza neden oldu.

Avrupa Birliği'ne baktığımızda, gördüğümüz şey, kümeleşme değil ekonomik ayrışmadır. Siyasi ve giderek artan bir şekilde ideolojik olarak bölünmeler görüyoruz. Avrupa birbirine yaklaşmadı ve bunun sorumluluğu sadece diğer herkese ait değildir.

Bu konuşma analiz edildiğinde, Almanya'nın uluslararası sistemin işleyişi konusundaki fikirlerini bir derece ortaya koyduğu görülür. Rusya'nın Kırım'ı işgal ederek kendisine karşı bir güvensizlik yarattığı kadar, Çin'in uluslararası

hukuku sadece kendi çıkarlarına karşı olmadığında uyguladığı, ABD'nin kendi güvenliği için başkalarının güvenliğini dikkate almadığı ve Almanya'nın komşularının dünyayı farklı görmesine karşı kör kaldığı ve son olarak AB ülkelerinin ekonomik ve ideolojik olarak ayrışıp, bölündüğünü ifade etmesi Almanya Cumhurbaşkanı Steinmeier'in önemli tespitleridir.

NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg'in ifade ettiği hususlarda önemliydi (Stoltenberg, 15 Şubat 2020).

“Avrupa yalnızca Avrupa anlamına gelemmez. Avrupa'yı Kuzey Amerika'dan uzaklaştırmak için yapılan herhangi bir girişim, sadece transatlantik bağı ve küresel sahnede rekabet etme yeteneğimizi zayıflatmakla kalmıyor, aynı zamanda Avrupa'yı bölme riskini de taşıyor. Birlikte olan bir Avrupa ve Amerika'ya inanıyorum. Bu yüzden kendimizle rekabet etmemeli ve farklılıklarımızı konuşmalıyız.”

2020 Münih Güvenlik Konferansı sonucunda, Çin ve Asya ülkelerinin ekonomilerinin yükselişi nedeniyle ABD ve Avrupa'nın artık küresel ekonomi alanında üstünlüklerinin sona erdiği ile ABD'nin küresel koruyucu rolünü terk ettiği vurgulanmış ve bu nedenle oluşan boşluğun Rusya, İran ve Türkiye gibi ülkeler tarafından doldurulduğu değerlendirilmiştir.

Kısaca daha önce belirtildiği şekilde raporunun başlığı “BATISIZLIK” olan 2020 yılındaki Münih Güvenlik Konferansında “Batının Çöküşü” resmi olarak ilan edilmiştir. Bu noktada “Batının kendisinin dahi daha az Batıcı mı oluyor?” ifadesinin dikkatle analiz edilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

2021 yılında icra edilen konferansta, Biden'ın konuşması merak ediliyordu.

Her yıl şubat ayında yapılan Münih Güvenlik Konferansı Covid-19 salgını nedeniyle 2021 yılında sanal ortamda gerçekleştirildi. ABD Başkanı Joe Biden'ın, ilk defa başkan sıfatıyla katıldığı bu uluslararası konferansta vereceği mesajlar merakla bekleniyordu. Biden, kendinden önceki Başkan Trump'ın Avrupalı müttefiklerinde yarattığı tepkinin farkındaydı ve ülkesindeki sosyal olaylara ve salgının yarattığı yıkıcı etkiye rağmen güçlü gözükmeye çalışıyordu. Konuşmasında transatlantik ittifakın ABD için önemli olduğuna vurgu yaptı. Ancak Biden, “Bugün Amerika Birleşik Devletleri Başkanı olarak dünyaya açık bir mesaj gönderiyorum: Amerika geri döndü.” ifadesi ile ABD'nin gittiğini de bir anlamda kabul ediyordu. “Şüpheleri silmeme izin verin.” gibi sözleri ise güven algısı yaratmaya yönelikti. Son yıllarda ABD ile Avrupalı müttefikleri arasındaki ilişkilerin gerginleştiğini fark ettiğini, son 4 yılın zor geçtiğini, bu dönemde eski dönem dış politika yaklaşımlarından uzaklaşılacağını ve başta Avrupa başkentleri olmak üzere dünyanın dört bir yanındaki

müttefiklerle ilişkilerin yeniden güçlendireceğini ifade etmesi de yine bu algı yaratmaya yönelik çabaların bir ifadesi olarak düşünülebilir.

ABD, artık müttefikleri olmadan tek başına bir güç olamayacağını farkına vardı.

Çin ve Rusya'nın kaydettiği ilerlemeler nedeniyle ABD, bir süredir ihmal ettiği müttefikleri olmadan tek başına dünyada egemenliğini sürdüremeyeceğinin ve kendi ana karasında güven içinde olamayacağını farkına varmıştır. Salgının verdiği zararlar, iç sosyal patlamalar yanında siber saldırılarla doğrudan karşı karşıya kalan ABD için tehlikeler, artık kendi önleyebileceği boyutların ötesine geçti. Bu yüzden de bir süredir ihmal ettiği müttefik ilişkilerini yeniden kurmayı arzuluyor ve mesajları da bu yönde. "Dünyanın birçok noktasında, Avrupa ve ABD'de demokrasiler saldırı altında" diyen Biden, tarihçilerin bu süreci ileride "bir dönüm noktası" olarak tanımlayacaklarını da belirtmesi bu yüzden.

Biden'ın söylemleri, Avrupalı müttefiklerinin gönlünü alacak türdendi.

Biden'in Trump'ın aksine, Almanya ve ABD arasında yaklaşık 3 yıldan beri gerilime yol açan "Alman-Rus projesi Kuzey Akım-2" gaz boru hattına hiç değinmemesi yanında, "Avrupa'nın askeri kapasitesine yaptığı yatırımları memnuniyetle karşılıyorum" ve "ABD, NATO ittifakına bağlı kalacaktır" ifadeleri ile Avrupa ülkelerinin ve NATO ittifakının gönlünü almaya ve güven vermeye çalıştı (Deutsche Welle Türkçe, 20 Şubat 2021). NATO Anlaşması'nın 5. maddesine atıf yapan Biden, ittifak üyesi bir ülkeye yapılan saldırının tüm ittifaka yapılmış sayılacağını ve bu tür bir duruma karşı hep birlikte harekete edebileceklerini söyledi.

Yine ABD'nin Paris İklim Anlaşmasına yeniden dahil olması, maruz kalınan sorunların çözümü için ortaklarıyla birlikte çalışacaklarını, Afganistan'da uzun zamandır devam edilen çatışmalara diplomatik bir çözüm bulunmasını desteklediklerini, IŞİD'in Ortadoğu ya da başka bir yerde insanları tehdit etmek için yeniden bir araya gelmesine izin vermeyeceklerini ve demokrasiyi savunmak ve güçlendirmek gerekir demesi yanında, Çin ile olan uzun soluklu stratejik rekabetin çetin geçeceğinden ve bu konuda ABD-AB işbirliğinin önemli olduğundan bahsetmesi de yeni döneme dair ABD düşüncesini yansıtıyordu.

Konferansta Biden'ın, Rusya ile ilgili tespitleri dikkat çekti.

Biden'in, Rusya hakkında söylediği sözler de önemliydi. Rusya, Amerikan seçimlerine siber saldırılar yoluyla müdahale etmeye çalışmış ve dünyaya ABD sisteminin yozlaştığı mesajı vermek istemişti. Ona göre Moskova, NATO ittifa-

kına Çin'den daha yakın bir tehditti ve Putin tek tek ülkeleri sindirerek Avrupa projesini ve NATO ittifakını zayıflatmak istiyordu. Buna rağmen diplomasiyi ve diplomatik çözüm yollarını önemsediklerini ve rekabet halinde olmalarına rağmen, Rusya ile yeni bir START (Yeni Stratejik Silahların Azaltılması) Anlaşmasının uzatılması konusunda uzlaştıklarını ve İran ile ilgili olarak bir yandan İran'ın bölgedeki zararlı eylemlerini takip ederken bir yandan da bu ülke ile nükleer müzakerelere dönmeye hazırlık yaptıklarını açıklaması da aynı şekilde yeni döneme dair işaretlerdi.

Biden'in sözlerine tepkiler gelmekte gecikmedi.

Ancak, ABD'nin gösterdiği bu yeniden diriliş çabalarına rağmen, dünyadaki konjonktürün eskisi gibi olmadığı da kesin. ABD eski gücünü aynı hataları tekrarlayarak yeniden kazanabilir mi? Bu konu tartışılabilir. Ancak Biden'ın Rusya ile ilgili sözlerine, Rusya Parlamentosu alt kanadı Duma'da Birleşik Rusya Partisi Başkanı Birinci Yardımcısı Adalbi Şagoşev'den yanıt gelmesi gecikmedi. Ona göre; ABD'nin, dünya üzerinde etkisi olmadan döndüğü bu günlerde, bir yandan kendi panik ataklarıyla uğraşırken, Trump öncesi ilişkileri yeniden kurması, Rusya-Almanya yakınlaşmasını önlemesi ve transatlantik mitini koruması için mucizeleri ortaya koyması gerekiyor (Sputniknews.com, 20 Şubat 2021).

Sonuç olarak, 1963 yılından beri gerçekleştirilen ve güvenlik alanında bir referans haline gelen "Münih Güvenlik Konferansları" dünyanın gidişatına dair bazı emareleri bizlere veriyor.

Küresel ölçekte kuralların ve referans noktalarının işlevsiz hale geldiği ve kendi insanının bile rahatsızlık duyarak itiraz ettiği böylesi adaletsiz bir ortamda, Münih Güvenlik Konferansında vurgulanan ifadelerin üzerinde durmak gerekiyor ve her şeyden önemlisi, Dünya'nın giderek daha az "Batılı" hale geleceği öngörüsü bu konferanslarda daha da belirginleşiyor.

Bu anlamda, 2007 yılında Putin'in konferansta ifade ettiği "tek kutuplu düzenin artık kabul edilemeyeceği ve ABD'nin tek başına dünyaya hâkim olamayacağı" öngörüsünün gerçekleştiği görülüyor. Diğer taraftan, 2020 Münih Güvenlik Konferansında belirtildiği şekilde, kendini farklılaştırmak adına karşıtlık ve iki zıt dünya üzerine oturtulan ve değer üretmek bir yana, yarattığı değerleri de değersiz hale getiren; katı, kapalı, dışlayıcı, ayrıcalıklı dini, etnik ve kültürel söylemlerin içine hapsolmuş, otoriter ve hiyerarşik kavramların çöküşü de bir gerçek. Batı artık içeriden ve dışarıdan yükselen itirazlarla karşı karşıya. Verilen umutlar insanlığın tümüne olmaktan ziyade sadece küçük bir azınlığın refahının sürmesine yönelik. Ortaya konulan yeniden diriliş çabaları-

nın, insanı ve adaleti esas alan yeni bir sistem oluşmadan, bir süre daha insanlığa ve özellikle çevremizdeki bölgeye kan ve gözyaşı getireceğine dair kuşku yok. Bunun emareleri şimdiden başladı. Çünkü kan ve gözyaşından beslenen bu sistem adalet ve huzur üretmiyor, üretmesi de beklenilmiyor.

Kaynakça:

Bilgin, Hasan. (2010). Stratejik Açıdan Çin, Usak Yayınları: Ankara.

Birnbaum, Michael, Loveday Morris ve John Hudson. (15 Şubat 2020). At Munich Security Conference, an Atlantic Divide: U.S. Boasting and European Unease, Washington Post.

Deutsche Welle Türkçe (20 Şubat 2021). Biden'dan Avrupa'ya "ABD geri döndü" mesajı. <https://www.dw.com/tr/bidendan-avrupaya-abd-geri-d/a-56631672>.

Knight, Ben. (15 Şubat 2020). "Munich Security Conference: France's Macron Envisions New Era of European Strength", Deutsche Welle.

Munich Security Report (2020), Weslessness, MunichSecurityReport2020.pdf (securityconference.org).

Özdemir, Şennur. (2004). "Bilgi Sosyolojisi Açısından Doğu ve Batı", Ankara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi, Cilt 1, Sayı 1.

Spengler, Oswald. (1997), Batının Çöküşü, Haz. Giovanni Scognamillo, Nuray Sengelli, Dergâh Yayınları: İstanbul.

Steinmeier, Walter Frank. (14 Şubat 2020). Opening of the Munich Security Conference: Munich.

Stoltenberg, Jens. (15 Şubat 2020). Opening Remark: Munich.

(Sputniknews.com, 20 Şubat 2021). Biden'ın Rusya ve NATO hakkındaki sözlerine Duma'dan yanıt- Sputnik Türkiye (sputniknews.com).

Yurttaşer, Ali Mehmet. (2017). Uluslararası Münih güvenlik Konferansı Raporu, 2017.

Fransa'nın Günümüzdeki Küresel Politikalarında "De Gaulle" Etkisi

01 Mart 2021

Ömür boyu gölgeleri gerçek sanan bir kişiye hakikati anlatmak zordur. Diğer taraftan fikirlerinde samimiyet, temel ve daha da önemlisi değerler bulunmayanlar için dönüş yapmak kolaydır. Siyaset Felsefecisi Leo Strauss (1899-1974), modern felsefenin hakikat peşinde bir arayış olarak değerlerden bağımsız bir anlayışla, anlamını yitirdiğinden bahseder (Beşer, 2017: 92,93).

Macron'un, NATO dönüşünün arkasındaki şifreler

Macron, daha 2019 yılında Economist dergisine verdiği demeçte, "Şu an yaşadığımız NATO'nun beyin ölümüdür" derken (www.bbc.com, 8 Kasım 2019), Münih Güvenlik Konferansında, keskin bir dönüş yaparak "NATO'ya inanıyorum" diyordu (Koyuncu, tr.euronews, 19 Şubat 2021). İlk bakışta NATO'ya kuvvetli bir destek gibi görünen bu açıklamanın, satır arasındaki şifreleri ise şunlardı: Avrupa'nın stratejik özerkliği, Rusya ile ilişkilerin sürdürülmesi, Sahel Bölgesi, Doğu Akdeniz, Irak, Suriye ve Dağlık Karabağ konusunda işbirliği gerektiği.

Diplomatik ifadelerle söylenen bu sözlerin asıl manası ise "ABD, Avrupa'da Fransa'ya karışmasın, Fransa "ortak" olarak tanımladığı Rusya gibi devletlerle ABD'den bağımsız ilişkiler geliştirebilsin ve ABD ve NATO stratejik konseptini yeniden gözden geçirerek, Fransa'nın geçmişten beri egemen olduğu alanlarda hegemonyasını sürdürebilmesi için Fransa'ya destek sağlasın." demektir. Kısaca Macron, NATO ve ABD'ye sadece kendi çıkarları olduğu sürece ve yerlerde ihtiyacı olduğunu söylüyor.

Bu açıdan değerlendirildiğinde, ABD Başkanı Joe Biden'ın, başkan olarak katıldığı ilk uluslararası konferans olan, Münih Güvenlik Konferansında vermiş olduğu, ABD ve NATO'nun geri döndüğüne ilişkin mesajların da (Deutsche Welle Türkçe, 19 Şubat 2021) "nereye döndüğünün!" iyi analiz edilmesi gerekiyor.

Macron'un politikalarını anlamak için De Gaulle dönemini analiz etmek gerekir.

Aslında Fransa'nın, daha doğrusu Macron'un politikalarını anlamak için Charles De Gaulle (1890-1970) dönemindeki Fransa'yı incelemekte fayda var (Demirkıran, 2007:79). Fransa ve Macron'un günümüzde uyguladığı politikalarda, De Gaulle etkisi hemen görülebilir.

De Gaulle tarafından, II. Dünya Savaşındaki tecrübelerinden esinlenerek geliştirilen temel ilkeler ve kontrol biçimleri hem Fransa'nın günümüze ulaşan güvenlik politikalarını etkilemiş hem de ondan sonraki yetkililer tarafından devam ettirilen bu politikalar, başta Afrika ve Ortadoğu olmak üzere olmak üzere tüm dünyaya yönelik Fransa'nın operasyonlarının ve politikalarının temelini teşkil etmiştir.

Beşinci Fransa Cumhuriyetinin ilk Başkanı, asker ve siyasetçi olan Charles Andre Joseph Marie de Gaulle döneminden başlayarak, Fransa, küresel ölçekte farklı bir bakış açısıyla yönetilmeye başlanmıştır (Kessler, 1999:152-154). Charles de Gaulle, 1946 yılında, Dördüncü Cumhuriyetin anayasası parlamenter sistemi benimsediği için "yönetimin güçsüz olduğunu gerekçe göstererek" istifa etmişti.

1958 yılında, Cezayir ve Çinhindi Savaşında Fransa'nın başarısızlığı, onun yeniden siyasete dönmesini sağladı ve 1969 yılına kadar görevde kaldı. İkinci kez geldiğinde, Fransa'yı daha güçlü bir şekilde merkezden yönetmek istiyordu ve bu doğal olarak küresel politikalara da yansdı.

De Gaulle'ün hayatında Cezayir'in ayrı bir önemi vardır.

1958 yılında Cezayirliler, artık Fransa'yı istemedikleri için ayaklanmıştı. Cezayir'deki Fransız vatandaşları, "Fransız hükümetinin ayaklanma karşısında zayıf kaldığını" gerekçe göstererek isyan ettiler ve Cezayir şehrinde hükümet binalarını işgal ettiler. Daha sonra bu isyana, Fransız askerleri de katıldı ve kurulan "Güvenlik Komitesi" ülkeye hâkim oldu. Ardından Cezayir'deki Fransız paraşütçüleri, Korsika adasına çıkıp, "Charles de Gaulle'nin Başkan olmaması halinde Paris'e girecekleri" ihtarında bulundular. De Gaulle böylece yeniden Başkan oldu. De Gaulle, 1943 yılında da karargahını İngiltere'den Cezayir'e taşımış ve orada Fransız Ulusal Kurtuluş Komitesinin başına geçerek, 1944 yılında kurduğu gölge kabine ile Paris'e dönmüştü. Şimdi ikinci defa Afrika kıtasından başlayan bir hareketle De Gaulle iktidara geliyordu ve bu onun için çok önemliydi.

Anayasanın zayıf olduğunu düşünen De Gaulle, yeni bir anayasa hazırlattı ve %80'e yakın bir halk oyuyla kabul ettirdi. Ardından Fransız kolonilerine de bu anayasa sunuldu ve bağımsız olmak ya da anayasayı kabul etmek seçenekleri verildi. Gine hariç tüm koloniler yeni anayasayı kabul ettiler.

De Gaulle Cezayir'in, artık uzun süre askeri güçle elde tutulmasının imkânsız olduğunu anlamıştı. Bu nedenle Cezayir'in bağımsızlığı için mücadele veren "Ulusal Kurtuluş Cephesi" ile görüşmelere başladı. Ancak Fransızlar için bunu kabul etmek çok zor oldu ve bazı cephelemler buna sert tepki gösterdiler. De Gaul-

le darbe tehlikesi ile karşı karşıya kaldı, öldürülmek istendi. Cezayir'deki Fransız vatandaşları ve askerler ayaklandı. Ayaklanmalar askeri güç kullanılarak zorlukla bastırıldı ve iç cepheden itirazlara rağmen, Cezayir'e bağımsızlık tanındı. Buna rağmen Fransızlar, bir türlü Cezayir'i terk etmek istemediler ve diğer eski sömürgeleri olan ülkelerde olduğu gibi değişik yöntemlerle bu ülkeyi kendilerine bağımlı tutmak istediler.

De Gaulle Liderliğinde Fransa, yeniden bir küresel güç olmayı arzuluyordu.

Fransa, De Gaulle liderliğinde aldığı tedbirlerle hızlı bir şekilde gelişmeye başladı. 1964 yılına gelindiğinde, 200 yıldan beri ilk kez Gayrı Safi Milli Hasılası (GSMH) İngiltere'yi geçti. De Gaulle 1963 ve 1967 yıllarında İngiltere'nin, ABD ile sıkı ilişkiler içinde olmasını gerekçe göstererek, Avrupa Ekonomik Topluluğuna girişini engelledi. İngiltere bu topluluğa ancak onun ölümünden sonra girebildi. Bunun asıl nedeni, II. Dünya Savaşında İngilizlerin De Gaulle'ü "kendi çıkarları için kullanamayacakları" düşüncesiyle uzun süre desteklememesiydi (Gürün, 2000: 559). De Gaulle'de, İngilizlere savaşın başında Fransa'yı tek başına bıraktıkları için güvenmiyordu.

1956 yılında Süveyş Kanalı, İngiltere ve İsrail ile birlikte ele geçirilmişti. Ancak Sovyetler Birliği'nin, Paris ve Londra'ya nükleer saldırı tehdidi ve ABD baskısı üzerine bu ülkeler çekilmek zorunda kalmışlardı. Bu nedenle De Gaulle, nükleer silah edinmek istedi ve ilk nükleer denemesini 1960 yılında Cezayir'de Sahra Çölünde gerçekleştirdi. Nükleer çalışmaların bir nedeni de Fransız ordusundaki karışıklıkların engellenmesi için onların meşgul edilmeleriydi. 1963 yılından itibaren ise Fransa'da atom bombalarının ve atom bombası taşıyan Mirage-IV uçaklarının üretimi başlamıştı (Armaoğlu, 2001: 610-620). 1967 yılında ilk Fransız nükleer denizaltısı yapıldı ve bir sonraki yıl Fransa'nın hidrojen bombası Pasifik Okyanusunda patlatıldı. Fransa, tek başına bir küresel güç olmaya hazırlanıyordu.

De Gaulle, Fransa'nın ABD ve İngiltere'den bağımsız olarak dünya olaylarında daha etkin bir rol oynaması gerektiğine inanmıştı. De Gaulle'ün Fransa'yı, ABD ve İngiltere'den bağımsız bir devlet yapma çabalarının asıl nedeni ise Amerikalı komutanların Fransa'ya yenilmiş bir devlet muamelesi yapması ve II. Dünya Savaşı sonunda, 1945 yılında gerçekleştirilen Yalta Konferansına davet edilmemesiydi. Bu iki husus De Gaulle ve Fransızlar için bugünlere ulaşan büyük bir itici gücü ve politik kültürün temelini oluşturmuştur (Sauder, 1999:117-119).

Fransa'nın artık küresel güç olma arzuları ortaya çıkmıştı.

De Gaulle şöyle diyordu: "Fransa dünyanın her yerindedir. Dünyanın herhangi bir köşesinde, herhangi bir zamanda insanların bize bakmadığı, bizim ne söylediğimizi merak etmediği bir yer yok. Fransa, Fransa olduğu için dünyada küresel politikaya önderlik etmeli ve bir dünya gücü olarak sorumluluklarını yerine getirmelidir." Bir başka konuşmasında ise "Bir büyük devletin, dost bile olsa, kaderini başka bir devlete bırakması hoşgörü ile karşılanamaz. Başka bir ülke ile bütünleşen ülke, kendi savunmasına ilgisini kaybeder." derken, savunmalarını ABD'ne dayandırmanın yanlış olacağına vurgu yapıyordu.

De Gaulle'e göre, II. Dünya Savaşı sonunda ABD ve İngiltere, Fransa'yı dışlamıştı ve bu ülkelerin Avrupa'daki etkisi sınırlandırılmıyordu. İşte o zaman Fransa, Avrupa'nın lideri olabilirdi. Ancak şimdilik bunu tek başına gerçekleştirebilecek gücü yoktu. Bu nedenle tek başına 1963 yılında Alman Şansölyesi Konrad Adenauer ile "dostluk ve işbirliği anlaşması" imzaladı ve Anglo-Sakson olmayan Almanya'nın desteğini "birlikte hareket etmek" yolunda yanına aldı (Kissenger, 2002: 594). Diğer taraftan De Gaulle, blok sistemini zayıflatmak için Çin'i tanıdı, Sovyetler Birliği ve güdümündeki ülkelerle ilişkilerini geliştirmeyi denedi, 1966 yılında Moskova'ya bir ziyaret gerçekleştirdi, görüşmeler yaptı.

Fransa, "küresel gücü paylaşma isteği" reddedildiğinde, NATO'dan ve ABD'den kopmaya başladı.

1965 yılında Fransa, ABD ve Sovyetler Birliğinin ardından uzaya uydu gönderen üçüncü ülke oldu. Aslında Fransa, II. Dünya Savaşı sonrası kurulan düzenden memnun olmadığını, De Gaulle tarafından 1958 yılında, daha resmi olarak Cumhurbaşkanı seçilmeden, ABD Başkanı Eisenhower'a gönderdiği memorandumda açık olarak göstermişti.

Bu memorandumda Fransa'nın, ABD ve İngiltere ile dünya liderliğini eşit biçimde paylaşması isteniyordu. İsteddiği sonucu alamayınca da kendi başına hareket etmeye ve NATO'dan çıkacağını ima etmeye başladı (Balcomb, 1997: 70-71).

Bunun emareleri de hemen kendisini göstermeye başladı. Örneğin, 1959 yılında Fransa, Akdeniz Filosunu, NATO'nun Akdeniz Komutanlığından çekti, 1960 yılında, NATO Kontrol prosedürlerine tabi olmak istemediğini açıkladı ve 1962 yılında NATO Avrupa Kuvvetleri Yüksek Komutanlığı (SACEUR) atamalarına itiraz etti.

Aynı yıllarda, Cezayir Savaşının sona ermesinden sonra ise Fransız Deniz Kuvvetlerini NATO'dan çekme kararını verdi ve Afrika'dan çektiği kuvvetlerini NATO'ya tahsis etmeyerek, milli olarak Birinci Kolordu'yu oluşturdu ve en nihayetinde 1966 yılında NATO'nun askeri kanadından çekildi. Bu çekilmenin bir yıl sonrasında Fransa, 40'a yakın anlaşma ile "istemediği durumlarda kendi başına hareket etme" imkanını elde etti.

De Gaulle'ün politikaları, onun ölümünden sonra da devam ettirildi.

De Gaulle'ün şahsi girişimleri ve gayretleri ile Fransa için elde ettiği bu ayrıcalıklı konumlar ve izlediği politikalar, kendisinden sonra da kim gelirse gelsin devam etti ya da ettirildi. 1970 yılında çıkarılan askeri program yasasında ve 1972 yılında yayınlanan Beyaz Kitap'ta De Gaulle'ün ilkelerinin devamlılığı ve değiştirilemeyeceği açıkça belirtildi. 1974 ve 1981 yılları arasında Giscard D'Estaing bu politikada bazı değişiklikler yapmaya çalıştı ancak öyle bir direnç ve yoğun eleştiri altında kaldı ki, vazgeçti. Daha sonra 1986 yılına kadar iktidar olan Mitterand'da daha önceleri Fransa'nın, NATO'nun askeri kanadından çıkmasına karşı olmasına rağmen, iktidar olduğunda De Gaulle politikalarının sıkı bir savunucusu oldu (Demirkıran, 2007: 85-90).

Günümüzde Fransa ve Macron'un uyguladığı politikalar, De Gaulle politikalarının devamıdır.

Günümüzde Macron'un, ABD ve NATO ile ilgili sözleri ve davranışlarının temelindeki politik anlayış da hiç değişmemiştir. Rusya ve Çin ile yakınlaşma çabaları da yine geçmişteki politikalarının devamı niteliğinde gözükmektedir. Bu açıdan Macron'un uygulamaları ve sözleri ile De Gaulle'ün 1958 yılında ABD Başkanı Eisenhower'e gönderdiği memorandum arasında, hiçbir değişiklik yoktur. Günümüzde, Fransa hala eskisi gibi imparatorluk oluşturmak hayalini muhafaza ediyor. Bu kapsamda, Birleşmiş Milletler (BM) veya Avrupa Birliği'nin (AB) müdahil olduğu çok taraflı anlaşmaların yanı sıra, çift taraflı savunma anlaşmaları çerçevesinde Hint Okyanusu'ndan Atlantik'e kadar bir kontrol alanı oluşturma peşinde.

Sonuç olarak, dünya hızla değişiyor. Bu ortamda muazzam tepetaklak oluşlara ve derin sosyal kültürel ve siyasi değişimlere tanıklık ediyoruz. Olayları değerlendirme yeteneğinden mahrum olanlar ise olup biteni anlamlandırmakta güçlük çekip olayların altında kalıp eziliyor.

Macron'un anlayamadığı husus, ne dünya o eski dünya ve ne de Fransa o zamanki Fransa. Stratejide; zaman ve şartlar değişmiştir. Fransa, uzun süredir kendi ülkesinde karışıklıklar yaşıyor ve halk yaşamından memnun değil. Hayat standartları düşüyor. Fransız düşünür Michel Onfray, "halkın duygularını

yansıttığı” için Fransız devlet radyosu France-Culture’de 16 yıldır sürdürdüğü ve milyonlarca takipçisi bulunan programı, Macron’un direktifi ile sonlandırıldı ve ders verdiği üniversitesinden ayrılmak zorunda kaldı. Yaşananları şöyle özetliyor: Avrupa bir uydurmadan ibaret. Medeniyetimiz uzunca bir süre ölümün üstünü örtmeye, onu gizlemeye, inkâr etmeye ve süslemeye çalıştıysa da son tahlilde, baloyu yöneten ölümün kendisidir ve ölüme alışmak dışında bir çözümlümüz yok... Ona göre Fransa ve Avrupa, dünyadaki yarışın çok gerisinde ve Macron’un sadece içeride değil, dışarıda izlediği politikalar da Fransa’ya yabancı. Onfray’a göre Macron, Fransa’yı savunmuyor, yok olması için çalışıyor. Bu siyaset son derece acınası, tiksindirici ve sürdürülebilir değil. Olaylar karşısında yetersiz kalıyor. Bir taraftan herkesi ırkçı, sömürgeci ve yerlilikle itham edip Fransız ulusunu tahrip edenlere alabildiğinde taviz verirken, diğer yandan zenginlerin daha da zenginleştirilmesinin bedelini ödeyen korumasız insanları, öğrenci ve emeklileri baskılıyor. Dışarıda ise Lübnan’ın yanı sıra ABD tarafından darmadağın edilen Irak, Libya, Mali ve Suriye gibi ülkeleri hizmetçiye dönüştürmek istiyor. Bu şartlar altında Macron’un politikası Fransa’nın değil, Fransa’ya yabancı bir politika.

Gerçekte, Fransa’nın ayak basıp da huzur getirdiği bir bölge daha görülmedi. Hal böyleyken Macron’un dışarıda da uyguladığı politikalar, kendi halkından bile tepkiler alıyor. Diğer taraftan gerek Afrika’daki gerekse Ortadoğu ve Akdeniz’deki başarısızlıkları ile çevresinde Fransa’nın politikalarından rahatsızlık duyan İngiltere, İspanya, İtalya ve hatta Almanya gibi devletler varken, Fransa’nın bir an önce saldırgan ve hegemonya anlayışına dayalı politikalarından vazgeçip daha gerçekçi ve barışçı bir anlayışı benimsemesi gerekiyor. Yoksa Münih Konferansında yansıtıldığı gibi ne Macron ABD ve NATO’ya döner, ne de ABD ve NATO Macron’un istediği gibi bir ortama.

Kaynakça:

Armaoğlu, Fahir. (2001). 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Alkım Yayınları: İstanbul.

Balcomb, Rodney. (1997). “Defence Policy”, Aspects of Contemporary France, Sheila Perry, Rotledge: London.

Baykan, Sinan. (3 Eylül 200). Fransız düşünür Michel Onfray: Macron'un dış politikası Fransa'ya yabancı, Independent Türkçe, www.indyturk.com/node/237541/(Alıntı Tarihi: 27 Şubat 2021).

Başer, Sertan Ali. (2017). Leo Strauss'un Modern Felsefe Eleştirisi ve Klasik Felsefeye Dönüşü, Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 7, Sayı 13, 13 Ocak 2017, s.92-109.

Demirkıran, Özlem. (2005). Fransa'nın Güvenlik Politikası: De Gaulle Dönemi (1958-1969), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Yıl/Volume: 3, Sayı/Issue: 5.

Deutsche Welle Türkçe, www.dw.com/tr/bidendan-avrupaya-abd-geri-d%C3%B6nd%C3%BC-mesaj%C4%B1/a-56631672 (Alıntı Tarihi: 26 Şubat 2021).

Gürün, Kamuran. (2000). Savaşan Dünya ve Türkiye, Cilt 3, Tekin Yayınevi: İstanbul.

Kessler, Marie Christine (1999). La Politique Etrangère de la France. Acteurs et Processus, Presses de Sciences Po.: Paris.

Kissenger, Henry. (2002). Diplomasi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul.

Koyuncu Hüseyin. tr.euronews.com/2021/02/19/macron-beyin-olumu-itham-ndan-dondu-nato-ya-inan-yorum (Alıntı Tarihi: 27 Şubat 2021).

Sauder, Axel. (1999). "France's Security Policy since the End of the Cold War", Redefining European Security, Ed. Carl C. Hodge, Garland Science: London.

www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50342428 (Alıntı Tarihi:27 Şubat 2021).

ABD Geçici Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi'nin Şifreleri

25 Mart 2021

Güvenlik strateji belgelerinin hazırlanmasında en önemli unsur tehditlerin belirlenmesidir. Güvenlik sağlanırken, belirlenen hedeflere ulaşımı güçleştiren risk ve tehditlerin belirlenerek bu risk ve tehditlere karşı alınması gereken tedbirlerin ortaya konulması gerekmektedir ve bu hususlar ülkenin izleyeceği stratejilerin oluşturulmasında oldukça önemlidir. Uluslararası sistemde bir devletin güvenlik stratejisi oluşturmasının anlamı, o devletin gücüyle orantılı olarak hedefleri ve bu hedeflere ulaşma kararlılığının güçlü bir şekilde ortaya konulmasıdır.

ABD'de her başkan göreve geldiğinde ulusal güvenlik strateji belgesini yayınlıyor. Bu anlamda göreve gelmesinden 45 gün sonra Biden da 23 sayfalık "ABD Geçici Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi"ni yayınladı. Bu belge; giriş, küresel güvenlik ortamı, ulusal güvenlik öncelikleri ve sonuç bölümlerinden oluşmaktadır.

Beyaz Saray'dan çıkan belgenin altında, Başkan Joseph R. Biden'ın imzası var. Biden, yazdığı önsözde, yeni meydan okumalarla karşı karşıya olduklarını ve dinamiklerin değiştiği günümüz dünyasında, müttefikleriyle birlikte kendilerini yenileyerek başarılı olacaklarına vurgu yapmaktadır. Önsözde bu belgeyi Amerika'yı yeniden oluşturmak için yapılan çalışmalarını koordine etmek ve ilgili kurum ve kuruluşları yönlendirmek için yayınladığını ifade etmenin yanında, yeni dünya için "Modelimiz olmadığını kanıtlamalıyız." derken, bir kez daha müttefiklerine vurgu yapmakta ve önce içeride değerleri yükseltmekten, Trump döneminde ihmal edilen uluslararası kuruluşları etkin olarak kullanmaktan, ekonomiyi düzeltmekten, askeri gücü modernize etmekten ve her şeyin ötesinde ve öncesinde diplomasiyi öne almaktan bahsetmektedir. Bu noktada, "İttifaklarımızı güçlendirdiğimizde, gücümüzü ve tehditleri bozma yeteneğimizi arttırırız." sözü ile de yeni dönemde ABD'nin eskisi gibi ittifaklar kurmaya önem vereceğine dair işaretleri vermektedir. Belgede müttefiklik ve işbirliği anlamında vurgulanan devletler ise Avrupa'daki NATO müttefikleri ile Japonya, Güney Kore, Avustralya ve Tayvan olarak görülmektedir. Hindistan ile ortaklığın derinleştirilmesi ve Yeni Zelanda yanında Singapur, Vietnam ve diğer Güneydoğu Asya Ülkeleri (ASEAN) üyeleri ile ortak hedefler için birlikte çalışmak da belirlenen hedefler arasındadır.

Belgenin en önemli bölümlerinden birisi de Orta Doğu'ya yönelik olan kısmıdır. Burada, "Orta Doğu'da, İsrail'in güvenliğine olan sert bağlılığımızı sürdüreceğiz." denilerek Trump döneminde başlatılan İsrail'in tanınmasına yönelik çalışmalara, Biden döneminde de devam edileceğine dair işaretler verilmektedir. Ancak bu bölgede ABD'nin girdiği çıkmaz savaşların yarattığı yıkıcı etki ve ABD fiziki ve ekonomik kayıplarının da farkına varıldığı da görülmektedir.

Giriş bölümümde dünya güvenlik ortamı tanımlanırken; Çin, Rusya ve diğer otoriter devletlerle büyüyen rekabet ortamının, zorluklar yanında fırsatları da beraberinde getirdiğinden ve bunların yaratıcı yaklaşımlar ve geniş bir anlayışla çözülebileceğinden bahsedilmektedir. Bu noktada özellikle kararlı bir şekilde müttefik ve ortaklarla akıllı savunma yatırımları yapmak ve Çin'in saldırganlığına karşı istihbaratı, teknolojiyi ve siber güvenlik önlemlerini geliştirmek ve bu suretle Çin'in geriletılarak, Amerika'nun itibarının yeniden kazandırılması için yapılacaklar da sıralanmaktadır. Devamla da Çin'in hızla iddialı hale gelmesi bu haliyle ekonomik, diplomatik ve askeri bir uluslararası mücadeleyi ve meydan okumayı teknolojik olarak sürdürebilir olması yanında, Rusya'nın küresel etkisini artırmaya yönelik kararlı rolü vurgulanırken, İran ve Kuzey Kore gibi bölgesel aktörlerin oyunun kurallarını değiştirebilecek yetenekleri de ortaya konulmaktadır.

Buna karşı, dünyada Amerikan gücünü artırmak için iç bünyeyi güçlü tutmaktan söz edilmekte ve çeşitlilik, güçlü ekonomi, dinamik sivil toplum yapısı, teknolojik temel, demokratik değerler, ortaklık ağları ve ittifaklar ve güçlü bir ordu yapısı ulusal gücü artıran avantajlar olarak gösterilmektedir. Belgede öne çıkan cümlelerden birisi de mevcut teknolojik altyapının çalınmalara karşı korunması gerekliliğidir. Bu konunun özellikle 2020 yılı sonlarında ABD'lerinde ortaya çıkarılan ve ne zaman başladığı ve nereye kadar nüfuz ettiği henüz anlaşılamayan siber saldırılara yönelik olarak özellikle gündeme getirildiği düşünülmektedir.

Diğer yandan iç politikada olduğu gibi dış politikada da yeni bir rota çizmenin gerekliliğinden ve tehditlerin kolektif eylemlerle karşılanmasının gerekliliği de ortaya konulmaktadır. Artık tehditler; pandemiler, biyolojik riskler, iklim sorunları, siber ve dijital dünya, uluslararası ekonomi, aşırı şiddet, nükleer ve kitle imha silahlarıdır. Bu noktada dünya güvenlik ortamında ABD'nin, müttefikleri olmadan tek başına başarılı olamayacağı anlaşılmış gibidir ve bir yandan milli güvenlik kurumlarını modernize ederken, diplomasi ile liderlik etmekten ve en önemlisi benzer düşünenlerle ortak çalışma ve kolektif gücün bir havuzda toplanmasının ortak tehditleri caydıracağından bahsedilmektedir.

Belgede birçok defa müttefiklik ve ortak çalışmaya vurgu yapılmış olması dikkat çekicidir.

Belgede yapılan değerlendirmeye göre, dünya genelinde demokrasiler her zamankinden daha fazla kuşatma altında. Bu anlamda da milliyetçi ve yerleştirici eğilimler COVID-19 krizi ile birlikte daha da hızlandı ve her ülke kendisi için üretmeyi ve kendine yeterli olmayı arzuluyor. Bir başka değerlendirme ise “Yanlış bilgi ve dezenformasyon, algılanan zayıflıktan istifade etmek üzere silah haline getirilmiştir ve böylece mevcut uluslararası kurallar aşındırılarak alternatif modeller önerilmek isteniyor.” Bu tehdide karşı önerilen ise sıkı bir çalışma ile ABD’nin önderliğinde bu eğilimlerin tersine çevrilmesi. Şu cümle ise daha da ilginç: Ayrıca gücün dünya çapında dağılımının olduğu gerçeğiyle de mücadele etmeliyiz.

Belgede, “Amerikan çıkarları için gerektiğinde güç kullanmaktan çekinmeyeceğiz.” denilmekte ancak devamında bu gücün ancak çok gerekli olduğunda kullanılabileceğinden bahsedilerek, güç kullanmanın esasları da ortaya konulmaktadır. Bu vurguda, “ABD, çok fazla maliyeti olan sonsuza dek savaşlar yapmamalı ve yapmayacaktır” denilirken, birçok yaşama ve trilyonlarca dolara mal olan Afganistan gibi bölgelerdeki savaşların bitirileceği veya kuvvet azaltmaya gidileceği bildirilmektedir.

Hâlihazırda belgede bahse konu hususların uygulanmaya başladığı görülmektedir. Güvenlik Belgelerinin hazırlanmasındaki en önemli husus çevresel koşulların ve durumun doğru olarak belirlenmesi ve buna uygun tedbirlerin geliştirilmesidir. Belge incelendiğinde bu konularda derinliğine çok fazla bir çalışmanın yapılmadığı, değerlendirmelerde değişen koşulların tam olarak ortaya konulmadığı ve en önemlisi her zamanki gibi bölgesinde Türkiye gibi bir ülkenin göz ardı edildiği belirgin bir şekilde görülmektedir. Bu açıdan belgede belirlenen hususların sürprizlere açık olduğu söylenebilir.

Analiz: Latin Amerika Coğrafi, Askeri ve Güvenlik Değerlendirmesi

07 Nisan 2021

Güvenlik, kişilere ve devletlere yönelik tehlikelerin olmaması durumudur. Ancak tedbir alınmadığında güvenlik de olmaz. Diğer taraftan, Latin Amerika coğrafyasının bazı kısımlarında güvenlik açısından birtakım sıkıntıların olduğu da gerçektir. Geçmiş kanıtlardan yola çıkarak oluşturulur ve onlardan gelecek için anlamlı sonuçlar çıkarılır (Gümüşçü vd., 2014:104). Bu açıdan bölgenin, derinliği olan bir anlayışla analize tabi tutularak, bundan gelecek için sonuçlar çıkarılmasından daha doğal bir şey olamaz.

Jeopolitik, politikaların tespitinde coğrafi unsurların dikkate alınmasıdır. Jeopolitikçi Spykman bunu, güvenlik politikalarının coğrafi koşullara göre planlanması olarak tanımlar (Özbalcı, 1992:4-5). Zaten her türlü faaliyet güvenlik eksenine dikkate alınarak başlatılır. Çatışmalar coğrafyalar üzerinde olur ve çatışmaların sebebi de coğrafi kaynaklardır (Ucuşsatar, 1986:1). Coğrafya kaderdir ve şüphesiz Latin Amerika coğrafyasının koşulları da bölgenin kaderine etki etmektedir.

Şüphesiz oldukça geniş bir alana yayılmış olan Latin Amerika coğrafyasını değerlendirmek ve genel geçer sonuçlar çıkarmak elbette çok zordur. Ancak, bu geniş coğrafya üzerinde genel çatışma alanlarına ve belli konulara odaklanmak mümkündür. Bu çalışma ile eldeki kaynaklara dayanılarak, Latin Amerika ve çevresi ile ilgili durum analizi yapılacak ve askeri ve güvenlik açısından bazı değerlendirmeler ortaya konulacaktır.

Latin Amerika coğrafyasının genel özellikleri

Oldukça geniş bir alana yayılmış Latin Amerika coğrafyası çeşitlilik gösterir. Bölgede esas olarak 6.000 metreye ulaşan yüksekliği ile Şili'nin güneyinden başlayarak; Bolivya, Peru, Ekvador ve Kolombiya'ya kadar uzanan And Dağları silsilesi ile Güney Amerika'nın merkezinde yer alan 2.5 milyon milkare bir alana sahip, dünyanın en büyük ve önemli yağmur ormanı olan, serin bir iklim me sahip Amazon Yağmur Ormanları ve Güney Konisi kuru otlakları dikkat çeker. Karayipler tropik adalar topluluğudur. Bolivya ise dağlık yapısı ile bir yayla ülkesi konumundadır.

Latin Amerika'nın sınırları

1492 yılında Kristof Kolomb, Asya'ya kestirme bir yol bulduğunu zannederek Karayipler'e ulaştığında, yeni bir dünyaya ulaştığını bilmiyordu. Farkı 10 yıl kadar sonra bir başka gezgin olan Ameriko Vespuçi anladı ve yeni kıtaya onun ismi verildi.

Haritaya bakıldığında Amerika kıtası, Kuzey ve Güney Amerika olarak ikiye ayrılır. Panama'nın kuzeyindeki bölüm, Kuzey Amerika olarak isimlendirilir. Kuzey Amerika'nın Panama'dan değil de Meksika'nın güneyindeki Zapatek kültürünün (Orta Amerika'da geçmişteki bir uygarlık olup Orta Amerika kültürünü etkileyen birçok şehir devletleri kurmuşlardır. Bu uygarlığa mensup 400.000 kişi günümüzde Meksika'da etnik bir azınlık olarak varlıklarını sürdürmektedir) merkezi olarak kabul edilen Tehuantepec'ten başladığını iddia edenler de vardır.

Buna göre Latin Amerika coğrafyasına dahil edilen Meksika ülkesinin bir kısmı, Orta Amerika'da yer almasına rağmen, esas olarak Kuzey Amerika'da yer almaktadır. Yine Kuzey Amerika'da yer alan Kanada ve ABD Anglo-Amerika olarak isimlendirilir ve resmi dilleri İngilizcedir. Ancak ABD'de İngilizceden sonra en yaygın dil İspanyolcadır ve ülkenin güneyinde çoğunluk bu dili kullanır.

Latin Amerika ayırımında dil esas faktör gibi görünüyor

İspanyolca, günümüzde İngilizceden sonra kullanılan en yaygın dildir. En çok konuşulan diller sıralamasında ise Çince, İngilizce ve Hintçeden sonra 4'üncü sırada yer alır. Amerika kıtasında, Kuzey Amerika bölümünde yer alan Meksika ile Güney Amerika'nın istisna ülkeleri hariç ağırlıklı olarak Latin dilleri konuşulur.

Eski bir Fransız sömürgesi olan Haiti ülkesinin ve doğrudan Fransa'ya bağlı olan ve Fransız Anayasasına göre atanan bir vali ile denizaşırı illere ilişkin

hükümlere göre yönetilen Fransız Guyanası'nın resmi dilleri Fransızca, Suri-nam ülkesi Felemenkçe (Hollanda), eski İngiliz kolonileri; Bahamalar (Columb'un Amerika kıtasına ilk ulaştığı yer), Belize (Orta Amerika'daki tek İngilizce konuşulan ülke), Saint Kitts ve Nevis, Antigua ve Barbuda, Barbados, Saint Vincent ve Granadinler, Sint Lucia, Jamaika, Trinidad ve Tobago, Guyana devletlerinin resmi dilleri ise İngilizce'dir. Bu tespit bir harita üzerinde şu şekilde gösterilebilir.

Eski sömürge bağlantısından tamamen kopma mümkün olmamıştır

Haritaların da bir dili ve söyledikleri vardır. Orta ve Güney Amerika ile Karayipler'de yer alan ülkelerin tamamının eski sömürgeci ülkeleri ile bağlarının tamamen kesildiği söylenemez. Birçok hususla birlikte bu ülkelerin eski sömürgeleri ile bağları, şüphesiz savunma politikalarına da yansır. (Örneğin, 1981 yılında bağımsızlığını ilan eden ve günümüzde 23.000 km² yüzölçümüne ve 400.000 civarında bir nüfusa sahip olan Belize'nin bağımsızlığına, komşusu Guatemala'nın karşı çıkması ve ülke üzerinde hak iddia etmesi üzerine bu tehdide karşı ülkesinin savunmasını İngilizlere vermiştir.)

1936 yılında temelleri atılan ve bugün eski İngiliz sömürgesi 54 üyesi bulunan İngiliz Milletler Topluluğu (Commonwealth), özellikle II. Dünya Savaşından

sonra İngiltere için tam bir kurtarıcı olmuş ve böylece İngiltere en azından bu ülkelerle bağı tamamen koparmaktan kurtulmuştu. Eğer bir ülke İngiliz Milletler Topluluğuna üye ise, o devletin halkları, Birleşik Krallıkta ikamet ettikleri takdirde, her türlü yerel ve ulusal düzeyde seçimlere katılabiliyor. Politik bilimci Peter Boyce, İngiliz Milletler Topluluğunu, uluslararası ilişkiler bakımından benzeri görülmemiş bir başarı olarak niteler (Boyce, Peter:2008).

İngiliz Milletler Topluluğu içerisinde Kraliçe aynı zamanda İngiliz Milletler Topluluğunun da başkanıdır. Vali genellikle emekli olmuş eski politikacılar ve Kraliçenin temsilcisidir.

Bu bölgedeki, Barbados, Bahama Adaları, Grenada, Saint Lucia, Saint Vincent ve Gradinler, Antigue ve Barbuda, Jamaika, Saint Kitts ve Nevis ile Belize ülkeleri İngiliz Kraliçesinin atadığı valiler tarafından yönetilir. Yine Turks ve Caicos adaları gibi İngiltere'den atanan valiler tarafından yönetilen adalar da bulunmaktadır.

Turks adasının isminin neden bu şekilde isimlendirildiği hakkında elimizde kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte bazı iddialar bulunmaktadır. Bu iddialar arasında adada yetişen kaktüs cinsinin Türk fesine benzetilmesi ve 17. Yüzyılda bu odaya sığınan korsanlar arasında Osmanlı-Türk korsanlarının olması gelmektedir (Kohen: 2008 ve Çiftçioğlu:2016).

Özellikle 19'uncu yüzyıldan itibaren Osmanlı İmparatorluğundaki Suriye, Filistin, Lübnan ve Ürdün bölgesinden, bir milyona yakın insan ağırlıklı olarak Arjantin olmak üzere; Şili, Peru, Brezilya ve Kolombiya gibi Latin Amerika ülkelerine göç etmiştir. Bu göçmenler Osmanlı pasaportu taşıdıklarından, gittikleri bölgelerde "El Turco" olarak isimlendirilmiştir (Tuncer ve Zengin, 2020:304). Oldukça çalışkan olan bu göçmenler giderek ülkelerinde ekonomik ve siyasi anlamda güçlü bir duruma gelmişlerdir.

İngilizlerin dünyanın kritik bölgelerine yönelik stratejik konuşlanması mevcut

Aslında İngiltere'nin, İngiliz Milletler Topluluğu üyeleri ile arasında bir dizi çok taraflı anlaşma ile oluşturulmuş bir "savunma işbirliği" ilişkisi mevcut. Bunların en kuvvetlisi şüphesiz, İngiltere'nin, Süveyş'ten 1967 yılında çekilmesi ve Malezya'ya yönelik savunma garantilerinin sona ermesinden sonra; Avustralya, Malezya, Yeni Zelanda ve Singapur ile oluşturduğu "Beş Güç Savunma Düzenlemesi" (FPDA) işbirliğidir. Buna göre bu beş ülke, herhangi bir saldırı ve tehdit durumunda birlikte hareket edecektir. Bu dayanışma deniz ve hava kuvvetleri çapında bugüne kadar fiili uygulandı, hatta sonradan uygulama alanları genişletildi (Carlyle Thayer, 2012). Çin'in bir güç merkezi olarak

ortaya çıktığı günümüzde bu işbirliğinin daha bir önem kazandığı görülmektedir.

İngiltere'nin Latin Amerika'da da benzer faaliyetleri bulunmaktadır. Zaten İngilizlerin denizaşırı topraklarının stratejik konumu incelendiğinde, bunların rastgele elde bulundurulmadığı da görülür.

İngiliz Deniz Aşırı Toprakları, daha önceden "Krallık Kolonileri" adıyla biliniyordu. Bu ismi "İngiliz Deniz Aşırı Toprakları Kanunu" ile 2002 yılında almıştır ve statüleri İngiliz Milletler Topluluğundan farklıdır. Bu bölgeler genelde düşük nüfus ve dar bir alana sahiptir ve İngilizlerin dünyadaki stratejik bölgeleri kontrol etmelerinde önemli olmasının dışında, devletlerin bu statüde kalmalarının bir nedeni de hasım oldukları komşularına karşı savunmaları için İngiliz askeri yeteneğine ihtiyaç duymaları olarak gösterilmektedir.

Eskinin büyük güçleri bir şekilde bölge ile bağlarını muhafaza ediyor

Eskinin büyük güçleri, zorunlu sebeplerle bölgeden çekilse de kritik noktalarda bulunan üs bölgelerini ellerinde bulundurmaya devam ediyorlar.

Örneğin İngilizlerin Deniz Aşırı Topraklarından birisi olan ve 776 adadan oluşan Falkland Adaları 12.173 km²'lik bir alana ve 3000 civarında bir nüfusa sahip. Arjantin'in yaklaşık 480 kilometre doğusunda yer alıyor ve kıtanın güneyindeki geçiş yollarını kontrol etmek için stratejik bir önemde. Daha 1831 yılında bu bölgedeki hükümet ABD gemilerine el koyunca, ABD bu coğrafyaya

savaş gemilerini yollamış ve 1833 yılında bir İngiliz birliği, adalarda kalmakta direnen Arjantinlileri ortadan kaldırarak, bu bölgelere el koymuştu.

Ancak, Arjantin'in adalar üzerinde talebi bundan sonra da devam etti ve 1982 yılında Falkland Adaları Arjantin tarafından ele geçirildi. Aslında bu savaş bölgede meydana gelen ilk savaş değildi. Daha önce 1914 yılında, Birinci Dünya Savaşı esnasında, birbirini takip eden Alman ve İngiliz gemileri arasında 1. Falkland Savaşı yaşanmıştı ve birçok Alman gemisinin batırıldığı bu savaşta Alman Filo Komutanı da hayatını kaybetmişti.

Falkland Savaşında Arjantin ordusu, bu adaya 10.000'den fazla asker konuşlandırmıştı. Ancak Arjantinli liderler bu harekâtı askeri ve siyasi alanda iyi planlayamamışlardı. Arjantinli askerlerin çoğu eğitimsizdi ve yaklaşan kış ayına rağmen uygun teçhizat ve giyeceğe sahip değillerdi. Zaten genel olarak Arjantin ordusu istisnalar dışında (Fransa'dan aldığı gemilere karşı Exocet füzesiyle teçhiz edilmiş birkaç Sper Etendard taarruz uçağı) gelişmiş silah sistemlerinden ve modern savaş doktrinlerinden yoksundu.

İngilizler, 20 günlük bir seyir süresi sonunda adalara ulaştılar ve yapılan hava ve deniz saldırılarında, Arjantin ordusu büyük kayıplar verdi. Ancak savaşta İngilizler tam anlamı ile hava üstünlüğü kuramadılar.

Hava savunması zayıf olan İngilizlerin HMS Sheffield destroyerini Exocet füzesiyle batırılmasına rağmen Arjantin birlikleri, İngiliz denizaltılarının ve hava kuvvetlerinin saldırılarına ve İngiliz birliklerinin çıkarma yapmasına engel olamadılar ve çok fazla direnmeden teslim oldular. Arjantin hava kuvvetleri, İngilizlerin; 2 fırkateyn, 1 destroyer, nakliye helikopterlerini taşıyan 1 konteyner gemisi ile 1 çıkarma gemisini batırdı ve birkaç fırkateyn ile destroyere de büyük zarar verdi. Ancak, uçak gemisi batıramadılar ve çıkarmaya engel olacak derecede gemiyi etkisiz hale getiremediler. Üstelik çok fazla sayıda uçak ve helikopterlerini kaybettiler. Savaşta 650 civarında Arjantin askeri hayatını kaybetti ve 12.000 civarında Arjantinli asker de esir düştü. İngiliz askeri kaybının ise 255 olduğu açıklandı.

Arjantin'deki askeri rejim Falkland harekâtını ve dengeleri iyi planlayamamıştı

Aslında Arjantin'deki askeri rejim, biraz da ekonomik zorlukları unutturmak ve ortak düşman yaratmak niyetiyle bu savaşa girmişti ve ABD'nin bu harekât esnasında kendisini destekleyeceğini sanıyordu. Ancak böyle olmadığı gibi savaş nedeniyle ülkeden sermaye kaçıışı hızlandı, ekonomi bozuldu ve enflasyon 1985 yılına gelindiğinde %672 seviyelerine çıktı. ABD tarafından işbaşına getirilmek, ABD desteğini almaya yetmiyordu.

Bu savaş sırasında Avrupalı ülkeleri ve ABD hükümeti, İngiltere'ye tam destek verdi. Arjantinli yetkililer, ABD'nin bu savaşta tarafsız kalacağını düşünmüşlerdi ancak öyle olmadı. ABD, İngiltere'ye askeri stoklarını açtı, iletişim cihazları ile hava araçları yakıtını, havadan havaya füzeleri ve her şeyden önemlisi harp için çok önemli olan istihbaratı verdi.

Diğer taraftan Şili devleti, Beagle Kanalındaki adalarla ilgili sorunundan dolayı, Arjantin'in karşısına askeri yığınaklanma yaptı ve bu nedenle Arjantin, elindeki en iyi birliklerini Falkland Adası yerine, Şili'ye karşı konuşlandırmak zorunda kaldı. Oysa Şili'de 1973 yılında ABD destekli bir askeri darbe ile iktidara gelen Pinochet üzerinde ABD etkisi tartışılmazdı ve ABD isteseydi Şili'nin bu askeri manevralarını durdurabilirdi.

Soğuk savaş döneminde İngilizlerin, Güney Amerika'daki faaliyetlerini, ABD'lerine bıraktığı düşünülüyordu ve Latin Amerika'daki İngiliz istihbarat faaliyetleri hakkında fazla bir bilgi yoktu. BBC Güvenlik muhabiri Gordon Corera'nın yapmış olduğu bir çalışmada, İngiliz istihbarat birimlerinin 1960'larda bile Latin Amerika'da çok fazla faaliyetinin bulunduğu bilgilerine erişti (Corera;12 Aralık 2020). Nottingham Üniversitesi'nden Rory Cormac ise gizliliği kalkan belgelerden yola çıkarak, İngilizlerin "özel politik eylemler" olarak isimlendirilen "kara propaganda ve sahte faaliyetler" ile Latin Amerika bölgesindeki kamuoyu komünizme karşı etkilendiğini belgeledi. Bu faaliyetler 1961 yılında, Ronnie Burroughs isimli bir diplomatın Latin Amerika'yı, Dışişleri Bakanlığı ve dış istihbarat servisi M16 adına ziyaret etmesinden sonra verdiği bilgiler ışığında, İngiltere'de alınan bir karar doğrultusunda başlatılmıştı. Kısaca İngiltere, Latin Amerika bölgesinde Sovyetler Birliğine ve Komünizme karşı ABD ile birlikte hareket ediyordu ve bu ABD'nin Falkland Savaşı sırasında neden Arjantin yerine İngiltere'yi desteklediğini açıklamaya yetiyordu.

Güney Amerika'nın sınırları ve bağımsızlık mücadeleleri

Güney Amerika kıtası; batısında Atlantik Okyanusu, kuzeyinde ve kuzeybatısında Karayip Denizi, Doğusu, kuzey doğusu ve güneydoğusunda ise Atlantik okyanusu ile çevrilmiştir. Kıta, Horn Burnu'nun (Amerika kıtasının en güney ucu) güneyindeki Drake Boğazı vasıtasıyla Antarktika kıtasından ayrılır. Bu boğaz 1800 km uzunluğunda olup Horn Burnu ile Güney Shetland adaları arasında yer alır. Bu boğazı 1578 yılında bulan İngiliz denizcisi Francis Drake, aslında Hindistan'a ulaşan geçidi bulduğunu sanıyordu. Piri Reis de çizdiği dünya haritasında bu boğazın altındaki yeraltı dağlarından bahseder.

Latin Amerika, 15. yüzyılın sonlarından başlayarak, 19. yüzyılın başlarına kadar Portekizliler ve İspanyollar tarafından kontrol altında tutulmuş, bu tarihten sonra ise sömürge yönetimlerinden ayrılma yönünde bağımsızlık mücadelelerine sahne olmuştur. Bu mücadelelerin gerisinde Aydınlanma felsefesi ile tanışmış ve İspanya'nın bölgedeki uygulamalarına karşı çıkan insanlar yer almıştır. Başlangıçta bağımsızlık hareketlerinin liderleri de genelde Avrupa kökenlidir. Özellikle, 1816 yılında Simon Bolivar liderliğinde başlayan bağımsızlık hareketlerinin, bu kapsamda önemli bir yeri vardır. Bu hareketlerin başarıya ulaşmasında ise 1808-1814 yılları arasında Napolyon'un İspanya ve Portekiz'i işgal etmesinin yarattığı boşluk vardır.

ABD'nin Latin Amerika coğrafyası üzerindeki faaliyetleri ve Panama Örneği

ABD, 1830 yılından bu yana Latin Amerika kıtasını kontrol etmek istiyor. Bu anlamda ABD'nin, arka bahçesi olarak nitelendirdiği, güneyindeki ülkeleri sıkı bir kontrole tabi tuttuğu görülmektedir.

Panama, daha önce ABD operasyonlarına maruz kalmıştı. Bu bölgede stratejik öneme sahip Panama, her zaman ABD'nin yakın ilgi alanında olmuştu. 1821 yılında Ekvador, Panama, Venezüella ve Kolombiya, Büyük Kolombiya adıyla bir birliktelik oluşturmuşlardı. ABD'nin yaptığı müdahalelerle; 1829 yılında Venezüella, 1830 yılında ise Ekvador bu federasyondan ayrıldı. 1903 yılında ise Panama, ABD'nin yardımı ile bu birlikten ayrıldı! Gerçekte ABD, Panama'nın Kolombiya'dan ayrılmasını, bu bölgede ileride yapmayı planladığı faaliyetler için desteklemişti. Panama Kanalına Fransızlar başlamıştı. Ancak Fransızlar her nedense başarısız oldu ve ABD şirketleri bu faaliyeti devraldı ve tamamladı. ABD'nin bu kanalı başka bir devlete, özellikle de Fransa gibi güçlü bir ülkeye bırakması, zaten söz konusu bile olamazdı.

ABD, 1979 yılında Panama Kanalının işletme sorumluluğunu, 23 yıl süre ile ortak bir komisyon vasıtasıyla yerine getirmek üzere Panama ile bir anlaşma imzaladı. Ancak daha sonra işbaşına gelen Manuel Noriega, ABD'nin bu bölgedeki varlığına karşı çıktı ve Panama'da üslenmiş olan Amerikan Güney Komutanlığı'nın kaldırılmasını istedi. Bunun üzerine ülkede gösteriler, grevler başladı. ABD basını Noriega'ya karşı linç kampanyasına girişti. Noriega hakkında kokain kaçakçılığından dava açıldı. Ayrıca kendisi ve çevresindekiler; silah kaçakçılığı, ABD sırlarını Küba'ya satmak, seçimlere hile karıştırmak, muhaliflerini etkisiz hale getirmek gibi suçlamalara maruz kaldı.

ABD için Panama Kanalının terk edilmesi söz konusu olamazdı. Nitekim ABD Panama'yı işgal etmeye karar vermişti. ABD Başkanı George W. Bush, hareketin ilk günü yaptığı konuşmada operasyonun amacını; Panama'da demokrasiyi

yeniden kurmak ve Panama Kanalını korumak olarak bildiriyordu (New York Times, 21 Aralık 1989).

1989 Aralık ayında Panama'yı işgal eden Amerika, bu ülkenin Ulusal Savunma Güçlerini dağıttı. Bu arada Vatikan Büyükelçiliğine sığınan Noriega, diplomatik girişimlerle alınamayınca, dışarı kurulan ses sistemleri vasıtasıyla yüksek sesle rock müziği ile psikolojik baskıya tabi tutularak, teslim zorlandı ve Amerikalılar Panama lideri Noriega'yı tutuklayıp yargılanmak üzere ABD'ye götürdüler.

Bu harekatta Noriega'ya bağlı Ulusal Savunma Güçleri ile yarı askeri Onur Kıtalarının kayıpları 200'ün üzerindeydi. Resmi ABD açıklamasına göre, işgal sırasında 510 Panamalı sivil de hayatını kaybetmişti (Poland, 2003: 118). Noriega etkisiz hale getirilmişti ve bundan sonraki aşamada bu bölgede ABD, tartışmasız her konuda söz sahibi olacaktı.

ABD'nin Latin Amerika'yı dizayn etme girişimleri hep var olmuştur

Aslında 1823 Monroe Doktrini ile başlayan ABD müdahaleleri, Latin Amerika'da hep devam etmiştir. ABD donanması, 1880 yılında Şili'den bile küçüktü ama yapılan gayretli çalışmalar sonucu 1900'lü yıllara gelindiğinde, aynı anda 14 savaş gemisi ve 13 kruvazörü inşa edecek kapasiteye ulaşmışlardı. Bu kıtada ABD hakimiyetine doğru gidildiğinin işaretleriydi.

1845 yılında Kaliforniya eyaleti zorla Meksika'dan satın alındı. 1914 yılında ABD bu ülkedeki devrimi önlemek için 7 ay süre ile Veracruz bölgesini işgal etti. 1903 yılında Küba ile yaptığı anlaşma ile Guantamano Körfezinde egemenlik hakları Küba'da olduğu halde, yargı yetki ve denetimi ABD'de kaldı.

Günümüzde de Guantanamo Deniz Üssü, ABD'nin yabancı bir ülkedeki en eski üssü konumundadır.

Küba, 1961 yılında da ABD'nin hedefiydi (Domuzlar Körfezi Harekâtı). ABD, Küba'ya Sovyet füzelerinin yerleştirilmesini kabul edemezdi ve bu konuda çıkabilecek bir nükleer savaşı bile göze almıştı. Küba dışında, 1983 Karaipler Grenada Adası ve 1994 Haiti müdahaleleri, ABD'nin bölgeye yönelik operasyonlarının diğer örnekleridir.

ABD, yakın çevresinde kendisine uymayan hiçbir yönetimin oluşmasına izin vermiyor. 1951 Arjantin, 1954'te Paraguay ve Guatemala, 1964'te Brezilya, 1965 Dominik Cumhuriyeti, 1973'te Şili ve Arjantin'de yaşanan askeri darbeler de ABD izi taşıyor (Koyuncu Hüseyin, 27 Ocak 2019).

ABD, kurulduğu tarihten itibaren sürekli olarak büyümüş ve hep müdahaleci olmuştur

Amerikan İç Savaşı sonunda kazandığı birikimle ABD, kısa süre sonra tekrar gelişmeye başladı. ABD bu dönemde, her ne kadar sömürgeci gözükmesine de en hızlı genişleyen devlet durumundaydı. Aynı dönemde Küba, Amerikan çıkarları için vazgeçilmez önemdeydi (Uslubaş ve Dağ, 2007: 327).

Küba, Amerikan denetimi altında bağımsızlığını kazanmış, Havai adası ise ABD tarafından, "Japonlar ele geçirmesin diye" ele geçirilmişti. ABD, 1794'ten sonra Kanada ve Florida sınırlarını çözüme kavuşturdu. ABD Başkanı James Mondre: "Herkes şunu açıkça görmelidir ki toprak genişlemesi hükümete büyük bir hareket serbestisi sağlar, güvenliği sağlamlaştırır." (Kissenger, 2006: 23) diyordu.

1845 yılında ise Başkan Polk, Teksas'ın güçlü bir devletin egemenliğine girmesi durumunda bunun Amerikan güvenliğine yönelik bir tehdit oluşturacağına vurgu yaparak, ABD'ye bağlanması gerektiğini söylüyordu. 1860'lı yıllarda Başkan Johnson'ın Dışişleri Bakanı, Kanada'yı ve Meksika'nın büyük kısmını içine alan ve Pasifik Okyanusu'nun derinliklerine giden bir imparatorluğun hayalini kuruyordu. 1868 yılına gelinip, Alaska satın alınırken Başkan Johnson, bu yerlerin yabancı kontrolünde olmasının, Birleşik Devletlerin büyümesini engelleyeceği ve etkisini azaltacağı değerlendirmesini yapmıştı (Kissenger, 2006: 28,29).

Amerikan kara ordusu, dünyada Bulgaristan'ın bile gerisinde, 14. sıradaydı. Deniz gücü; Brezilya, Arjantin ve Şili gibi ülkelerden daha küçüktü. Amerika, uluslararası konferanslara katılmayan, ikinci sınıf bir devlet statüsündeydi. 1880 yılında Türkiye'deki diplomatik misyonunu küçültmüş, İsveç, Belçika, Hollanda gibi ülkelerdeki elçiliklerini de kapatmıştı.

1885 yılında Birleşik Devletler; Almanya, Fransa, Rusya, Avusturya-Macaristan, Japonya ve İtalya'nın hepsinden daha fazla enerji tüketiyordu. 1861 yılındaki iç savaş ile 20. yüzyıl arasındaki 40 yıllık sürede, kömür üretimi yüzde 800, çelik ray 500, demir yolu uzunluğu 550, buğday üretimi ise 250 kat artmıştı. Hiçbir ülke bunu küresel etkiye çevirmeden ayakta kalamazdı.

Amerika, 1898 yılında bir dünya gücü olarak ortaya çıktığında emperyalizmin cazibesine kapıldı. (Nye S. Joseph ve A. David, 2011: 456). 1880'lerde Şili donanması kadar bile bir gücü olmayan Amerikalılar 1900'lü yıllara gelindiğinde artık dünyadaki en büyük 3. deniz gücü olmuşlardı. Bu büyüklüğü artık İngilizler de kabul etmek zorundaydı.

ABD denizlerde hâkim olmak istedi ve oldu. Deniz Hâkimiyet Teorisinin mimarı Alfred Mahan Amerikalı bir deniz subayıydı. 1884'ten itibaren yazmış olduğu eserlerde deniz hâkimiyetinden yoksun olmanın her savaşın sonucunu tayin ettiğini savunmuştu. Gerçekten de denizlere hâkim olan, gücünü dünyanın birçok noktasına rahatlıkla sevk edebilirdi. Mahan'a göre savaş prensipleri kesin kurallardan çok, birkaç ilkenin her seferinde farklı şekilde uygulanmasıydı (Sprout, Tuttle Margeret, Mahan: 2004).

20. yüzyılın başında endüstri geliştikçe, üretim artmış ve endüstrileşen ülkelerin nüfusları bu üretimi tüketemez olmuştu (Uslubaş ve Dağ:320). Amerikalılar artık 80 milyonu aşkın nüfusu ile dünyadaki mamul ürünlerin 1/3'ünü üreten en büyük endüstriyel güç haline gelmişlerdi. 1902 yılında liderliği daha fazla götüremeyen İngiltere, Orta Amerika'da egemen güç olma iddiasını terk ederek yerini Birleşik Devletlere çoktan bırakmıştı (Kissenger, 2006:30). 1903 yılına geldiğinde ise Roesevelt: "Pasifik Amerika'nın Akdeniz'i olacaktır." diyerek hedef büyüttü (Uslubaş ve Dağ:326).

Panama, Kolombiya'nın bir eyaletiydi. Kolombiya, ABD isteklerini reddedince, 1903 yılında Amerika'nın kışkırtması ile Panama'da ayaklanmalar çıktı ve Panama bağımsızlığını ilan etti. ABD onu hemen tanıdı ve kanal inşası konusunda anlaşta. Amerikalılar 1905 yılında Dominik üzerinde mali koruma hakkını aldılar ve 1906 yılında Küba'yı işgal ettiler.

Roosevelt'e göre, "kuvvete dayalı diplomasi" Amerika'nın yeni küresel rolünün bir parçasıydı (Kissenger, 2006: 31). Bundan sonra Amerikan gücü giderek daha fazla etkisini hissettirecekti.

ABD, Soğuk Savaş dönemine hazırlıksız yakalanmıştı ancak gücünün rakipsiz kaldığını görüyordu. Böyle bir ortamda, ABD yeni görevlere hazırды. Bu durumu eski ABD Kara Kuvvetleri Komutanı şu şekilde açıklamıştı:

1989'da Demir Perdenin çökmesini unutmak mümkün değil. Olay çok ciddiydi. Tıpkı IBM'in ilk Apple bilgisayara, General Motorun ilk Volkswagen'e ya da Toyota'ya baktığı gibi bakakalmıştık. Demir Perdenin çökmesi, kavraması güç bir dönüşümü temsil ediyordu. ABD Kara Kuvvetleri dünyanın iyi kara Kara Kuvvetleriydi ve bunu yaklaşık altı hafta sonra Panama'da ve yaklaşık bir buçuk yıl sonra da Körfez Savaşında kanıtlamıştı. Fakat o gün muazzam bir belirsizlik hissettik. ABD gücü artık olmayan bir dünya için mükemmelleştirilmişti. Artık bu olaydan sonraki görevler için bir memnuniyet duygusu yaratmak ve gelişme tutkusunu içselleştirmek gerekiyordu. Artık görev tarihte iki yüzyıldan beri gerçekleştirilmemiş bir şeyi gerçekleştirmektir (Sullivan ve Harper, 1997: 25.26).

Bundan sonrası tahminler dışında pek bilinmiyordu. Brzezinski'ye göre bu rakipsizlik ABD'ye yeni fırsatlar kadar, yeni sorunları da getirebilirdi. Asıl sorun, ABD olmazsa, bu rolü kimin alabileceği ile ilgiliydi.

“Amerika'nın dünyadaki rolü ile ilgili ana tezim çok basit: Amerikan gücü, ulusal egemenliğin baskın bir şekilde öne çıkarak, bugün küresel istikrarın en büyük kefilidir. Ekonomik gücüne rağmen Çin, en azından iki nesil bu yarışta zayıf. Rusya ise artık koşuda yok. Yani Amerika'nın küresel bir rakibi yok” (Brzezinski, 2004: 7,8).

Ancak bunun böyle olmadığını zaman gösterdi. Brzezinski'de yanılacaktır. Diğer taraftan Brzezinski'nin şu tahminine katılmamak mümkün değil.

“Ne var ki Amerikan toplumu, geleneksel egemenliği zayıflatan sosyal eğilimleri teşvik ediyor. Yanlış kullanımda bu durum dünyayı kaosa itebilir ve Amerika'yı etrafı kuşatılmış bir şekilde bırakabilir. Aklını kendi küresel güvenliğine takmış bir Amerika, kendini düşman bir dünyada izole edilmiş olarak bulabilir. Hiçbir şeyin sonsuza kadar sürmeyeceği gibi Amerikan küresel etkinliği de sonsuza dek süremeyecek bir noktada yok olacaktır. Anahtar soru şu: Onun yerini kim alacak?” (Brzezinski, 2004: 14).

Haiti ABD'den sonra, kıtada bağımsızlığını ilan eden ikinci ülkeydi

10 milyon nüfusu ile Haiti, Napolyon'un bölgeye gönderdiği orduyu başarısızlığa uğratarak, 1804 yılında kurulmuştu. Bu açıdan Haiti, ABD'den sonra Latin Amerika'da bağımsızlığını ilan eden ikinci ülkedir. Ancak Haiti, 1862 yılına kadar ABD tarafından tanınmadı ve 1915 yılından, 1934 yılına kadar ABD tarafından işgal ve kontrol altında tutuldu. Daha sonra da darbe, katliam ve iç savaşlardan kurtulamadı. Haiti bölgesindeki turizm faaliyetlerine rağmen; zayıf altyapısı, sağlık ve eğitim eksikliği ile en fakir ülkelerden birisi olarak görülmektedir. Bütün bu hususlar ve yüksek işsizlik oranı ile ülke istikrarsız bir görünümündedir.

Orta Amerika'daki diğer ülkeler

Diğer taraftan Guatemala, Maya kültürünün zenginliğine sahip, Orta Amerika bölgesinde en kalabalık ve dilsel olarak en farklı ülkesi. El Salvador ise bu bölgede en küçük ülkelerden birisi olarak nüfus yoğunluğu en fazla olan bir ülke konumunda. El Salvador, Honduras ve Guatemala, şiddet ve suç oranlarının yüksekliği ile bilinir. Özellikle Honduras, Latin Amerika'nın en fakir ve şiddetin en fazla yaşandığı ülke olarak tarif ediliyor.

Kolombiya, 1964 yılından itibaren, Ordu ile Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri (FARC) arasında süren ve 200.000'den fazla kişinin öldüğü, 50.000'e yakın kişiden haber alınmadığı, milyonlarca kişinin de evini terk ettiği, Latin Amerika'nın en uzun süren çatışmalarını yaşadı.

1903 yılında Kolombiya'dan ayrılan Panama ise yüksek gelirli bir ülke olarak görülse de hâlâ dramatik eğitim eşitsizlikleri etrafında sürdürülen keskin zıtlıklar ülkesi olmaya devam ediyor. Ülke gelir dağılımı en bozuk Latin Amerika ülkelerinden birisi olarak göze çarpmaktadır.

19. yüzyılda İspanya'dan bağımsızlığını kazandıktan sonra dış dünyaya kapalı ve fakir bir ülke olan, 5 milyon nüfuslu Kosta Rika, 1949 yılında bir yasa ile ordusunu lağvetmiş bir ülkedir. Kendisiyle aynı gelir düzeyine sahip ülkelere göre, daha fazla bir insani kalkınma gerçekleştiren ülke, 2010 ve 2011 yıllarında örnek ülke olarak gösterilmiştir. Kosta Rika, Latin Amerika'nın en istikrarlı, müreffeh ve gelişmiş ülkelerinden birisi durumundadır.

Panama Kanalı ve bölgedeki etkisi

Panama ülkesi, üzerinden geçen ve Pasifik Okyanusu ile Atlas Okyanusunu birbirine bağlayan, 77 km uzunluğundaki küresel ölçekte bağlantıyı sağlayan stratejik kanalı bilinir. Panama Kanalı, Orta Amerika'nın en güney ülkesi Panama topraklarında yer alır ve Atlas Okyanusu ile Büyük Okyanus'u birbirine bağlayan su kanalıdır. Kanalin yapımı oldukça pahalıya mal olmuştur. Kanalin yapımına Fransızlar başlamış, ancak başarısız olduklarından ABD'li firmalar tarafından 1914 yılında tamamlanmıştır.

Panama Kanalı, denizden 30 metre yüksekliktedir ve bu nedenle gemilerin geçişi için indirgeç ve kaldırgeçler kullanılmakta ve geçiş 9 saat kadar sürmektedir. Kanaldan yılda 15.000'e yakın gemi geçmektedir. Bir geminin, ABD'deki San Francisco şehrinde New York'a gidişi, Güney Amerika kıtasının güneyini dolaşarak 22.500 km kadar bir yol kat etmeyi gerektirirken, bu yol Panama kanalından, yaklaşık 13.000 kilometre kısalarak 9.500 kilometreye düşmektedir.

Bu kanal öylesine stratejik bir yapıdadır ki 150'ye yakın ticaret rotası, 1700 civarında liman ve yaklaşık 160 ülke ile bağlantısı vardır. Kanal ülkeye yılda neredeyse 3 milyar doları aşkın katkı yaratmaktadır. Kanalin ihtiyacı karşılayacak şekilde genişletilmesi için faaliyetlere başlanılmıştır.

Sızdırılan WikiLeaks belgelerinde, ABD'nin Panama Kanalı'nın genişletilmesi ihalesini kazanan İspanyol Sacyr Vallehermoso firmasından, bu ihalenin alına-

rak Amerikalı Bechtel firmasına verilmesi için Panama Hükümetine baskı yaptığı ortaya çıkmıştır (<https://elpais.com/2010/12/17/>).

Kanalın yapımından bu yana ABD, sürekli olarak kanalı kontrol altında tutmaktadır. ABD, Roosevelt yönetiminden başlayarak, 1904 yılından beri bölgeyi kontrol altına almak için, Kolombiya'yı parçalamak istemiş ve bunu başardıktan sonra, bu bölgelerde üsler elde etmiştir. Bu üsler ise Nikaragua, El Salvador, Guatemala ve Küba gibi ülkelerdeki operasyonlarda aktif olarak kullanılmıştır. ABD'nin desteklediği Panama özgürlük savaşçılarının lideri ise iddialara göre daha sonra Panama Kanalını inşa edecek şirketin baş mühendisiydi. Kanalın 20 kilometre çevresi de süresiz olarak ABD'ye verilmişti.

1989 yılına gelindiğinde Panama ile ABD'nin arasında bir kriz yaşandı ve ABD Panama'yı işgal etti ancak bir süre sonra geri çekildi. Kanalın kontrolü ise 1999 yılında Panama'ya devredildi.

Nikaragua Kanalı konusu

Panama Kanalı ile birlikte bahsedilmesi gereken diğer bir husus ise açılması düşünülen Nikaragua Kanalı ile ilgilidir. Konu o kadar önemlidir ki bir anda dünyanın büyük güçleri arasında küresel rekabet konusu haline gelmekte ge-

cikmemiştir. Bu bölgede adeta büyük güçler arasında görünmeyen bir savaş yaşanmaktadır.

İncelendiği zaman açıkça görülecektir ki Pasifik ve Atlantik Okyanusları arasındaki yapılacak bu kanal ABD kontrolü altındaki Panama Kanalının rakibidir ve gelecekte de daha fazla rekabet konusu olması beklenmelidir.

Zaten bu konudaki çatışmalar şimdiden başlamıştır. Bir kısım Nikaragualı daha şimdiden “evlerinden ve arazilerinden küçük bir tazminat karşılığı vazgeçmek istemediklerini” beyan ederek, kanalı yapacak olan Çinlilere karşı protestolara başlamıştır.

Ayrıca kanalın çevre felaketine yol açacağı gerekçesi ile çevre örgütleri de kanalın yapımına karşıdır. Gösterilerde katılımcıların, “Çinlileri ülkelerinde istemedikleri” sloganları öne çıkmaktadır. Ayrıca ortada projeyi yürüten Çinli şirketler hakkında çok fazla olumsuz söylenti dolaşmaktadır.

Proje maliyeti yaklaşık 40 milyar dolar olarak hesaplanmış, ancak daha sonra revize edilerek 50 milyar dolara çıkarılmıştır. Proje sadece kanaldan ibaret olmayıp, havaalanlarını, limanları, serbest ticaret bölgelerini, enerji santrallerini, bağlantı yollarını ve fabrikaları kapsıyor.

Proje planlandığı şekilde 22 Aralık 2014 tarihinde başlamıştır. Kanalın 2020 yılında tamamlanması planlanıyordu ancak gecikmeler oluyor. Anlaşmaya

göre Çinli firmalar 50 yıl boyunca işletme hakkına sahip olacak. İstenirse bu süre 50 yıl daha uzatılabilecek.

Nikaragua kanalı küresel güçler arasında rekabet konusu olmaya devam edecek gibi görünüyor

Aslında Nikaragua Kanalı'nın geçeceği bölgede dağlar ve büyük granit kayalar yok. Zaten, Panama Kanalı böyle giderse, bir süre sonra ulaşımın artması nedeniyle, yetersiz hale gelecek. Daha şimdiden 2030 yılında trafiğin %240 artacağı tahmin ediliyor ancak Nikaragua kanalının yapımına karşı çıkanlar buna ihtiyaç olmadığını söylüyor ve Panama Kanalı'nın yeterli olacağına ısrar ediyor. Bu bölgede bir kanal inşası, Panama Kanalı'na göre San Francisco ve New York arasındaki mesafeyi 800 kilometreden daha fazla kısaltacak. Kanal bu yönüyle tasarruf sağlamanın ötesinde, Nikaragua ve çevresindeki ülkeler için yeni iş imkanları da yaratacak.

Nikaragua Kanalı'nı en fazla Çin destekliyor. Bu proje sadece ekonomik değil, jeopolitik üstünlük açısından çok önemli. Proje başarıyla tamamlanabilirse, Çin'in sadece Orta Amerika da değil, tüm bölgede ABD karşısında bir üstünlüğü söz konusu olabilecek. Çin, halen Nikaragua'da etkin ve hatta buraya üs kurmuş durumda. Çin'in, bu derece ABD'ye yakınlaşması ise ABD'yi rahatsız etmeye yetiyor. Ancak bu bölgede sadece Çinliler yok.

Projenin gerçekleştirilmesine Çinlilerin yanında, Ruslar da destek veriyor. Rus desteği özellikle siyasi ve askerî açıdan önemli.

Proje Çin tarafından finanse ediliyor ancak Rusya da bazı konularda işin içinde olmayı ve işbirliğini arzuluyor. Kanal konusu, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ile Nikaragua Devlet Başkanı Daniel Ortega arasında da görüşmelere konu oluyor ve en üst düzeyde kararlılık vurgulanıyor. Ruslar bu kanalın askeri yönden emniyetini sağlamaya hazır olduklarını açıkladılar. Aslında Nikaragua, Rusların Kırım'ı işgali sonrası BM'de yapılan oylamada; Ermenistan, Beyaz Rusya, Suriye, Küba, Kuzey Kore, Sudan, Bolivya, Zimbabve ve Venezuela ile birlikte Rusya'nın görüşleri doğrultusunda oy kullanmıştı.

Rusya Dışişleri Bakanı, bu bölgedeki ülkelere yapacağı resmi ziyaret öncesi, bir televizyon kanalına yaptığı açıklamada: "Moskova, Okyanuslar arasında inşa edilecek bu kanalın güvenliğinin sağlanmasında, Nikaragua'ya yardım etmeye hazırdır." demiştir. Rusya ve Nikaragua daha da ileri giderek, Rus savaş gemilerinin bu ülke limanlarını ziyaretini kolaylaştıran bir anlaşma imzaladı.

Rusya, son yıllarda aktif olarak, Latin Amerika ülkeleri ile arasında savunma alanında işbirliği çalışmalarını da geliştiriyor ve buna göre Güney Amerika'da

savaş gemileri için lojistik destek merkezleri oluşturuyor. Ayrıca bu ülkelerdeki hava alanlarından faydalanma izni alıyor. Savunma Bakanı Sergey Şogu'ya göre bu anlaşma, ülkesinin bölge ülkeleri ile yapmış olduğu askeri ve teknik işbirliği anlaşmalarından birisi ve bu anlaşma ile iki ülke denizcilik alanında işbirliğini geliştirme fırsatı yakalayacak. Rus savaş gemileri kanalın inşası esnasında izleme yapacak ve Nikaragua karasularında güvenliği sağlayacak.

Çin ise Rusya ile bu bölgede işbirliğine istekli. Çin Uluslararası Çalışmalar Enstitüsünden Chen Yurong, "Kanal inşaatının Nikaragua'nın iç işi olduğu, dışarıdan müdahaleyi istemedikleri, kanal inşaatına destek vermesiyle Rusya'nın stratejik ve ekonomik çıkar elde edebileceği" değerlendirmesinde bulundu. Ona göre; Rusya'nın Latin Amerika'da askeri varlığını güçlendirmesi, NATO'nun Doğu Avrupa'daki varlığına karşı bir cevap olacak.

Diğer yandan ABD dünyada; Malakka Boğazı, Cebelitarık Boğazı ile Süveyş ve Panama kanallarını kontrol ediyor ve şimdi çok yakınındaki Nikaragua Boğazı projesini kendisine karşı bir meydan okuma olarak değerlendiriyor. ABD basınında, Rusya'nın Nikaragua ile artan askeri ilişkisinden ve bölgedeki artan varlığından endişe duyulduğu yönünde haberler yer alıyor. ABD ayrıca Rusya'nın Nikaragua'ya savaş uçağı satmak istediğini iddia ediyor.

Bölgede ABD, Çin ve Rusya arasındaki bu gerginlik, Küba Füze Krizini hatırlatıyor ve ABD, Rusya ve Çin'i bu bölgede istemiyor. ABD 1923 yılında ortaya koyduğu Monroe Doktrini ile diğer güçleri kıtadan uzaklaştırarak, bu tarihten sonra bölgede tek güç olmuştu. Proje bu yüzyılı kapsayan büyük bir proje ve Rusya ve Çin'i, ABD'nin komşusu yapabilecek durumda.

Ekvador ve Peru arasında sınır anlaşmazlıkları ve çatışmalar

Güney Amerika kıtasındaki ülkeler arasında çok sayıda sınır anlaşmazlıkları bulunmaktadır. El Salvador-Honduras, Brezilya-Paraguay, Brezilya-Uruguay, Guyana-Surinam, Guyana-Venezüella, Fransız Guyanası-Surinam, Arjantin-Şili ve Brezilya-Paraguay ve Ekvador ile Peru arasındaki sınır anlaşmazlıkları bunlardan bazılarıdır (Simmons, 1999:2).

Latin Amerika'da, bölge ülkeleri arasındaki son silahlı çatışma Ekvador ve Peru arasında 1995 yılında yaşanmıştır.

Temeli oldukça gerilere ulaşan bu savaş, 1941 yılında başladığı için "41 Savaşı" olarak da bilinir.

Bu savaşlar asıl olarak, her iki ülke arasında sınır çatışmalarıdır. Aslında anlaşmazlığın tarihi daha da eskilere uzanır. İki ülke arasındaki itilafli bölge 78 kilometre uzunluğunda ormanlık bir alanda ve doğal kaynaklara sahiptir.

1941 yılında iki ülke arasında ateşkes ve 1942 yılındaki Rio Protokolü ile Peru, işgal ettiği Ekvador topraklarından çekilse de anlaşmazlık 1995 yılındaki, Cenepa Nehri ve Condor aralığının kontrolüne yönelik olarak, devriyeler arası sınırlı çatışma ve hava muharebeleri ağırlıklı Cenepa Savaşına kadar devam etmiştir (Marcella: 1995) 26 Ekim 1998 yılında ise Brezilya, Arjantin, Şili ve ABD'nin gözetiminde anlaşmazlıkların kesin çözümüne ilişkin iki ülke arasında bir antlaşma imzalanmıştır.

Brezilya ve MERCASUR

Güney Amerika kıtasında, çoğunluğu İspanyolca ve Portekizce konuşan ülkeler yer alıyor. 8.5 milyon km2 alanı ile Güney Amerika kıtasının en büyük ülkesi olan Brezilya'nın resmi dili Portekizce'dir ve aynı zamanda 210 milyonu aşan nüfusu ile de kıtanın en fazla nüfusuna sahip devletidir.

Ülkede; uranyum, altın, demir ve kereste başta olmak üzere toplamda 20 trilyon doları aşan bir doğal kaynak bulunması, kalkınmayı kolaylaştırmaktadır. 2010 yılından itibaren tüm Amerika kıtasında ikinci büyük ekonomi konumuna yükselen Brezilya, dünyada da büyük ekonomilerden birisidir. GSYİH iti-

barıyla dünyanın en büyük 12'nci ve 2020 yılı satın alma gücü paritesine göre dünyanın 8'inci büyük ekonomisidir.

Bu noktada Güney Amerika'ya yönelik, AB benzeri bir girişimden de bahsedilmesinde yarar vardır. Brezilya yanında; Arjantin, Paraguay ve Uruguay'ın tam üye olduğu MERCOSUR isimli ekonomik birliğe; Şili, Bolivya, Ekvador, Peru, Kolombiya ve son olarak da Venezüella ortak üye oldular. MERCOSUR, 1 trilyon doları aşan ekonomik büyüklüğü ile NAFTA ve AB'den sonra üçüncü büyüklüğe sahip. Bolivya, Şili, Peru, Küba, Kolombiya, Ekvator ile de Serbest Ticaret Anlaşması bulunan birlik, Meksika'nın da katılımı ile Gümrük Birliğine geçiş planlanmakta. Venezüella'nın katılımı nedeniyle yapılan törende konuşan Brezilya Devlet Başkanı bu birlik için: "Bugün Ortak Pazarımız, Patagonya'dan (Şili ile Arjantin'in en güneyindeki bölgeye verilen isim) Karayipler'e kadar uzanan büyük bir bölgesel güç haline geldi" açıklaması yapmıştı. Venezüella Devlet Başkanı Hugo Chavez ise MERCOSUR'u, bölge ülkelerinin bağımsızlığını ve gelişmesini garanti altına alan en önemli faktör olarak niteledi. Bu açıklamalar, MERCOSUR'un gelecekte ekonomik alanın yanında, siyasi alana doğru da gidebileceğini göstermektedir.

Arjantin, Kolombiya ve Paraguay

2.780.000 km² alanı ile Güney Amerika'da ikinci büyük alana sahip olan Arjantin, Brezilya ve Kolombiya'dan (51 milyon) sonra kıtada en kalabalık (45 milyon) üçüncü devlet konumundadır. Brezilya gibi zengin doğal kaynaklara sahip olan Arjantin, yaşadığı krizlere rağmen, Brezilya'dan sonra Güney Amerika kıtasının en büyük ekonomisini oluşturur.

Bunun yanında, Güney Amerika'nın alan olarak ikinci büyük nüfusuna sahip Kolombiya ülkesi de özellikle; demir, doğal gaz, kömür, altın ve petrol gibi doğal kaynaklara sahiptir. Bölgenin en kalabalık dördüncü ülkesi olan Paraguay ise nispeten homojen bir nüfusa sahip olup kökeninin antik İnka Uygarlığına uzanması ile tanınır.

Şili

Güney Amerika kıtasında And Dağları ile Pasifik Okyanusu arasında bir şerit şeklinde uzanan 756.000 km² alanı ve 18 milyon nüfusu ile Şili, bölgede önemli ülkelerden birisidir. And Dağlarının 6.000 metreyi geçen birçok zirvesi vardır. Ülke genişliği 90-240 km arasında değişir. Ülkenin kuzey ve güneyine gidildikçe elverişsiz koşullar nedeniyle nüfus azalır.

Şili, Antarktika kıtasının 1.25 milyon km²'lik bir kısmında hak iddia etmektedir. Ülke, 1973 yılından itibaren 16 yıl boyunca, ölü ve kayıplara yol açan ve acılar yaşatan Pinochet askeri yönetimi tarafından idare edildi.

Latin Amerika'nın son dönemde öne çıkan bir ülkesi ise Venezüella'dır. Bunun asıl sebebi ise ABD ile yaşamış olduğu sorunlardır. Önemine binaen üzerinde ayrıntılı olarak durulması gereken ülkelerden birisidir.

Venezüella

Güney Amerika'da yer alan Venezüella coğrafi olarak oldukça stratejik bir bölgede bulunmaktadır. Bir ülkenin dünya üzerindeki yeri, tarihi ve komşuları o ülkenin stratejisini ve kaderini etkiler (Askeri Coğrafya, 1992: 53). Bu duruma en iyi örneklerden birisi de şüphesiz Venezüella'dır.

Ülke, İspanyolların Güney Amerika'da ilk yerleştikleri yerlerden birisidir. Kuzeyinde Karayip Denizi, güneyinde Brezilya, doğusunda Guyana ve batısında Kolombiya bulunmaktadır. Yüzölçümü 916.000 km², nüfusu ise 2020 sayımlarına göre 32 milyon kadardır.

ABD'nin ilgi alanında bulunması, zengin doğal kaynakları ve Panama kanalını kontrol eden bir bölgede olması ise stratejik önemini daha da artırmaktadır.

Ülke İspanyollardan bağımsızlığını ünlü Simon Bolivar liderliğinde 1821 tarihinde kazanmıştır. 1830 yılında ise Kolombiya, Panama ve Ekvador'la birlikte bulunduğu Büyük Kolombiya'dan ayrılmıştır. Bu ayrılımda ABD etkisi vardır.

Chavez'in uygulamaları ABD'ni rahatsız etmiştir

Venezüella'da, 1980'lerde bir asker olan Hugo Chavez liderliğinde kurulan Bolivarcı Devrimci Hareket, halk arasında destek bulmuş, 1999 yılında ise Chavez halk oyuyla Başkan seçilmiştir. Yeni anayasanın halk tarafından kabul edilmesiyle birlikte, 2000 yılında yeniden başkan seçilen Chavez'in, özellikle tarım ve petrol alanlarında 50'ye yakın kararname çıkararak halk lehine düzenlemeler yapması, o zamana kadar Venezüella'da egemen olan güçler arasında büyük bir tedirginlik yaratmıştır. Bunun sonucu olarak harekete geçen güçler, sendikaları kullanarak ülkeyi karıştırmışlar ve 2002 yılında bazı ordu mensupları ve bir takım sivil toplum kuruluşlarını kullanarak, darbe ile Chavez'i başkanlıktan uzaklaştırmışlardır. Ancak halk ve ordu arasında desteği güçlü olan Chavez, 48 saat sonra tekrar iş başına getirilmiştir. Kanıtlanamamış olmasına rağmen, bu darbe girişiminin ABD tarafından planlandığı iddia edilmiştir. 2004 yılındaki halk oylamasında, Chavez oylarını daha da artırmıştır.

Chavez'in uygulamaya koyduğu tedbirler büyük şirketlerin de tepkisini çekmiştir

Chavez, 2001 yılında devlete ait petrol şirketine, ülkede ham petrol arama ve çıkarma projelerinde son söz hakkını vermiş, 2002 yılındaki darbe girişimi sonrası enerji şirketi gelirlerini sosyal programları desteklemekte kullanmaya başlamış, 2007 yılında ise milyarlarca dolar değer biçilen Orinoco petrol yataklarındaki projeleri kontrol altına almıştır. Bundan sonra ABD'li şirketler Exxon Mobil ve ConocoPhillips ülkeyi terk etmiş ve zararlarının karşılanması için dava açmışlardır. Uygulamalarda memnun olanlar fakir Venezüella halkı, memnun olmayanlar ise elde ettikleri kolay gelirleri kesilen uluslararası büyük şirketlerdi.

Venezüella'nın dünyanın en büyük petrol rezervlerine sahip olması, stratejik önemini daha da artırmaktadır.

Asıl sorun, Venezüella'nın OPEC verilerine göre 300 milyar varile yaklaşan ham petrol rezervine sahip bir ülke olarak, 2012 yılında Suudi Arabistan'ı da geçerek, dünyanın en büyük petrol rezervine sahip ülkesi olmasıdır. Böyle bir rezerv ülkeyi ekonomik ve politik olarak başlı başına önemli kılmaktadır.

Stratejik öneme sahip bir bölgede bulunmanın yanında, Venezüella, sadece petrol rezervleriyle değil, aynı zamanda doğalgaz ve altın rezervleriyle de göz kamaştırıcı bir zenginliğe sahip. Ülkede altından başka; elmas, demir, boksit ve stratejik koltan (Genellikle sanayide kullanılır. Koltan özellikle içinde bulunduğu tantal elementi için önemlidir. Tantal nadir bulunur ve korozyona karşı çok dayanıklıdır) başta olmak üzere değerli değişik taşlar mevcut.

Zengin maden yataklarına sahip olan ülke bunları kendisi işletmesi durumunda büyük gelirler elde edebilecek. Ülke su kaynaklarına ve verimli tarım alanlarına da sahip.

Diğer taraftan Venezüella'nın sahip olduğu petrolün kalitesi de başka bir rekabet konusunu oluşturmaktadır. Hafif petrolden dizel üretimi çok zor. Hafif petrol karı yüksek olmakla birlikte, orta ağırlık ve düşük sülfürlü petrol daha makbul.

Venezüella hafif petrole sahip olmakla birlikte büyük oranda düşük graviteli ağır petrol kaynaklarına da sahip. ABD, hafif petrole bol miktarda sahip olmasına rağmen, dizel ihraç edebilmek için ağır petrole ihtiyaç duyuyor. Ağır petrol, hafif petrol ile karıştırılarak petrol üretiliyor. Bu yüzden 2017 yılına kadar ABD, Venezüella'dan ağır petrol ihraç ediyordu.

Chavez döneminde kaynakların hakla aktarılmasıyla ülkenin kaderi değişmiştir

Chavez, 2013 yılında kanser hastalığı nedeniyle hayatını kaybetti. Chavez döneminde Venezüella ekonomisi on yılda yüzde 47.4 oranında büyüme gösterdi. Sosyal hizmetlere bütçeden yapılan pay, büyük oranda artırıldı. Sosyal güvenceye sahip olanlar ise üç kat arttı. Binlerce okul inşa edildi. Öğretmen sayısı 5 kat artırıldı. Okuma yazma sorunu tamamen ortadan kalktı.

Bunun yanında, Bolivarcı üniversiteler adıyla ücretsiz üniversiteler oluşturuldu, üniversiteleşme oranı %83'e yükseltildi. Okullarda öğrencilere ücretsiz, halka ise kurulan mağazalarda ucuz yiyecek sağlandı. 1996 yılında %40 olan aşırı yoksulluk, %7'ler seviyesine indirildi. Çocuk ölümleri düşürüldü, nüfusun neredeyse tamamına temiz su imkânı sağlandı. Sağlık hizmetleri inanılmaz derecede iyileştirildi. Yerel komiteler oluşturularak halk kendi sorunlarının çözümüne doğrudan katkı sağladı.

Chavez'in, ABD'yi dışarıda tutarak gerçekleştirdiği birliktelikler, ABD'nin hoşuna gitmemiştir

Chavez, Latin Amerika'da ABD'yi dışarıda tutarak askeri, siyasi ve ekonomik anlamda entegrasyon oluşturmayı planlamıştır. 2004 yılında Amerika Halkları için Bolivarcı ittifak (ALBA), 2008 yılında Güney Amerika Uluslar Birliği (UNASUR), 2011 yılında ise 33 ülke ve 550 milyon nüfusu kapsayan Latin Amerika ve Karayip Devletler Topluluğu (CELAC) gibi kuruluşların oluşturulmasında Venezüella öncü rol oynadı. Ancak bu oluşumlardan rahatsızlık duyanlar oldu.

Chavez'in uygulamaları, ABD tarafından tehdit olarak algılanmıştır

ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice, 2005 yılında Chavez'i "Bölgesel bir tehdit" olarak ilan etti, 2006 yılında ise ABD Ulusal İstihbarat Direktörü bu ülkeyi ABD için açık bir tehlike olarak tanımladı, ABD Savunma Bakanı Rumsfeld, Chavez'i Hitler'e benzetti ve CIA bu ülkeyi sıcak bölge listesine aldı. Oysa Chavez, 14 yıllık iktidarı boyunca, 15 kez halkın oyuna başvurmuş ve bunların neredeyse tamamında halkının onayını almıştı (Baştürk, 2013: 8-16).

Her iki dünya savaşında da Amerika'ya bomba değmemiştir. İngilizlerin, 1750 yılında kurmaya başladığı dünya hâkimiyeti 200 yıl bile sürmeden sona ermiş, güç merkezleri el değiştirmiştir. Bu savaşların bir sonucu olarak, savaşın bitiminden 10 yıl sonra, İngiltere'nin dünya üzerindeki hâkimiyeti kıyıda köşede stratejik önemde birkaç küçük toprak parçası ve adalarla sınırlı kalacaktır.

1943 yılında ABD, 1200 savaş gemisi, 3000 ağır bombardıman uçağı, Avrupa'da 69, Pasifik'te 26 tümeni ile ve daha da önemlisi, "Atom Bombası" gibi bir kuvvet çarpanına sahip olması ile bir dünya gücü haline gelmişti. Artık, başlıca ekonomik gücü ve eskisi gibi kendi kıtasına kapanıp kalma niyeti yoktu. II. Dünya Savaşı bittiğinde ABD, dünya ekonomik üretiminin %35'ini üretiyordu ve kendini o kadar güçlü hissediyordu ki, dünyaya kendi tercihlerine göre şekil vermesi kaçınılmaz görünüyordu. 1961 yılında Başkan Kennedy, "Amerika'nın özgürlüğün başarısı için her yükü çekecek kadar kuvvetli olduğunu" açıkça söyledi (Kissenger, 2006).

ABD, özellikle Sovyetler Birliğinin dağılmasının ardından rakipsiz kalmıştı. Soğuk Savaş Döneminin sona ermesinden sonra ise terörizm bir anlamda ABD'nin varlığını sürdürmesinde bir araç olarak görülmeye başlanıyordu. Bu dönemde, "ya ABD'nin yanında ya da düşmanı olarak karşısında yer almak" söz konusu ediliyor, ABD'nin istediği gibi davranmayanlar ise başkaldıran asiler olarak nitelendiriliyordu.

Brzinski bu durumu şu şekilde izah etmektedir: Toplumlar komünizm tehdidi-dine karşı toplumsal bir dayanışma sürdürdü. Şimdi de terörizm için harekete geçmiştir. Bu bağlantı devam ettikçe, Amerika'nın küresel dengeleyici rolü de devam edecektir. Bu bağlantı yok olursa Amerika'nın küresel rolü de aniden sona erebilir (Brzezinski, 2004: 17). Nitekim bunun bir sonucu olarak 2001-2004 yılları arasındaki 15 ayda, Amerikan Başkanı 99 kez "Bizimle olmayan, bizim düşmanımızdır." cümlesini kullanmıştır.

Brzezinski yine bu konuda: "Deneyimli bir gözlemci, ABD'ni Roma ile kıyaslayarak "Rakipsiz dünya güçleri kimseyi eşit olarak kabul etmez. Artık böyle bir devletin düşmanları yoktur. Sadece asiler, teröristler ve başkaldıran devletler vardır. Bu yüzden işgal etmezler sadece barış götürürler (Brzezinski, 2004: 261)." demişti.

ABD hükümeti tarafından Venezüella, "yeterli destek vermeyen" ülkeler listesine konuldu. Silah ambargosu uygulandı. Kolombiya'da bu ülkeye karşı askeri üsler oluşturuldu ve ABD 4. Filosu Venezüella civarına gönderildi. ABD basınında ise bu ülkeyi; ABD düşmanı, yozlaşmış, güvensiz bir ülke olarak gösterme faaliyetleri görülüyordu.

Latin Amerika'da, daha önce yaşanan Küba tecrübesi ABD için olumsuz bir örnekti. ABD kendi güvenliği için Latin Amerika ülkelerini kontrol altında tutmak zorundaydı. Bu nedenledir ki ABD'nin Latin Amerika'da; Panama, Küba, El Salvador, Ekvador, Honduras, Kolombiya, Porto Riko ve Peru başta olmak üzere 80'e yakın üssü bulunuyor. Beliza, Dominik, Şili, Ekvador, Gue-

temala, Uruguay, Nikaragua'da ise ortak askeri faaliyetler sürdürülüyor. Ayrıca "uyuşturucu ile mücadele" adı altında Brezilya ve Meksika'da askerler konuşlandırmış durumda. Yine ABD'nin, 1898 yılından 2019 yılına kadar Latin Amerika'da; 100'den fazla işgal, müdahale ve darbeye karıştığı iddia ediliyor.

Venezüella'nın bu durumunu daha önce de gören ve değerlendirenler vardı

Che Guevera bu ülke ile ilgili olarak şöyle demişti:

İşte burası Amerikan evinin arka bahçesidir. Eğer bütün Latin Amerika halkları, Küba gibi şeref bayrağını açacak olsa, bunlar kaçmak zorunda kalacak. Baskı altındaki hangi halk, ne zaman bir özgürlük çılgılığı atsa, suç Küba'ya atılır çünkü o bir yol göstermiştir. Sözde yenilmez ordulara karşı silahlı halk mücadelesi yolunu, tek kelimeyle onur yolunu.

Venezüella hakkındaki düşüncesi ise şu şekildeydi:

Belki de ilk darbeyi bize değil, kaledeki son desteğimizi ortadan kaldırmak için Venezüella'nın Anayasal Hükümetine indirirler. Eğer bu olursa Küba'nın sömürgeciliğe karşı mücadelenin merkezi olma rolü Bolivar'ın vatanına geçer. Venezüella halkı, özgürlüğü için sonucu kim bilir ne getireceği belli olmayan bir savaşa coşkuyla katılacak ve belki de boyunduruk altına alınanların içinde yer aldığı tekellerin huzurunu bozacaktır (Che Guevera, 2008: 154-158).

Maduro döneminde Venezüella'ya yönelik faaliyetlerin daha da arttığı görülmektedir

Chavez'in 2013 yılında hayatını kaybetmesinden sonra, eski döneme dönülmesini arzu edilenler hayal kırıklığı yaşadılar çünkü halefi olarak gösterdiği Maduro, yapılan seçimleri kazandı. Özellikle yerli halk ve yoksul kesimler Maduro'ya destek sağlıyordu. Bunun üzerinde ABD yanlısı varlıklı kesimler ve muhalefet, Maduro'ya karşı görülmemiş bir kampanya başlattı.

Sorun Venezüella'nın ABD'nin belirlediği çizgide gitmemesidir

ABD ile Venezüella arasında asıl sorunun, Venezüella'nın özellikle Chavez döneminden itibaren ABD'nin belirlediği çizgiden sapmasıdır. ABD Başkanı James Monroe'nun 1823 yılında ortaya attığı "Monroe Doktrini "Amerika Amerikalıdır" sloganıyla, Latin Amerika'yı ABD'nin arka bahçesi olarak belirlemişti. Sonraki dönemde bu ilke tavizsiz bir şekilde uygulandı. Venezüella'nın ve diğer Latin Amerika ülkelerinin, uluslararası egemen güçlerin isteklerini yerine getirmemesi ve engellemesi ise kabul edilmek istenilmedi.

Hiçbir uygulama Chavez'in uygulamaları kadar ABD gibi büyük bir gücü rahatsız edemezdi

Chavez gelene kadar Venezüella, bütün uluslararası platformlarda sürekli olarak ABD lehine hareket eden, rol model bir müttefik ülke konumundaydı. Chavez'in, ABD aleyhine millileştirme kararları ise bu düzene büyük bir darbe indirmişti.

Chavez Latin Amerika'nın emperyalist güçler tarafından sömürüldüğüne inanmış ve petrol fiyatlarını kontrol etmek maksadıyla, uluslararası alanda petrol politikası oluşturmaya çalışmıştı. Onun döneminde OPEC petrol fiyatlarının denetimi konusunda en istikrarlı dönemini yaşamıştır (Kaya, 2004: 193-208). Bu politikalar ise ABD tarafından tepki ile karşılanmıştır.

ABD'nin tepkisini çeken diğer bir husus ise Venezüella'nın; Çin, İran ve Rusya ile geliştirdiği ilişkiler olmuştur. Çin, Venezüella'ya petrol karşılığı krediler vermiş, taksitlendirmiş, hibe yapmış, ayrıca tarımdan altyapı yatırımlarına kadar destek olmuş, askeri teçhizat satışından, askeri eğitimlerine kadar bu ülkeye yardımlarda bulunmuştur.

Ruslar ise askeri alanda yardımlarda bulunmaktadır. Ruslar, bu bölgede deniz ve hava üsleri kurmayı hedeflenmekte ve kendi silah sistemlerini Venezüella'nın askeri sistemleri ile entegre etmeye çalışmaktadır. Ruslar, bölgede Çin ile, bu ülkeye getirdiği teknoloji yardımıyla petrol çıkarmakta ve ülkenin ABD'ye olan bağımlılığını ortadan kaldırmaya çalışmaktadır. Aynı şekilde her iki ülke, verdikleri borçların karşılığı, ülkedeki maden işletmeleri için izinler almaktadırlar.

Petrol ve doğal kaynakları yanında ABD'nin Venezüella ile uğraşmasının bir başka nedeni diğer ülkelere örnek oluşturmasıdır

Venezüella gerek nüfusu gerekse askeri güç olarak, ABD'ye bir tehdit oluşturacak durumda değildir. Ancak ABD karşıtı politikaları ile diğer ülkelere örnek oluşturma durumundadır. ABD bu ülkeden, ABD'nin küresel üstünlüğüne itiraz etmeden, meydan okumayı bırakmasını istemektedir. Bu nedenle ABD'nin bu ülke üzerinden, başta Latin Amerika ülkeleri olmak üzere, dünyada ABD egemenliğine karşı çıkan veya çıkacak devletlere yönelik bir mesaj vermek istediği görülmektedir.

2017 yılında ABD Başkanı Trump'ın, Maduro hükümetine karşı yeni ekonomik yaptırımlar uygulamaya başlaması, ülkede ekonomik krize neden olmuştur. Ülkede meydana gelen gösteriler ve ABD'nin Juan Guaido'yu geçici başkan olarak tanımasının ardından, Maduro'nun ABD ile diplomatik ilişkilerini kesmeye karar vermesi iki ülke arasında sorunları artırmıştır. Bu olaydan sonra dünyada ülkeler, Juan Guaido'yu tanıyan ve tanımayanlar olarak ikiye ayrılmıştır.

Bu anlamda Bolivya ve Küba ve Nikaragua Maduro'ya destek verirken, Arjantin, Şili, Kolombiya, Kosta Rika, Ekvador, Guetemala, Honduras, Panama, Paraguay ve Peru ise Guaido'yu tanımıştır.

Soğuk Savaş döneminden sonra liberal ilkelerin inşa edilme süreci hızlanacak gibi görülüyordu ancak öyle olmadı

Chavez, Venezüella'nın ekonomik ve sosyal olarak geri kalmış olmasından, özellikle ABD'ni sorumlu tutmuştu. Soğuk Savaşın sona ermesi, tehditleri tamamen ortadan kaldırmamıştı. Sosyalizmin ölümü, Kuzey Amerika ve Avrupa'nın büyük bir kısmına iktisadi ilerleme ve özgürlükleri getiren liberal ilkelerin yeniden inşa edilmesini sağlamadı. Rowley'e göre; bundan sonra totaliter komünist tehdidin yerine, daha ince, daha yumuşak ancak daha totaliter olan sosyal demokrasi tehdidinin alacağı, açık yeni bir tehdit bulunmaktaydı (Rowley, 2002: 1).

Sonuç olarak; 2019 yılında ABD'nin Guido'yu devlet başkanı olarak tanımasından sonra, ABD'nin Maduro'yu iktidardan indirmek için daha birçok yolu deneyeceği açıkça ortada. Şimdiye kadar darbe girişimleri ve ambargolar başta olmak üzere bazı yöntemlerin denendiği de ortada. Bu yöntemler; ülke içinde muhaliflerin ve bazı askerlerin rejime karşı desteklenmesinden, sabotajlara ve siber savaşa kadar uzanıyor. Geçen yıllarda ülkede yaşanan elektrik kesintilerinin arkasında, elektromanyetik sabotajların olduğu resmi yetkililer tarafından açıklanmıştır. Bu yöntemlerin daha da çeşitlenerek uygulama alanına konulacağından kimsenin şüphesi yok.

Chomsky'ye göre; İkinci Dünya Savaşından bu yana devletler arasında, ABD açık ara önde olmuştur. Olmaya da devam etmektedir. Artık İsrail-Filistin, İran, Latin Amerika konuları yanında adalet, terörle savaş gibi konularda küresel söylemlerin şartlarını o tayin etmektedir (Chomsky, 2017:48). Küresel söylem şartlarını kabul etmeyenler ise çeşitli uygulamalara maruz kalmaktadırlar.

Petrol fiyatlarındaki düşüş, Venezüella ekonomisini zaten olumsuz olarak etkilemişti. 2017 yılından itibaren uygulanan ABD ambargosu ise ülkeyi iyice felakete sürükledi. Ekonomik krizdeki Venezüella, kendisine ait altınları İngiltere'den alamadı. ABD baskısı ile İngiltere Merkez Bankasındaki 8 milyar dolarlık altın rezervinin, 1.2 milyar dolarlık kısmının transfer talebi İngilizler tarafından reddedildi. Uygulanan ambargolar nedeniyle ödenecek borçlar ödenemiyor ve son üç yılda ülke, 4 milyona yakın fazla göç vermiş durumda. İlan edilen tedbirlerin, uzun vadede bıktırmaya yönelik olarak uygulanması yanında, komşu ülkeler de kullanılarak ülke üzerindeki baskıların devam ettirileceği

muhakkak görülüyor. Buna rağmen ülkenin ve Latin Amerika'nın geleceği de Venezüella halkının direnç gücü ve kararı ile şekillenecek gibi görülüyor.

Bütün bu baskıların ötesinde Venezüella halkının yapılacak operasyonlara karşı bilinçli bir şekilde örgütlendiği de bir gerçek. Venezüella halkının bütün zorluklara rağmen direnmeye devam ettiği ve geleceğine sahip çıktığı da görülmektedir.

ABD, Soğuk Savaş Döneminde bölgeye aşırı müdahalelerde bulunmuştur

Aslında Latin Amerika, Soğuk Savaş Yıllarında sık sık askeri müdahalelere sahne olmuştu. ABD'nin Latin Amerika bölgesine müdahalesinin, Merkezi Haberalma Teşkilatı (CIA) vasıtasıyla olduğu biliniyor (Sağiroğlu, 2016:40). Darbeler ve askeri müdahaleler, maalesef Latin Amerika ülkelerinde tam anlamıyla sivil hayata geçişi ve demokrasinin oluşumunu geciktirdi.

1960'lardan itibaren ABD, Latin Amerika bölgesindeki askeri yönetimlere ilişkin bir ilgi duymaya başlamıştı. Bu dönemde; Bolivya, Şili, Uruguay, Brezilya ve Arjantin ülkelerindeki yapılanmalar, "anti-devrimci askeri rejimler" olarak yorumlanmış ve özellikle Küba Lideri Fidel Castro'nun Şili'ye gelmesi ve mevcut hükümetin devletleştirme çalışmaları, ABD'de önemli oranda rahatsızlık yaratmıştır (Bozkurt, 2013:11). Bu noktada ABD, istihbarat teşkilatları aracılığıyla ciddi önlemler almıştır. Bu ülkelerdeki bu tür yönetimlerin değiştirilmesi ve ülke ekonomilerinin liberalleşmesini sağlamak maksadıyla, CIA tarafından bu ülkelere özel misyonlar oluşturulmuş, ayrıca bu ülkelerde ülke içi ve dışı çıkar grupları desteklenmiştir.

1960'lardan başlayarak ABD, "Amerikan Orduları Konferansları" örgütlemeye başlamış ve binlerce asker bu konferanslarda ideolojik hazırlıklara tabi tutulmuştur. Daha sonra ülkelerinde askeri müdahalelere girişecek olan bu askerlerin tümü, bu okullarda eğitim almıştı ve 1963'ten 1984'e kadar, 23 Latin Amerika ülkesinden 60.000'e yakın asker ve polis buralardan geçmişti. Bu okulların başlıca misyonu, Latin Amerika ülkelerini ABD'yle işbirliğine hazırlamak ve onları Sol-Marksist örgütlenmelerin etkilerinden korumaktı.

Yapılan müdahalelerin sonuçları travmalara yol açmıştır

Condor Planı, 1970'li yıllarda CIA kontrollü olarak Latin Amerika'daki diktatörlüklerin desteklenmesini içeren plandı. Planın esasını, komünist ve Sovyet destekli oluşumların engellenmesi ve etkisiz hale getirilmesiydi. Aslında Paraguay'da 1954, Brezilya'da 1964, Arjantin'de 1966, Uruguay'da 1971, Bolivya ve Şili'de ise 1973 yıllarında darbeler olmuştu.

23 Haziran 1976 tarihli bir CIA belgesine göre; 1974'ün başında Arjantin, Şili, Uruguay, Paraguay ve Bolivya'dan güvenlik uzmanları, Buenos Aires'te "bölücü hedeflere karşı koordineli hareketler hazırlamak için" buluşmuştu. Bu ülke temsilcileri, 1975 yılında da Santiago'da toplanarak, "Sovyet tehdidine karşı birlikte hareket etme" yönünde karar aldılar ve uygulamaya başladılar.

Şili tecrübesi

Bu uygulamalar etkisini gösteriyordu. Şili'de seçimle işbaşına gelmiş, Salvador Allende Gossens'in başına gelenler buna bir örnektir. CIA, Allende'yi etkisiz hale getirmek için 8 milyon dolar harcamıştı (Akşin, 2014: 496-500). Bu rakamın çok daha fazla olduğunu söyleyenler de vardır. CIA ayrıca, Allende'ye yönelik ülkedeki şirketlerini kullanarak, gösteriler düzenlemiş ve basına yönelik son derece başarılı bir sızma gerçekleştirerek, milyonlarca kişiye erişmiş ve ayrıca yüzlerce yazı ve makale yazdırmıştı. Latin Amerika'daki askeri yönetimlerde birçok basın ve medya kanalını baskı altına aldığından, bunlar tarafından insan hakları ihlalleri görmezden gelinmiş ya da ilgisiz kalınmıştı (Bresnaha, 2009: 160-180; Bustos, Webb ve Fairbairn, 2010:155).

Pinochet yönetimindeki darbeden sonra, ilk günlerde 40.000, takip eden günlerde yüzbinlerce kişi tutuklanmış, yaklaşık 16 yıl süresince parti kurmak yasaklanmış on binlerce kişi işkencelere, sürgünlere tabi tutulmuş ya da öldürülmüştür (Valech ve Rettig Raporları, Madenci, 2010: 115-120). Bu dönemde ABD çıkarlarına uygun hareket etmeyen yüzlerce insan ortadan kaldırılmış ve bu uygulamaların insani ve toplumsal alanda travma yaratan etkileri olmuştur. Ortadan kaldırılan veya kayıp olanların neredeyse yarısı, üst veya orta üst sınıf mensubuydu.

Askeri darbeler ve ardından iş başına gelen cuntalar, bir yandan özgürlük isteklerini törpülemek isterken diğer taraftan sözde liberal düzenin inşa edilmesi görevini üstlenmişlerdi (Candansayari, 2010:2-5). Bazen şiddet, suç ve yolsuzluk bir müdahale aracı görüyordu. Diğer taraftan Şili'li askeri liderler de kendilerini "özgür dünya savaşçıları" olarak görüyorlardı (Ulianova, 2014: 314-316). Oysa bu dönemde yabancı şirketlere birçok ayrıcalık tanınmış ve Şili'de elde ettikleri karları yurt dışına çıkarma hakları çoktan garanti altına alınmıştı (Harvey, 2012:70-72).

Bolivya tecrübesi

Latin Amerika bölgesinde en fazla askeri darbeye maruz kalan ülke Bolivya'dır. Bu ülkenin tarihi çalkantılar içinde geçmiş, Avrupa kökenli toprak sahipleri ile işçiler ve kırsalda dışlanmışlar arasında mücadeleler gerçekleşmiştir. Ülke, 1825 yılında bağımsızlığını kazandıktan bugüne kadar, 90'dan fazla hü-

kümet değişikliğine ve 194 yılda 191 darbe girişimine sahne olmuştur (Aslan, Hüsamettin: 13 Kasım 2019).

Bu ülkede iktidarda kalmak o kadar kolay değil. Buna en güzel örnek 2006 yılında %54 oyla işbaşına gelen ve 2009 ve 2014'teki seçimlerde de oyunu artırarak %65'e çıkararak, Evo Morales verilebilir.

Morales başlangıçta son derece akıllı bir yönetimle büyük bir performans göstererek, 14 yıl boyunca, yerli kökenli bir başkan olarak iktidarda kaldı ve ülke tarihinin en uzun süre görevde kalan başkanı oldu. Bu arada, Bolivya halkının %65'inin yerlilerden oluştuğunu söylemekte fayda var.

Morales, 2014-2016 yılları arasında kişi başına düşen yurtiçi hasılayı iki katına çıkarmayı başardı. İşsizlik azaldı, ciddi ekonomik hamleler yapıldı, ekonomik büyüme gerçekleştirildi ve aşırı yoksulluk %40'lardan %20'nin altına düşürüldü.

Ancak bu başarı, dışarıdan ve içeriden pek hoş karşılanmadı. Oy oranı giderek düştü (2019 da %40 civarı) ve kendi tabanından kopartılarak yalnız bırakıldı ve genel seçimlerdeki usulsüzlük iddialarının ardından istifa etmek zorunda kaldı. Göstericilere Morales taraftarları da destek vermişti.

Kendini ülkenin asıl sahipleri olarak görenler, iktidarı yerlilere vermek istemiyorlardı. Bölgedeki bazı olaylarda, resmi olarak kabul edilmese de İspanya ve Fransız bağlantılarının olduğu da iddia ediliyordu. Gizliliği yeni kaldırılmış bir CIA belgesinde belirtildiği şekilde, 1977'de; İngiltere, Fransa ve Batı Almanya istihbarat birimleri Latin Amerika'ya giderek solcu "bölücülere" karşı kullanılan taktikleri incelediler. Fransız gazeteci Marie-Monique Robin, Fransa Dışişleri Bakanlığı'nun Quai d'Orsay arşivinde, 1959 tarihli Fransa ve Arjantin arasında, Arjantin'de, Cezayir'de sivil halka karşı savaşmış Fransız subaylardan kalıcı bir Fransız askeri temsilciliği kurulmasını kanıtlayan orijinal bir belgeye ulaştığını iddia etmişti ancak Fransız Dışişleri Bakanı 2004 yılında Şili'ye gittiğinde, bunu yalanlayarak Fransa ve askeri rejimler arasında herhangi bir iş birliği olmadığını söyledi.

Morales'in Bolivya için yaptıkları, bazıları tarafından gerçekten de hoş karşılanmamış ve düğmeye basılmıştı. Morales'in Çin ile ilişkileri de iyiydi ve askeri malzeme, özellikle uçaklar alıyordu ve bu ABD'nin hoşuna gitmiyordu.

Üstelik Bolivya, elektrikli otomobil bataryalarında ve bilgisayar pillerinde kullanılan ve beyaz altın denilen lityumun %70 dünya rezervine sahipti. Bolivya'da 5,5 milyon tona yakın lityum var. Morales, Çin'e yaptığı gezide, lityum yatakları için Çinli firmalar ile büyük bir imtiyaz anlaşması imzalanmıştı ve

Çin'in bu madene gelecekte çok büyük ihtiyacı vardı. ABD buna izin veremezdi. Nitekim, ABD Düşünce Kuruluşu Stratfor, lityum madeni ve Bolivya'nın büyüyen Jeopolitik önemi konusunda uyarıda bulunmuştu. Bütün bunlar Morales'in bir darbeye maruz kalması için geçerli nedenler olarak görülüyordu.

Aslında ABD'nin, baştan itibaren Morales'i devirmek istediği WikiLeaks belgelerinde görünüyor. Ona ve ülkedeki tesislere karşı suikastlar ve saldırılar planlanmış, muhalif gruplar desteklenmişti. Bunun bir sonucu olarak da ülkedeki ABD büyükelçisi ve bazı Amerikan vatandaşları darbe planlamaktan dolayı istenilmeyen kişi ilan edilmişti.

2015 yılında ise ABD Uyuşturucu Uygulama Ajansı, "Kral Çıplak Operasyonu" adını verdiği bir operasyonla, Morales'i kokain kaçakçılığı ile ilişkilendirmeye çalışmıştı (Hatırlanacağı üzere Panama'da da ABD'nin ülkesindeki varlığına karşı çıkan Manuel Noriega aynı şekilde suçlanmıştı). Hatta 2019 yılında Morales'in helikopteri düşmüş ancak yere yakın olduğu için Morales kurtulmuştu. Bolivya'da darbeciler, kendilerini meşru göstermek için 4.000'den fazla robot sosyal medya hesabı oluşturmuş ve etkin olarak kullanmışlardı.

Meksika, Latin Amerika'nın Kuzey Amerika'da yer alan tek devletidir

Güvenlik açısından yapılan değerlendirmelerde, Latin Amerika'da Meksika mutlaka dikkate alınması gereken bir ülkedir. Ülke, özellikle uyuşturucu kaçakçıları ve zaman zaman devletle mücadele edecek güce erişebilen kartellerle tanınıyor. Geçtiğimiz yıllarda Meksika Cumhurbaşkanı Lopez Obrador, bir uyuşturucu çete liderinin serbest bırakılması sonrasında, "halkın hayatını tehlikeye atmamak ve masum insanların ölmemesi" şeklinde bir gerekçe göstermişti.

Bu çeteler öyle bir güce sahip ki hukuk kuralları bunlara işlemiyor ve bazen de kendi aralarında ağır silahların kullanıldığı çatışmalar yaşanıyor. Bu savaşın kaynağını, ABD uyuşturucu ve silah endüstrisinin hegemonyası ve ülkede yoksulluk temelinde gelişen sınıf çatışması oluşturuyor. Devletin güvenlik kurumları, bu karteller karşısında zayıf kalıyor, rotalar kontrol edilemiyor ve bu kartellerin yarattığı şiddet, ülkenin ana güvenlik sorununu oluşturuyor.

Rüşvet sayesinde yargıç, polis, istihbarat veya üst düzey askerlerle; dağıtım, pazara erişim ve hatta uyuşturucu kaçakçıları için resmi hükümet koruması sağlayan bir "yolsuzluk ağı" oluşturulmuş gözüküyor.

Bir noktada ABD, dünyanın da en büyük uyuşturucu tüketicisi. ABD'de yılda, 65.000'den fazla kişi aşırı uyuşturucu kullanımından dolayı hayatını kaybediyor. Bu tüketim yıllık 150 milyar doları aşan bir kaynak yaratıyor ve Meksika,

ABD'nin en büyük uyuşturucu tedarikçisi durumunda. Meksika'ya silahların çoğu ABD'den geliyor. Meksikalı tedarikçilerin çoğu, eroin ve metamfetamin üretiminden sorumluyken, kokain büyük ölçüde; Bolivya, Kolombiya ve Peru'da üretiliyor. Ardından Meksika üzerinden taşıyor. Kolombiya kartelleri, deniz ve hava güzergahların değişmesinden ötürü ABD'ye giden kaçakçılık yollarını Meksikalı kartellere kaptırılmış durumda.

Meksika'nın bir başka önemi ise ABD'ne, bu ülke kullanılarak yapılan göçler ve ABD bunu önlemek için yoğun çaba harcıyor. Meksika, ABD'ne en fazla göç veren bir ülke olarak bölgenin Kuzey Amerika kıtasındaki tek ülkesi.

Latin Amerika'da askeri güç mukayesesi

Dünya askeri güç sıralamasında ABD ilk sırada yer almaktadır. 750 milyar doları aşan savunma harcaması ile kendisinden sonra gelen birçok ülkenin savunma harcamalarından daha fazla bir bütçeye sahip. Kuzey Amerika'da yer alan Kanada ise 35 milyon nüfusu ve 22.5 milyarlık savunma bütçesi ile savunma harcamaları sıralamasında dünyada 15'inci sırada yer almaktadır.

Bölgedeki ülkelerin dünya askeri sıralaması şu şekildedir (2019 ve 2020 Dünya Askeri Güç Sıralaması, ABD Merkezli Global Firepower).

Bu sıralamada bölgedeki en etkin askeri gücün, Brezilya Ordusu olduğu görülür. Bu listede, 2019 yılında 11'inci sırada yer alan Brezilya, 2020 yılında 9'uncu sırada gösterilmiştir. Ülkenin 27.8 milyar dolar savunma bütçesi yanında, yaklaşık 300.000 kişilik bir askeri gücü bulunmaktadır. Brezilya'nın; 715 adet hava aracı, 43 savaş uçağı ve 437 tankı ve 112 parçadan oluşan bir donanması vardır.

Görüleceğı üzere Brezilya hariç diğer ülkelerin silahlı kuvvetleri dünyada geri sıralarda bulunmaktadır. Yeterli ödenek olmaması yanında, düzenli savaş tecrübeleri de pek bulunmamaktadır. 2017 yılında Arjantin Deniz Kuvvetlerine ait bir denizaltı 44 personeli ile birlikte Atlantik Okyanusunda kaybolmuş ve kendilerinden haber alınamamıştır. Bölge ülkelerinin elindeki birçok pahalı silah ve teknoloji eskidir ve yenilenmekte güçlük çekilmektedir. Bazı ülkelerin silahlı kuvvetleri, yok denecek kadar azdır. Yine güç mukayesesi açısından bu ülkelerin silahlı kuvvetleri ancak komşu ülkesi ile denk düzeydedir.

Sonuç olarak, tarihi boyunca iç çatışmalar ve darbeler ile anılan Latin Amerika coğrafyası, günümüzde bu kaderini değiştirmek için uğraşüyor ancak, birçok bölgesinde gösteriler ve iç çalkantılar devam ediyor. Aynı şekilde gelir dağılımındaki adaletsizlikler ve yolsuzlukların da tam anlamıyla çözüldüğü söylenemez. Bugüne kadar Latin Amerika ülkeleri arasında ekonomik ve siyasi anlamda bir araya gelme çabaları olsa da bunun başarılı olduğu söylenemez. Önümüzdeki süreçte, zengin doğal kaynaklara sahip bölgenin bir süre daha dünyanın büyük güçlerinin ilgisini çekeceğı ve bölgesel müdahalelere konu olacağı muhakkak görülüyor.

Kaynaklar:

- 2019 ve 2020 ABD Merkezli Global Firepower, Dünya Askeri Güç Sıralaması.
Akşin, Sina. (2015). Kısa 20. Yüzyıl Tarihi, 2. Basım, İstanbul: İş Bankası Yayınları.
Askeri Coğrafya, (1992). HAK Yayınları, İstanbul.
Aslan, Hüsamettin, Independent Türkçe: 13 Kasım 2019.
Baştürk, Levent. (2003). Chavez'i Nasıl Okumalı, DÜBAM.
Bozkurt, Yiğit. H. (2013). Şili Ülke Raporu. Ankara Üniversitesi Latin Amerika Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürlüğü.

Bustos A. M., Webb D. and Fairbairn G. J., (2008). (Un)Covering The Silence During The Argentinean Coup D'e'Tat. *Peace Review: A Journal Of Social Justice*. 21(2):155-159.

Bresnahan R. (2009). Radio and the Democratic Movement in Chile 1973-1990: Independent and Grass Roots Voices During the Pinochet Dictatorship. *Journal Of Radio Studies* 9(1): 161-181.

Brzezinski, Zbigniew. (2004). Tercih, Çev. Cem Küçük. İnkılap Yayınları, Ankara.

Candansayari S. (2010). 12 Eylül 1980: Korku Çağında Eriyen Akıllar. *Türkiye Psikiyatri Derneği Bülteni* 3(2).

Carlyle Thayer, The Five Power Defence Arrangements at Fory (1971-2011), January 2012.

Che Guevera, Ernesto. (2008). Gerilla Savaşı, Çev. Süleyman Doğru, Romina Kavak Büyükkısmın, Everest Yayınları, İstanbul.

Chomsky, Noam. (2017). Güç Kimin Elinde, Çev. Cihan Özpınar, İnkılap Yayınları, İstanbul.

Corera, <https://www.bbc.com/turkce/haberler>, 12 Aralık 2020.

Çiftçioğlu Banes, Habertürk, Atlas Okyanusu Ortasında 6 Türk: 11 Temmuz 2016.

Gümüşçü, Osman vd. (2014). Temelleri, Gelişimi ve Yapısıyla Tarihi Coğrafya, Yeditepe Yayınları: İstanbul.

https://elpais.com/internacional/2010/12/17/actualidad/1292540416_850215.html.

Kaya, Emrah. (2014). Hugo Chavez'in Petrol Politikası ve ABD. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi.

Kissinger, Henry. (2006). Diplomasi, Çev. İbrahim H. Kurt, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Kohen Sami, Milliyet, Karayipler'de bir Türk Adası! 28 Mart 2008.

Koyuncu Hüseyin, Euronews, 27 Ocak 2019.

Harvey David. (2012). Yaratıcı Yıkım Olarak Neoliberalizm, (Çev: Eylem Çamuroğlu Çığ, Ünsal Çığ), *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi* 2(2): 67-88.

Madenci, Can. (2010) Hayek'in Kötü Şöhretli Röportajları, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 12(18).

Mahan, Sprout, Tuttle Margeret. (2004). "Modern Stratejinin Yaratıcıları", Çev. D. ve M. Erdem, ASAM Yayınları, Ankara.

Marcella, Gabriel. (1995). War and Peace in the Amazon: Strategic Implications for the United States and Latin America of the 1995 Ecuador-Peru War, Department of National Security and Strategy: Washington.

New York Times, 21 December 1989, "A Transcript of President Bush's Address on the Decision to Use Force".

Nye, S. Joseph ve A. David. (2011). Küresel Çatışma ve İşbirliğini Anlamak, Çev. Renan Akman, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Özbalcı, Ö. Baskın. (1992). Jeopolitik ve Jeostrateji, Harp Akademileri Komutanlığı Yayını: İstanbul.

Poland, John Lindsay. (2003). Emperors in the Jungle: The Hidden History of the U.S. in Panama. Duke University Press. ISBN 0-8223-3098-9.

Rowley, Charles. (2002). Özgürlük ve Devlet, Çev. İbrahim Dalmış, Liberte Yayınları, Ankara, 2002.

Sağıroğlu, Akın. (2016). Latin Amerika'da Asker-Siyaset İlişkisi: Arjantin ve Şili'deki Askeri Darbelerin Etkileri ve Tarafları, Ekonomi, Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi, Cilt:1, Sayı1-2.

Simmons, A.Beth. (1999). Territorial Disputes and Their Resolution The Case of Ecuador and Peru, United States Institute of Peace, Peaceworks No:27: Washington.

Sullivan R. Gordon, Michael V. Harper. (1997). Umut Bir Yöntem Olamaz, Çev. Ayşe Bilge Dicleli, BDZ Yayınları, İstanbul.

Tuncer Fuat Fatih, Zengin Metin. (2020). Unutulan Göçmenler El Turcolar: Osmanlı Dönemi Suriye Bölgesinden Latin Amerika'ya Yapılan Göçler ve Etkileri, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:13, Sayı:70.

Ucuşatar, Necati Ulunay. (1986). Askeri Coğrafya, Harp Akademileri Basımevi: İstanbul.

Ulianova, Olga. (2014). Corvala'nın for Bukovsky: A Realexchange of Prisoners During an İmaginary War. The Chilean Dictatorship, The Soviet Union, and US Mediation, 1973–1976. Cold War History 14(3).

Uslubaş, Tolga, Dağ Sezgin. (2007). Dünya Tarihi Ansiklopedisi, Karma Kitaplar, İstanbul.

World Economic Outlook Databası, International Monetary Fund.

İşin Aslı: ABD Yunanistan'da Ne Arıyor!

13 Nisan 2021

Strateji bir anlamda, bilgiyi yorumlama ve işin iç yüzünü ortaya çıkarma sanatı. Eğer gerçek yoruma; her türlü bilgi kirliliği ve maksatlı yönlendirmeleri aşım ulaşamıyorsak, tıpkı Yunanlılar ve Rumlar gibi, kendimizin değil başkalarının rüyalarını görmeye devam ederiz.

Geçtiğimiz yıl Yunanistan'da ana muhalefetteki Syriza'ya yakın bir medya kuruluşu, Miçotakis'in savaş seviciliğini ve popülist politikalarını kınayarak "Gerçek bir sıcak teması eğlenceli bulan var mıdır? diye sormuştu. Yaratılan sahte Türk tehditleriyle travma yaşatılan bu milletler, şuuruz ve kontrolsüz bir şekilde her yabancıyı ülkesine dolduruyor, zaten kıt olan kaynaklarını yeni dönemde işe yaramayacak hantal silahlar için harcıyor. Dahası "sanki çıkacak bir savaşta düşen bombalardan etkilenmeyecekmiş gibi", şimdiden Kıbrıs ve Yunanistan askeri üslerle doldurulmuş durumda. Bilinçli bir şekilde yaratılan ruh haliyle de bu ülkelerin akıl insanları suskun ve kimse olayların nerelere gideceğine dair düşünce üretmiyor. Bu açıdan bu ülkeleri freni patlamış yokuş aşağı giden akıbeti meçhul bir kamyona benzetebiliriz.

Bir İngiliz coğrafyacı ve jeopolitikçi olan Mackinder'in, 20. yüzyılın başlarında "Tarihin Coğrafi Eksenini" bildirisiyle ortaya attığı "Kara Hakimiyet Teorisi" geçtiğimiz yüzyılın hakimiyet teorisi olarak, "Kalpgah denilen Rusya ve bunun yanında Doğu Avrupa'nın kontrolünü ele geçiren dünyaya hâkim olur." şeklinde bir görüş geliştirmişti. Mackinder'e göre bu gücün kontrolü ancak, bu bölgenin etrafındaki "İç Hilal" denilen ve Almanya'dan başlayarak; Türkiye, İran, Pakistan, Hindistan ve Çin'e uzanan kuşak kontrol edilerek sağlanabilirdi. Bir başka hakimiyet teorisi ise II. Dünya Savaşı sonrası ABD dış politikalarının mimarı kabul edilen Spykman'ın, 1942 yılında ortaya attığı "Kenar Kuşak" teorisiydi. Buna göre, kim kenar kuşağı kontrol ederse Avrasya'nın hâkimi olurdu. Birleşmiş bir Avrupa fikrine ve her ne kadar Mackinder'in fikirlerine karşı olsa da Spykman'ın kenar kuşak ülkeleri, Mackinder'in iç hilal ülkeleri ile aşağı yukarı benzerlikler gösteriyordu. Her iki teorinin de ortak özelliği, bir noktada Asya'da güçlü bir devletin ABD'ne rakip olarak çıkışını engellemektir. Teorilerin açık hedefi olan Sovyetler Birliği, bu çevreleme politikasından sonra 1991 yılında dağıldığında, diğer faktörler pek göz önünde bulundurulmadan, uygulanan yöntemlerin doğruluğu da tartışmasız kabul edilmişti.

Stratejinin üç önemli ana unsuru; zaman, mekân ve kuvvettir.

Zaman ve kuvvet değiştirilebilir. Mekân, coğrafyadır. İlk bakışta, coğrafyanın değişmeyeceği ifade edilebilir ancak paradigmatik açıdan coğrafyada değişebilir/dönüşebilir. Dünyamızdaki son dönemlerde yaşanan değişimler göz önüne alındığında, genelde beşerî coğrafyanın, özelde ise ekonomik coğrafya alanının değiştiği kolaylıkla görülebilir.

Soğuk Savaş Dönemi ertesinde görülen bu değişimler 3 alanda kendisini göstermiştir. Bunlar;

- Küresel güç tekeli ABD'ye bırakan Rusya, yeniden kenar kuşağa yönelik genişlemeye, Gürcistan ve Kırım'dan sonra Suriye'deki üsleri vasıtasıyla Akdeniz'de egemenlik iddiasında bulunmaya başlamış,
- Az gelişmiş bir ülke olan Çin, inanılmaz bir gelişme göstererek dünyanın en büyük ekonomileri arasına girmiş, 2013 yılında başlattığı "Kuşak Yol Projesi" ile de bu gücünü küresel alana aktarma çalışmalarını başlatmış,
- Dünyada enerji ihtiyacı artmış ve enerji havzaları kadar, enerjinin iletim hatlarının kontrolü de önem kazanmıştır.

Stratejik öngörü, askeri ve politik ortamını önceden görmeyi, geleceğin savaş alanını ve tehditleri doğru tahmin ederek ihtiyaçları ona göre önceden belirlemeyi gerektirir.

İşte bu noktada, yukarıda bahsedilen 3 tespit doğrultusunda yapılacak bir jeopolitik (Bir bölgede uygulanan politika ile o yerin coğrafyası arasındaki ilişki) ve jeoekonomik (Jeopolitik hedeflere ulaşmak için ekonomik araçlardan faydalanma) değerlendirme, çevremizde olup bitenleri anlamaya yardımcı olacaktır.

Bir harita üzerinde bu üç değişim işlendiğinde, ortaya bilindik kenar kuşak ve bu kuşağın merkezinde de Akdeniz'den ve dolayısıyla Yunanistan ve Kıbrıs adasından başka yer çıkmayacaktır.

Günümüzde, geçmişte uygulanan teorilere bir yenisini daha eklemek mümkün: Enerji Hakimiyet Teorisi.

Bu teoriyi kısaca, enerjiyi kontrol eden, dünyayı da kontrol edebilir şekilde özetleyebiliriz. Günümüzde ABD'nin, dünyanın en büyük lityum kaynaklarına sahip Bolivya'da, bu maden için Çin ile anlaşan Evo Morales'i askeri darbe ile devirmesi, aynı kaynaklara sahip Afganistan'ı işgali, 302 milyar varille dünyada en fazla rezervi elinde tutan Venezüella'da Nicolas Maduro yönetimine karşı tutumu ve aynı şekilde petrolü olan Irak gibi ülkelerdeki faaliyetlerinin altındaki ana neden de enerji görünmektedir. II. Dünya Savaşı sonlarında Ja-

ponya'nın uçaklarını ve gemilerini hareket ettiremeyecek duruma gelmesinde, enerji kaynaklarına erişiminin engellenmesi olduğu düşünüldüğünde, neden günümüzde ABD'nin petrol ve doğalgaz rezervleri ile enerji kaynakları üzerinde kontrol sağlamaya çalıştığı da daha iyi anlaşılabilir.

Soğuk Savaş Dönemi sonrasında rakipsiz kalan Batı'nın dağılmaması için medeniyetleri birbiri ile çatıştırma fikrinin mimarı Brzezinski, 2003 yılında National Interest dergisindeki "Hegemonik Bataklık" isimli makalesinde, "enerjinin kontrolü" üzerinde görüş ve yönlendirmelerini şu şekilde belirtmişti: "Ortadoğu bölgesinin enerji kaynaklarına ilişkin veriler, ABD'ne buraya egemen olmaktan başka bir çare bırakmamaktadır. Bu nedenle ABD, buraları kendi çıkarlarına göre şekillendirmeli ve başka bir bölgesel gücün beklenti ve önceliklerini buralara dayatmasına izin vermemelidir." Brzezinski bu noktada sadece petrol ve gaz kaynaklarını kontrol altında tutmanın da yeterli olmayacağını, bunun ötesinde enerji kaynaklarının erişim ve sevk yollarının da kontrolünün gerektiğini vurgulamıştı. Ona göre bu kontrol aynı zamanda Rusya ve Çin'i de sınırlandıracak bir uygulama olacaktır.

Öyle bir yere yerleşmeli ki bu noktalar gerek enerji kaynaklarını gerekse ulaştırma yollarını kontrol etsin. Bölgesel bir gücün (muhtemelen Türkiye kastedilmektedir) buralara önceliklerini dayatmasına izin vermesin ve hatta Rusya ve Çin sınırlandırılınsın. Bu analizde de ister istemez yine Doğu Avrupa ile Yunanistan, Akdeniz ve Kıbrıs adası ortaya çıkıyor. Bu haritanın üzerine bir de ABD'nin, Rusya'nın Baltık Denizi bölgesinden Avrupa'ya doğalgaz gönderdiği Kuzey Akım Projelerini engellemek istemesi, Polonya, Romanya ve Bulgaristan yanında son dönemde Yunanistan ve Kıbrıs Adasındaki üs bölgeleri ve yığılanmasında eklendiğinde (Üç Deniz Hattı Projesi) durum daha da açık bir şekilde ortaya çıkar.

Bu projeye ve konuyla ilgili küresel rekabete ait emareleri değerlendirildiğinde, ABD'nin Yunanistan ve GKRY bölgelerine yönelik askeri yığınlanmasında;

- Baltık çevresinde yapılan askeri tatbikatlar,
- ABD'nin Polonya'daki tertiplenmesi,
- Enerji boru hatlarının geçtiği Belarus üzerindeki geçen yıldan beri artan mücadele,
- Karadeniz ve Ukrayna üzerinde Rus-ABD mücadelesi ve artan gerginlik,
- NATO füze savunma sistemine ev sahipliği yapan Romanya'da, ABD'nin askeri varlığını artırması,
- ABD ve Bulgaristan arasında "10 yıllık Karşılıklı İşbirliği Yol Haritası"nın imzalanması, ABD'nin Bulgaristan'a Karadeniz ortak görevlerinde kullanılmak üzere, 70 adet ikinci el F-16 uçağı satacak olması ve ABD'nin bu ülkede 4 askeri üste konuşlanan asker sayısını 5 bine kadar çıkaracak olması,
- Türkiye'den Balkanlar yoluyla Avrupa'ya ulaşacak enerji nakil hatları (Türkekim),
- Yunanistan'ın Pire limanını Çinlilere ve Selanik limanını Ruslara satmış olması olaylarını da göz önünde bulundurmak gerekir.

ABD'nin bu maksatla GKRY ve Yunanistan'daki tertiplenme gayretleri ise şu şekildedir:

- Yapılan görüşmelerde ABD'nin; Girit Adasındaki Suda üssü ile Dedeğaç, Selanik, Volos, Kavala limanları bölgesinde inşa edeceği yeni üslerin en az 5 yıl süreli olması planlanmış, 2019 yılında güncellenen anlaşmaya göre de Suda üssünün genişletilmesi, Stefanovicio, Larissa ve Alexandropoli üslerinin altyapısının ABD tarafından yapılması ile Yunanistan'daki her askeri tesisin ABD tarafından gerektiğinde kullanılması kararlaştırılmıştır.
- 2021 yılı ocak ayında Güney Kıbrıs Rum Kesimi'ne 33 yıl boyunca uyguladığı silah ambargosunu kaldıran ABD, adada askeri bir üs kurmak için anlaşma imzalamıştır.
- Dedeğaç ve Kavala limanları ile havaalanlarının Karadeniz'in kontrolü için stratejik noktalar olduğu ve İHA'lar ile Balkanların yanında Ege Denizi ve Akdeniz'in kontrol edeceği ifade edilmiştir.
- Yunan medyasına göre ABD, Yunanistan'a 20'den fazla yeni konuşlanma yeri isteğini içeren bir belge sunmuştur.

- 2020 yılı ekim ayında Yunanistan Dışişleri Bakanı, ABD ile olan Savunma İşbirliği Anlaşmasının kapsamını genişletmeyi planladıklarını söylemiştir.

Yunanistan ve GKRY bölgelerinde askeri tertiplenmesiyle ABD;

- Hem Rusya ve Türkiye hem de Doğu Akdeniz'den Avrupa'ya giden enerji hatlarını kontrol edebilecek,
- Çin'in "Kuşak Yol Projesi" ile Avrupa'ya ulaşımını engelleyebilecek,
- Çin'in enerji temin edebileceği yollar üzerinde bulunabilecek,
- Rusya'nın Avrupa ülkeleri ile Avrupa ülkelerinin ise Çin ve Rusya irtibatını kesebilecek,
- Rusya, Türkiye ve Çin arasında görüş ayrılıkları yaratabilecek ve
- Rusya'nın Baltık, Karadeniz ve Akdeniz'deki faaliyetlerine engel olabilecektir.
- Bu tertiplenmenin ABD ile aynı ittifak içerisinde yer alan müttefiki Türkiye'ye karşı olup olmadığı ile her yeri, "sırf komşusuna karşı olsun" diye üs bölgeleri ile doldurmanın Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi bölgesine ne derece huzur getireceği ve son olarak ABD'nin bu bölgedeki projelerinin başarı şansının ne olduğu konuları ise ayrı bir konudur.

ABD'nin İç Hat Manevrası: Rusya-Çin

20 Nisan 2021

İç Hat Manevrası, bir savaş esnasında birden çok düşman veya saldırı ile karşı karşıya kalındığında, öncelikle daha zayıf olana karşı savunmada kalınırken, öncelikle “güçlü olanı bertaraf etmek”, sonra da “zayıf olana yönelmek” esasına dayanır. Bunu yaparken, bir yandan müttefik ilişkileri kurularak cephe kuvvetlendirilir; düşmanlar birbirinden ayrı tutulur, aralarında itilaflar oluşturulur ve çelişkilerden yararlanarak hasım taraf zayıflatılır.

İç Hat Manevrasını, “Schlieffen Planı” ile Almanlar, I. Dünya Savaşında uygulama alanına koymuşlardı. Alman Genelkurmay Başkanı, Alfred Von Schlieffen tarafından geliştirilen bu plana göre, önce daha kuvvetli olan Fransa'ya taarruz edilerek saf dışı bırakılacak ve ardından daha zayıf olan Rusya cephesine yöneleceklerdi. Ne yazık ki, Schlieffen savaştan önce hayatını kaybetti ve planının uygulamasını göremedi. Almanlar iyi planlamışlardı ancak planı sonuna kadar düşünememişlerdi. Başlangıçta hızla ilerlemişler ancak daha sonra Ruslar taarruza başlayınca, kuvvetlerini Fransa cephesinden çekip Doğu'ya aktarmışlar, Rusları yenilgiye uğratmalarına rağmen, Batı Cephesinde muharebeleri yıllarca süren ve ağır kayıplara neden olan mevzi harbine kilitlemişlerdi.

Şimdi ise ABD'nin, Rusya ve Çin'e karşı “İç Hat Manevrası” uygulayarak harekete geçtiği görülüyor. Bu anlamda ise ilk aşamada hedef, Rusya gibi görülüyor. Son günlerde ABD ve Rusya'nın, Rusya'nın Donbas'a askeri yığınak yapması ve Karadeniz üzerindeki krizler nedeniyle karşı karşıya geldiği görülüyor.

Aslında buna dair emareler daha önceden verilmeye başlamıştı.

ABD Başkanı Joe Biden bu yıl şubat ayında icra edilen, Münih Güvenlik Konferansında; “ABD geri döndü!” mesajı ile Çin ve Rusya'ya gözdağı vermişti. Biden, “Çin ile rekabet çetin geçecek, Çin ile uzun vadeli stratejik bir rekabete beraber hazırlanmalıyız. Bu dönemde en önemli işlerimizden birisi ABD ve Avrupa'nın, Pasifik'teki çıkar ve değerlerimizi güvence altına almak olacaktır ve ABD bu rekabete hazırdır.” derken, Çin'in insan hakları ve demokrasiyi ihlal ettiğini ve ekonomide yarattığı haksız rekabetin farkında olduklarını söylemişti. Çin'in ardından Rusya'yı da eleştiren Biden'e göre Moskova, transatlantik ittifakı için Çin'den daha yakın bir tehditti. Öyleyse öncelik Rusya'ya verilecekti.

Biden, ardından AB ülkeleri liderleri ile yaptığı çevrim içi bir toplantıda da Rusya ve Çin'e karşı birlikte çalışılması teklifinde bulunmuştu.

Bu yıl yayınlanan ABD Geçici Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi de ABD'nin, Ortadoğu'da menfaatlerini korumak için yeterli gücü bırakarak; Çin ve Rusya'ya karşı Avrupa ve Pasifik bölgelerinde askeri varlığını artırmamasını öngörüyordu. Belgenin giriş bölümünde dünya güvenlik ortamı tanımlanırken; Çin, Rusya ve diğer otoriter devletlerle büyüyen rekabet ortamının, zorluklar yanında fırsatları da beraberinde getirdiğinden ve bunların yaratıcı yaklaşımlar ve geniş bir anlayışla çözülebileceğinden bahsedilmekteydi.

Biden Strateji Belgesi'ne yazdığı önsözde ayrıca; "yeni meydan okumalarla karşı karşıya olduklarını ve dinamiklerin değiştiği günümüz dünyasında, müttefikleriyle birlikte kendilerini yenileyerek başarılı olacaklarına" vurgu yapmaktaydı.

ABD'nin askeri yönden kendisinden sonra gelen Rusya ile yine ekonomik alanda yine kendisinden sonraki güç olan Çin'e karşı yürüttüğü faaliyetlerde "İç Hat Manevrası" yöntemi ile hareket edeceği de şimdi daha iyi anlaşılıyor.

Buna göre askerî açıdan ABD'nin, öncelikle Avrupa'da müttefikleri ile Rusya'yı etkisiz hale getirdikten sonra, Transatlantik İttifakı ile Hindistan, G. Kore, Japonya ile birlikte Çin'i alt etmeyi planladığı tahmin edilebilir. Kaldı ki, muhtemelen bu ittifaka, Çin'in bu bölgedeki genişlemesinden rahatsızlık duyan; Avustralya, Yeni Zelanda, Tayvan, Vietnam, Filipinler, Endonezya, Malezya ve Singapur gibi devletlerin de destek vereceği hesap ediliyor.

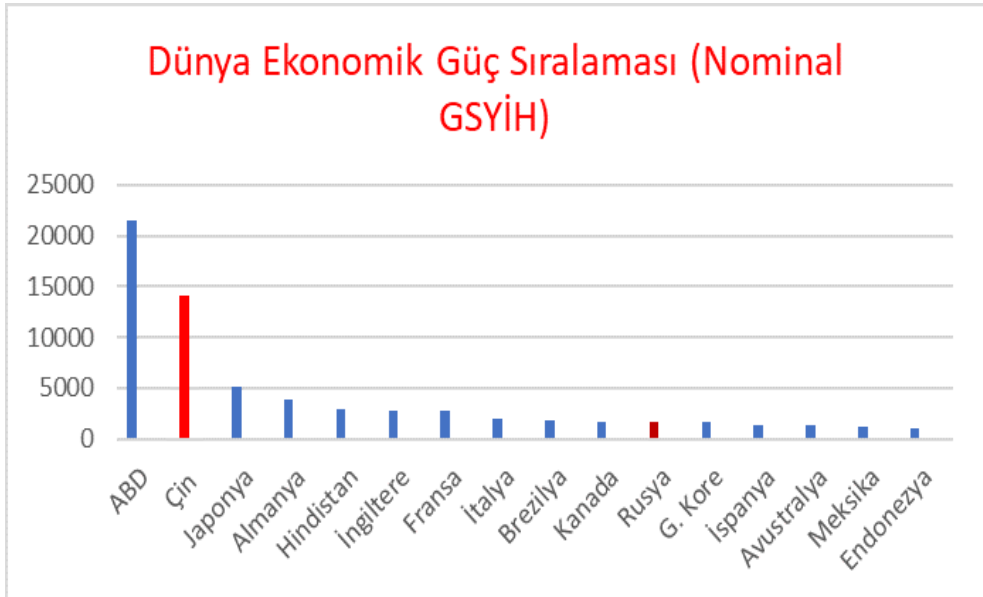
Bu arada Çin'in izlediği politika gereği, Rusya'ya yönelik bir harekatta bu ülkeye destek vereceği de kesin değil. Nitekim bu ay, Hindistan Dışişleri Bakanı ile görüşen Rus Dışişleri Bakanı Lavrov, yapılan basın toplantısında; Rusya ve Çin'in askeri blok oluşturacağına ilişkin söylentileri yalanlayarak, Çin ile ilişkilerinin iyi olmasına rağmen, NATO ve ABD'ye karşı resmi bir ittifak oluşturmayacaklarını ifade etmiştir.

Rusya ve Çin'e karşı uygulanması muhtemel bir iç hat manevrası durumunda askeri ve ekonomik güç durumu ortaya konulduğunda durum daha açık bir şekilde ortaya çıkacaktır.

Her yıl yayınlanan Global Firepower askeri güç 2021 sıralaması buna dair emareleri verecektir. Bu sıralamaya göre ABD'nin, askeri bakımdan güçlü olan Rusya'nın ilk hedef olarak belirlenmesi ve daha sonra askerî açıdan daha zayıf, ancak ekonomik açıdan güçlü olan Çin'e yönelmesi iç hat manevrası açısından uygun bir seçim gibi durmaktadır.

Yine IMF tarafından 2019 yılı sonlarında hazırlanan rapora göre ekonomisi 1 trilyon doların üzerinde olan ülkeler sıralaması da konuya açıklık getirmektedir. Bu durumda da Rusya saf dışı bırakıldıktan sonra, tek başına kalan Çin'in kolayca alt edilebileceği düşünülebilir.

Sonuç olarak; bu göstergeler ABD'nin müttefikleri ile birlikte ve söylendiği gibi yaratıcı yaklaşımlarla; Çin ve Rusya'ya karşı hareket tarzları geliştirebile-

ceğini göstermektedir. Nitekim Rusya'ya karşı yapılan manevralarda doğrudan Amerikan gücünün kullanılması yerine; İngiltere gibi müttefik güçlerin de harekete geçirildiği, Rusya'nın müttefikleriyle arasının açıldığı, yaptırım kararlarının gündeme alındığı, muhaliflerin kullanıldığı ve iç karışıklıkların başlatıldığı görülmektedir.

ABD, açıkça kendi gücünü ilk aşamada kullanmamaktadır. Zaten bunu tek başına yapması da büyük bir risk oluşturacaktır. Bunun nedenlerinden birisi de Rusya ve Çin'in askeri alanda gösterdiği gelişmeler ve muhtemel durumlara karşı yapmış oldukları hazırlıklardır. Böylesi bir durumda ABD'nin muharebe sahasında, hiç ummadığı durumlarla karşı karşıya gelmesi olasıdır. Diğer taraftan ABD'nin müttefiklerinin tam desteğini sağlayıp sağlayamayacağı ise şüpheli gözükmektedir.

Afrika Üzerinde Sürdürülen Askeri Rekabet ve Güvenlik

25 Nisan 2021

Yaklaşık 31 milyon km² yüzölçümü yanında; tarihi, coğrafyası ve kültürü birbirinden farklı 54 devletin yer aldığı, dünyanın ikinci büyük kıtası ile ilgili genellemeleri içeren bir analizi yapmak hiç de kolay değil. Bu gerçekten büyük bir bilgi birikimi ve derinliği gerektirir. Diğer taraftan, yine de ayrıntılı bir çalışma ile belli başlı sınıflandırmalara ulaşmak mümkün. Örneğin; Afrika'nın doğal kaynakları ve stratejik açıdan elde bulundurulması gereken bölgeleri bir haritaya işlenip, sonra da meydana gelen çatışma bölgeleri bunun üstüne eklendiğinde çoğunlukla örtüştüğü görülecektir. Bunun yanında eğer bir ülkede uranyum varsa, nükleer gücü sahip ülkelerin bu ülkelere ilgisiz kalmayacağı da açıktır.

Bu çalışma Afrika'da bulunulan iki yıl boyunca yapılan araştırmalara ilaveten, bölgedeki bazı ülkelere yapılan geziler ve bizzat Afrika'da yaşayanlarla yapı-

lan görüşmelerden elde edilen bilgilere dayanıyor. Buna ilave olarak yapılan literatür ve açık kaynak araştırmalarına dayanılarak, Afrika kıtası güvenlik ve askerî açıdan bir değerlendirmeye tabi tutuluyor.

Giriş

Güvenlik kişilerin ve toplumun tehlikelerden uzak olma durumudur. Güvenlik olmadan ne siyasi istikrar ne de ekonomik gelişmeden bahsedilemez. Hele, sosyal yapı içerisine sızmış unsurların, ülkelerin gelişme yolunda attığı her adımı bir şekilde ortadan kaldırmaya çalıştığı bir yapı içerisinde de gelişme olamaz. Bu açıdan değerlendirildiğinde, Afrika'nın en önemli sorununun güvenliğin sağlanması olduğu söylenebilir. Sahip olduğu zengin kaynakları, genç nüfus yapısı ve stratejik konumu nedeniyle, geçmişte olduğu kadar günümüzde de Afrika kıtası büyük güçler arasında rekabet alanı olmaya devam ediyor.

Geçmişte, Amerika kıtasından gönderilen Afrika kökenlilerin kurduğu Liberya devleti hariç tutulursa, Afrika kıtasında gerçek anlamda sömürgeleştirilemeyen tek ülke, halen Afrika Birliği Örgütü'nün merkezinin bulunduğu: Etiyopya. Liberya'yı Amerika'da ihtiyaç kalmadığından geri gönderilenler kurmuştu. Liberya'nın mühründe şu yazıyordu: "Bizi buraya özgürlük aşkı getirdi". Ne yazık ki Liberya, 1989 yılından 2003 yılına kadar devam eden iki büyük acımasız iç savaşı yaşadı. Savaşta çocuklar da kullanıldı. Bu çocuk savaşçılardan birisi, BM Danışmanı ile yaptığı görüşmede "öldürdün mü?" sorusuna; "sadece yere düştü" diyordu. Çocuklar için her şey bir oyun gibiydi ve özgürlük bu ülkelerde çocukluğunu hiç yaşayamıyordu. Diğer taraftan; Afrika'nın tek sömürgeleştirilemeyen ülkesi Etiyopya'nın Tigray bölgesindeki çatışmalar dolaşısıyla, son altı ayda yerlerinden edilenlerin sayısı 900.000'i aştığında, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi "insani durumdan endişe duyulduğunu" açıkladı. Afrika'nın birçok bölgesi için aynı endişeyi duymak mümkün.

Afrika ülkeleri askeri güç değerlendirmesi

Her yıl yayınlanan Global FirePower raporunda, ülkelerin askeri güç sıralaması çeşitli faktörler göz önünde tutularak yapılmaktadır. 2021 yılı raporuna güç olarak; dünyada 140, Afrika'da ise 30 ülke dahil edilmiştir. Buna göre Afrika ülkelerinin durumu bir harita üzerine işlendiğinde, dünya üzerindeki sıralaması ve birbirine göre durumu da görülebilmektedir. (Afrika kıtası içinde ilk 10 sırada olan askeri güçler daire içinde gösterilmiştir)

Buna göre bir analiz yapılacak olursa, Afrika kıtasında en güçlü ordu Mısır gözükmektedir. İkinci sırada ise Cezayir ordusu yer almaktadır. Bu orduların bazı teçhizatına ait örnek verecek olursak, Mısır Ordusu; 250'si taarruz olmak üzere 1.053 uçağa, 91 taarruz helikopterine, 8 denizaltı, 7 korvet, 3735 tank ve 11.000 zırhlı araca sahip. Cezayir Ordusu ise 102'si taarruz olmak üzere 551 uçak, 45 saldırı helikopteri, 8 denizaltı, 10 korvete yanında 2.024 tank ve 7.000 zırhlı araca sahip.

Yine Afrika kıtasındaki en güçlü 10 ordunun 7'si bir zamanlar Osmanlı imparatorluğu sınırları içinde yer alan ordular olup, bunun nedeninin Osmanlıların geçmişte bulunduğu yerlerde, askeri ve sivil devlet yapılanmalarına yapmış olduğu katkı olduğu değerlendirilebilir.

Güney Afrika, Nijerya ve Angola'nun ise sahip oldukları doğal kaynaklar ve nüfus yapıları itibarıyla bu sıralamada yer alması normaldir. Bu ordulardan Nijerya ordusu 8'i taarruz olmak üzere 125 uçak, 15 saldırı helikopterine sahip. Daha önce dışarıdan ülkelerin de dahil olduğu bir iç savaş yaşayan Angola'nun ise 379 tankı, 600 zırhlı aracı, 72'si taarruz olmak üzere 340 uçağı, 350 topu ve 15 saldırı helikopteri mevcut. Yine Güney Afrika ordusunun kendi kendine bir yeterliliği söz konusudur. Bu ülkenin 221 uçağından 17'si taarruz uçağı, ayrıca 12 taarruz helikopteri, 195 tankı, 3095 zırhlı aracı, 3 denizaltısı mevcut.

Bunun dışındaki ordular ise genelde iç güvenlik ve sınırlı ölçüde bir harekâtı devam ettirebilecek yapıdadır. Zaten Afrika kıtasındaki 24 ülke sıralamaya dahi alınmamıştır. Birçok ülke eğitim ve lojistik açıdan dışarıya bağımlıdırlar ve daha da önemlisi, ekonomik yönden bir harekâtı dış yardım almadan teknik yönden uzun süre sürdürebilme imkanları oldukça sınırlıdır. Bu durum ise bu ülkeleri kontrol etmeyi kolaylaştırmaktadır.

Geçmişten günümüze Afrika ilgisi

Afrika kıtasında geçmişte sözde "medeniyet getirme" adına sürdürülen ve bu suretle, kıtaya ait kaynakların ele geçirilmesi esasına dayalı çalışmalar şimdi-lerde; siyasi, ekonomik ve askeri alanda daha da kendini gösteriyor.

Bu kapsamda, kimi ülkeler ekonomik alanda bu kıtadan kazanımlar elde etmeye çalışırken, özellikle eski sömürgeci ülkelerin, Afrika kıtası ile ekonomik alanın yanında, siyasi ve askeri ilişkilerini de kesmemek için yoğun bir çalışma içinde olduğu görülüyor. Öyle ki, yapılan çalışmalar ve eldeki bilgilerden, Afrika'nın sadece günümüzün değil, geleceğin de mücadele alanlarından birisi olacağı rahatlıkla öngörülebilir.

Aynı şekilde, Afrika kıtasına ilgi duyan ülkelerin hem askeri hem de ekonomik bakımdan gelişmiş oldukları ve sürdürülebilir bir gelişme için Afrika'nın kaynaklarından vazgeçme niyetinde olmadıkları da görülmektedir.

Afrika üzerinden sürdürülen mücadele

Afrika'daki askeri mücadelenin genel olarak, doğrudan üsler elde etmek ya da asker bulundurmak yanında, çoğunlukla "Vekalet Savaşları" denilen yöntemlerle sürdürüldüğü biliniyor. Yine bu anlamda iletişim, sosyal medya ve internet üzerinden yapılan çalışmaların da oldukça etkili olduğu görülmektedir. Bunun yanında Afrika'nın sosyolojik yapısının da kabile ve ülkeleri birbirine düşürmek suretiyle kullanıldığı görülmektedir. Bir bakıma, "Afrika'nın, Afrikalılar kullanılarak ele geçirilmesi" söz konusu.

Her nedense sömürge ülkesi durumundayken, nadir olarak görülen bu çatışmaların, Afrika ülkeleri bağımsızlıklarını kazandıktan sonra yaygınlaştığı ve belki de dünya üzerindeki en acımasız iç savaşların bu kıtada çıktığı görülür. Halbuki birçok kabile yanında, çok sayıda insanın hayatını kaybettiği 1994 Ruanda Katliamı öncesi, aynı dil grubunda, aynı yaşam tarzına ve aynı sosyal formasyona sahip üç etnik grup olan Hutular, Tutsiler ve Twalar, binlerce yıl barış içinde birlikte yaşamayı başarmışlardı.

Afrika'da kavanozu sallayanlar kimler?

Olaylar karşısında belki de ünlü Karınca Teorisi'ni hatırlamak gerekiyor. Bu teoriye göre aynı sayıdaki kırmızı ve siyah karınca bir kavanoza konulduğunda, başlangıçta hiçbir şey olmamakta, ancak kavanoz birisi tarafından alınıp sallanınca, yaşanan kaostan birbirlerini sorumlu tutan karıncaların, kavanozu sallayandan ziyade, birbirlerini öldürmek için kıyasıya bir mücadeleye girdiği görülmektedir. Zaten insanlar yaşatılan kaosta birbiriyle uğraşırken, kavanozu sallayanlar; uranyum, altın, elmas gibi yükte hafif pahada ağır ne varsa en uygun şartlarda ele geçirebilmektedir. Durum böyle olduğu sürece de Afrika'da gerçek anlamda bir güvenlik ortamından bahsetmek hayal olmaktadır.

Afrika'da 19'uncu yüzyıla kadar kıyı kesimlerinde kalanlar, bu tarihten sonra iç bölgelere yönelmişlerdi

Avrupa, Napolyon Savaşlarından sonra uzun bir süre kendi arasında savaşmadı. Bu dönemde Avrupa ülkeleri kendisi dışında bölgelere yöneldi.

İngilizler de Napolyon Savaşları'ndan sonra Avrupa'daki bir savaşa nadiren iştirak etmişlerdi. Bu nedenle onlar da başka bölgelere yöneldiler. Ancak Afrika'da direnen bazı bölgelere girmek hiç de kolay olmamıştı. 1878 yılının aralık ayında İngilizler, Güney Afrika'nın savaşçı Zulu Kabilesine savaş açtılar, fakat sürpriz bir şekilde geniş ağızlı Zulu mızraklarıyla savaşan bu kabileye yenildiler.

Avrupalıların Afrika'da kendi aralarında da mücadele ettikleri görülüyordu. Bugünkü Güney Afrika'da, 1866 yılında altın bulunması burayı önemli hale getirmiş ve bölgede bağımsız Boer Cumhuriyeti kurulmuştu. Boerler, Güney Afrika'ya yerleşmiş Hollanda kökenli insanlardı. Endonezya'ya giden yolda üs kurmak için buraya gelmişlerdi. Sonraları, dışarıdan gelenlerle Boerler arasında sıkıntılar yaşandı. İngilizler bu bölgede daha disiplinli ve örgütlüydü. Boerlerin ise düzenli birlikleri olmayıp, kuvvetleri komando birliklerine benzer küçük birliklerden oluşuyordu. Ancak bu askerlerin nişancılıkları iyiydi ve ellerinde modern tüfekleri vardı. İngiliz generalleri bu bölgede savaşların nasıl olacağını tahayyül edemiyorlardı ve Boer kuvvetlerini küçük görüyorlardı. Hızlı hareket eden Boer kuvvetleri, 1899 yılında İngilizleri pusuya düşürdü ve ağır kayıplar verdirdi. Boerlerin ise hiç kayıpları yoktu. İngilizler şaşırılmıştı. Askerler ve topçu birlikleri düşmanı göremediklerinden ateş edemiyorlardı. Bu İngilizlerin ilk kez başlarına gelen bir şeydi. Boerler ardi ardına İngilizlere ağır kayıplar verdirdiler. Boerler iyi saklanıyor ve aniden saldırıyorlardı. Eğer Boerler disiplinli ve düzenli bir kuvvet olabilselerdi, bu başarılarını büyük zaferlere dönüştürebilirlerdi. Ancak birkaç başarıdan sonra onları savaş alanında tutmak imkânsız hale gelmişti. Çoğu, "savaş bitti" diye evine ve işine döndü.

Birbirine düşürmek suretiyle Afrika'da sömürgeleri yönetmek kolay oluyordu

Aslında sömürgelerde direniş olmadığında küçük birlikler yeterli oluyordu. Zaten bölgedeki yerel unsurlar, sömürgeci unsurlara gerektiğinden fazla yardımcı oluyorlardı. Nijerya'da, İngilizlerin 4000 askeri dışındaki kuvvetleri Afrikalıydı. Zambiya'da ise 19 subay, 8 astsubay ve 750 Afrikalıdan oluşan küçük bir İngiliz askeri birliğı mevcuttu. Afrika'da, Fransa'nın dört katından fazla bir alan için, Fransızların bir tabura yakın Fransız askeri ile 20.000 civarında Afrikalı muhafızları bulunuyordu.

Afrika'da zaman zaman gelişmiş silahlar temin edilerek Batılılarla mücadeleye girişiliyor, ancak sadece gelişmiş silahlara sahip olmak başarı için yetmiyordu. 1896 yılında Zanzibar ile İngiltere arasındaki savaş, Sultanın sarayı topa tutulunca 38 dakikada sona ermişti. Bu savaş dünyada "en kısa savaş" olarak tarihe geçti.

Afrika'da 1898 yılındaki başka bir savaşta ise 11.000'den fazla Afrikalı ölürken, İngilizlerin kaybı sadece 140 kişiydi. Yine Sudan'da kurulan Mehdi ordusu ile İngilizler arasında çıkan savaşta, 10.000 Sudanlı ölürken İngilizlerin kaybı sadece 48 kişi olmuştu. Afrikalılar için teknik yanında zihinsel bir dönüşüm yapmanın gerektiği açıktı.

Diğer yandan "sömürgeci ülkelerin, ne yapılırsa yapılsın yenilemeyeceğine" dair öğrenilmiş çaresizlik, zaten herhangi bir karşı koymanın önündeki en büyük engeldi. Böylelikle birkaç bin kişi ile organize olamamış milyonlar kolayca kontrol altında tutulabiliyordu.

Bağımsızlıklarını kazanan Afrika ülkelerinde durum

Afrika kıtasındaki sorunlar, bağımsızlıklarını kazandıktan sonra daha da artmıştır. Yapılan araştırmalara göre, II. Dünya Savaşından sonra dünya üzerinde en fazla silahlı çatışmanın gerçekleştiği yerlerden birisi Afrika kıtasıdır.

Bunun asıl nedeni, eski sömürgeci ülkelerin, mecburen tanıdıkları bağımsızlık kararından sonra, bu ülkeleri kontrol altında tutma ve ekonomik kaynaklarından yararlanmaya devam etme istekleri kadar, bu ülkelerin içindeki bölünmelerden de kaynaklanmaktadır. Bu bölünmelerde ise yine çoğu zaman sömürgeci ülkelerin bilinçli gayretlerinin ortaya çıktığı biliniyor. Bu ülkelerdeki yolsuzluklar ve adaletsizlikler ise kaynaklar kendi ülkelerine aktığı sürece, sömürgeci ülkelerin zaten tercih ettiği bir husus. Adalet, hakça bölüşüm ve liyakat esası gelmediğinde ise insanların gönlüne girmek mümkün olmuyor.

Angola-Nijerya ve Sudan örnekleri

1950'lerden sonra Portekiz egemenliğine karşı Angola'da halk hareketleri başlamıştı. 500.000'den fazla insanın ölümüne yol açan Angola İç Savaşı ise Angola'nın Portekiz himayesinden 1974 yılında çıkmasıyla başladı ve 2002 yılına kadar 28 yıl devam etti.

Nijerya'da 1967-1970 yılları arasında devam eden iç savaşta ise 2 milyona yakın insan hayatını kaybetti. Sudan'da iç savaş 2004 yılına kadar 30 yıl sürdü. 1898 yılında Sudan'ı işgal eden İngilizler, bölgeyi daha kolay yönetebilmek için

Güney Sudan halkını kuzeyden ayrıştırmaya çalıştılar; bölgeyi izole ettiler, misyonerler aracılığıyla sosyo-kültürel zenginlikleri farklılık olarak öne çıkarılmayı başardılar. Bütün bu çalışmaların sonucunda da Sudan, günümüze kadar büyük acılar yaşadı ve yaşamaya devam etmektedir.

1955-1972 yılları arasında yaşanan I. Sudan İç Savaşında 500.000'den fazla insan hayatını kaybetmişti. 1983-2005 yılları arasındaki II. Savaşta ise 2 milyona yakın insan öldü. Sonrasında ise ülke parçalandı. Halen bölge üzerinde bir ABD-Çin rekabeti sürdürüldüğü göze çarpmaktadır.

En fazla katliam Fransa'nın kontrolündeki bölgelerde yaşandı

Fransa, Afrika'da yaşanan katliamlardan doğrudan veya dolaylı olarak en fazla sorumlu tutulan ülkelerden birisidir. Zaten Fransa'nın siyasi olarak başka ülkelerdeki olayları öne çıkarma gayretlerinin arkasında da bu suçluluk duygusu yatıyor. 1830 yılında Fransızlar geldiğinde 8 milyon olan Cezayir nüfusu, Fransızlar ülkeyi terk ederken 6 milyona düşmüştü. Cezayir'de 132 yıllık Fransız işgali sırasında 2 milyona yakın insan katledilmiştir. Öyle ki silahlı sivil halk bile makinalı tüfek ve uçaklarla taranmıştır. Fransa, bağımsızlığını tanıdıktan sonra da Cezayir üzerindeki etkisini sürdürmek istedi ve yine Cezayir'de 1990'larda din adına yaşanan iç çatışmalarda 200.000'den fazla insan hayatını kaybetti.

Fransa, Afrika kıtasında bunun dışında kendi egemenliğini devam ettirebilme adına; Gabon, Senegal, Benin, Tunus, Gine, Burkina Faso, Çad, Kamerun ve Cibuti gibi Afrika ülkelerinde, on binlerce insanın öldürülmesinin arkasındaki güç olarak da tarihe geçmiştir ve geçmeye de devam etmektedir.

Fransa'nın gittiği hiçbir bölge huzur yüzü görmüyor. Bugüne kadar Fransa'nın gidip de kalkındırdığı veya huzura kavuşturduğu hiçbir bölge yok. Afrika'nın neresine bakılırsa bakılsın, Fransızların yarattığı kargaşa, birbirine düşürme ve bu suretle kontrol etme düşüncesi görünüyor.

1960'ta bağımsızlığını kazanan Orta Afrika Cumhuriyeti'nde, 5 milyona yakın nüfusun 3 milyonu yardıma muhtaç durumda. Yılda 500 bin karat elmasın çıkarıldığı bu ülkede, Fransızların müdahalesiyle 5 darbe yaşandı. Ülkede kriz, seçilmiş cumhurbaşkanının 2003 yılında darbeye iş başından uzaklaştırılması ile başladı. Ülkede daha sonraki dönemde farklı dinlere ait gruplar arasında çatışmalar başladı. 1 milyondan fazla insan yerinden oldu. Olayların artması üzerine, 16 ülkenin katıldığı BM İstikrar Misyonu (MINUSCA) 12.000'e yakın askerle ülkede konuşlandı. 2013 yılında Fransa bu ülkeye 2.500 askerden oluşan bir birliğini gönderdi (2016 yılında bu askerlerin sayısında azaltmaya gidildi). O tarihten beri 7 barış anlaşmasının imzalandığı ülkeye bir türlü barış

gelmedi. Fransa'nın bu ülkenin Bakouma bölgesinde 25 yıllık uranyum çıkarma ruhsatı da bulunuyor.

Orta Afrika Cumhuriyeti'ne, son dönemde Rusya beklenilmeyen bir aktör olarak dahil oldu ve Rusya'nın devreye girmesiyle 2017 yılında bu ülkeye Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından uygulanan silah ambargosu kaldırıldı. Ardından Ruslar, yaptığı bir girişimle bu ülkedeki büyük silahlı grupları bir araya getirdi ve barış anlaşması imzalattı. Rahatsız olan Fransa bunu bir rol çalma olarak değerlendirdi ve Rusya'ya tepki gösterdi. Fransız araştırma merkezi GRIP ise Rusların, Orta Afrika Cumhuriyeti Hükümetinin onayıyla bu ülkede elmas ve altın çıkarmaya başladığını iddia etti.

Mitterrand, Ruanda katliamı için üzerinde durulmayacak kadar önemsiz demişti

Fransa, 1994 yılında "sığınmacılar için güvenli bir bölge oluşturmak" bahanesi ile Ruanda'da, Turkuaz operasyonu başlattı. Bu operasyon esnasında, Ruanda'da meydana gelen katliamda 800.000'den fazla Tutsi hayatını kaybetti. Bu bölgede etkin güç olan Fransa, bu katliamı önlemek yerine, art niyetli olarak katliam için gerekli ortamı sağlamıştı. Fransa'ya göre böyle katliamlar önemsizdi. Nitekim Fransa Cumhurbaşkanı Mitterrand, 1998 yılında Le Figaro gazetesine verdiği bir demeçte "Bu tür Afrika ülkelerinde bir soykırım yaşanması o kadar da önemli bir şey değil" demişti. Mitterrand ve tarihi boyunca katliamlarda uzmanlaşmış olan Fransa'nın çıkarları için 800.000 kişinin katledilmesi, üzerinde durulmayacak kadar önemsizdi.

Fransa bu bölgede katliamları engellemek yerine, soykırımcılara silah ve mühimmat desteği sağlayarak Ruanda'yı yıllarca sürececek acılar içinde bıraktı. Ruanda Devlet Başkanı Paul Kagame'nin, 2014'te "Ruanda soykırımında Fransa'nın rolünü kesin olarak tespit ettiklerini" söylemesi, iki ülke arasında siyasi krize neden oldu. Oysa Fransa'nın, soykırımı gerçekleştiren Hutu hükümetine, kendi kontrolleri altındaki bölgeden kaçması için emir verdiği "diplomatik telgraf" ortaya çıkmıştı. Gerçeklerin er geç ortaya çıkma gibi bir huyu vardı ve dönemin Fransa Cumhurbaşkanı François Mitterrand'ın arşivlerinin açılmasıyla da her şey belgelerıyla ortaya çıkacaktı.

Fransızların Sahel Bölgesindeki Faaliyetleri

Fransa, bu tarihten sonra da Afrika kıtasında operasyonlarına devam etti. Fransa, bu müdahalelerde terör örgütlerini bahane ediyor. Diğer taraftan aslında Fransa'nın yarattığı karışıklık ve boşluk da şiddet olaylarının ana nedeni.

Günümüzde Fransa'nın; Mali, Nijer, Çad, Sudan, Eritre, Senegal, Moritanya, Burkina Faso, Nijerya, Fildişi Sahili, Orta Afrika Cumhuriyeti, Demokratik Kongo ve Cibuti gibi ülkelerde askeri faaliyetleri bulunuyor. Özellikle Mali başta olmak üzere; Burkina Faso, Nijer ve Moritanya'da Fransız askerleri fiili olarak operasyonlara katılıyor. Fas, Cezayir ve Tunus gibi ülkelerde de kontrolü elinde tutmak isteyen ülke Fransa. Ayrıca Fransa Libya'daki yapılanma konusunda da oldukça aktif! Kaddafi ile anlaşıp para aldıktan sonra aceleyle bu ülkeyi bombalayan da Fransa. Libya'nın 150 milyar dolarlık fonlarının nerede olduğu ise meçhul.

1986 yılında Çadlılara destek olmak! maksadıyla başlattığı "Epervier" operasyonunu, 2014 yılına kadar sürdüren Fransa, Fildişi Sahilinde 2002 yılında başlattığı "Licorne" operasyonunu sona erdirmesine rağmen, bu ülkedeki askeri varlığını devam ettiriyor. Libya'da 2011 yılında sivil halkı korumak bahanesi ile "Harmattan" operasyonunu başlatmıştı. Mali hükümetinin isteği üzerine ise 2013'te "Serval" Operasyonunu başlattı. Bu operasyonun ardından 2014 yılında başlatılan "Barkhane" Operasyonu ile terör olaylarını bahane ederek, Sahel bölgesinde; Burkina Faso, Mali, Moritanya, Nijer, Çad gibi ülkelere yoğunlaştı. Bu bölgeler doğal kaynaklar açısından zengin. Önce bir karışıklık çıkıyor! Sonrasında da Fransa davetle bölgeye gidiyor. Ama nedense şimdiye kadar gittiği hiçbir yer iflah olmadı. Terör örgütleri bitmek bir yana sayıları Fransızlar girdikten sonra artıyor.

Afrika, Fransa'yı besliyor. Fransa bu bölgeyi kaybederse ekonomik bir krize gireceğini düşünüyor ve her neye mal olursa olsun elinde tutmayı düşünüyor. Terör örgütlerinin bu bölgedeki faaliyetlerini bahane ediyor ve kabileler arasındaki husumetlerden yararlanıyor. Ancak bu bölgelerde Fransa, güvenliği sağlayamaması nedeniyle de eleştiriliyor.

Libya'nın karışmasından ve sonrasında Hafter güçlerinin desteklenerek, ülkenin bir harabeye dönüşmesindeki en fazla sorumlu olan ülkelerden birisi de Fransa. Libya, Fransa'nın bu bölgedeki geleceğinin belirleneceği bir alan. Fransa, bu bölgeyi iyi tanıyor ve kaybetmemek için kökleri geçmişe dayalı bir yapılanması mevcut. Fransa'nın Afrika kıtasında kendisine karşı olan yönetimlere yönelik yapmış olduğu kirli faaliyetler de herkeste bir korku yaratmış durumda. Fransa'nın bu bölgede imajı kötü ve halk desteği yok. Sahel bölgesinde görünen 4000 olan asker sayısını son dönemde 5000'in üstüne çıkardı. Bu da yeterli değil. Fransa'nın kaynaklarını tükettiği bu coğrafyada kazanması da mümkün gözüküyor.

Fransızlar da bunu biliyor. Üstelik Fransa ile hareket eden Mali, Burkina Faso gibi devletlerin silahlı güçleri de iyice yıpranmış durumda. Diğer yandan Fransa'nın Afrika kıtasında karşısına Çin gibi bir güç çıkıyor. Rusya ise Soğuk Savaş Döneminde olduğu gibi Afrika kıtasına dönmek istiyor. Bugüne kadar bölgede tartışmasız bir şekilde tek güç olarak bulunan Fransa; artık gücünün tükendiğini görüyor ve kendisinden başka güçlerin bu bölgeye girmesinden haliyle çok rahatsız.

Fransa, Sahel bölgesinde giderek zorlanıyor ve dışlanıyor. Bu bölgelerin üst yönetimlerine sözünü geçirmekte zorlanıyor. Mali gibi ülkelerden sonra, Çad'da uzun zamandır elinde tuttuğu kontrolü kaybetme korkusu içinde. Bu nedenle 1990'lardan beri Çad'ı yöneten İdris Deby'nin öldürülmesinden sonra Macron apar topar bu ülkeye gitti ve kimsenin Çad'ın güvenlik ve istikrarını bozmasına izin vermeyeceklerini belirtti. Diğer taraftan Fransa'daki emekli askerlerin Valeurs Axtuelles adlı sitede hükümete vatanseverliği savunma adına altında bir çağrı yapmaları, Fransız topraklarındaki huzursuzluk ve ayrımcılığa vurgu yapılması ve bunun yakında iç savaşa kadar varabileceğini belirtmeleri ise Fransa'yı bekleyen sonu göstermesi açısından ilginçtir.

Afrika'da diğer askeri güçlerin rekabeti

Fransa ile birlikte Afrika kıtasında en fazla askeri güç bulunduran ülke ABD. ABD'nin askeri faaliyetlerinin bulunduğu bölgeler, genelde kritik noktaları kontrol etmek amaçlı. ABD, Ortadoğu bölgesi kadar, Afrika'nın kritik bölgelerine yerleşmiş durumda. Bu bakımdan Afrika ve Orta Doğu bir arada değerlendiriliyor. ABD'nin kıtadaki 54 ülkeden 50'sinde askeri unsurları bulunuyor.

Kıtanın bir rekabet alanı haline geldiğini gören ABD, Ekim 2007'de Birleşik Devletler Afrika Komutanlığı'nı (AFRICOM) kurdu. Bu paylaşımında Mısır'ın AFRICOM dışında tutulduğu görülüyor.

ABD, Afrika kıtasında üslerinin bulunmadığı ülkelerle de ikili anlaşmalar yapmak suretiyle gerektiğinde bu ülkelerin havaalanları, limanları ya da askeri üslerini kullanabiliyor. En büyük üssü Kızıldeniz'i kontrol eden Cibuti'de ve bu bölgede Fransa ile ortak hareket ediyor.

AFRICOM merkezi Almanya'nın Stuttgart şehrinde. Somali, Libya, Nijer, Nijerya, Kamerun gibi ülkelerde üslendirilmiş 7.000'den fazla askeri bulunuyor. Ağırlıklı olarak; Kuzey Afrika, Sahel ve Kızıldeniz civarında tertiplenmiş durumda. 800 asker ve bir drone üssü Nijer bölgesinde konuşlanırken, 4000 asker ve büyük bir drone üssü ile Cibuti'de Kızıldeniz girişini kontrol için konuşlanmış görünüyor. Bu bölge ve civarındaki operasyonlar da buradan yönetiliyor.

Son dönemde Afrika kıtasına daha önce giren ülkeler yanında, Afrika'da iki yükselen gücün daha rekabet içinde olduğu görülüyor. Bunlar Çin ve Hindistan. Bunların arasına Rusya'da girmiş durumda. İtalya ise daha ziyade Kuzey ve Doğu Afrika ile ilgili. Bu arada İsrail'i de unutmamak gerekiyor.

Afrika kıtası ile ilgilenen Hindistan, bu kıtada soğuk savaş yıllarından beri güçlü bir şekilde var. Afrika'ya en fazla mal satan ülkelerden birisi. Hindistan'ın Afrika kıtasında Madagaskar ve Mozambik gibi bölgelerde askeri amaçlı tesisleri bulunmaktadır. İlk olarak Hint donanmasının, 2003 yılında Afrika Birliği Zirvesinde Mozambik deniz güvenliğinin sorumluluğunu üstlenmesiyle, bir deniz üssü açılmış oldu. İkincisi üssü Madagaskar'da ve yine ağırlıklı olarak bir deniz üssü görünümünde. Burada ayrıca gözlem üssü var ve diğer üssü ise Seyşeller'de bulunmakta.

Çin'in Afrika kıtasına ilgisi artıyor

Çin'in Afrika kıtasına ihracatı 2000'li yılların başından itibaren hızla artarak 200 milyar doları aşmıştır. Bunun bir sonucu olarak bölgede ihtiyacı olan ülkelere ekonomik kaynaklar sağlamaktadır. Ancak bunu geri ödemekte güçlük çektiklerinde, bazı kuruluşlara el koyduğu iddia edilmektedir. Çin, Afrika ülkeleri ile barış ve güvenlik konusunda işbirliğini güçlendirmek niyetini bir süreden beri ortaya koymaktadır. Çin'in resmi olarak açıkladığı diğer bir konu ise, artık Afrika ülkelerinin güvenlik sorunlarına aktif olarak katılma kararlılığıdır (Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi, Ekim 2014).

Afrika'nın en küçük ülkelerinden birisi olan Cibuti'de, daha önceden bulunan Fransız kuvvetlerinin yanı sıra, ABD'leri de büyük bir üs kurmuş durumda. Bunların dışında Çin, İtalya, Almanya, İspanya, Japonya gibi ülkeler de sırada. Bölgenin giderek daha fazla mücadele alanına dönüşeceği tahmin ediliyor.

Çin, 2017 yılında birçok ülkenin üs elde etmek istediği Kızıldeniz girişindeki Cibuti'deki üssü faaliyete geçti ve kurulur kurulmaz tatbikatlar yapılmaya başladı. 10.000'den fazla askerin bulunduğu bu üs, sahip olduğu silahlar ve kapasite ile birçok Afrika ülkesinin ordusundan daha güçlü. Bu durum ise ABD'yi tedirgin etmeye yetiyor.

Forbes dergisine göre Çin'in Cibuti'deki stratejik üssü, büyük savaş gemilerini hatta uçak gemilerini bile konuşlandırabilecek büyüklükte ve dışarıdan gelebilecek her türlü saldırıya karşı koyabilecek şekilde tasarlandı.

Çin son dönemde "Barışı Koruma" adı altında değişik operasyonlara yoğun şekilde asker göndermeye başladı. Çin, Aden Körfezi'nde güvenlik sağlama görevleri yanında, Afrika'daki barışı koruma harekâtlarına da aktif olarak katılıyor ve bu anlamda Afrika'daki barışı koruma hareketlerine en çok personel gönderen ve en fazla bütçeden pay ayıran ülke durumunda. Bunun anlamı artık sadece ekonomik alanda değil, askeri alanda da Çin, Afrika kıtasında olacak.

Soğuk Savaş döneminde Afrika'da aktif rol oynayan Rusya tekrar bölgeye dönmekte kararlı

Rusya özellikle “Soğuk Savaş” döneminde Afrika’da etkili olmuş ülkelerden birisi. Soğuk Savaş yıllarına ait Afrika ülkelerinin 20 milyar dolarlık borcunu sildi. Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra ise bölgeye tekrar dönme arzusunda. Ancak ilişkiler eskisi gibi ideolojik olmaktan uzak. Buna rağmen 2019 Ekim ayında düzenlenen Rusya-Afrika Zirvesinde Rusya Devlet Başkanı, Afrika ülkeleriyle ticaret hacmini 5 yılda 2 katına çıkarmayı hedeflediklerini açıklarken, birçok ülke ile büyük anlaşmalar imzaladı. Bunların çoğu silah satışı ile ilgili. Örneğin Nijer, bu zirvede 12 adet Mi-35 aldı. Rusya Afrika’ya 15 milyar dolar civarında askeri malzeme ve gıda satıyor. Bunun dışında Gine Bissau, Zambiya, Kenya ve Güney Sudan işbirliğinin geliştirileceği ülkeler olarak belirlendi.

Rusya ve Çin’in, Afrika kıtasındaki faaliyetleri ABD tarafından yakinen takip ediliyor. Rusya’nın, Libya’ya girişi Avrupa güneyi için bir tehdit olarak görülüyor. ABD Savunma Bakanlığının 2019 yılında hazırladığı bir raporda, Rusya’nın Libya’daki varlığının ABD’nin bölgedeki terörle mücadele faaliyetlerine zarar verdiği ve Batı Afrika’daki ortaklarıyla işbirliğinin altını oyduğu vurgulanmıştı. AFRICOM Komutanı Orgeneral Stephen Townsend’in 2020 yılında yaptığı başka bir açıklamada ise, Rusya’nın Afrika’da, askerî açıdan ABD için önemli bir tehdit oluşturduğunu ancak gelecekte bu etkinin önemsizleşeceği belirtildi. Ona göre ABD için bu kıtadaki en büyük tehdit Çin. Townsend, “Çinlilerin dünya çapında bir üs ağı kurmayı arzuladıklarını biliyoruz. Endişemiz, Afrika’nın Atlantik kıyısında bir üs kurmaları” derken, ABD Güney Komutanlığından Amiral Faller, Çin’i Orta ve Güney Amerika’ya ulaşması konusunda uyardığı” dikkat çekmişti.

İsrail’in Afrika kıtasına askeri ilgisi

İsrail, bir taraftan Afrika ile ekonomik olarak ilgilenirken, diğer taraftan güvenliğini daha geniş bir alanda ve uzaktan sağlamak istemektedir. İsrail’in askeri ilgi alanı, daha ziyade Fransa’nın ilgi alanlarının güneyinde yer alıyordu. Fas ve Sudan gibi ülkelerle ilişkilerini normalleştirmek kaydıyla geliştirdiği ilişkiler ise ABD destekli. İsrail’in Afrika’daki varlığı ekonomik kazançları yanında, dar bir alanda kuşatılmamak ve komşusu devletleri ters cepheden sıkıştırma stratejisini yansıtıyor. Bunun yanında enerji nakli ve güvenliği için özellikle Kızıldeniz’i kontrol etmek de bir başka çalışma alanı.

İsrail, Doğu Akdeniz’de bulunduğu ve tek başına el koymayı planladığı hidrokarbon yataklarında elde ettiği ürünleri Süveyş Kanalını kullanmadan, doğrudan Akdeniz’den Akabe körfezine aktarmayı ve Asya’nın gelişen ekonomilerini enerji açısından kontrol etmeyi planlamaktadır. İsrail Başbakanı Netanyahu 30 Ocak 2012 tarihinde, Akdeniz ile Kızıldeniz’deki Elat şehri arasında 350

kilometrelik kara ve demir yolu ağı inşa edileceğini açıklarken, Avrupa ile Asya arasındaki bu stratejik projenin İsrail'i tepeden tırnağa değiştireceğini söylüyordu.

İsrail bu amaçla Kızıldeniz'de ve bunun çevresindeki ülkelerde askeri faaliyetler yürütmekte ve buraları kendi kontrolü altında tutmak istemektedir. Bu açıdan özellikle, geçmişten beri Sudan'ın bölünmesi ve kontrol altına alınması yönünde faaliyetler yürüten İsrail, böylelikle hem Kızıldeniz'i kontrol etme yolunda adımlar atarken hem de kendisine karşı herhangi bir harekâta bulunma ihtimaline karşı da Mısır'ı güneyden kuşatmayı düşünmektedir. Osmanlı'nın tarihteki önemli üssünün bulunduğu Eritre açıklarındaki stratejik Dahlak Adaları'nda konuşlanması ise bu bölgedeki kontrol amaçlı askeri faaliyetlerinden sadece birisi.

Afrika'da güvenlik ortamının geleceği ve sonuç

Bütün iyi niyetli çalışmalara ve bazı ülkelerde sağlanan olağanüstü gelişmelere rağmen, birçok ülke için Afrika kıtası istikrarsızlıkları bünyesinde barındırmaya devam ediyor ve güvenlik ortamı hala çok kırılgan.

Yapılan tüm iyi niyetli girişimlere rağmen terör olayları başta olmak üzere; iç çatışmalar, korsanlık faaliyetleri, toplumsal olaylar ve karışıklıklar güvenli bir kıtaya ulaşma çabalarını engelliyor. Buna gelecek için iklim, su ve gıda güvenliğini de eklemek mümkün.

Afrika'nın sorunlarını ancak Afrikalılar çözebilir. Gerçek durum ve nedenler iyi tespit edilebilirse çözüm de bulunulabilir. Afrika'daki olaylarda dışarıdan derin etkilerin olduğu muhakkak. İç bünyede desteğin sağlanması ise adaletli yönetim, liyakatli görevlendirmeler ve hakça bölüşümle mümkün.

Daha önce 2020 yılına kadar kıtada silahların susturulması vizyon kararı alınmasına rağmen bu gerçekleştirilemeyince, Güney Afrika'da yapılan "14'üncü Olağanüstü Afrika Birliği Devlet ve Hükümet Başkanları" zirvesinde bu hedef 2030 yılına alındı.

Afrika'nın gerçek sahipleri ise bir kısmıyla hala kendi geleceklerini kontrol altına alabilecek düzeye ulaşmış görünmüyorlar. Bölgede istikrar sağlama çalışmaları ise bir takım art niyetli güçler tarafından sahte bir tehlike algısı yaratılarak önlenmeye çalışılıyor. Libya'da, BM tarafından tanınan meşru Ulusal Mutabakat Hükümetinin bazı bölgelerde istikrarı sağlamış olması, Fransa'yı rahatsız ettiği gibi, Somali'de devlet yapısının yeniden sağlanmasına yönelik gelişmeler de başkalarını rahatsız ediyor. Kısaca, bölgenin kaynaklarından istifade eden güçler, istikrarlı bir Afrika'yı zaten çıkarlarına uygun bulmuyor

ve alıştıkları sömürü düzeninin bir şekilde devamını arzuluyorlar. Bütün bu zorluklara rağmen genç ve dinamik nüfusu ile geleceğin bu kıtada olduğuna şüphe yok ve mevcut uluslararası sistemin bu kıtaya yönelik adaletsiz ve haksız uygulamalarının eninde sonunda yok olması gerekiyor.

Rüyaları Çalınan Topraklar ve Yeni Sömürge Mücadele Alanı: Mozambik

08 Mayıs 2021

Her insan rüya görür. Ancak herkes istediği rüyayı göremez. Analitik Psikolojinin kurucusu İsviçreli Psikiyatrist Carl Gustav Jung (1875-1961), Doğu Afrika'da bir kabile ile ilgili araştırmalar yaparken, bu insanların "rüya görmediklerini" söylemeleri karşısında şaşırıldığını ifade eder. Konuyu derinliğine araştırdığında ise değişikliğin yabancı güçlerin bu bölgeye geldiklerinde başladığını, İngilizlerin bu bölgeye gelişleriyle birlikte ise artık anlamlı rüya görmediklerini ve sorumlu İngiliz Yönetim Memurlarının kabilenin davranışlarını yönlendiren "büyük rüyalar" görme işlevini devraldıklarını öğrenir (Jung, 2017:48). Oysa Afrika "Bantu" inancında insanların atalarıyla iletişimde en önemli işlevi rüyalar görüyordu.

Bir bilim insanının araştırmalarıyla ortaya koyduğu bu husus, sadece Doğu Afrika değil, belki de bütün Afrika kıtası için geçerli. Bu insanların, yaratılan acımasız sömürge düzeni içinde sahip oldukları her şey ellerinden alındığı gibi rüyalarına bile el konulmuş. Rüyalarına el konulan ülkelerden birisi de bugünlerde adı sıkça geçen ve yaratılan sahte algularla yeni sömürgecilik oyunlarının gözdesi olacağı anlaşılan Mozambik'tir.

Bu araştırma Mozambik ve çevresini tarihi, kültürel, siyasi ve kültürel açıdan bir değerlendirmeye tabi tutarak, bölge gerçekleri ile ilgili bazı sonuçları yeni bir bakış açısı ile ortaya koymayı hedeflemektedir.

Bölgenin Stratejik Önemi

Mozambik ve çevresinin tarih içerisinde stratejik açıdan her dönem kontrol edilmek istenilen bir bölge olduğu görülür. Süveyş Kanalı açılmadan önce bu bölge, Hindistan'a giden yol üzerinde bir üs ve ticaret bölgesi olarak stratejik bir öneme sahipti. Günümüzde de Tanzanya, Güney Amerika ve Madagaskar arasında; Botsvana, Zimbabve, Malavi, Zambiya, Svaziland (2018 yılından itibaren ismi "Esvatini" olarak değiştirilmiştir) gibi ülkelerin denize çıkış yeri ve ekonomik kaynakları ve stratejik madenleri kontrol eden konumu nedeniyle önemlidir.

Mozambik ve civarında kullanılan diller

Mozambik'te eski sömürgeci ülke dili olan Portekizcenin yanı sıra, 40'tan fazla dil ve lehçe konuşulmaktadır. Yerel dillerin hepsi bu bölgelerde geçerli olan Bantu dilleri arasında yer almaktadır. Araştırmalara göre Portekizceyi konuşanların oranı neredeyse %10'lara düşmüştür. Halk, geçmişten gelen tepki nedeniyle, zorunlu olmadıkça Portekizce konuşmak istememekte ve genelde yerel dilleri tercih etmektedir.

Günümüzde Tanzanya, Mozambik, Kenya ile birlikte; Ruanda, Uganda, Burundi, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Malavi, Kenya gibi bölgelerde yerel unsurların kendi aralarında anlaşabildikleri etnik dil Svahili olup, neredeyse 100 milyona yakın kişi tarafından bilinmektedir. (Bu dil ve kültür büyük bir ihtimalle bölge ülkelerini gelecekte bir araya getirecek ve ortak projelere yöneltecek en önemli unsur olacaktır).

Tarihi Perspektif

Bölge dünyanın en zengin tarihine ve birikimine sahiptir. Tarih bir anlamda yaşananlardan arta kalan anlamlı izlerin kullanılabilir bilgilere dönüştürülmesidir. Tarihinin tarihi anlamlı kılma görevi de var. Eğer yeni bir hayat ve düşünce tarzı yaratılmak isteniyorsa, bu bölgenin tarihinin de anlamlandırılması gerekir.

Bu açıdan bakıldığında antropologlar ilk insanın Afrika kıtasında, Mozambik kuzeyinden ve Kenya civarından dünyaya yayıldığını kabul eder. Muhtemelen insanın ortaya çıkışından sonraki 5 ya da 6 milyon yıl, insanlık tarihi Afrika'da geçti (Diamond, 2010: 30-39). Mozambik'in bulunduğu bölgenin hemen kuzeyinde yer alan bölgede 6 milyon yıl öncesine ait insan çene kemikleri bunu

doğrular (Alpar, 2014: 2). Yine aynı bölgelerde yapılan araştırmalarda 4 milyon yıl öncesine ait kalıntılar bulunmuştur.

Bu açıdan değerlendirildiğinde Mozambik ve kuzeyindeki; Tanzanya, Kenya gibi bölgeler insanlık ve medeniyet tarihi açısından çok değerlidir ve mutlaka incelenmeyi hak eder. Afrika'da Mozambik'in kuzeyinde, bugünkü Tanzanya topraklarında bulunan ve "İnsanlığın Beşiği" olarak bilinen "Olduvai Boğazı" bölgesinde, günümüzden yaklaşık 2 milyon yıl öncesine ait çeşitli aletler bulunması ve hemen sonrasında yine bu dönemlere ait simetrik bir güzelliğe sahip ve neredeyse bir milyon yıldır kullanılan bir el baltasının daha bulunması, bilim adamlarını şaşkınlık içinde bırakmıştır. Gözyaşı damlasına benzer ve dikkate değer bir dengeye sahip bu el baltası çağının zarafetini yansıtıyordu. Yine günümüze ulaşan bilgilerden, o dönemlerde dahi insanların; ip, torba ve örgü yapmak için hayvan derilerini en estetik şekilde kullanabildiğini öğrenebiliyoruz. Bazı araştırmacıların aksi görüşlerine rağmen, eskiden yaşamış insanların zihinlerinin bizimkinden geri olmadığı ortada. Araştırmacı Thomass Wynn, milyonlarca yıl öncesine ait bu el baltasının yapımının, tamamen modern yetişkin insanınkine benzer bir beyin yapısı ile gerçekleştirilebileceğini savunuyor (Zerzan, 2004: 17-20). Aynı düşünceyi, sosyal bilimci Gowlett de savunmakta ve yoğunlaşma, el becerisi, üç boyutlu algılama gibi günümüz insanına özgü olduğu düşünülen özelliklerin, milyonlarca yıl önceki insanlarda da olduğunu bilimsel olarak ortaya koymaktadır (Gowlett, 1984).

Şüphesiz bölgenin bu kadim kültür ve tarihi, sömürgeci güçlerin bölgeye girmesi ve rüyalarına bile el koyması ile alt üst olmuştur. Oysa Babilli tarihçi Berose'ye göre; ilk sosyal toplumlar milyonlarca yıl süren bir derinlikten sonra belirmişti ve medeniyetin ilk temsilcileri tarihin karanlıkları içinde kaybolmuş bir kökün geleneklerini muhafaza ediyorlardı (Uslubaş ve Dağ, 2007: 3). Derin kültüre sahip olmayanlar sadece maddiyata odaklanan düşünce yapısı içinde medeniyetlere de saygı duymuyordu.

MS ilk yüzyıldan başlayarak, bugünkü Mozambik topraklarına, kuzeyden ve batıdan "Bantu" toplulukları gelerek yerleşmeye başladı. Bu bölge ayrıca Hint Okyanusunda deniz aşırı seferleri mümkün kılan rüzgarların etkisinde olduğundan, burada kıyıları kapsayan liman şehirleri oluşturuldu. Böylece Mozambik ve çevresini kapsayan ve günümüze kadar gelen bir Svahili dili ve kültürü de oluşmuş oldu. Bu liman şehirleri ise Ortaçağ'da; Somali, Mısır, Etiyopya, Arabistan, İran ve Hindistan'dan gelen tüccarların uğrak noktasıydı (Nevitt, 2017).

Bantu toplulukları geleneksel olarak zaten yüce bir Tanrı'ya inandıklarından İslam dinine geçmeleri kolayca gerçekleşiyordu. Afrika'nın kuzeyinden, Mozambik'e doğru uzanan kıyılar İslamiyet dininin ortaya çıkışından hemen sonra Araplar vasıtasıyla İslamiyet ile tanıştı. Daha sonraları bu bölgeler daha da gelişen ticaret merkezleri haline geldi ve zenginleşti.

Sömürge Laneti

Ancak Portekizlilerin bu bölgelere gelmesi ile acıların yaşandığı karanlık bir dönem başlayacaktı. Vasco da Gama donanması ile Hindistan'a ulaşabilmek için çıktığı seferde, 1498 yılında Mozambik kıyılarına gelince Sevahil dünyasına el atmış oldu. Afrika'da "Bambara" inancına göre, yaratılan her şey topraktan gelmiştir ve yine ona döner. Yine Afrika yerli inançlarında yasak meyvenin yenilmesi hikâyesi vardır. Mozambik ve Kongo'daki bazı kabilelerin inançlarında ise Cennet yaratılınca "tahu" ağacının meyvesinin yenilmemesi konusunda yasağı çiğneyen insanoğlu, meşakkatli bir hayatı yaşamak zorunda bırakılmıştır. Bu meşakkatli hayat düşüncesi tam da bu bölgelerde geçerliydi ve sömürgecilerin bundan sonraki süreçte bir kâbus gibi bölge halkının üstüne köktüğü ve ellerinde ne varsa alıp götürdüğü görüldü.

İlk gelişlerinde Batılılar bölgedeki kaynakların farkına varmışlardı. Nitekim bölge hakkında ilk bilgileri topladıktan sonra Gama, 1505 yılında bu sefer ateşli silahlarla donattığı bir donanma ile Mozambik'e tekrar geldi ve Sevahil toplumunun her bir şehir devletini 10-15 yıl içinde teker teker yerle bir etti. Öyle ki Tanzania'daki Kilve Sultanlığının sarayı ve diğer binaların kalıntıları ancak 2000'li yıllarda ortaya çıkarılabildi. Medeniyete sahip olmayanlar, medeniyete düşman oluyorlardı ve Portekizlilerde gelişmiş silahlara sahip olunca kendilerini medeni sanıyordu.

Sömürge öncesi dönemde Afrika batısında, Somali'den başlayarak Kenya, Tanzania ve Mozambik'e kadar uzanan bölge "Sahiller" manasında Arapça'da "Sevahil" olarak isimlendirilmişti. Sömürgeci ülkeler ise "Swahili" olarak yazmayı tercih etmişlerdi. Portekizliler böylelikle 1538 yılında özellikle sahil noktalarında kritik noktalara yerleştiler. 1836 yılında ise Mozambik'i sömürgeci olarak ilan ettiler ve Portekiz Doğu Afrika'sı olarak isimlendirdiler.

Bu dönemde bölgede işgücü ihtiyacını karşılamak için İngilizler; Hindistan'dan, Hollanda ise Endonezya'dan çalışabilecek genç insanları zorla Doğu Afrika sahillerine taşıdı. Yine 19'uncu yüzyılda Hintlilerin ve Endonezyalıların Hint Okyanusu adaları ile Mozambik, Kenya, Tanzania ve Uganda gibi yerlere taşındığı ve Afrika asıllılar ile bunların birbirine düşürülmeye çalışıldığı görüldü.

Mozambik, Süveyş Kanalı'nın açıldığı 1869 yılına kadar Hindistan'a giden yol üzerinde stratejik noktalardan en önemlisi olarak yerini korudu. 1885 yılına gelindiğinde ise Berlin Anlaşması ile Afrika, Portekiz dahil yedi büyük Avrupa ülkesi ile yeni bir paylaşım tabii tutuldu. 1890 yılında Portekiz, Angola ve Mozambik'i birleştirerek "Birleşik Güney Afrika Koloni İmparatorluğu" oluşturmak istedi ancak İngiliz ve Almanların karşı koyması ile bunu gerçekleştiremediler.

Birinci Dünya Savaşı esnasında, Güney Afrika Devleti de Mozambik'i ele geçirme hedefini açıklamış, bu esnada Tanzanya'yı kontrol eden Almanlar sınırı geçerek Mozambik'in kuzey bölgelerini kontrol etmişlerdi. Savaş sonunda Almanya kaybedince "Kionga Üçgeni" savaş tazminatı olarak Portekizlilere geri verildi. Sömürgeler, bazı ülkeler için karlı bir refah kaynağıydı. Alışan ise bunu ne pahasına olursa olsun devam ettirmek istiyordu. Portekizliler de öyle yaptı. 1950'lerden sonra bile Mozambik'e bağımsızlık vermek yerine, deniz aşırı sömürgesi olarak ilan etti.

Köle Ticaretinde Mozambik

Portekizliler yüzyıllar boyunca köle ticaretini Mozambik üzerinden yürütmüşlerdi. Özellikle 16 ve 19'uncu yüzyıllar arasında buradan dünyaya çok büyük miktarda köle ticareti gerçekleştirildi. Sadece 19'uncu yüzyılın ilk yarısında Portekizlilerin köleleştirip başka yerlere gönderdiği köle sayısı 500.000'i buluyordu. Portekizlilerin, zaman zaman sorunlar yaşasa da bu konuda işbirliği yaptığı ülke komşusu Fransa'ydı. 1850-1900 arasında 120.000'e yakın Mozambikli köle işçi Fransız sömürgelerinde çalıştırılmak üzere gönderilmişti. Fransa Komor adalarından Mayotte ve Madagaskar için ihtiyaç duyduğu ucuz iş gücü açığını, Portekizlilerin yardımı ile Mozambik'ten sağlıyordu. Ardından Güney Afrika ve Zimbabve gibi madenler için de Mozambik'ten işçi talep edildi. Halk gayri insani tutumları nedeniyle Portekizlilerden nefret ediyordu ve bu Portekizlilere karşı Mozambik topraklarında bir direnç yaratıyordu. Ülkenin önemli bir kısmının sömürgeleştirilmesi bu nedenle 1924 yılına kadar devam etti. Ülkenin çoğu sömürge haline getirilince de bu sefer Avrupa'dan bu ülkeye göçmen getirilmeye başlandı. 1930'larda 20.000 kadar olan Avrupalı işçi sayısı, 1960'lı yıllara gelindiğinde neredeyse 100.000'lere ulaşmıştı. 1970 yılına kadar ise Portekiz'den bu ülkeye 200.000'den fazla Portekizli çiftçi ve işçi getirip yerleştirdi. 1970'lerin başında, Mozambik topraklarında 250.000'den fazla yabancı nüfus yaşarken, özellikle Güney Afrika ve Zimbabve madenlerinde 500.000'den fazla Mozambikli işçi çalışıyordu.

Bağımsızlık ve İç Savaş

Gine Bissau 1974 yılında Portekiz'den bağımsızlığını kazanırken, Angola ve Mozambik ancak 1975 yılında Portekiz'den bağımsız olabildi. Portekizliler uzun yıllar bu bağımsızlığı önlemeye çalışmışlar 70.000 kişilik askeri kuvvetlerine rağmen başarılı olamamışlardı. Mücadele kanlı geçmişti. 10 yıl süren Kurtuluş Savaşı'nda Portekiz'in 100 bin Mozambikliyi katlettiği tahmin edilmektedir.

Yüzyıllardır acılar yaşayan Mozambik halkının yaşadıkları onca olayın ardından, 24 saat içinde bütün Portekizlilerin ülkelerini terk etmesini istemeleri bu yüzdendi. Buna rağmen eski sömürgeci ülkeler bu bölge ile bağlarını koparmak istemediler ve dışarıdan müdahalelerine çeşitli yöntemler kullanarak devam ettiler. Yaşanılan onca acılara rağmen 2008 yılında dünyada yaşanan ekonomik krizde bile binlerce Portekizli iş bulmak için bu bölgelere tekrar dönmüştür.

Nitekim kimsenin bu bölgeyi kendi haline bırakma niyeti yoktu ve ülke üzerinde oyunlar devam ediyordu. Öyle ki Mozambik, bağımsızlığını kazanmasının üstünden iki yıl bile geçmeden, 1977 yılında başlayan ve 15 yıl süren bir iç savaşa sahne oldu. Bu esnada komşu ülkelere buraya asker sevkiyatı yapıldı. Örneğin, Zimbabve 10.000 kişilik bir askeri gücü bu ülkede kullandı. İç savaş döneminde milyonlarca Mozambikli komşu ülkelere sığındı birçoğu iç savaşta hayatını kaybetti. Kıtık gibi dolaylı sonuçları da hesaplandığında, 17 yıl süren bu kanlı iç savaş nedeniyle 1 milyona yakın Mozambiklinin hayatını kaybettiği tahmin edilmektedir. Acılar savaştan sonra da devam etmiş iç savaş sırasında döşenen yüzbinlerce mayının temizlenmesi 2015 yılına kadar sürmüştür.

Marksist yapıdaki Mozambik Kurtuluş Cephesi (FRELIMO), 1962 yılında kurulmuştu. Bu hareket, Sovyetler Birliği ve Çin'in de desteği ile 1975 yılındaki bağımsızlığın kazanımında önemli bir rol oynamıştı. Ancak bağımsızlık kazanılınca, bu kez komşu ülke Zimbabve'de Güney Afrika ve ABD desteğiyle Mozambik Milli Direnişi (RENAMO) adıyla karşı bir hareket başlamış ve böylece iç savaşa giden yol açılmıştı.

1989 yılında Sovyetler Birliğinden gelen yardım azalınca, yardım olmadan ayakta kalamayacağını düşünen, Marksist-Leninist çizgideki Mozambik Kurtuluş Cephesi, çok partili hayata geçmeyi ve yeni anayasayı kabul etti ve 1990 yılı kasım ayında Komünizmi terk ettiğini ilan etti. 1992 yılında Mozambik Kurtuluş Cephesi ile Mozambik Milli Direnişi anlaşarak iç savaşı sona erdirdi ve

Mozambik Halk Cumhuriyetinin adı Mozambik Cumhuriyeti olarak değiştirildi.

Ardından, 1994 yılında seçimler yapıldı. Mozambik, 1994 yılında İslam İşbirliği Teşkilatına (Ülkede çok sayıda Müslüman yaşadığından), 1995 yılında ise İngiliz Milletler Topluluğuna (Geçmişte İngiliz sömürgesi olmadığı halde) üye oldu.

İslam'ın Kayıp Ülkesi Mozambik ve Müslümanlarına Uygulanan Zulüm

Mozambik Müslümanları, dünya üzerinde en fazla zulme ve baskıya maruz kalan gruplardan birisidir. Yüzyıllardır üzerlerinde uygulanan katliam ve baskılara rağmen yine de büyük bir sabır ve inançla ayakta kalmayı başarmışlardır. Bu baskıların günümüzde de tam anlamıyla sona erdiği söylenemez.

Aslında sorun, sömürgeci güçlerin her istediklerini yapmalarının önünde, Müslümanları bir engel olarak görmeleriydi. Misyoner rahiplerin bölgedeki Müslüman olmayan grupları ikna etmeleri daha kolaydı. Ama Müslümanları değiştirmek pek kolay değildi. Bu yüzden bölgedeki insanlar yoğun bir Hristiyanlaştırma projesine tabi tutulup, daha öncesinde hiç Hristiyan bulunmadığı halde zamanla toplum yapısı değiştirildi ve Müslümanlar hiçbir hakkı olmayan ve yok sayılan gruplara dönüştürülmek istendi.

6. yüzyıldan itibaren Portekiz'in sömürgeci uygulamalarına maruz kalan Mozambik topraklarında Müslümanlar, işgal güçlerine karşı yüzyıllar boyunca direndiler. Bu süreçte zaman zaman Osmanlı Devleti'nin de yerli halka destekleri olmuş, ancak coğrafi uzaklık ve ülkenin içinde bulunduğu şartlar sebebiyle kalıcı bir başarı sağlanamamıştır. Gerçekten de belgeler incelendiğinde, Osmanlı Devleti'nin Batılı güçlerin Afrika'da sömürgecilik faaliyetlerinin önlenmesine yönelik büyük mücadelelerinin olduğu görülür. Osmanlı Devleti bu ülkedeki Müslümanlar ile ilgilenmiş, Maputo'da bir cami ve bir de okul yaptırmıştır. Güney Afrika'ya Müslümanları eğitmek için gönderilen Ebubekir Efendi'nin 1869 yılında kaleme aldığı Beyanü'd-Din isimli eserin önsözünde, Osmanlıların 19'uncu Yüzyılda Kızıldeniz'den başlayarak, Mozambik üzerinden Güney Afrika topraklarına kadar Müslüman ahaliye elinden geldiğince destek olduğu anlatılır. Bu bölgedeki insanlar için Osmanlı bir umuttu. Hicaz demiryollarının yapılırken bu bölgedeki Müslümanlar arasında kayda değer önemli bir miktarda para toplayarak bu yardımı Osmanlı başkentine ulaştırmışlar ve bu nedenle Mozambikli Müslümanlar II. Abdülhamid tarafından madalya ile ödüllendirilmiştir (BA, Y.MTV, 10 Ramazan 1323, nr. 280/40). Bu madalyalar Müderris Hişam Nimetullah tarafından Mozambik'in Natal şehrinde törenle sahiplerine verilmiştir. Bölgedeki Müslümanlar ile Osmanlı ara-

sında gerçek bir gönül birliği oluşmuş ve bütün Müslümanlar Osmanlı'yı kendilerinin koruyucu olarak kabul etmişlerdir. Öyle ki Mozambik Müslümanları Balkan ve Trablusgarp Savaşlarında da Osmanlıya desteklerini sunmuşlardır. Nesiller boyu anlatılan bu hikayeler günümüzde de sözlü olarak bölge Müslümanları arasında yaşamaya devam etmektedir.

Portekiz sömürge idaresi ile bölgeye gelen Cizvit papazlarının görevi, Mozambik ve civarındaki Müslümanlar ile yerli halkı Hıristiyan yapmaktı. Augustine ve Dominiken papazları ise misyonerlikten ziyade altın ve köle ticaretini organize etmekle görevliydi. Uygulamada yerli halk, Hıristiyan bile olsa, sömürgeci ülke vatandaşı ile aynı kiliseye bile gidemiyordu.

Bütün bu çalışmalar olurken İslamiyet'in Mozambik'in kıyılarından iç kesimlere ulaşması, Portekizlilerin Hindistan'dan bölgeye getirdikleri Müslümanlar vasıtasıyla başladı ve hızlı bir gelişme gösterdi. Bu gelişmede Uman'ın başkenti Maskat'daki merkezini Mozambik kuzeyindeki Zanzibar adasına taşıyan, Bu Said hanedanının büyük etkisi vardı. Bu hanedan Portekizlilerin bölgedeki en büyük rakibiydi ve Doğu Afrika Müslümanlarına rahat bir nefes aldırılmıştı. 1770'li yıllarda Kur'an öğretene okullar ve camiler açıldı. Bu durum sömürgeci güçleri rahatsız etti ve göçe sınırlama getirildi. Buna rağmen 1836 yılında köle ticareti kaldırılınca, bölgedeki etnik gruplar arasında İslamiyet hızla yayıldı. 1862 yılında Güney Afrika'ya gönderilen Ebubekir Efendi'de birçok defalar Mozambik'e giderek, oradaki Müslümanlarla buluştu. 1875-1876 yılları arasında Mozambik'te incelemelerde bulunan gezgin Elto'da, Müslümanlığın ülkenin iç kısımlarına kadar yayılmış olduğundan bahseder. Bu hızlı yayılımın her yanında 1920'li yıllara kadar artarak devam etmiştir. Bu yayılma Portekiz idaresini rahatsız etmiş, 1903 yılında Müslümanların evleri ve camilerine yönelik saldırılar gerçekleşmiştir.

Portekizliler 1937 yılında da tüm Mozambik'te Kur'an okutan okulları ve camileri kapattılar ancak Müslümanlar harekete geçince bir yıl sonra tekrar açmak zorunda kaldılar.

Bağımsızlık önce Mozambik'te Müslüman nüfus neredeyse %70'lere ulaşmıştı. 1960 yılında ülkedeki Müslümanların liderliğinde (Mozambik Afrika Milli Birliği) yerli Hıristiyanların da desteği ile sömürgecileri ülkeden kovmak amaçlı bir ayaklanma başlattı. Bunu bir fırsat olarak gören Portekizliler, hareketin başındaki aileleri tutukladı ve on binlerce Müslümanı katletti. Bu olaydan sonra birçok Müslüman ülkeyi terk etmek zorunda kaldı ve Mozambik'teki Müslüman sayısı bu olaydan sonra hızla azaldı.

Bu katliam ve göç sonrası Portekiz Misyoner Atlasına göre 1964 yılında Mozambik'te 800.000 Müslüman, 796.000 Katolik ve 200.000 Protestan bulunuyordu.

Mozambik bağımsızlığını kazandığında, Müslümanlar üzerindeki baskının kalkacağı düşünülürdü. Ancak öyle olmadı. Mozambik Kurtuluş Cephesi bağımsızlığın ilanından bir yıl sonra 1976 yılında dini amaçlı tüm dernekleri kapattı. Dini kısıtlamalar sadece Müslümanlara uygulanıyordu. Ülkedeki Müslümanların buna karşı tepki göstermeleri üzerine Mozambik Kurtuluş Cephesi 1983 yılında Mozambik Müslümanlar Konseyi'ni (CISLAMO), resmen tanımak zorunda kaldı. Ancak yine de Suudi Arabistan ve Uman ile işbirliği yaptığı gerekçesiyle, 1989 yılına kadar Müslümanlar yönetime alınmayarak dışlandı. 1990 yılında ülkedeki Müslümanlar, İslam Kongresi adı altında yeni bir teşkilat altında toplandı. Ancak bu dönemden sonra da Müslümanlar için fazla bir şey değişmedi. Bütün çabalara rağmen Müslüman nüfus ayakta kalmayı başardı. Ancak Müslümanlar için yaşam zor. Eğitim almaları engellenmekte ve ülke yönetimi üzerindeki etkileri yok denecek derecede kısıtlanmaktadır.

Ülkenin inanç yapısı ile ilgili hala sağlıklı bilgilere ulaşmak çok zor. Rakamlar maksatlı olarak değiştiriliyor. Dini inanç olarak ülkenin yarısına yakınının, Hristiyan olduğu söyleniyorsa da aslında bunun yarısı Katolik inancına sahip ve Hristiyanlığın diğer inançlarına sahip olanlar arasında da geniş bir dağılım var. Yine geleneksel yerel inançlar sahip olanların oranı da %20'den fazla. Özellikle Batılı kaynaklar, ülkedeki Müslüman oranını %15 civarında vererek azaltma eğiliminde. Ülkedeki Müslümanlar ise bunun doğru olmadığını, ülkedeki Müslümanların oranının %30 ila %40 arasında olduğunu söylemektedirler. Hatta %50'yi aştığını iddia edenler dahi bulunuyor. Müslümanlar özellikle başkent Maputo ve ülkenin kuzey kesimlerinde yoğun. Kaynaklar bu bölgelerde ancak yine kaynaklardan en az pay verilenler de yine bu bölgelerde.

Bu rakamlara göre 31 milyon nüfuslu ülkedeki Müslümanların sayısının 5 milyon ile 12 milyon arasında olduğu tahmin edilmektedir. Bu rakam bunun da üstünde olabilir. Burada asıl olan sayıdan ziyade, bir ülkedeki insanların bu oldukları bölgelerde kendilerini ait, mutlu ve huzurlu hissetmeleri.

1990'lardan sonra Müslümanlar, kabinede sadece bir bakan ile temsil ediliyor. Müslümanların eğitim imkanları ve ülke yönetimine katkıları hala çok sınırlı ve yok denecek kadar az.

Buna rağmen Mozambik'in, 1994 yılında İslam Konferansı Teşkilatına asli üye olması ve ardından ertesi yıl İslam Kalkınma Bankası üyeliğine seçilmesi ile 1996 yılında ülkede Kurban Bayramı'nın resmî tatil olarak kabul edilmesi ve

2000 yılında yüksek İslami eğitim için bir üniversitenin açılmasını ileriye yönelik umut veren önemli gelişmeler. Ülkedeki eski sömürge ve iç savaş döneminin, anti-demokratik uygulamalarının bir an önce son bulması ülkenin geleceği açısından çok önemli. Bu ülkedeki Müslümanların dini özgürlükleri sağlandıkça, ülkenin gelişmesine daha fazla katkı vermeye devam edeceklerine şüphe yok.

Yok saymak ve haklardan mahrum bırakmak sosyolojik bir çözüm olamaz. Mozambik huzur ve refah ülkesi olacaksa bu, tüm Mozambik halkının gönüllü katılımı ile mümkün olabilecektir. Mozambik'te sağlıklı bir sosyal yapının oluşturulmasının ve gelişmenin sağlanmasının ancak her türlü inanca saygı göstermekle mümkün olabileceği düşünülmektedir.

Mozambik-Türkiye İlişkileri

Türkiye'nin Maputo Büyükelçiliği 2011 yılında hizmete girdi. Ancak henüz, Mozambik'in Türkiye'de büyükelçiliği yok. THY'nin 2015 yılında Maputo havaalanına İstanbul'dan haftada 3 gün olmak üzere uçuşlara başlaması bu ülkeye verilen önemin bir göstergesi.

2011 yılında 1 milyon doların altında olan ticaret hacmi, 2012 yılında 192 milyon dolara yükseldi. Türkiye bu ülkeden alüminyum, tütün ve taş kömürü ithal ediyor, demir-çelik, elektronik cihazlar ve makine satıyor.

TİKA ise Mozambik'te; kalkınma, eğitim ve sağlık alanında geliştirdiği projeleri ile halka destek oluyor. Türk firmalarının bu ülkede artan yatırımları da mevcut. Ekonomik, kültürel ve siyasi ilişkilerin henüz arzulananın çok gerisinde olduğu muhakkak. Ancak Mozambik ve Türkiye halkları arasında tarihin derinliklerine giden gönül bağları, karşılıklı gelişime ve saygıya dayanan işbirliğine en büyük dayanağı oluşturmaktadır.

Bölgenin Ekonomik zenginlikleri

Bölge, tarihin her döneminde önemli bir ticaret merkezi olma konumunu muhafaza etmiştir. Mozambik'in ekonomik kaynaklarının zenginliği, sömürgecilerin ilgisini her dönemde buraya çekmiştir ve çekmeye devam etmektedir. Bölge ve çevresi tarihsel olarak altın ticaretinin yapıldığı bir alan olmuştur. Piri Reis'de, Kitab-ı Bahriyye isimli eserinde bu bölgeleri anlatırken altın madenlerinden söz eder. Yine 16'ncı Yüzyılda Mozambik sahilleri hakkında ayrıntılı bilgi veren Portekizli seyyah Duarte Barbosa, Mozambik kıyılarında yaşayan Müslümanların yünlü ve pamuklu kumaşlar karşılığında, bölgeden altın aldıklarından ve Mozambik'in arka ülkesi durumunda bulunan (Günümüz Zimbabve, Zambiya, Güney Afrika ve Mozambik toprakları) Monotomapa Krallığı

(1430-1760) bölgesinden çıkan altının, Mozambik'e getirildiğinden bahseder. Bu Krallık ile Portekizliler arasında, özellikle altının kontrolü üzerine, uzun döneme yayılan bir mücadele vardı (Oliver, 1975: 208).

Ülkede ayrıca dünyanın en büyük kömür yatakları bulunmaktadır. Mozambik; gümüş, amyant, boksit, beril, alüminyum, uranyum, titanyum, kolumbit, grafit, mika, lityum, tuz, turmalin gibi maden yataklarına da sahiptir. Bunların çoğu stratejik önemdedir. Mozambik'teki Tete bölgesi yakınlarındaki kömür madeni, dünyanın işletilmeyen en büyük kömür madenidir. Son dönemde ülkede 23 milyar ton kömür rezervi daha keşfedilmiştir. Songo bölgesinde ise Afrika kıtasının en güçlü hidroelektrik santrali bulunmaktadır.

Ülkenin başkentinde bulunan Maputo limanı, sadece bu ülke için değil; Botswana, Malavi, Svaziland, Zambiya, Zimbabve ve Güney Afrika için de önemlidir. Ancak Mozambik halkının bundan tam olarak istifade ettiği söylenemez.

Bunca zengin kaynaklara rağmen, ülkede 2019 yılında ancak 4,7 milyarlık ihracat ve 7.6 milyar dolarlık ithalat gerçekleştirilmiştir. Afrika'nın güneydoğu bölümünde yer alan ülke dünyanın en fakir ülkelerinden birisi olarak kabul ediliyor.

Resmi verilere göre ülkede 1,5 milyonu aşan yetim bulunuyor. Ülkenin 31 milyona yakın nüfusunun yarısından fazlası yoksulluk sınırının altında. Kişi başı milli gelir ise 500 dolar civarında. Birleşmiş Milletler Örgütü 2021 yılı başında, ülkedeki terör saldırıları nedeniyle 1 milyona yakın kişinin acil yardıma ihtiyacı olduğunu açıkladı.

Kaynaklardan başka ülkeler ve küçük bir azınlık istifade ederken, zayıf bir ekonomiye sahip Mozambikliler iş bulmak için daha zengin durumdaki komşuları Güney Afrika ve Zimbabve gibi ülkelere gitmektedirler.

Ülkede 2010 yılında doğalgaz yataklarının keşfedilmesi ise günümüzde bu ülkedeki karışıklıklar ile ülkenin bir mücadele alanına dönüşecek olmasının asıl nedeni.

Mozambik Doğalgazının Hikayesi

2010 yılında Fransız petrol şirketi Total'e bağlı bir Konsorsiyum, Mozambik'te 65 trilyon metreküp rezervli bir doğal gaz arama projesini başlattı. Araştırma bittiğinde Total, 2024 yılına kadarki süreçte bu alan için 20 milyar dolarlık bir yatırım yapma kararı verdiğini açıkladı. Ardından 2020 yılında Mozambik devleti ile bir yatırım anlaşması imzaladı. Bunun anlamı, böyle bir yatırım sonrası Mozambik dünyanın en önemli sıvılaştırılmış doğal gaz ihracatı yapan ülkelerinden birisi olacak olması.

Sorunlar da zaten bu noktada başladı. O güne kadar hiçbir ülke, bölgedeki eğitimsizlik ve geri kalmışlıkla ilgilenmezken, birden Mozambik kuzeyi birçok ülke için cazibe merkezi oluverdi. Önce bir terör örgütü ortaya çıktı ve bu bahane ile bölgeye gelmeyen kalmadı.

Bölgeye ilgi duyan devletler arasında; ABD, Fransa, Rusya Federasyonu, Çin, Güney Afrika, Portekiz, İngiltere yanında bazı AB ülkelerinin de olduğu görülüyor. Hepsinin kendine göre bir planı var. Hepsi bazen bir araya geliyor ama hepsi de Mozambik kaynaklarını paylaşma konusunda birbiri ile rekabet halinde.

Mozambik hükümeti ülkedeki saldırıları önlemek için Güney Afrikalı özel bir güvenlik şirketinden destek alıyor. Rus askerleri de hükümet güçleri ile ortak operasyonlar icra ediyor. İngiliz ve Portekiz güçleri de var.

Fransa'nın etkisi ile AB, bölgeyle askeri bakımdan ilgilenmeye başladı. 2017 yılında "Askeri Planlama ve Yönetim Kapasitesi (MPCC)" Afrika ülkeleri için güvenlik güçlerinin askeri eğitimini üslendi. Proje Avrupa Birliği askerlerinin operasyonlara katılımını da içeriyor. Askeri operasyonlara İspanya ve İsveç'in destek vermesi de söz konusu. Portekiz askerleri zaten başından beri işin içinde.

AB, oluşturacağı Mozambik Misyonunun, Mozambik ordu ve polisini uluslararası hukuk ve insan hakları alanında eğiteceğini ve modern bir ordunun kurulmasına aracılık yapacağını hedef olarak kâğıt üzerinde belirtiyor. Hedef gerçekten oldukça insani ve iyimser. Ancak daha önce girilen bölgelerdeki durumlar incelendiğinde bunun bölgeye giriş için bir bahaneden öte bir anlam taşımadığı da açıkça görülüyor. Bu açıdan bakıldığında, binlerce kilometre uzaktan Brüksel'de masa başı planlamalarıyla, Mozambik halkının ihtiyaçları birbirinden çok farklı. Sorun, burada bazı grupların terör yaratmasının çok ötesinde.

AB, operasyonlar için neredeyse 6 milyar avro ayrılmış durumda. Bu Mozambik'in yıllık ihracatının çok üstünde. Ancak uygulamada operasyonlar için harcanacak miktar en az 5 katına çıkacak. Belki de bu para bölgenin kalkınmasına harcansa terör ve şiddeti yaratan koşullar engellenecek ve sorun kendiliğinden sona erecek. Niyet iyi olduktan sonra çözüme ulaşmak hiç de zor değil.

DAEŞ Tehdidi Müdahale için En Uygun Bahane

DAEŞ tehdidi, bu yüzyılda istenilen bölgelere müdahaleye bahane için en güzel yöntemlerden birisi. Suriye, Libya, Sahel Bölgesi buna örnek olarak gösterilebilir. Böylece müdahaleci ülkeler dünya kamuoyu yanında, kendi kamuoylarının desteğini de kolayca sağlayabilmektedir. Ancak, bugüne kadar bu bahane ile girilen bölgelerin yakılıp yıkıldığı görüldüğü halde, bu örgütün etkisiz hale getirildiği hiç görülmedi. Üstelik her nedense İslamiyet adına hareket ettiğini iddia eden, ancak uygulamaları ile İslamiyet'e zarar veren bu örgütün faaliyetlerinde bulunduğu alanlarda yerlerinden edilenler ile hayatlarından olanlar genelde Müslümanlar. Bu şablon Mozambik'te doğal gaz bulunmasından sonra aniden ortaya çıkan terör faaliyetleri için de aynen geçerli ve bölgede ne tür oyunların gerçekleştirileceği hakkında şimdiden ipuçlarını vermektedir.

Gerçekten de DAEŞ ile bağlantılı olduğu iddia edilen ve yayınlanan bir video dışında bugüne kadar ispatlanamayan terör faaliyetlerinin; doğal gaz ve değerli maden yataklarının olduğu, ülkenin kuzeyinde Tanzanya sınırındaki Cabo Delgado bölgesinde, 2017 yılında ortaya çıkması hiç de şaşırtıcı olmadı. Bugüne kadar 5.000'den fazla bölge insanının bu terör saldırılarıyla hayatını kaybettiği öne sürülüyor ancak rakamlar değişken. Ölenler arasında başka ülkelerden gelenler de var ama her nedense örgüt asıl olarak bölgedeki insanları hedef alıyor, zarar veriyor ve evlerinden yurtlarından ediyor. Bölgeden bu konuda masum sağlıklı haberler de alnamıyor. Oysa yönlendirilmiş haberler hızla yayılma imkanına sahip ve tüm dünyada kamuoyunu oluşturuyor. Bu bölgede bir otele saldırı düzenleyen teröristlerin herkesin gözü önünde 12 kişinin başını keserek parçalamaları ve bunun verilmiş biçimi verilmek istenen açık mesajı gösteriyor.

Terör saldırılarının yöneldiği yerlerden birisi de turistik bir şehir olan Palma. Fransız petrol şirketi bu bölgede doğal gaz arama projesine başladıktan sonra bu bölge yerel ve yabancı işçilerle dolmuştu. Gelen yabancılar genelde Portekiz ve İtalyan vatandaşlarıydı. Palma Total şirketinin doğal gaz çıkarma tesisine yakın bir bölge ancak yapılan terör saldırılarından tesisler en ufak bir zarar görmedi. Şirket terör faaliyetleri nedeniyle faaliyetlerini durdurduğunu ve bölgeden çekileceğini açıkladı.

Bu öyle bir örgüt ki tam da istenilen fotoğrafları veriyor ve bunu bekleyen basın, dünyaya süratle servis ediyor. 10 Kasım 2020 tarihinde, BBC'nin yayınladığı haberde, Mozambik Devlet Ajansı, ülkenin kuzeyinde İslamcı militanlar 50'den fazla kişi kafalarını kesilerek öldürüldü denilirken, Sputnik haber ajansı 16 Mart 2021 tarihinde "Mozambik'te DAEŞ'e biat eden İslamcı militanlar, annelerinin gözü önünde çocukların kafalarını kesiyorlar" haberini dünyaya

servis ediyordu. Britanya merkezli Save the Children isimli yardım örgütünün raporuna göre ise bugüne dek binlerce kişiyi öldürüp yüz binlercesini yurdundan eden İslamcı militanların saldırıları, çocukların kafalarını kesmeye kadar varmıştı. Haberde Elsa isimli 28 yaşındaki bir annenin ifadeleri de yer alıyordu: "O gece köyümüz basıldı ve tüm evler ateşe verildi. Olaylar başlar-ken dört çocuğumla evdeydim. Ormanlık alana kaçmaya çalıştık, ama en büyük oğlumu yakaladılar ve başını kestiler". Amelia isimli başka bir anne ise "Bu olaydan sonra o köyde yaşamının güvenli olmadığından emin olmuştuk. Bir başka köyde yaşayan babamın evine gittik. Ancak birkaç gün sonra oraya da geldiler" demişti.

Diğer taraftan olanlar ve anlatılanlar için Save the Children'in Mozambik Direktörü Chance Briggs, "Bizi her bir hücremize kadar eğlendiriyor. Raporu hazırlamak için ailelerle konuşan çalışanlarımız, annelerle konuşurken gözyaşlarına boğuldu" derken, Birleşmiş Milletler'in (BM) yargısız infazlar özel rapor-törü de anlatılanları "Sözlerle ifade edilemeyecek kadar vahşi" diye nitelendiriyordu. Doğal olarak bu korkunç haberlere hiç kimse seyirci kalamazdı. Bu haberlerden sonra herkesin üzerinde anlaşacağı tek husus, süratle müdahale edilerek bu örgütün etkisiz hale getirilmesiydi. Bu ise bölgeye müdahale için bekleyen güçler için tam da istenilen bir durumdu.

Bölgede İngiltere, Portekiz ve Rusya'ya bağlı özel askeri birimlerin Mozambik yönetimiyle birlikte askeri faaliyet yürüttüğü biliniyordu. Olaylara seyirci kalamayan ABD Maputo Büyükelçiliği derhal, ABD Özel Kuvvetlerinin, Mozambik Deniz Piyadelerine terörle mücadele eğitimi vereceğini açıkladı. Afrika Birliği toplanarak Mozambik'te DAES'e karşı harekete geçme çağrısı yaptı. 15 üyesi bulunan Güney Afrika Kalkınma Topluluğu'na (GAKT) bağlı ülkelerin bakanları ise yapılan görüşmelerden sonra, toplu bir şekilde Mozambik kuzeyindeki çatışmalara müdahil olunması kararına vardı. Güney Afrika Mozambik'e müdahale için askeri bir güç hazırladı. Güney Afrika yetkililerinin yaptığı açıklamada, Mozambik Kuzeyinde Pemba ve Palma'da kendi vatandaşlarını korumak için gidildiğinin altı çizildi. Kısacası Avrupa, Asya, Amerika kıtasındaki ülkelerle birlikte, Afrika'daki bazı ülkeler de Mozambik'e yardım edebilmek için çırpınıyor. Eski sömürgeci ülke Portekiz ise bu bölgeye müdahale ve Mozambik ordusunu eğitime konusunda en istekli ve atak ülke görünümünde. Hindistan'ın da Afrika kıtasında Madagaskar ve Mozambik gibi ülkelerde askeri amaçlı tesisleri var. Hindistan 2003 yılında Afrika Birliği Zirvesinde Mozambik deniz güvenliği sorumluluğunu üslendi ve o tarihten itibaren bir deniz üssü açılmış oldu.

Afrika kıtasındaki asıl sorun; eğitimsizlik, ekonomik dengesizlikler, aşırı yoksulluk, işsizlik, haksız uygulamalar, kuraklık ve ekonomik sıkıntılar. Bu tür etkenler terörü de yaratan koşullar. Çözüm önerileri ise çoğu zaman askeri. Sorunun temelini inilmeden kısa süreli yüzeysel yaklaşımlar ise sorunu çözmekten ziyade, olayları daha kronik ve içinden çıkılmaz bir hale getiriyor.

Son dönemde Batı Afrika'daki Sahel bölgesinden başlayarak; Doğu Afrika'ya, Somali'ye, Libya'dan Orta Afrika'ya kadar silahlı terör olaylarında ciddi bir artış gözleniyor ve askeri önlemler bu olayları önlemeye yetmiyor. Bu bölgedeki terör faaliyetlerinin de genelde DAES'in merkezi teşkilatından ayrı, uzak yapılanmalar olduğu da dikkat çekiyor.

DAES'in bir noktada, çeşitli hatalar nedeniyle oluşan bu örgütlerle temas kurarak kendi bünyesine kattığı görülüyor. Nijerya'daki Boko Haram, Demokratik Kongo Cumhuriyetindeki "Müttefik Demokratik Kuvvetler" ve Mozambik'teki "Ehli Sünnet vel Cemaat" isimli gruplar DAES'in içinden çıkmayan, ancak bir şekilde bölgesel tepkiler sonucu oluşup, DAES'in irtibat kurduğu gruplar olarak değerlendiriliyor. Zaten Afrika'da kurulan bu örgüt liderleri de DAES içinde etkin bir konumda olmaktan uzak görünüyor. Böylelikle DAES istediği tanıtımı yaparken, bu örgütler de bir yerde DAES'in yarattığı etkiden istifade ediyor. Bu örgütleri oluşturan koşulları ortadan kaldırmaktan ziyade, bu yapıları, bölgeleri kontrol için kullanma amacı güdülmeye devam edildiği sürece Afrika genelinde çatışma ortamının yeni boyutlar kazanarak, derinleşmesinin de önüne geçilemeyeceği açık.

Mozambik Hükümetinin Dış Müdahalelere Tavrı

Yaratacağı sıkıntılar ve geçmişte yaşadığı sömürgecilik tecrübesi nedeniyle Mozambik hükümeti, yabancı askerlerin ülkede bulunmasına karşı. Ancak büyük bir baskı altında olduğu da kesin. Joseph Stepansky, Al Jazeera'da yayınlamış olduğu bir değerlendirmede, bu baskıya değiniyor ve Mozambik hükümetinin siyasi, askeri ve ekonomik karar yetisini kaybetmemek ve zengin yeraltı kaynaklarını kaptırmamak adına, dış müdahaleye karşı olduğunu belirtiyor. Bir taraftan müdahaleye taraf olanlar mevcut durumu abartıp bir an önce bölgeye girmek isterken, diğer yandan Mozambik Hükümeti durumun bu kadar kötü olmadığını savunuyor (Stepansky, 2021).

Nitekim Palma'da yaşanan terör olaylarından sonra, ülke televizyonu TVM'ye beyanda bulunan bölgedeki operasyonlardan sorumlu komutan Chongo Vidi-gal'de, Palma'nın güvenli olduğunu ve ordunun tam kontrolü sağladığını açıkça ifade ediyor (Aljazeera, 05.04.2021). Mozambik Hükümeti, doğru bir

tespitte, bölgeye dış müdahalenin sorunları içinden çıkılmaz ve daha kronik hale getireceğini düşünüyor.

Sonuç ve Değerlendirme

31 milyonu aşan nüfusu, doğal kaynakları, zengin kültürü ve inanç yapısı ile Mozambik, rüyaları elinden alınmış bir ülke konumunu muhafaza ediyor. Mozambik'te yaşanan sorunlar konusunda çeşitli araştırmalar var ve bu bilimsel raporlara göre huzursuzluk ve sıkıntının kaynağı sadece bu bölgede terör yaratan gruplara bağlanamayacak kadar derin. Oysa bu ülke mevcut potansiyelini kullanarak bölgesinde huzur ve gelişmenin sembolü bir ülke haline gelebilir. Bunun için yapılması gereken, öncelikle bu ülkeye dışarıdan müdahale etmek isteyen güçlerin uzaklaştırılması yanında, ülkede herkesin inanç ve fikirlerine saygıya dayalı demokratik bir yapının oluşturulması. Ne yazık ki, çoğu zaman adaletsiz bir düzen; ölüm, çaresizlik ve sefaletle beslenen ve çoğu zaman sahte bir "yüce gönüllülük" kılıfına gizlenerek karşımıza çıkıyor. Doğruların yanlış, yanlışların doğru gibi kabul ettirilmeye çalışıldığı günümüz dünyasında modern dünyanın bir bunalım geçirdiği açıkça görülüyor ve az çok derin bir dönüşümün şu ya da bu şekilde kendisini göstereceği açık.

Kaynakça:

Aljezeera (05.04.2021). Mozambique army says town attacked by fighters is now secure, <https://www.aljazeera.com/news/2021/4/5/mozambique-army-says-town-attacked-by-fighters-is-now-secure> (Alıntı tarihi 04 Mayıs 2021).

Alpar, Güray. (2014). Antropolojik Bakış Açısıyla Stratejik Dünya Tarihi, Palet Yayınları: Konya.

BA, Y.MTV, 10 Ramazan 1323, nr. 280/40.

Diamond, Jared. (2010). Tüfek Mikrop ve Çelik, Çev. Ülker İnce, Tübitak Bilim Kitapları: Ankara.

Ehlert Von Stefan. (19.02.2021). Mozambik, İç Savaş ve biraz umut, https://www.deutschlandfunk.de/mosambik-buergerkrieg-und-ein-bisschen-hoffnung.724.de.html?dram:article_id=492808.

Freire, Paulo. (2000). Ezilenlerin Pedagojisi, Çev. Dilek Hattatoğlu ve Erol Özbek, Ayrıntı Yayınları: İstanbul.

Gowlett, John. (1984). Ascent to Civilization, New York: USA.

Guenon, Rene. (2005). *Modern Dünyanın Bunalımı*, Çev. Mahmut Kanık, Hece Yayınları: Ankara.

Hoffer, Eric. (2007). *Kesin İnançlılar (The True Believer)*, Çev. Erkul Günur, Plato Yayınları: İstanbul.

https://tr.other.wiki/wiki/Bantu_mythology.

<https://tr.sputniknews.com/afrika/202103161044046183-mozambikte-iside-biat-eden-islamci-militanlar-annelerinin-gozu-onunde-cocuklarinin-kafalarini/16> Mart 2021.

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54882590>, 10 Kasım 2020.

James, C. Davis. (2011). *İnsanın Hikâyesi*, Çev. Barış Bıçakçı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul.

Jung, Gustav Carl. (2015). *Psikoterapi Pratiği*, Çev. Sami Türk, Kaknüs Yayınları: İstanbul.

Jung, Gustav Carl. (2017). *İnsan ve Sembolleri (Man and the Symbols)*, Çev. Hatice Mukaddes İlgün, Kabalcı Yayınları: İstanbul.

Kavas, Ahmet. (2007). *Diyanet Aylık Dergisi*, Eylül 2007 sayı 201 sayfa 58- 61: Ankara.

Köknel, Özcan. (1996). *Bireysel ve Toplumsal Şiddet*, Altın Kitaplar Yayınevi: İstanbul.

Kraus, Gerhard. (1990). *Human Origins and Developmens from and African Ancestry*: London.

Newitt, M.D.D. (2017). *A Short History of Mozambique*, Oxford University Press: UK.

Oliver, Roland ve Anthony Atmore. (1975). *Ortaçağ Afrikası (1250-1800)*, Cambridge Üniversitesi Yayınları: Cambridge.

Özbaran, Salih. (2005). *Ottoman Expansion towards the Indian Ocean in the 16th Century*, Bilgi University Press: İstanbul.

Seydi Ali Reis. (1999). *Mir'atu'l Memalik*, Haz. Mehmet Kiremit, TTK Yayınları: Ankara.

Uçar, Ahmet. (2008). *Unutulmayan Miras, Güney Afrika'da Osmanlılar*, Çamlıca Yayınları: İstanbul.

Stepansky, Joseph. (09.04.2021). Mozambique's conflict and the question of foreignintervention,aljazeera.com.

(<https://www.aljazeera.com/news/2021/4/9/mozambique-conflict-question-foreign-intervention>, (Alıntı tarihi 03 Mayıs 2021).

TDV İslâm Ansiklopedisi (islamansiklopedisi.org.tr), Mozambik maddesi.

Uslubaş, Tolga, Dağ Sezgin. (2007). Dünya Tarihi Ansiklopedisi, Karma Kitaplar: İstanbul.

Werner, Alice. (1933). Myths and Legends of the Bantu, George G. Harrap&Co., Ltd.: London.

Zerzan, John. (2004). Gelecekteki İlkel, Çev. Cemal Atik, 2.Baskı, Kaos Yayınları: İstanbul.

Orta Doğuda Bunalımdan Barış ve Huzura Giden Yol: Bakış Açısını Değiştirmek

11 Mayıs 2021

Tarihi bilmeyenler onu yeniden yaşarmış! En iyi beş Roma İmparatorundan birisi olarak kabul edilen Hadrianus (MS 117-MS 138), bir zamanlar Suriye Valisi olarak da görev yapmıştı. İmparatorluk bölgesini gezen ve iyi tanıyan bir imparatordu. Hadrianus'un saltanatı sıkıntılı başlamış, şanlı bir şekilde devam etmiş ancak trajik bir sonla bitmişti. MS 2. Yüzyılda Roma, dört kez Mezopotamya'yı işgal etti ancak her seferinde başarısız olarak tekrar bırakmak zorunda kaldı. Hadrianus, Mezopotamya ve Suriye gibi bölgelerin uzak ve savunulmasının çok güç olduğunu anladığından, stratejik ve akıllıca bir kararlarla buralardan kuvvetlerini geri çekmişti. Bugün ise aynı bölgelere sapanan ABD, bu bölgelerden bir türlü çıkamıyor, çıkması da zor gibi. Büyük güçler böyle çöküyor.

Bakış açısı; Herhangi bir olay karşısında, sahip olunan dünya görüşü, ruh hali ve bulunulan yere göre algılama ve idrak etme biçimidir. Ancak bazen soruna yol açan da mevcut bakış açısıdır. Ortadoğu'nun içinde bulunduğu durum göz önüne alındığında, mevcut bakış açısının bölgeye barış ve huzur getirmenin çok uzağında olduğu açıkça görülüyor.

Kartacalı Hannibal (MÖ 283- MÖ 183), yeteneği bütün dünyaca bilinen tüm zamanların en büyük askeri dehalarından ve "Stratejinin Babası" olarak kabul edilen yetenekli bir komutandı. Roma'yı ele geçirmek için giderken "Ya yeni bir yol bulacağız ya da onu kendimiz yapacağız." diyordu. Bu azimle Alp Dağlarını geçmeyi başardı, ardından MÖ 218 yılında Romalıları ardı ardına yenilgiye uğrattı. Ancak onu da yenen çıkacaktı: Romalı General Scipio. Hannibal, Scipio'nun ordusuna karşı ön safa filleri koyarak saldırdı ancak Scipio bekleneni yapmayarak, değişik bir bakış açısıyla fillere karşı bir direnç oluşturmadı. Sıraları kendiliğinden açarak onların aralarından geçmesini sağladı ve Hannibal'in ordusunu yenilgiye uğrattı.

Sorunların çözülemediği durumlarda bakış açısını tekrar gözden geçirmek gerekiyor. Bakış açısını değiştirmek, dünyayı algılama alışkanlıklarını değiştirmek, aynı olayda farklı şeyler görebilmek, farklı seçeneklere açık olmaktır. Eğer mevcut bakış açısıyla olaylar kötüye gidiyorsa, belki de yapılması gereken bir an önce yeni bir anlayışa geçmektir. Bakış açısını değiştirmek, çözümsüz gibi görünen, kördüğüm olmuş sorunları ortadan kaldırabilir, yeni fırsatlar ve yeni umutlar getirebilir. Ortadoğu bölgesinde bakış açısını değiştirmek,

makus talihi değiştirmek, bölgeyi karıştırmak isteyenleri üzmemek, barışa ve refaha giden yolda birbirine karşı olmak değil, birlikte hareket etmektir.

Son 200 yıldır bilinçli yaratılan kaos ortamında, kan ve gözyaşına boğulan Ortadoğu ve çevresinde, her şeyi çıkarlar etrafında oluşturan uluslararası sistem, yeryüzünü ele geçirmek maksadıyla, insanı ve insancıl değerler yanında ilahi emirleri de bir tarafa bırakmıştı. Günümüzde ise Ortadoğu ve çevresinde yaşananlar değerlendirildiğinde, tutarsızlık, çelişkiler, hatalar ve kararsızlıklar yanında; kuruntular ve hissedilen korkular artık kendini iyice belli ediyor. İsrail ibadet edenlere, sivil halka ve çocuklara en ağır silahlarla saldırıyor, yakıp yıkıyor, öldürüyor. Bazılarına göre güce sahip olmak farklı anlaşılıyor, güce sahip olan her şeyi yapabileceğine inanıyor. Oysa güç, adalet ve gönülleri kazanmakla kazanılıyor. Dolayısıyla bu bölgede güç hiçbir şeyi çözmediği gibi, direnci daha da artırıyor. Gücü kullanan giderek tükeniyor. Böylesi bir ortamda, mevcut güç dengelerinde bir değişim yakın görünüyor. Yaratılmak istenilen kaos ve bunalım ise giderek yerini, artık geleceği iyice belli olan yeni dengelere bırakacak gibi gözüküyor.

19.yüzyılın başlarında Osmanlı-Mısır ortak Donanmasının Navarin'de yıkılması ile Akdeniz ve civarında oluşturulan güç boşluğu, planlandığı şekilde sömürü coğrafyalarının adım adım ele geçirilmesine imkân sağlamıştı. Yine de bu coğrafyaların kolayca ele geçirilmesi ve dahası az bir kuvvetle elde tutulması için, yüzlerce yıl birlikte huzur içinde yaşamış halkların birbirine düşürülmesi de gerekiyordu. Bu maksatla bölgedeki bazı halklara ele geçirilmesi mümkün olmayan büyük hayaller vaat edildi, her şeyin daha iyi olacağı inancıyla ayaklandırıldı, komşularıyla aralarına kan davaları sokuldu, düşmanlık okul müfredatlarına eklenerek yeni nesiller zehirlendi, sonra da bunlar sık sık hatırlatılarak toplumlar geri dönülemez şekilde travmaya sokuldu. Böylelikle, bölge halkı birbirine düşürülmek suretiyle kontrol edilen ve kaynaklarına el konulan bir alan yaratıldı. Ancak ortada bir şey yok. Bu coğrafyalar o günden beri huzursuz. İşte bu nedenle günümüzde Ermenistan'da Ermeniler kendi kendilerini bitiriyor, Yunanlılar yaratılan sahte Türk korkusuyla ülkesini üslerle dolduruyor, halkı ekonomik sıkıntıdayken demode olduğu kesinleşen silah sistemlerine milyarlar yatırıyor, pahalı tatbikatlar yapıyor, on binlerce adayı çaresizce korumaya çalışıyor. İsrail ise hesapsız ve kontrolsüz bir şekilde bölgeyi tanzim ediyor, Filistinlilerin ve dinlerin kutsal değerlerine saldırarak ateşle oynuyor. Diğer taraftan İran, bölgeyi bölmek için bir maşa olarak kullanılmak isteniyor. Böyle bir kaos ortamında, mevcut resmin aldatıcı görünümünün arkasındaki olayları sezecek ve yeni bir bakış açısını yakalayacak filozof akıllara ihtiyaç var gibi.

Eski CIA mensubu Michael Scheuer 2005 yılında verdiği bir mülakat esnasında, “Bir çıkmazın içindeyiz, bir Sünni-Şii savaşı tam da ihtiyacımız olan şey.” demişti. Bazı ülkelerin bu bölgelere ilişkin planları olduğu zaten gizli değildi. Asıl ilginç olan, daha bu açıklamadan yıllar önce İran’dan destekleyici açıklamaların birbiri ardına gelmesiydi. Eski İran Cumhurbaşkanı Haşimi Rafsanjani, 2002 yılındaki Tahran Cuma Hutbesinde: “Eğer İran Ordusu olmasaydı, Amerikalılar Afgan bataklığında boğulur giderlerdi.” demişti. İran Cumhurbaşkanı Yardımcısı Ali Abtahi ise 15 Ocak 2004 tarihinde: “Eğer İran olmasaydı Kabil ve Bağdat bu kadar kolay düşmezdi” şeklinde beyanat verdi. İranlı yöneticilerin birbiri ardına ABD’ye yardımcı olduklarını gururla beyan etmeleri bitmedi. Eski Cumhurbaşkanı Muhammed Hatemi de 2019 yılında yayımlanan hatıralarında “Biz olmasaydık ne ABD ne de İngiltere Irak’ı işgal edebilirdi. Yolu biz açtık.” diyordu. Yine İran da Cumhurbaşkanlığı yapmış Ahmedinejad da “Biz Afganistan ve Irak’ın işgal edilmesinde Amerikalılara yardım ettik” demişti.

İran, Ermenistan’ın Azerbaycan’ın Karabağ’daki topraklarını işgali karşısında da sessiz kalmıştı. Azerbaycan işgal altındaki topraklarını kurtarıırken, İran’ın buna destek olmamasına tepki gösteren İranlı bir akademisyen şöyle diyordu: “İran, tarih ve coğrafyadan kopuk bir şekilde bir ırka hapsolmuş bakış açısına saplanma talihsizliğini yaşıyor. Cumhurbaşkanı Ruhani tüm İranlıların vicdanının temsil etmeli ve 519 yıl önce İran’ı kuran Azerbaycan halkının duygularını hissederek, Karabağ şehitleri için ağıtlar yakmalıydı. İran hakkaniyet gereği Azeri Türk vatandaşlarının yanında olmalı ve tarihi temellere dayanarak, Dağlık Karabağ’ın Bakü’ye ait olduğu konusunu desteklemelidir.”

İranlı yöneticilerin tarihi, dini ve kültürel gerçekleri bir tarafa bırakarak, bölge dışındaki güçlerin planlanmış oyunlarının bir parçası haline gelmesi bu ülkeye bir şey kazandırmadığı gibi giderek her şeyi İran için daha da kötü hale getirdiği görülüyor. Aynı husus Ortadoğu ve çevresinde; Yunanistan, Ermenistan gibi birçok ülke için de geçerli. Kendi gerçeklerine göre değil de yaratılan bir travma ile başkalarının planlarının bir parçası olan bazı devletler, Psikiyatrist Gustav Jung’un araştırmalarında vurguladığı gibi kendi rüyalarını bile göremez hale geliyor.

Bu devletlerin yöneticilerinin, “bunca yıl sonra elimizde ne var” diye sormaları ve “Pirus Zaferi” kavramını hatırlamaları gerekiyor. Her iki dünya savaşında da galipler arasında yer almasına rağmen İngilizler, süper güç olma konumlarını kaybetmişti. Yale Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Tarihi Profesörü, Paul Kennedy bu galibiyetleri “kazandığını sanırken kaybedenler” anlamında, “Pi-

rus Zaferi” olarak niteler. Bu bölge üzerinde yıllardır oyun oynayanlar kaybediyor.

Pirus (MÖ 318-MÖ 272), İskender’in ölümünden sonra, bugünkü Yunanistan’ın Mora Yarımadası kuzeyindeki Epir Bölgesinde (Günümüzde Arnavutlukların çoğunlukta olduğu) bir krallık kurmuştu. MÖ 280 yılında Roma’ya saldırdı ve kazandı. Ancak kendisinin kayıpları da çok fazlaydı. Zaferini kutlamaya gelenlere şöyle demişti: Böyle bir zafer daha kazanırsak biteriz.

Artık bu bölgelerin gerçek sahiplerinin kendi hikayesini yazma zamanı. Paradigma, değerler dizisi ve genel anlamı ile “dünya bakışı” anlamına gelir. Ortadoğu ve civarında kısa vadede bir paradigma değişimi yaşatacak entelektüel bir birikimin olup olmadığı zamanla anlaşılacak. Ancak görünürde değişime yönelik kuvvetli emareler var.

Bazı güçleri anlamlandırmada sıkıntı çekerken, acaba bazıları bu güçlerin kendilerini sınırlı bir süre desteklemesinin, bir oyun olduğunu anladılar mı? Bunu şimdilik bilmiyoruz, ancak eski İran Cumhurbaşkanı Ahmedinejad’ın, daha önceki açıklamalarının tersine, “İran, Türkiye ve Suudi Arabistan birlik içinde hareket ederse bölgenin çehresi değişir. Bu üç ülke arasında ortak paydalar, ihtilafli oldukları konulardan onlarca kat daha fazladır. Bölge halkları ve ülkeleri dost olabilirse, dünya barışına hizmet edecek büyük bir güç ortaya çıkar” şeklindeki açıklaması, eğer samimiyet taşıyorsa, geç kalmasına rağmen bir paradigma ve bakış açısı değişikliğine işaret ediyor. Türkiye ve Mısır arasında yeniden başlayan ilişkiler ise bu bölgeyi birbirine düşürerek yönetmeye devam edenleri rahatsız ediyor. Şimdi şüphesiz bundan sonra kısa vadede, Ortadoğu’da böyle bir işbirliği ortamının oluşmasını önleme çalışmalarını göreceğiz. Her yönden ve güçleri yettiğince huzur ortamını ve kardeşlerin buluşmasını engellemeye çalışacaklar. Ancak, bu çabalar sonuçsuz kalacağı gibi, Ortadoğu’nun on binlerce yıllık kadim geleneği içinden yetişmiş bilge insanları, bu zorlukların üstesinden gelmeyi başaracaklardır. Bu anlamda bölgenin kültürel derinliğinin bulunduğuna şüphe yoktur.

Yaşanan acıların ortasında, artık değişim ve Ortadoğu ve çevresine barışı getirme zamanı. Bu anlayış, er ya da geç belirtilen ülkeler yanında, Yunanistan ve Ermenistan benzeri diğer ülkelerde de kabul görecektir, bazıları ise belki biraz üzülecek. Kısacası, bakış açımızı biraz değiştirebilsek, kim bilir ne güzellikler gelecek başımıza.

Filistinlilerin Son Çatışmalarda İsrail'e Karşı Başarı Kazanmasının 10 Nedeni

28 Mayıs 2021

Yazarlar: E. Tümğ. Doç. Dr. Güray Alpar- Mohammad Yousef- Araştırmacı (Filistin)

İnsan hakları, adalet, hukuk ve eşitlik gibi evrensel kurallar herkes için gereklidir. Filistin halkı bu temel kuralların kendileri için de uygulanmasını istemektedir.

Bazıları, Gazze'deki Filistin direnişi ile İsrail işgal güçleri arasındaki son çatışmanın, Filistinlilerin uğradığı can kaybının boyutu ve binaların ve altyapının büyük yıkımı göz önüne alındığında, bunun Filistinliler açısından bir zafer olarak kabul edilemeyeceğini iddia edebilir. Ancak günümüzdeki savaşlarda, zaferin ölçüsü sadece hava saldırılarından dolayı kayıpların büyüklüğü ile değil, stratejik ve siyasi kazanımlar ile ölçülür ki, bu makalede meydana gelen çatışmalar değerlendirilerek, bunun sonucunun neden Filistinliler arasında İsrail işgaline karşı bir zafere dönüştüğü ortaya konulacaktır.

1. İsrail tarihinde ilk kez yenilgiyi kabul ediyor.

İsrail Eski Savunma Bakanı Lieberman, İsrail Kanal 12 televizyonuna verdiği bir röportajda, "Şimdi konuşmamız gereken şeyi söylemek için buradayım: İsrail'in güvenliği. Tüm bu süreç tamamen gereksiz. Hamas bu süreçten zaferle ortaya çıktı. İsrail içinde bir cephe oluşturmayı ve Filistin sokaklarını kontrol etmeyi başardı." demiştir.

Eski savunma bakanı, "İsrail 3 yıl sonra başka bir askeri operasyon gerçekleştirirse ne yapmış olacağız? ... İsrail gibi gelişmiş bir ülkeyi felç ettik. Arap Dünyası önünde imajımızın ne duruma düştüğünü sormak istiyorum. Aynı şekilde Hamas önünde, Hizbullah ve İran karşısında, imajımız ve durumumuz nasıl olacak?"

Lieberman'ın konuşmasını yorumlayan gözlemciler, İsrail'in ilk defa Filistin direnişi önünde yenilgisini kabul ettiği şeklinde değerlendiriyorlar.

2. İsrail ölçsüz saldırganlığı ve Filistin direnişinin başarısından sonra Avrupa, Filistin Direniş Hareketleri ile ilişki kurmaya daha meyilli

İsrail'in geleneksel müttefiki Almanya da dâhil olmak üzere Avrupa'daki ülkeler, Filistin Direniş Hareketlerini, iki devletli çözüme ulaşmak için göz ardı

edilemeyecek bir unsur olarak gördükleri için arabulucular aracılığıyla dolaylı ilişkiler kurmak üzere harekete geçtiklerini açıkladılar. Bu ifade, gelecekteki herhangi bir diyalogda Filistin direnişinin Avrupa ülkeleri tarafından dolaylı olarak tanınmasıdır. Bu aynı zamanda son dönemde Filistin Direniş Hareketi'nin İsrail'e karşı başarısının ve bu Hareket'in Filistin halkının desteğini kazandığının da kabulü olarak değerlendirilebilir.

3. İsraili pilotlar, direniş füzelerini durdurmadıkları için, sivillere karşı intikam aldıklarını itiraf ettiler

İsmini vermemeyi tercih eden bir İsraili pilot, İsrail Kanal 12 haber programına vermiş olduğu röportajda; İsrail ordusunun ve hava kuvvetlerinin, Gazze Şeridi'ndeki sivil yerleşim yerlerine ve buralarda oturan sivillere tonlarca cep hane ve patlayıcı füze fırlattığını itiraf etti.

Bu açıklama, İsrail Hava Kuvvetlerinin Filistin direnişinin önde gelen liderlerini hedef almadaki başarısızlığının ve Gazze Şeridi'nden fırlatılan roketlerle, işgal altındaki bölgelere yönelik hareketi kontrol edemediğinin en önemli kanıtı. Bu çaresiz açıklamalar, İsrail planlarının başarısızlığını ve Filistin direnişinin saldırılara karşı koyma başarısını teyit etmektedir.

4. İnisiyatif Filistin direniş Hareketindeydi

Bu harekât, Filistin direnişinin İsrail'i vurma stratejisi açısından önceki çatışmalardan çok daha farklıydı. Uygulamaya koyduğu direniş hareketi ile hem bu bölgelerde İsrail'e karşı beklenilmeyen güçlü bir direnç gösterdi, hem Kudüs'de Yahudi kanunsuz yerleşimini engelledi hem de kutsal El Aksa Camisini yakışıksız saldırılarına karşı savundu. Bu açılardan da direniş, İsrail'e karşı büyük bir zaferdi.

5. Filistin direniş füzeleri Demir Kubbe sistemini deldi

Filistin direnişi mütevazı sistemlerle üretmiş olduğu füzelerle, halkın iradesinin her şeyin üstünde olduğunu kanıtladı. 2005 yılından bu yana Gazze Şeridi'nde uygulanan sert kuşatmaya rağmen Filistin direnişi, mütevazı ve sınırlı kabiliyetleriyle silah ve füzelerini nicelik ve nitelik olarak geliştirmeyi başardı ve İsrail'in Demir Kubbe silahının ününü yerle bir etti ve direniş füzeleri karşısında tamamen etkisizliğini ve başarısızlığını kanıtladı. Bu, Filistin halkına, işgale karşı meşru mücadeleyi sürdürmek için büyük bir umut ışığı verdi ve İsrail'in gurur duyduğu yenilmez ordu efsanesini yerle bir etti. Bundan sonraki safhalarda İsrail ne yaparsa yapsın, Filistin halkının varlığını kabul etmediği sürece, geliştirilecek yeni yöntemlerle asla Filistin direnişini yok edemeyeceğini anlamalıdır.

6. İsrail ekonomisi ağır kayıplara uğradı

Filistin direniş füzeleri İsrail'i iki ana havalimanını, Ben Gurion Havaalanı ve Ramon Havaalanını, kapatmaya zorladı ve İsrail'deki büyük çöküşlere neden oldu. Buna ek olarak, Filistin direniş füzelerinin menzili altındaki İsrail şehirlerindeki yaşam büyük oranda felç oldu, borsa etkilendi, İsraili yetkililer kendi vatandaşlarının güvenliğini sağlayamadı.

Filistin direnişi İsrail hedeflerine 4.200'den fazla füze gönderdi. Bu, İsrail'in saldırıları engellemek için benzer sayıda Iron Dome füzesi kullandığı anlamına geliyor. Ancak fark şu ki Filistinli direniş füzelerinin her birinin maliyeti 300 dolar civarındayken, Demir Kubbe sistemindeki bir füzenin maliyeti 100 bin doları buluyor. Böylesi bir durumda İsrail ekonomik açıdan büyük kayıplara uğradı. Zarar milyar dolarlarla ifade ediliyor.

7. İsrail için Kara savaşı seçeneği zaten mümkün değil

Daha önceki 2014 yılı tecrübesine de dayanarak bir kara savaşı durumunda İsrail, zaten çok fazla kayıp vereceğini biliyor ve bu nedenle İsrail kara savaşı seçeneğini hiç gündeme getirmedi. Her alanda İsrail sıkışıyor ve karşısına nereden ve ne şekilde geleceği belli olmayan asimetrik tehditlere karşı cevap vermede her geçen gün çaresiz kalıyor. Bu da İsrail yönetimini, daha saldırgan olmaya ve uluslararası hukuk kurallarını ihlal ederek çocuklara, kadınlara ve sivillere saldırarak kendisine karşı harekâtı durdurmaya zorluyor. Bu durum ise İsrail'i her geçen gün uluslararası alanda zor duruma düşürüyor.

8. Zorluklar ve saldırılar karşısında Filistinliler her zamankinden daha fazla birleşti

Filistin direnişinin işgal güçleri önünde gösterdiği yüksek performans ve kazandığı zafer, tüm mezheplerden ve düşüncelerden Filistin halkını direniş etrafında topladı. Bugün Filistin halkı ilk kez bu kadar güçlü olarak bir araya geldi. Gazze'de, Batı Şeria'da, Kudüs'te, işgal altındaki iç kesimlerde ve diasporada herkes Filistin'in işgalden kurtuluşu konusunda birleşti.

Şimdi, bütün Filistinliler bölünmeye karşı ve beraberlik istiyor.

9. Filistin davası uluslararası düzeyde ivmesini ve popülerliğini yeniden kazanıyor

Filistinliler bugün tüm dünyanın kalbinde sempati kazandılar ve Filistin davasını canlandırmayı başardılar. Güç ve silah ile her şeyi yaptırabileceklerini sananlara karşı gösterdikleri direnişle, kendilerine yenilemez imajı verenleri

yenmeyi başardılar. Bu aynı zamanda dünyada yeni bir düzenin de habercisi. Bunu küçük çocuklar, gençler, medya kullanıcıları başardı.

Bu farkındalık yaratan medya kampanyaları ve büyük mitingler Filistin'i, uluslararası sahneye daha güçlü bir şekilde taşıdı ve uluslararası toplum için bir öncelik haline getirdi.

Bugün herkes Filistin meselesinin adaletine ikna olmuş durumda. Dünya kamuoyu, İsrail'in Filistinlilerin özgürlük ve düzgün bir yaşam haklarını ihlal eden, topraklarını işgal eden, çocuklarını öldüren, evlerini ve umutlarını yok eden suçlu bir işgal rejimi olduğuna ikna oldu.

10. ABD'nin İsrail'i destekleyen pozisyonunda bazı değişiklik bekleniyor

İsrail'in, ne yaparsa yapsın destekleyen kalıcı ve stratejik müttefikinin konumunda küçük bir değişiklik başladı. Kongre'deki Demokrat temsilciler, İsrail'e Filistin topraklarının işgalini ve Filistin halkına yönelik uluslararası hukuku ihlal eden hareketlerini durdurması için baskı yapmaya başladı.

Amerikan yönetiminde ve Amerika sokaklarında İsrail'in saldırgan ve kriminal davranışına karşı eşi görülmemiş bir öfke dalgası var ve eğer İsrail davranışını değiştirmese, Amerika'nın İsrail'in Filistinlilere karşı işlediği suçlara sessiz kalmayacağı tehdidi var. Demokrat temsilcilerde, ABD'nin İsrail'e silah satışının iptal edilmesi için Temsilciler Meclisi ve Kongre'de oylamaya sunulacak bir dilekçe var ve Biden'ın ateşkes öncesi Netanyahu'ya ateşkes için süre tanıdığı ve Netanyahu ile son görüşmesinin keskin olduğu söyleniyor.

Şüphesiz Biden'ın bir kişi olarak, İsrail'e ve onun politikalarına olan tam ve mutlak desteğini gizlemediğini herkes biliyor, ancak bugün koşullar değişti ve Amerikan sokağındaki baskı ve İsrail karşı olan hoşnutsuzluk eşi görülmemiş boyutlara ulaştı.

Yahudilerin kendilerinden bile, İsrail'in Filistinlilere karşı kanlı uygulamalarını kınayan açıklamalar geldi. Filistin sokağının birliği ve direnişin ardındaki hizalanması, haklarını yeniden kazanmaya olan bağlılıkları ve meşru mücadeleleri, Amerikan yönetimi üzerinde göz ardı edilemeyecek bir baskı halkası oluşturdu ve onları yeniden düşünmeye sevk etti.

Şüphesiz Yahudilerin kendilerinin bile acımasız ve ölçsüz bulduğu, İsrail saldırılarına ABD'nin ortak olması bu ülkeyi dünya kamuoyu önünde imaj kaybına uğratmaktadır.

Son olarak, İsrail saldırılarının başarısız olmasından sonra yürürlüğe giren bu ateşkes savaşın ve adaletsizliklerin sonu değil ancak bağımsız bir Filistin Devletinin kurulması yolunda büyük bir aşamayı oluşturmaktadır.

İnsan hakları, adalet, hukuk ve eşitlik gibi evrensel kurallar herkes için gereklidir. Filistinliler bundan sonraki safhalarda da her türlü adaletsiz ve haksız saldırılara karşı göstermeye hazır oldukları güçlü bir direniş ile özgürlüklerini kazanmaya her zamankinden daha yakın görülmektedirler.

Akıl Tutulması ve İşgal Altındaki Yunanistan!

02 Haziran 2021

Alman filozof ve sosyolog Max Horkheimer (1895-1973), “Akıl tutulması” isimli eserinde kişisel çıkar ve bazı çevresel faktörlerin etkisi altında kalanların “akıl tutulması” yaşayabilecekleri ve bu yüzden farklı ve mantıklı düşünmelerinin imkânsız hale gelebileceği değerlendirmesinde bulunur (Horkheimer, 2005). TDK sözlüğüne göre akıl tutulması, aklın başka bir aklın yörüngesine girmesi ve etkisi altında kalmasıdır. Böyle bir durumda aklın fonksiyonları tam olarak kullanılamaz ve körleşir. Akıl yükselirken normal olarak insanın doğmaları ve yönlendirmeleri içeren dar kalıplardan çıkıp kendi gerçek benliğini bulması beklenir. Oysa akıl tutulunca düşünce ve eylem arasındaki fark anlamını yitirir ve olaylar bilinmeyen noktalara doğru kontrolsüzce akar gider. Bilgisizlik, kirli ve yanlış bilgi, taraf olma hissi ve duygusal davranmak, irade zayıflığı ve telkin akıl tutulmasında önemli rol oynar. Dışarıdan sağlıklı olarak değerlendirildiği zaman, Yunanistan’ın bugün içine düştüğü durum da tam olarak budur ve Yunanlı yöneticiler gözler önünde bütünüyle bir akıl tutulması olayını yaşamaktadır.

Tarihte akıl tutulması olayının bir örneği. Anadolu’da yer alan “Kızılırmak” üzerinedir. Kızılırmak’a Yunanlılar “Halys” ismini vermişlerdi. MÖ 560-546 yılları arasında hüküm süren zenginliği ile ünlü Lidya Kralı Krezüs’e (İslam kaynaklarındaki adıyla Karun) bir kâhin: “Eğer bu ırmağın öbür tarafına geçersen, büyük bir imparatorluğu yok edeceksin.” kehanetinde bulunmuştu. Ancak Krezüs bu ırmağı geçmeye çalıştığında tam tersi olmuş ve elindeki her

şeyle birlikte, krallığını da kaybetmişti (Alpar, 2014: 74). Akıl tutulmasının mutlaka bir bedeli de oluyor. Aynı hatayı ve akıl tutulmasını bu olaydan 2500 yıl sonra, I. Dünya Savaşı sonrasında başkalarının telkinleriyle Anadolu'ya giren Yunanlılar, bir kez daha tekrar edecekti (Brandau, 2011: 334).

ABD ve Rusya arasındaki güç mücadelesi artık Arktik ve Karadeniz yanında, Akdeniz bölgesinde de kendisini iyice hissettiriyor. Bu kapsamda Rusya'ya karşı çevreleme stratejisinin en önemli ayaklarından birisi de Yunanistan olarak seçilmiş durumda. Daha doğrusu bu durumu fırsata çevirmek ve Türkiye'ye karşı kullanmak üzere Yunanlı yöneticilerin kendileri gönüllü. Böyle olunca da ABD, Yunanistan'a iyice yerleşiyor, üsler kuruyor. Kimi kaynaklar 20 yerde, kimileri ise 50 yerde Amerikan askerlerinin konuşlanmasından bahsediyor. Ülke tamamen yabancı askerlere teslim edilmiş izlenimi veriyor.

ABD ve Yunanistan arasında sözde savunma alanında yapılan işbirliği anlaşmasının Yunan Parlamentosunda onaylanmasından sonra ABD artık, Girit'teki SUDA askeri üssünden sonra, Larissa, Volos-Stefanovikio, Dedeğaç, Aktio, Kavala, Atina ve Selanik bölgeleri başta olmak üzere Yunanistan'ın her köşesinde rahatça hareket etme hakkını da elde etmiş oldu. Bir ülkenin topraklarını başka bir ülkenin askerleriyle doldurması genelde bağımsızlığın kaybolması olarak yorumlanır (Yunanistan'ın kuzeyinde Dedeğaç'ta halk kendi güvenliklerini tehlikeye attığı gerekçesiyle üslere karşı çıkıyor). Birçok ülke bu tecrübeyi yaşadık/yaşıyor. Ancak gariptir ki Yunanlı yöneticiler, yaşanan akıl tutulması altında böyle bir endişenin dile getirilmesi bir yana ülke savunmasını başka bir ülkeye devretme kurnazlığının getirdiği sahte bir düşünce algısı altında mutluluk beyanları veriyor. Yüzyıllar boyu komşu ülke hakkında yapılan olumsuz propaganda ve nefreti körükleme faaliyetleriyle hazırlanan toplum, bir de travma altında gerçeği görme yeteneğini kaybedince doğal olarak daha kolay yönlendirilebiliyor.

Yunanistan kendisine verilen ve asla gerçekleştirilemeyecek hedefler altında kaybolup giderken, "Türkiye'ye daha ne kadar zarar verebilir" bilinmez ama Yunanlıların her geçen gün biraz daha kaybettiği ve kaybedeceği kesin gibi.

Bütün Ege ve Doğu Akdeniz'e hâkim olma düşüncesinin etkisi altında şimdiye kadar herhangi bir kazancı olmadı ama icra ettiği tatbikatların, kendisine teklif edilerek satılan modern harbin dışında kalmış modası geçmiş silah ve teçhizatın bakım ve onarım masraflarının bile daha şimdiden bu ülkenin belini bükmeye başladığı açıkça görülüyor. Yunanistan'ın Meriç bölgesindeki askerler kendilerine 6 aydır maaş verilmediği iddiasıyla isyan ederken, Yunanistan yaratılan Türk tehdidi altında, bir uçağın saatlik uçuş maliyetinin barış şartlarında bile 30 bin doları aştığı bir ortamda, talep eden her ülke ile sürekli tatbi-

katlar yapıyor. Fransa ve ABD gibi ülkeler ellerinde ikinci el; uçak, gemi, helikopter ve tanksavar ne varsa bu ülkeye satmaya devam ediyor. Geçmişteki tecrübeler eski silahların bakım maliyetinin bazen yenisinin fiyatının kat be kat üstüne çıkabildiğini gösterdi.

Yunanlılar 10 yıldan fazla bir süredir ağır bir ekonomik krizin etkisi altında kıvranıyor. Bu süreçte ülkenin gayrisafi yurtiçi hasılası %25'ten fazla daraldı. Yunanistan'ın aldığı borçlar işler yolunda giderse ve başka kriz olmazsa 2050'li yıllarda bitecek. Bu ortamda bile Yunanistan Başbakanı Mitsotakis liderliğindeki hükümet, 2021 yılı için 2,5 milyar Euro tutarında askeri harcama yapılması doğrultusundaki bütçe planını sunabiliyor ve "Yunan halkı tarafından bazı küçük ek fedakarlıklar anlamına gelse bile silahlı kuvvetleri korumak için bu fedakarlıkların yapılması gerektiği" yönünde açıklamalar yapabiliyor. Oysa bu 2020'ye göre beş kat fazla askeri harcama anlamına geliyor. Durup dururken çıkabilecek bir savaşta Yunan ana karası ile adalardaki Yunanlıların etkilenmeyeceğini kimse garanti edemez. Diğer taraftan bölgede çıkabilecek bir savaş düşüncesi dahi Yunan halkının büyük bir turizm gelirinden mahrum olması manasına geliyor.

İlginç olan Yunanistan'ın silahlanma pastasından en büyük payı, Türkiye ile Yunanistan arasında suni bir gerginlik yaratmak için çaba gösteren, Fransa'nın alması. Zaten komşusunu tehdit olarak gösteren her ülke nedense Yunanistan'a genelde parayla silahlarını satıyor. Geçen yıl Yunanistan Savunma Bakanı Panagiotopoulos, silah alım programları için 10 milyar dolar harcama yapılacağı yolunda çıkan haberler hakkında: "Bu öylesi bir alışveriş çılgınlığı değil. İyi hesaplanmış, öncelikleri belirlenmiş akıllı adımlar serisi." açıklamasında bulunmuştu.

Gayrisafi yurtiçi hasılasının %2,3'ünü savunmaya harcayan Yunanistan, zengin Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin %1,2 ortalamasının çok çok üzerinde olmasıyla dikkati çekiyor. Ancak bu bütçe de artık eskimiş olan Yunan deniz ve hava kuvvetlerini yenilemesine yetmiyor.

Diğer taraftan Yunanistan'ı kullanarak bölgede etkin olmaya çalışan ABD'nin artık II. Dünya Savaşı sonrası tek güç olma konumundan çok uzak olduğu görülüyor. Üstelik, Türkiye olmadan yanına aldığı küçük ve zayıf devletlerle bu bölgede bir yere ulaşması mümkün değil. Gelecekte başımıza gelecek olaylar bugün yapılanların bir sonucudur. Geçmişte de İngiliz Başbakanı Gladstone (1809-1898) oyununda yanına Ermeniler gibi küçük unsurları almıştı ancak yaptığı bu hatanın sonucunda İngilizler, dünya gücü olma konumunu kaybetmişti. Tarihin ders almayanlar için tekrar ettiği söylenir. Bugün aynı bölge-

lerde gerçekleşenler Gladstone ve İngiliz hakimiyetinin sonucunu hatırlatıyor gibi.

Diğer taraftan Yunanlılar ve Türkler yüzlerce yıl bir arada yaşamış ve kültürel yönden birbirine çok yakın iki halk. Bölge üzerinde emelleri olan güçler bu iki halkı birbirinden ayırmak için çok uğraştılar ve kısmen başarılı oldular. Günümüzde de aynı düşmanlık yaratma planları üzerinden devam ettikleri görülüyor. Ancak akıl bize her iki ülkenin birbirine düşman değil dost olmasının ve yaratılan olumlu hava ile Balkanların, Ege'nin ve Akdeniz'in bir barış ve refah havzasına dönüştürülmesinin daha uygun bir hareket tarzı olacağını söylüyor.

Sonuç: Komşunla kavga etme, misafir gider o kalır.

Kaynakça:

Alpar, Güray. (2014). Stratejik Dünya Tarihi, Palet Yayınları: Konya.

Brandau, Birgit. (2011). Schichert Harmut. Hititler, Çev. Nazife Mertoğlu, Arkadaş Kitapevi: Ankara.

Güney, A. Nurşin. "Yunanistan'daki ABD Üsleri: Yeni Çevreleme Stratejisinin Handikapları", Kriter Nisan 2021 / Yıl 5, Sayı 56.

Horkheimer, Max. (2005). Akıl Tutulması, Metis Yayıncılık: İstanbul.

Enerji Hakimiyet Teorisi: Stratejik Anlamda Enerji Güvenliği ve Türkiye

07 Haziran 2021

Enerji alanı artık dünyadaki mücadelenin en önemli parçası (Dannreuther, 2010: 3-8) ve bu anlamda birçok stratejik çalışmanın hatta teorilerin ana konusu. En önemlisi de enerjiye sahip olmak kadar onu kontrol edebilmek de günümüzdeki uluslararası sistemin uygulamalarından birisi.

Enerji, genelde teknik anlamda gündeme gelmekle birlikte stratejik anlamda, uluslararası ilişkilerde etkin bir kontrol ve üstünlük konusu olabilme özelliğine sahip. Bu anlamda bir ülke için enerji güvenliği o ülkenin faaliyetlerini kesintisiz sürdürebilmesi için kesintisiz ve güvenilir enerji kaynaklarına sahip olması manasına geliyor. Enerji temin edilemediğinde birçok alanda faaliyetler durmakta, üretim yapılamamakta, tarihte yaşandığı gibi askeri gücün aktarımında bile sorunlar yaşanmaktadır.

Enerji; fiziksel manada iş yapabilme yeteneğidir ve stratejik bir meta olarak günümüzde insanlar ve ülkeler için vazgeçilmez ve hayati bir unsur olarak karşımıza çıkar (Bayrak ve Esen, 2014: 139-140). Güneşten veya rüzgârdan elde edilenler gibi yenilenebilir veya petrol, doğalgaz, kömür gibi yenilenemez olarak sınıflandırılmakla birlikte; elektrik, kimyasal, termal, mekanik veya nükleer yapılarda bulunabilir veya bir formdan diğerine dönüştürülebilir.

Enerji kaynaklarının güvence altına alınmasının öneminin farkında olan ülkeler, enerji kaynaklarına sahip olma yanında, başka coğrafyalardaki enerji kaynaklarını ve bu kaynakların ulaşım yollarını da kontrolleri altına almak istemektedirler. Öyle ki, geçmişteki kara, deniz ve hava hakimiyet teorileri yanında bir de adı konulmamış ve gizliden sürdürülen adına "Enerji Hakimiyet Teorisi" diyebileceğimiz yeni bir anlayış gündemdedir. Özellikle II. Dünya Savaşı ve sonrasında kendisini giderek daha fazla hissettiren bu güvenlik; enerjinin bulunması, çıkarılması, nakledilmesi yanında sürekliliğinin sağlanmasını da içermektedir. Son yıllardaki kriz ve üslenme bölgeleri ile tatbikatların yoğunlaştığı alanlar değerlendirildiğinde de aynı sonuca ulaşmak mümkündür. Bu bir anlamda siyasi ve askeri gücün siyaset yanında enerji alanına da aktarılmasıdır.

Bu anlamda enerjinin kontrol edilmesi üzerine mücadele; Hint Okyanusuna ulaşan yollar ve boğazlar ile Kuzey Kutup Dairesinin üstünde kalan Arktik bölgesinde devam ederken, son dönemde Baltık Denizinden Karadeniz ve Akdeniz'e uzanan hat üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu tertiplenme sonuç

verdiği taktirde Avrupa'ya ulaşan enerji kaynakları, Akdeniz'den Arktik bölgesine kadar kontrol altına alınmış olacaktır. Buradaki esas gayenin, Çin ve Rusya öncelikli olmak üzere, Avrupa ile Asya'nın bağlantısını kesmek olduğu söylenebilir. Bu noktada Rusya'nın Avrupa'nın enerji kaynağı olmasının önlenmesi yanında, Çin'in AB ile ticari ilişkilerinin kısıtlanması ve enerji kaynaklarına erişiminin engellenmesi ana düşünce olarak ortaya çıkmaktadır.

Nitekim ABD'nin Rusya'dan Avrupa'ya giden Kuzey Akım 2 projesine karşı olması ile eski ABD Başkanı Trump'ın bu proje ile rekabet edeceklerini Putin'e açıkça ifade etmesini (www.dünya.com: 18 Mayıs 2018) ve Baltık Bölgesinde son dönemlerde artan askeri tatbikat ve güç gösterilerini bu bağlamda değerlendirmek gerekir (Alpar, Tatbikatlar Yalan Söylemez: Askeri Tatbikatların Verdiği Mesajlar, SDE Analiz: 09 Eylül 2020).

Enerji talebi kapsamında, ihraç edilen enerjinin kesintisiz olarak ihtiyacı olan bölgelere nakledilmesi gerekirken, enerji güvenliği açısından bunun anlamı kesintisiz ve uygun fiyata alınmasıdır ve mevcudiyet, hesaplılık, devamlılık ve erişilebilir olması esastır. ABD açıkça Avrupa'nın kendisi dışında başka bölgelere bağımlı olmasını istememektedir. Bu faaliyetlere Avrupa ve Asya arasında petrol boru hatlarına ev sahipliği yapan Belarus gibi ülkelerde geçtiğimiz yıldan beri tırmanan olaylar ile ABD'nin Polonya'dan başlayarak; Romanya, Bulgaristan ve Yunanistan'daki üslenme faaliyetleri de eklenince alandaki resim iyice netleşmektedir (Alpar, 2021: 59-65). Böylece daha şimdiden Avrupa ve Asya arasında; Polonya, Romanya, Bulgaristan ve Yunanistan, Doğu'ya göre kenar kuşak ülkeleri durumuna gelmiştir. Bu kuşak bir duvar olarak düşünüldüğünde ise bu sefer de Avrupa Birliği'nin çevrelendiği sonucu çıkarılabilir. Neticede kavramsal olarak, başarabildiği taktirde kontrolü elinde tutacak taraf, gücü de elinde tutacaktır.

Enerji; bir ülkenin sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmesindeki en önemli etkenlerden birisidir. Türkiye enerji talep artışı açısından Çin'den sonra ikinci sıradadır (Karacaer, Rakamlarla Türkiye'nin Enerji Görünümü: 2018). Enerji ihtiyacının ülkenin gelişmesine paralel olarak daha da artacağı değerlendirilmektedir.

Enerji güvenliği, güç ve güvenlik odaklı yaklaşımda; asimetrik bağımlılık, çıkar ve uluslararası sistemin yapısı üzerine odaklanmaktadır (Kalkan, 2015: 60-62). Türkiye ve çevresi enerji kaynakları yönünden oldukça zengin. Bu bölgedeki kanıtlanmış petrol rezervlerinin tutarı 100 trilyon doların üzerinde ancak Türkiye, son 100 yılda bu oyunun dışında tutulmak suretiyle kaynaklardan istifade etmesi engellendi. Aynı şekilde son 20 yıldır Doğu Akdeniz bölgesindeki Türkiye'nin 570 yıllık enerji ihtiyacını karşılayacak doğalgaz rezervlerin-

den de adeta yok sayılarak ayrı tutulmak isteniyor. Ortadoğu ve Akdeniz’de oynanan oyunların ve gerçekleşen mücadelelerin arkasındaki nedenlerden en önemlisi de bu.

Şimdiye kadar Türkiye enerji ihtiyacı için kalkınması için gerekli kaynağı harcayarak bunu oldukça pahalı bir şekilde karşıladı. Özellikle doğalgazda tamamen dışa bağımlı olan ülke, son 10 yılda enerji için 400 milyar doların üzerinde para ödedi. 2006 yılında Türkiye’nin 85 milyar dolar tutarındaki ihracatının 28 milyar doları enerji ithalatı için harcanmıştı (Satman, 2007). Bu %32 gibi oldukça yüksek bir orandı. Daha sonraki yıllarda Türkiye’nin ihracatındaki artışlara da paralel olarak enerji maddeleri ithalatı da artmış ve 2012 yılında zirve yaparak 60 milyar dolara yükselmiştir. Bu tarihten sonra ise alınan önlemlerle bu rakam düşmeye başlamıştır. Enerji ithalatı için harcanan rakam 2013 yılında 56 milyar, 2018 yılında 43 milyar ve 2019 yılında ise 41 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir (Türkyılmaz, 2015:2).

Bu düşüşte Türkiye’nin enerji alanında ileriye dönük olarak aldığı önlemlerin ve planlamaların payı büyüktü. Ayrıca 2017 yılından itibaren temin ettiği 3 sondaj (Fatih, Yavuz, Kanuni), 2 sismik araştırma gemisiyle (Barboros ve Oruç Reis) Karadeniz ve Akdeniz’de faaliyetlerini sürdürmesi de önemliydi. Nitekim 3 yıl geçmeden Karadeniz açıklarında keşfedilen doğalgaz, Türkiye’nin enerji ithalatını azaltacak boyutta. Daha şimdiden bulunan gazın ekonomik değeri 100 milyar doları geçmiş durumda (540 milyar m³). Gerek Karadeniz gerekse Akdeniz bölgesinde devam eden aramalar neticesi önümüzdeki dönemde bu rakamın üzerine çıkılacağı ve enerji ve enerji güvenliği açısından Türkiye’nin elini güçlendireceği açık.

Daha önceleri yılda 50 milyar metreküpün üstünde doğalgaz ithal eden Türkiye, EPDK raporlarına ve diğer verilere göre 2019 yılında 44,5 milyar m³ civarında doğalgaz aldı ve yılda 15 milyar dolar civarında doğalgaz harcaması yapıyor. En fazla ithalat yapılan ülke ise Rusya. Doğal olarak gelir kaybına uğrayacağını düşünen bu ülkeler keşiflerden bir miktar rahatsızlık duyuyor.

Sonuç olarak, günümüzde enerjiyi kontrol eden gücü de kontrol ediyor. Bu alandaki rekabet giderek tırmanıyor. Öngörü ileriye görme yeteneği, bir işin gelecekte alacağı şekli kestirme, önceden anlayabilmek demek. Türkiye’nin stratejik enerji güvenliği bu açıdan önemli ve özellikle sıkıntılı dönemler için çalışmalar yapılması bir zorunluluk. Akdeniz ve Karadeniz’de bulunan ve gelecekte keşfedilecek hidrokarbon yataklarının güvenliği yanında, nükleer enerji santralleri ile diğer enerji tesislerinin güvenliğinin ayrıntılı olarak planlanması gerekiyor. Ayrıca kesintisiz ve güvenilir enerji ihtiyacının karşılanması için şimdiden gerçekçi planlamaların yapılması ve mevcutların geliştirilmesi

de gerekiyor. Bu noktada; enerji çeşitliliği, dışa bağımlılığın azaltılması, değişik kaynaklardan temin, işbirliği yapabilecek müttefikler bulma, yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelme, enerji kaynakları ve tesisleri için koruma kalkanları oluşturma, enerji kuşatmasını ortadan kaldıracak askeri gücü oluşturma ve enerji alanları yanında taşınmasını da güven altına almak şimdiden planlanarak gerçekleştirilecek çalışmalardan bazıları.

Kaynakça:

Alpar, Güray. (2021). Uluslararası İlişkilerde Stratejiyi ve Coğrafyayı Anlamak, Stratejik Düşünce Enstitüsü Yayını, Palet Yayınları: Konya.

Alpar, Güray. (09 Eylül 2020). Tatbikatlar Yalan Söylemez: Askeri Tatbikatların Verdiği Mesajlar, SDE Analiz.

Bayrak Metin ve Esen Ömer. (2014). Türkiye'nin Enerji Açığı Sorunu ve Çözümüne Yönelik Arayışlar, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 28, Sayı: 3.

Dannreuther, Roland. (2010). International Relations Theories: Energy, Minerals and Conflict, Polinares working paper 8, s. 3-8.

<https://tr.sputniknews.com/seyir-hali/2020101610430-karadenizin-dogalgaz-ve-petrol-potansiyeli-ne-boyutta/> 16 Ekim 2020).

Kalkan, Duhan. (2015). Soğuk Savaş Dönemi Sonrası Türk Dış Politikasında Enerji, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi: Ankara.

Karacaer, Ulusoy, Merve. (2018). Rakamlarla Türkiye'nin Enerji Görünümü, SDE Köşe yazısı, 17 Eylül 2018: Ankara.

Satman, Abdurrahman, Editör (2007). Türkiye'de Enerji ve Geleceği, İTÜ Görüşü, İTÜ: İstanbul.

Türkyılmaz, Oğuz. (2015). Enerji Politikaları Artan Bağımlılık Çıkmazında, TMMOB Makine Mühendisleri Odası Raporu, Şubat 2015 Bülten.

www.dunya.com/dunya/putin-kuzey-akim-2-icin-mucadele-edecegiz-haberi-416229 (Erişim tarihi: 5 Haziran 2021).

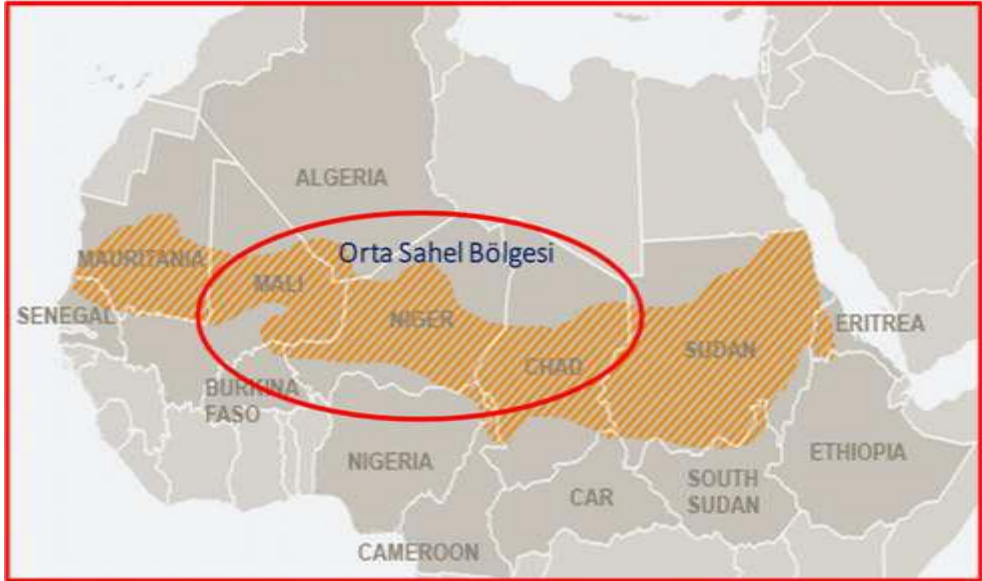
Orta Sahel Bölgesinin Güvenlik Dinamikleri

09 Haziran 2021

Yazarlar: Doç. Dr. Güray Alpar/SDE Başkanı, M. Hamani Massoud/Araştırmacı/Nijer

Giriş

Coğrafi olarak, Sahel bölgesi Afrika'nın en batı ucundan, Senegal ve Moritanya çevresindeki kıtanın doğu kıyılarına, Sudan ve Eritre'ye kadar uzanır. Jeopolitik olarak, Sahel bölgesinin merkezi kısmı, kalıcı ve görünüşte çok katmanlı kriz ve güvensizlik yelpazesi nedeniyle en çok dikkat çeken bölgedir. Orta Sahel bölgesi Sahel'in bu bölümü esas olarak Mali, Nijer, Burkina Faso ve bir dereceye kadar Çad'dan oluşur.

Orta Sahel bölgesi, çevresel, politik ve ekonomik faktörlerin tetiklediği veya ağırlaştırdığı sayısız güvenlik sorununu bünyesinde barındırır. Aşırı yoksulluk, küresel ısınma, terörizm ve kronik gıda kıtlığı, bölgenin ve nüfusunun kırılganlığını pekiştirir. Bu nedenler durumu giderek daha değişken hale, şoklara ve doğal tehlikelere karşı açık hale getirir. Yine bu nedenlerle, milyonlarca insan çok tehlikeli olaylara maruz kalarak, buldukları bölgeleri terk etmektedirler.

Özellikle Orta Sahel Bölgesinde gerçekleşen olaylar nedeniyle insanlar güvensizlik duyuyor, şiddet yaşamlarının bir parçası haline geliyor, adaletsiz uygulamalar da buna eklenince sosyal uyumsuzluk sorunları yaşanıyor. Kadınlar ve çocuklar bu olaylardan en fazla etkilenen kesimler. Güvensiz ortam insani desteğe erişimi engelliyor, yerel toplulukları en yüksek düzeyde savunmasız bırakıyor. Yaşanan Covid-19 salgını ise bölgedeki durumu daha karmaşık bir hale getiriyor.

Bu çalışmada özellikle Orta Sahel Bölgesine yoğunlaşarak, bölgedeki yaşanan krizler ve bunun sonuçları üzerinde durulacak ve bölgenin güvenlik açısından bir resmi oluşturulmaya çalışılacaktır.

1.Orta Sahel Bölgesinde Yaşanan Krizler

Orta Sahel ülkelerini on yıllardır rahatsız eden birçok kriz vardır ve bunların çoğu birbirleriyle örtüşür. Bu krizlerden bölge güvenliğini etkileyen önemlileri şunlardır.

a. Gıda güvensizliği

Bölgede yaşanan en önemli sorunlardan birisidir. Son kırk yılda, kalıcı kuraklıklar ve yağış eksikliği bir araya gelerek açlık ve kıtlık dönemleri yarattı. Bölgede tarımla uğraşanlar, yıl boyunca hayatta kalabilecekleri mahsulü üretmemektedir. Çoğu zaman yerel yönetimdeki görevlilerin bu tür felaketleri önleyecek politikaları uygulamadaki başarısızlıkları da buna ekleniyor. Bölge halkı özellikle de kadın ve çocuklar bundan oldukça etkilenmekte ve yetersiz beslenme sorunları ortaya çıkmaktadır. Açlık esas olarak, insanları kırsaldan şehir merkezlerine ve komşu ülkelere göçe yöneltiyor. Sonuçta köyler ve kırsalda nüfus giderek azalmakta, kırsaldaki boşluğu ise silahlı gruplar ve uyuşturucu kaçakçıları gibi istenilmeyen gruplar doldurmaktadır.

b. Uyuşturucu kaçakçılığı

Sahel'in coğrafi konumu (Sahra altı Afrika ile Akdeniz'e bakan çöl Kuzey Afrika arasındaki orta çizgi) ve doğal özellikleri (yarı çöl ve seyrek nüfuslu alanlar) ve bu alanların çoğundaki güvenlik güçlerinin düşük varlığı, yasadışı uyuşturucu kaçakçılığı faaliyetlerinin çoğalmasında için mükemmel bir ortam yaratmış ve özellikle Mali ve Nijer'in belirli bölgelerine derinden kök salmıştır.

Bu alanlarda, devletin (güvenlik aygıtı, ulaşım, sağlık ve eğitim altyapıları) az mevcudiyeti, yerel topluluklar arasında belirli bir marjinalleşme hissi yaratırken, bu yasadışı ticarettten elde edilen gelirlerin çoğu zaman bu bölgedeki insanların ihtiyaç duyulan temel ihtiyaçları sağlamak için kullanılması bu unsurlara halk desteği sağlıyor.

c. Silahlı gruplar

Sahel Bölgesi son kırk yılda hem Mali hem Nijer hem de Çad'da birçok isyan dalgasına tanık oldu. Bu hareketler genelde 1980'lerin başlarından beri Mali ve Nijer'de etnik Tuareglerin yürüttüğü silahlı mücadelelerle karakterize edildi. Zaman zaman bu hareketler askeri yollarla şiddetle bastırıldı ve diğer zamanlarda bu iki ülkenin kuzey kesimlerinde barış ve istikrarı yeniden sağlamak için barış anlaşmaları müzakere edildi. Silahlı gruplardan en öne çıkanları Nijer'deki MNJ (Nijer Adalet Hareketi) ve Mali'deki MNLA (Azavat Ulusal Kurtuluş Hareketi) idi.

Bu isyancı grupların yanı sıra Libya devletinin yıkılmasının ardından bir dizi silahlı örgüt de ortaya çıktı. Bu gruplar, bir şeriat devleti veya halifelik kurma vizyonuyla Kuzey Mali'yi işgal etti. Bu gruplardan bazıları MUJAO, AQMI, ANSARDINE ile Nijerya, Nijer, Çad ve Kuzey Kamerun'un bazı bölgelerinde faaliyet gösteren Boko Haram'ı içeriyordu.

2. Güvensizliği artıran faktörler

a. Çevresel: İklim değişikliği

UNEP'e (BM Çevre Programı) göre, Sahel bölgesi aşırı iklim değişiklikleri ve yağış kıtlığı ile bilinmektedir ve bu durum bölge genelinde gıda güvensizliğine ve aşırı yoksulluğa yol açmaktadır. Son yıllarda, bölgedeki birçok uzmana göre durum kötüden daha da kötüye gitti. Sadece 1970 ile 1993 arasında, Sahel bölgesi 20 yıllık şiddetli kuraklık kaydederken, bu dönemde kuraklık yanında sel sıklığı ve şiddeti arttı. FAO (BM Gıda ve Tarım Örgütü) bölge arazisinin %80'inden fazlasının bozulduğunu bildiriyor. California-Berkeley Üniversitesi'nden Malcolm Potts'a göre, dünyadaki artan sera gazı emisyonları, 2050 yılına kadar sıcaklıkları muhtemelen 3 ila 5 santigrat derece artıracak ve aşırı hava olayları daha yaygın hale gelecek. Bu durum etkisini en fazla Sahel Bölgesinde hissettirecek gibi görülüyor.

Sahel'deki çevresel krizin kendisi, amansız nüfus artışı, (aşırı otlatma ve ormansızlaşmanın neden olduğu) toprak erozyonu, toprağın bozulması, bölge genelindeki yağmurun keskin bir şekilde azalması, su kaynaklarının azalması ve hükümetlerin tutarsız çevre politikaları gibi çeşitli faktörlerin birleşiminin bir sonucu olarak tedbir alınmadığı takdirde bu bölge için gelecekte giderek artan sorunlara yol açacağı kesin.

b. Yoksulluk ve adaletsizliklerden kaynaklanan Selefi ideoloji

Sahel bölgesindeki güvensizliğin doğasını karmaşıklaştıran kilit faktörlerden biri, son otuz yılda bölgede yayılan Selefi ideolojilerdir.

Yüzyıllar boyunca, bölgedeki nüfus ağırlıklı olarak Müslümandı, ancak doksanların başında, dinin köktenci bir versiyonu tanıtıldı ve yavaş yavaş kitleleri, özellikle de düşük gelirli baştan çıkardı. Bölgede tanıtılan ve şimdiye kadar bilinen şekli olan İslam'ın (Tasavvuf) erken biçimi daha ılımlı ve hoşgörülüydü, ancak yeni Selefi yönelimli versiyon, radikal grupların bölge genelinde takipçiler ve sempatanlar toplamasına kapı açtı.

İdeolojinin kendisi radikalizmin doğrudan bir tetikleyicisi değil, daha ziyade radikal grupların ideolojiye hizmet etmeye hevesli gençleri toplaması için verimli bir zemin yarattı. İdeolojinin kendisine ek olarak, yoksulluk, altyapı eksikliği, işsizlik ve yetkililere yönelik hayal kırıklığı, radikal grupları özellikle kırsal kesimdekiler için cazip hale getirmektedir.

c. Siyasi dengesizlik

2012'den bu yana, 20 yıllık nispeten istikrarlı demokratik uygulamayı sona erdiren Mali darbesinin ardından, Mali'deki siyasi kriz, komşu ülkelerin zaten kırılgan olan sosyopolitik istikrarını daha da bozdu. Örneğin Nijer, bağımsız bir devlet olarak 60 yıllık varoluşunda iki silahlı isyan dalgasına ve dört askeri darbeye tanık oldu. Nijer kısa süre önce başarılı bir barışçıl demokratik geçiş yapmış olsa ve görünüşte istikrarlı bir dönem yaşamış gibi görülse de uzun süredir iktidarda olan Cumhurbaşkanı İdris Deby'nin öldürülmesinin ardından belirsizlik devam ediyor. Bunun yanında Mali, Nijer ve Çad gibi ülkelerde daha bağımsız ve demokratik yönetimlere geçiş için halktan kaynaklanan isteklerin giderek güç kazandığı da açıkça görülüyor.

3. Kritik istikrarsızlık bağlantısı

Devlet dışı silahlı grupların faaliyet gösterdiği ve bu nedenle bağımsızlıktan bu yana neredeyse hiç kazanılmamış olan istikrarsızlık ortamının başlıca iki sıcak noktaya odaklandığını söyleyebiliriz. Bunlar Çad Gölü bölgesi ve Nijer Burkina Faso ile Mali arasındaki üç sınır bölgesidir.

Sahel bölgesindeki çatışmalar kötüleşiyor ve yeni alanlara yayılıyor. Her iki sıcak noktada da (Orta Sahel ve Çad Gölü havzası) güvenlik olaylarının azaldığına dair bir işaret yok. Adam kaçırma, şiddetli çatışmalar ve saldırılar giderek artıyor ve bu ortam yüz binlerce sivil için normal bir rutin haline geliyor. Çaresiz insanlar, silahlı haydutlar, askeri operasyonlar ve toplumlararası çatışmalar arasında sıkışıp kalıyorlar. İnsani İşler Koordinasyon Ofisi OCHA'ya

göre, 2015-2020 yılları arasında şiddet içeren saldırıların sayısı Orta Sahel'de sekiz kat, Çad Gölü havzasında ise üç kat arttı.

4. Ayaklanma karşıtı politikaların zayıflıkları ve başarısızlık nedenleri

Sahel Bölgesindeki güvensizlik olaylarının önlenememesinin en önemli nedenleri genel olarak şu şekilde özetlenebilir.

a. Çözümlerin aşırı militarizasyonu: 2012'den bu yana bölgesel yönetimler ve uluslararası ortakları tarafından yürütülen teröre karşı savaşa odaklanan ana konu, askeri çözümlere daha fazla vurgu yapıyor. Bu ise sorunun asıl kaynağına yönelmediğinden sorunları çözmek bir yana sorunları daha da artırmaktan başka bir işe yaramıyor.

b. Hükümetlerin güvenlik aygıtlarının azalan koordinasyonu: G5 Sahel'in oluşturulmasıyla, Sahel ülkeleri arasında şiddet yanlısı aşırı gruplarla mücadelede işbirliğinin artırılması hedeflenmişti. Ancak bu sağlanamadığı gibi şiddet ve olaylar giderek arttı.

c. Radikalleşmiş gençler için güvenilir alternatifler sunulamaması: Bu silahlı aşırı grupların yayılma hızına bakıldığında, bu suç örgütlerine katılan gençlerin ülkelerinin ve bu ülkelerin yöneticilerinin onlara asgari düzeyde geçim sağlayamadığı veya onlara geleceğe yönelik umut veremediği görülmektedir. Adaletsiz ve yetersiz uygulamalar ise özellikle göçebe topluluklardan gelen gençleri haklarını aramak için silahlı gruplara yöneltmektedir.

Sonuç olarak, Sahel Bölgesi kendine has özelliklere sahiptir ve bu bölgede gerçekleşen olaylar derinlemesine bir analiz yapılmadan ortaya çıkarılamaz.

Antalya Diploması Forumu ve Yeni Diplomatik Ortam

22 Haziran 2021

Antalya’da, gerekli sağlık tedbirleri alınarak, 18-20 Haziran 2020 tarihleri arasında, “Yenilikçi Diploması: Yeni Dönem, Yeni Yaklaşımlar” adıyla yüzyüze gerçekleştirilen forum, birçok bakımdan farklı bir dönemin başladığına işaret ediyor. 11 devlet ya da hükümet başkanı ile 40’tan fazla dışişleri bakanının katılım gösterdiği forum, bir bakıma Afro-Avrasya bölgesinin bir Davos’u olma özelliğini taşıyor ve bu haliyle de Münih Güvenlik Konferansı ve Doha Forumu gibi kurumsal bir yapıya dönüşmeye aday. Zaten Antalya, turistik, tarihi ve kültürel özelliklerinin yanında; coğrafi konumu, ulaşım kolaylığı, mükemmel konaklama ve kongre merkezleri ile de her mevsimde bu tür etkinlikler için mükemmel bir yer olma özelliği taşıyor.

50’ye yakın ülkenin diplomatları ile büyükelçilerinin de katıldığı bu foruma; akademisyenler, düşünce kuruluşlarının temsilcileri, iş insanları yanında yurtiçi ve yurtdışından yüzlerce lisans ve lisansüstü öğrencisinin de iştirak etmesi foruma, geleceğin diplomasinin şekillendirildiği bir etkinlik olma özelliğini kazandırıyor. Diğer taraftan, katılımcıların konusunda uzman kişilerden seçilmesi ve organizasyonun hatasız bir şekilde icra edilmesi, Türkiye’nin bu tür etkinliklerde kazandığı tecrübeyi ortaya koyuyor.

Toplantı, günümüz dünyasının karşı karşıya kaldığı sorunlara farklı yaklaşımlarla çözüm bulmayı amaçlayan, birçok tematik ve bölgesel sorunu içerecek şekilde icra edildi ve toplantılara ilgi oldukça yüksekti. Öyle ki bazı toplantılarda zorlukla yer bulunabildi. Forumda icra edilen özel oturumlarda ise aşırı akımlar, ayrımcılık, bilgi kirliliği, terör ve göç gibi tematik konular yanında, Afrika; Doğu Akdeniz, Orta Doğu, Asya, Transatlantik ilişkiler de tartışıldı.

Antalya Diplomasi Forumu'nun zamanlaması da oldukça uygundu. Mevcut uluslararası sistemin, "insan" unsurunu inkâr ederek her şeyi "çıkarlar" üzerine oturttuğu bir ortamda, adaletsiz uygulamalar dünyada artan tepkileri de beraberinde getiriyor. Covid-19 Pandemi süreci, bu dengesizlik ve huzursuzluğu daha da belirgin hale getirmiş durumda. Tepkiler sadece az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde değil, kendi içindeki dengesizlik dolayısıyla gelişmiş ülkelerde de belirgin olarak görülüyor. Hatta gelişmiş ülkelerde huzursuzluk daha da fazla. Böylesi sorgulamaların olduğu bir ortamda, Türkiye'nin ortaya koyduğu "insani dış politika" anlayışı ise giderek daha çok ilgi çekiyor ve destekleniyor.

Forumda gerek diplomatlar gerekse akademisyen ve düşün insanları tarafından, mevcut uluslararası sistemin ortaya çıkan meydan okumalar karşısında giderek zorlandığı ve sorunları çözemez hale geldiği açıkça vurgulandı ve yeni dönemde insanı merkeze alan sistemlere daha fazla ihtiyaç duyulacağı gerçeği dile getirildi.

Diplomasinin alanı giderek genişliyor. Kendisini yeni ortamın gereklerine göre hazırlamayanların kaybedecekleri kesin. Covid-19 Pandemisi başladıktan ancak 100 gün sonra harekete geçen bir Birleşmiş Milletler yapısı ile dünyanın karşı karşıya kaldığı sorunların çözümü oldukça zor görülüyor. Yeni dönem diplomasi anlayışının oluşturulmasında ise diplomatların yanında, düşün ve bilim insanlarını ile akademisyenlere büyük görevler düşüyor.

Bu forum karşılaşılan sorunlar için farklı bakış açılarının ortaya konulması gerektiği konusunda katılımcıları bir araya getirdi. Forum Türk Diplomasisinin geleceğinin nasıl şekilleneceğine dair önemli bilgileri ortaya koyması açısından da önemliydi. Özellikle ortaya konulan “insani politika” kavramı bu bakımdan tüm dünyaya öncülük edebilecek bir kavram olarak uygulama alanı buluyor.

Öyle gözüküyor ki, yeni dönemde Türkiye diplomasi dünyası için bir merkez ülke konumunda olacak. Yeni bir ortak anlayışa, dönüşüme ve insanı ve adaleti esas alan gerçekçi bakış açılarının ortaya konulmasına ihtiyaç olduğu açık. Bu bakımdan yeni döneme herkesin hazır olması artık bir tercih değil, bir zorunluluk.

Avrasya'da Merkezi Bölgenin Geleceğine Dair İşaretler:

Barış Kuşağı Eksenini

28 Haziran 2021

Asya kıtası ve çevresi tarihin en erken gelişen medeniyetlerine ev sahipliği yapmıştır. Asya'nın merkezi bozkırlarından gelen göçebe halklar ise sadece Asya'nın geri kalanına değil, Doğu ve Kuzey Avrupa ile Kuzey Afrika'ya doğru yayılmışlardır. Hunların Avrupa'da bulunışları kadar, Türklerin 800'lü yıllardan itibaren Afrika'da kurdukları (Tolunoğulları Devleti ve diğerleri) devletler; Asya, Avrupa ve Afrika arasında din ve milliyet kavramlarının üstünde, her bakımdan incelenmeyi hak eden köklü tarihi ve kültürel bağları oluşturur.

Japonya'dan ve Kore'den başlayarak, Baltık Denizine uzanan "Merkez Bölge" güven içinde olmadan, dünyanın geri kalanının güvenlikte olması beklenemez. Merkez bölge dünyanın en eski medeniyetlerinin oluştuğu bir bölge olma yanında, birçok dini ve kültürel inanın da ortaya çıktığı bir bölgedir.

Bu kadar karmaşık bir din, medeniyet ve kültür merkezini yönetmek ve buralarda güvenliği sağlamak, doğal olarak derin bir bakış açısına ve sağlam değerlere sahip olmayı gerektirir. Oysa bu bölgeye dair ortaya konulan teorilerin gelişigüzel ve gerçekçi olmaktan uzak olduğu, uygulamalarda açıkça görülmektedir.

İngiliz coğrafyacı Mackinder tarafından 20'nci yüzyılda "Tarihin Coğrafya Eksenini" isimli bildiri ile oluşturulan ne olduğu belirsiz "Kara Hakimiyet Teorisi"ne karşı, Spykman'ın ortaya koyduğu "Rimland" hakimiyet teorisi de bölgeye bir türlü barış getirmedir. Medeniyetleri çatıştırmak ise bölgeyi harabeye çevirmekten başka bir işe yaramadı. Bütün bunlardan sonra, son NATO Zirvesinde hala Rusya ve Çin tehlikesinden bahsediliyor olması bunun en açık göstergesi. Sorunlar çözülemiyor, çünkü sorunu çözmek değil tam tersi bölgenin sorunlar arasında kaybolması hedefleniyor.

Bu nedenle de mevcut eksenler barış ve huzuru getirmekten oldukça uzak görünüyor ve Avrupa'dan, özellikle Doğu Avrupa, başlayan kuşaktaki bütün ülkeler yanında; Ukrayna, Gürcistan, Merkezi Asya ile Güney Kore ve hatta Japonya dahi açıkça kendilerini güvende hissettirecek bir mekanizmanın özlemine duyuyor. "Hakimiyet" kelimesi; hâkim olma, hükmetme, üstünlük kurma anlamına geliyor ve Merkezi Coğrafyanın ihtiyaçlarını karşılamaktan

uzak kalıyor. Hoşgörü, merhamet, misafirperverlik, yardımseverlik, sorumluluk ve dayanışma gibi kavramlar, Merkez Bölge'nin binlerce yıllık içselleştirilmiş değerleridir. Halbuki mevcut uluslararası sistem bu değerleri yüceltmek bir yana, değersizleştirmekte hatta aşağılamaktadır.

Son 200 yıldır dünyayı kan ve gözyaşına boğan ve “çıkar” kavramı üzerine oturtulmuş “bencil düzen”, benzerliklerden daha çok, ayrışmalar üzerine giderek, bölerek ve birbirine düşürerek yönetmeye çalışmaktadır. Bu çabasında da şimdiye kadar başarısız olduğu söylenemez. Ne var ki, şimdilerde, bölgenin içine düşmüş olduğu kaos ortamından çıkması için olaylara farklı bir bakış açısı getirmek ve benzerlikleri yakalamak zorunda olduğumuz bir dönemi yaşıyoruz.

Coğrafyanın ülkeleri zorunlu kıldığı koşullar akıl ve irade ile aşılabılır. Türkiye, Azerbaycan, Ukrayna ve Pakistan gibi ülkeler arasında işbirliğinin somut alanlarda geliştiği bir ortamda, Polonya Cumhurbaşkanı Andrzej Duda'nın Ankara'ya yaptığı ziyaret esnasında “Türkiye bu bölgede en sağlam müttefikimiz. Bu iki ülke olarak dışarıdan gelebilecek tehditleri önleyebileceğimize inanıyorum. Polonya-Romanya ve Türkiye arasında üç taraflı bir diyalog önerdim.” açıklaması bu düşüncenin gerçekleşmesine dair güçlü işaretlerdir. Polonya Cumhurbaşkanı'nun konuşmasında, kendilerinin aynı zamanda Bükreş Dokuzlusu (Bulgaristan, Letonya, Macaristan, Romanya, Polonya, Estonya, Litvanya, Slovakya, Çekya) üyesi olduklarına vurgu yapması da ilginçti.

Merkezi Asya'da işbirliği ortamının geliştiği ve Rusya ile Çin arasında sıkışmış Moğolistan'ın “Üçüncü Komşu Politikası” gereği, barış arama çalışmalarına devam ettiği bir süreçte, Türkiye'nin tarihi ve kültürel bağlarının bulunduğu Kore ve Japonya ile yapacağı işbirliğinin de bölgesel barışa hizmet edeceği düşünülmektedir. Böyle bir işbirliği ortamı her zaman vardır. Moğolistan'ın, 2011 yılında Türkiye'yi dost olarak tanımladığı ve bazı ülkelerle birlikte “Üçüncü Komşu” olarak ilan ederek, dış politikasında bir açılıma imza attığı görülmektedir. Kültürel unsurların temelde benzerliği kadar, Moğolca ve Türkçe arasındaki yakın benzerlikler, şüphesiz Kore ve Japon dilleri ve kültürleri ile Türkçe ve Türkler arasında da geçerlidir. Güney Kore ve Japonya, Türklere oldukça yakın stratejik önemdeki iki ülkedir. Benzerlikler yapılan ve yapılabilecek işbirliğinin kuvvetli temelleridir.

Merkezi bölgede önerilen model, daha önceki modellerin tersine hükmetmek ve üstünlük sağlama amacı taşımıyor. Bu oluşumda bütün ülkeler eşit konumda olacak ve model diğer bölgelerdeki işbirlikleri ile desteklenecek. Bu açıdan model; Hindistan'dan Endonezya'ya uzanan bölgeler ile Kuzey Avrupa ve Kuzey Afrika'da da benzer işbirliği modelleri ile entegre edilebilir.

Taslak olarak ortaya konulan böylesi bir işbirliğinin, Rusya ve Çin'e ya da ABD'ne karşı olduğu düşünülemez. Model tamamen bölge gerçeklerine uygun ve uygulanabilir. Modelin altyapısı mevcuttur. Kültürel ve ekonomik boyutlarını da kapsayan bu işbirliği modeline karşı olmak, bir noktada bu bölgeyi fırsatını bulduğunda kendi hakimiyetine alma düşüncesiyle eş anlamlı olacaktır. Yaşanılan bunca acı tecrübeden sonra böylesi bir barış kuşağı oluşumunun, bu kuşak üzerindeki devletler için güvenlik desteği sağlama yanında; Rusya, Çin ve ABD gibi güçler arasında tarafsız bir kuşak olarak, güçler arasında çatışmaları önleyici bir rolü de olabilir ki, şüphesiz bunun ayrı bir seçenek olarak dünya barışını sağlayıcı mantıklı bir fonksiyonu da olacaktır.

NATO Zirvesi ve Askeri Yansımaları: Planlar/Gerçekler

05 Temmuz 2021

14 Haziran 2021 tarihinde, NATO'ya üye 30 ülkenin devlet ve hükümet başkanlarının bir araya geldiği 2021 yılı NATO Zirvesinde ana gündem, askeri bir güç olarak ortaya çıkan Çin ve Rusya'ya karşı alınacak önlemler ile 2030 yılına kadar NATO'nun hedeflenen yapısıydı.

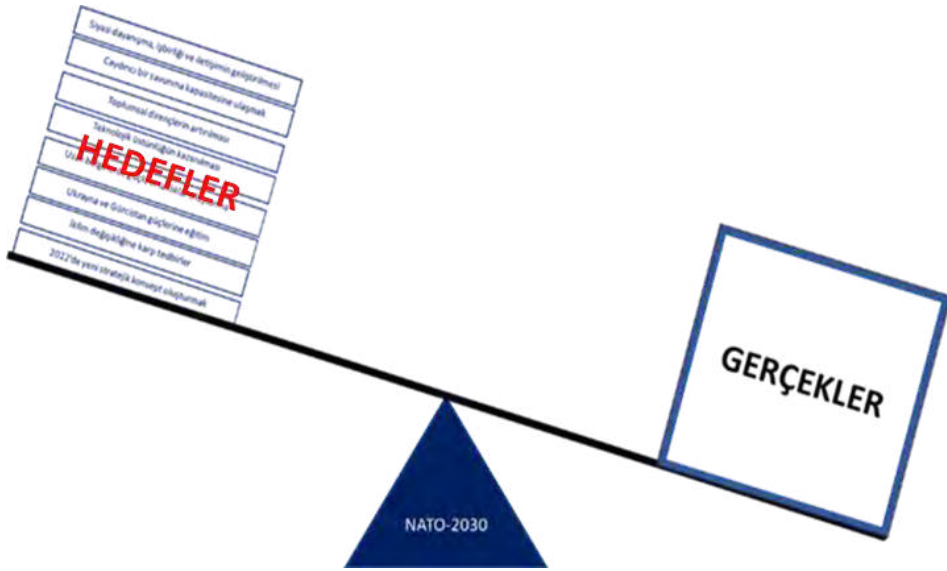
Zirvenin ilk gününde NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg 30 NATO ülkesinin 8 konuda oybirliği ile karar aldığını açıklayarak o konuları şöyle sıraladı:

- Siyasi dayanışma, işbirliğinin ve iletişimin genişletilmesi: Bunun için daha sık toplantılar yapılacak ve müttefikler arasında yoğun bilgi akışı sağlanacak,
- Daha caydırıcı bir savunma kapasitesine kavuşmak: Bunun için askeri, sivil ve altyapı olarak üç bütçede daha fazla harcama yapılacak,
- Ulusal hedefler konularak toplumsal dirençlerin artırılması: Gerek salgınlar gerekse dezenformasyon ve siber güvenlik alanlarında daha güçlü hale gelinecek,

- Teknolojik üstünlüğün kazanılması: Geliştirme fonları oluşturulacak ve üniversiteler ile ortak çalışacak teknoloji merkezleri kurulacak,
- Uzak bölgelerde daha güçlü ortaklıklar kurulması: Asya Pasifik, Afrika ve Latin Amerika'daki ülkelerle daha yakından işbirliğine gidilecek,
- Ukrayna ve Gürcistan güvenlik güçlerine eğitimler verilecek ve kapasite artırımını sağlanacak,
- İklim değişikliğine karşı askeri operasyonlar ve NATO aktivitelerinde daha az emisyon salınımının sağlanması konusunda çalışmalar yapılacak,
- 2022'de yeni stratejik konseptin oluşturulması için faaliyetler hızlandırılacak.

İlk bakışta zirve, bir önceki ABD Başkanı Trump döneminde sarsılan Transatlantik İttifakın yeniden kurulduğu ve NATO'nun soğuk savaş yıllarındaki gibi güçlü bir şekilde bir araya geldiği izlenimi verse de NATO'nun kuruluşundan bu yana geçirdiği aşamalar ve günümüz koşulları değerlendirildiğinde bunun gerçekte böyle olduğu veya olabileceği pek söylenemez.

Böylesi kapsamlı bir güvenlik sistemi içerisinde durumun ve hedeflerin gerçekçi olarak belirlenmesi ve buna uygun tedbirlerin geliştirilmesi yapılması gereken en önemli faaliyettir. Daha başlangıçta yapılacak stratejik değerlendirme hatalarının ise daha sonra taktik düzeltmelerle ortadan kaldırılamayacağı da bilinen bir gerçektir.

Öncelikle 04 Nisan 1949 tarihinde kurulan NATO'nun kurulduğu yıllardaki şartlar ile günümüz koşulları aynı değildir. O yıllarda savaştan yeni çıkan, yıkılıp yakılmış Avrupa, güçlü bir Sovyet tehdidi ile karşı karşıyaydı ve bu durumda ayakta kalabilmek adına ABD'nin askeri ve mali yardımına ihtiyaç duyuyordu. Günümüzde ise karşımızda farklı bir Avrupa bulunmaktadır. Birçok bakımdan Rusya ile ekonomik ilişkileri gelişmiş ve bu ülkeye karşı enerji ve ekonomik bağımlılığı bulunan Almanya ve Fransa gibi ülkeler, Rusya ile bu ilişkilerinin devamını arzulamakta ve Rusya'ya karşı bazı yaptırımlara katılsalar da bunu daha ileri safhalara taşıma kararlılığını göstermekten uzak durmaktadırlar. Aynı durum bazı konularda Çin için de geçerlidir.

NATO'nun kuruluşunda Almanya dışarıda tutulmuştu. İlk NATO Genel Sekreteri Lord Ismay, 1949 yılında yaptığı bir açıklamada; örgütün amacının "Rusları dışarıda, Amerikalıları içeride ve Almanları aşağıda tutmak" olduğunu belirtmişti. Almanya 1955 yılında örgüte kabul edilse de ülke üzerindeki ABD kontrolü bugüne kadar hep devam etti. Merkel 2013 yılında ortaya çıkarılan bir dinleme skandalı sonrası 'Dostlar arasında birbirini dinlemek olmaz' demişti. Belki Merkel'in, Alman ve Amerikan istihbarat servislerinin işbirliğinden haberi yoktu. Belki de bu yüzden Merkel, "Eğer toplumumuzu korumak istiyorsak Avrupa kaderini kendi eline almalıdır" diyordu.

Diğer taraftan NATO bünyesinde en büyük kırılma Fransa idi. Fransa daha başından beri NATO içinde ABD ve İngiltere'nin yakınlaşmasından rahatsızdı ve buna karşı kendisine bazı ayrıcalıklar talep ediyordu. Bu yüzden Fransa, İngilizlerin AB'ne girişine uzun yıllar karşı çıkmıştı. 1961 yılında üyelik için AB'ne başvuran İngiltere, De Gaulle'nin 1969 yılında Cumhurbaşkanlığından istifa etmesinden 4 yıl sonra 1973'te AB'ye katılabiliyordu. Charles de Gaulle, yayımlanan anılarında da anlattığı gibi, "NATO'ya her zaman şüpheyle bakan" bir devlet adamıydı. De Gaulle, 1966 yılında "Fransa'nın bağımsız bir savunma politikası olması gerektiği" düşüncesiyle, ülkesini NATO'nun askeri kanadından geri çekti. NATO'nun Paris'teki Genel Merkezi ve askeri karargahları 1967'de boşaltıldı ve "apar topar" Belçika'ya taşındı. Böylece Fransa Avrupa'nın kendisine en fazla ihtiyaç duyduğu Soğuk Savaş Döneminde, NATO içinde yer almadı. NATO'nun askeri kanadına dönüşü ise Sovyet tehdidinin ortadan kalktığı dönemden neredeyse 20 yıl sonra (2009) gerçekleşti.

İngiltere'nin Avrupa Birliğinden (AB) ayrılmasından sonra AB içinde tek nükleer güç olarak kalan Fransa'nın, günümüzde NATO'ya karşı tavrı yine olumsuz. Fransa, AB'ni kullanarak ABD'den bağımsız kendi hedeflerini gerçekleştirmek istiyor. Macron, Rusya'yı bir tehdit olarak görmüyor ve açıkça NATO'nun, Fransa'nın Afrika ve Orta Doğu bölgesindeki menfaatlerini destekle-

yecek bir güç olması gerektiğini ima eden açıklamalar yapıyor. 2019 yılı kasım ayında “NATO’nun beyin ölümü gerçekleşti” diyen Macron’a göre ABD, Orta Doğu’ya olan ilgisini kaybederek Asya’ya yönelmiştir. Bu şartlar altında Fransa’nın ABD yanında Çin ve Rusya’ya karşı riskli operasyonlara girmesi zaten çok mümkün görülmemektedir.

Soğuk Savaş Döneminin ardından, bilindiği üzere 7- 8 Kasım 1991 tarihinde Roma Zirvesi’nde yayınlanan 10 başlıklı “Yeni Stratejik Konsept” ile NATO’nun dönüşümünün nitelikleri belirlenmiş ve güvenlikle ilgili yeni yaklaşımlar ve tehdit algılamaları tanımlanmıştı. Bu bildiriye; artık merkeze yönelik geniş çaplı bir saldırı tehdidinin olmadığı belirtilmiş; siyasal, ekonomik ve sosyal istikrarsızlıklar, milliyetçi ve etnik çatışmalar, kitle imha silahlarının yayılması, göç ve aşırı dini akımlar gibi konular güvenliğe ilişkin yeni riskler olarak sıralanmıştı. Bundan sonra ise özellikle yaratılan sahte tehditlere göre Orta Doğu’da gereksiz çatışmalara girilmiş, ABD ve NATO yıpratılmış ve kazanamayacağı mücadelelere içine sokulmuştu. Ne gariptir ki, NATO ve ABD böylesi ortamlarda vakit kaybederken, Çin’in askeri ve ekonomik, Rusya’nın ise askeri alandaki gelişimi de aynı dönemde gerçekleşmiştir. Eğer birtakım güçler tarafından oyuna getirilmemişse, bu gerçekten NATO ve ABD için hedef belirlemede stratejik seviyede büyük bir hatadır. Trilyonlarca dolar harcamaya rağmen Afganistan ve Irak gibi bölgelerde verilen kayıplardan sonra geri çekilmeye karar verilmesi, bu yanlış kararlar ve başarısızlığın bir sonucu olarak düşünülebilir.

Yine NATO’nun 2030 için Siber Tehditlere karşı almayı planladığı tedbirler de geç kalmış gibi görülmektedir.

CIA Eski Başkanı ve Savunma Bakanı Leon Panetta, 2012 yılında yetkilileri ve halkı “Siber Pearl Harbor” konusunda ikaz etmişti. Bu uyarıya rağmen 2013 yılında ABD Senatosunda yapılan bir duruşmaya çağrılan üst düzey bir Pentagon yetkilisi, F-35 programına ait bazı verilerin çalınmasının, ABD’nin büyük bir avantajını ortadan kaldırdığını itiraf etmişti. Kendal’a göre birçok bilgi halen çalınmaya devam ediyordu. Buna rağmen gerekli tedbirler alınmadı veya alınmadı. Siber saldırılar devam etti. 2020 yılı içerisinde ABD içerisinde yaşanan siber saldırıların göz önüne alındığında durum daha da vahim görünüyor.

2020 yılı Mayıs ayı içerisinde ABD istihbaratı Çin’den gelen siber saldırıları soruşturduğunu açıklamıştı. Yıl sonunda ise ABD sistemlerinin ulusal güvenliği tehdit eden ve nereden geldiği tespit edilemeyen büyük bir siber saldırıya uğradığı açıklaması geldi. Bir uyarı mesajı yayınlayan ABD Siber ve Altyapı Güvenliği Ajansı (CISA), yapılan saldırıları karmaşık ve “ciddi tehlike” olarak

yorumladı. Öyle ki, ne zamanda beri saldırı altında olduğu, hangi bilgilere nüfuz edildiği ve bu bilgilerin nerelerde kullanıldığı veya kullanılacağı hasar tespiti dahi yapılamamıştı. Hasarın büyüklüğünü tahmin etmek zaman alacaktı. Biden'in yapılan saldırılar hakkında "Bilmediğimiz çok fazla şey var. Kontrol altında olduğuna dair de bir delil yok. Hasarın boyutlarını bilmiyoruz." açıklaması da ilginçti.

ABD ve NATO, Orta Doğu'da vakit kaybederken, Covid 19 pandemi sürecini Rusya ve Çin çok iyi değerlendirmişti. Bu dönemde özellikle yeni geliştirilen silahlar büyük çaplı operasyonlarda denenmiş, Rusya ve Çin yüzbinlerce askerin katıldığı tatbikatlar yaparken, ABD'nin bölgedeki müttefikleri ile gerçekleştirdiği küçük operasyonlar bunun caydırıcı bir karşılığı olmaktan uzak kalmıştı. Nitekim Letonya Silahlı Kuvvetler Komutanı Raimonds Graube'nin yapılan küçük bir tatbikat sonrası, "Ruslar 50 bine yakın askerle bu tatbikatı yaparken, yaptığımız bu küçük tatbikatın Rusya'yı provoke etmesinin mümkün olamaz" açıklaması bu dengesizliği bariz bir göstergesi. Graube'nin, "Letonya'nın helikopter üssü bile yok ama Ruslar'ın İskender füzeleri hemen dibimizde." açıklaması ise yoruma gerek bırakmayacak bir çaresizliğin ifadesi gibi.

Diğer taraftan NATO'nun belirlemiş olduğu kuvvet yapısı ve vizyonu için ihtiyaç duyduğu mali kaynak artırımının sağlanması da Covid 19 Pandemi salgını sonrası dünyanın içine düştüğü ekonomik durum göz önüne alındığında pek mümkün görülmemektedir. Soğuk Savaş Döneminde bile gerekli harcamaları yapmayarak bunu ekonomik gelişmesi için kullanan Avrupa, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra askeri gücünü ve harcamalarını daha da azaltmıştır. Bu ülkeler birçok defa gündeme gelmesine rağmen bugüne kadar bariz bir artırıma da gitmemişlerdir. Zaten AB içindeki devletlerin askeri harcamalarının; Yunanistan'dan başlayarak, Baltık Denizine giden hat üzerinde ve Rusya'ya yakın devletlerde fazla olduğu ancak Batıya gidildikçe bunun düştüğü görülmektedir.

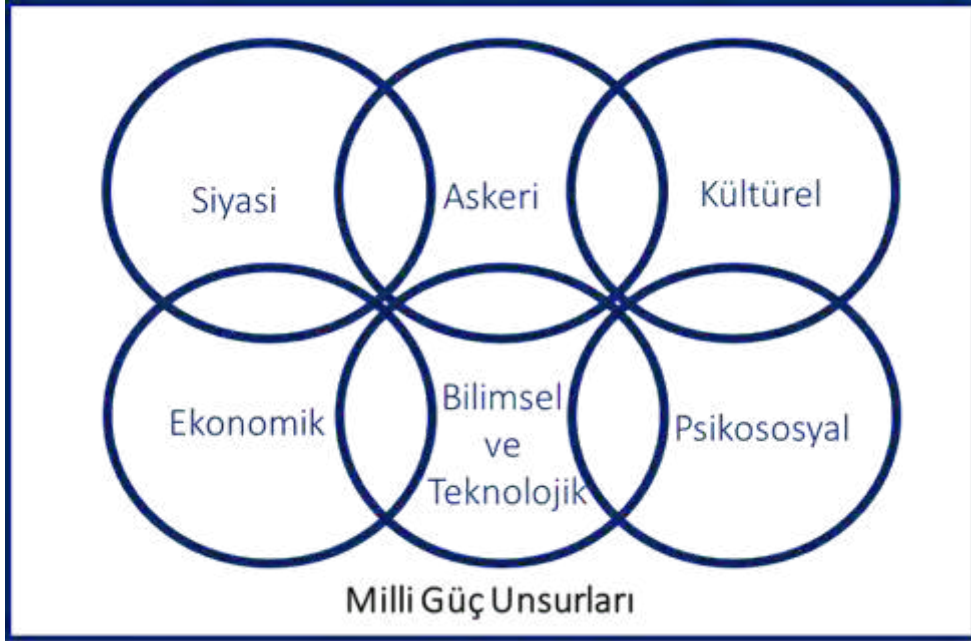
Yaşanan en önemli sorunlardan birisi de NATO'nun kendi içinde yaşadığı bölünmelerdir. Özellikle ABD'nin gereksiz bir şekilde Türkiye'ye karşı uygulamaları NATO'yu bu bölgede oldukça zayıflatmış görülmektedir. Fransa ve Yunanistan'ın da NATO hedeflerinden daha çok Türkiye'yi yıpratmak amacıyla oldukları bilinen bir gerçektir. Bütün bu kırılmalar sonrası, ABD'nin yanında sadece Rusya sınırındaki küçük devletlerin kaldığı söylenebilir ki, bunların da son derece yetersiz paramiliter denilebilecek bir yapıda olduğu görülmektedir.

Bütün bu hususlar bir arada değerlendirildiğinde, NATO içerisindeki geçmişten gelen eşitsizliğe dayanan sorunlar çözülmeden güvenliğe yönelik sağlıklı bir yapılanmanın çok kolay gerçekleşmeyeceği açıktır. Kısacası durumu ve gerçekleri göz ardı ederek bir ittifak sağlamak mümkün değildir ve bu konuda NATO içerisinde alınacak daha çok yol olduğu düşünülmektedir.

Değişim ve Farkındalık: Milli Güç Unsurlarının Bilim ve Teknoloji ile Desteklenmesi

24 Temmuz 2021

Bir ülkenin milli güç unsurları genel olarak; askeri, siyasi, ekonomik, kültürel, psikososyal, bilimsel ve teknolojik güç olarak sınıflandırılabilir. Bu güç unsurlarının birbiri ile uyum içinde olması ve birbirini desteklemesi ise etkinlik açısından hayati öneme haizdir.

Bilim, gerçekleri esas alarak ve deneyler gerçekleştirerek, çeşitli kurallar oluşturmak için yapılan araştırma ve inceleme faaliyetleridir. Teknoloji ise ihtiyaçlara göre gerekli alet ve cihazların üretimi için ihtiyaç duyulan bilgi ve yeteneklerin toplamı olarak tanımlanabilir. Bilim ve teknolojiye yönelik faaliyetler hiç kuşkusuz bir toplumda uygun şekilde kullanıldığı takdirde hem insanların yaşantısını kolaylaştıracak hem de diğer güç unsurlarını destekleyecektir. Uygulamada birçok bilimsel ve teknolojik buluşun öncelikle askeri alanda kullanıldıktan sonra sivil maksatlarla kullanılmaya başladığı da görülür.

Türklerin diğerlerinden uzağa giden okları, onlara savaşlarda büyük bir üstünlük sağlıyordu. Fatih'in geliştirdiği toplar ise İstanbul'un ele geçirilmesinde büyük bir rol oynadığı gibi sonraki dönemlerde de Osmanlılara üstünlük sağ-

lamıştı. Ancak bu teknolojik üstünlük devam ettirilemedi ve 1700'lerde güç merkezi el değiştirmeye başladı.

Bu dönemde Osmanlı Devleti kendi içinde birbiri ile uğraştırılırken, dünyanın değişimine katkı sağlamakta zorlanmıştı. 1807 yılında Osmanlı Devleti Kabakçı Mustafa İsyanı ile uğraşırken, buharla çalışan ilk gemi New York'ta Hudson Nehri'nde dolaşmaya başlamıştı. On yıl içinde bu gemilerin Avrupa'nın her yerinde yaygın olarak kullanılmaya başlandığı görüldü.

1750 yılından 1900 yılına kadar geçen 150 yılda ise dünya üretimi 35 kat daha artmıştır. 1900'lerde denizlerde mal taşımanın maliyeti, yüzyıl öncesine göre en az 7 kat azalmıştı (Roberts, 1996: 445). Osmanlı ise yaratılan sorunlarla uğraşmaya devam etti. Kırım Savaşının temel nedeni 1847 yılında Filistin Beytül-lahim'deki kiliseden çalınan gümüş yıldız nedeniyle Rusya ve Fransa arasındaki mücadeleydi. Osmanlı ilk kez Kırım Savaşı ertesinde, 1854 yılında, Londra'dan %6 faizle 3 milyon sterlin borç almıştı. Daha sonraki yıl %4 faizle 5 milyon sterlin daha borç alındı. 1854-1874 yılları arasında bu şekilde 200 milyon sterline yakın borç alındı. 1875 yılına gelindiğinde ise anapara ve faizler ödenemez duruma gelmişti. 1875 yılında Osmanlı'nın bütçe geliri 25 milyon lira idi ve 5 milyondan fazla açık vardı. Aynı yıl ödenecek borç miktarı ise faizleriyle birlikte 14 milyon lira idi. Mali buhran nedeniyle 1876 yılında dış borç ödemeleri durduruldu. Yine de Osmanlı 1881-1914 yılları arasında 26 defa borçlandı. Düyun-u Umumiye denilen borçlar, 1928 tarihinde kaldırıldı ve son borç 1954 yılında ancak kapatılabildi. 100 yıl borçlu kalınan bu süreçte birçok şeyin kaçırılması da normaldi.

Osmanlı döneminde 4136 kilometre demiryolu yapılmıştı, 1950 yılına kadar Anadolu'da 3764 kilometre daha demiryolu yapıldı. Cumhuriyetin ilk yıllarında Anadolu'da buğday olduğu halde, İstanbul'a taşınamadığından ABD'den 20 milyon liralık buğday ithal edilmek zorunda kalınmıştı. Yine Türkiye'de 1913 yılında makine kullanan 269 fabrikada 17.000 kişi çalışıyordu ve doğal kaynakların ve sermayenin yokluğu büyümeyi engelliyordu. 1960'lara kadar sentetik elyaf ve otomobil montajı gibi endüstriler gelişemedi ve yine bu yüzden, ancak 1980'lerde endüstri üretimi GSMH'nın %25'ini oluşturabildi.

Değişimi iyi yorumlayamayan, daha doğrusu yanlış yorumlayan ülkelerden birisi de Rusya olmuştu. 1849 yılına kadar Moskova'da fabrika kurulmasına karşı sert yasalar vardı. Pamuk iplikhanelerinin ve demir dökümhanelerinin kurulması yasaklanmıştı. Amaç, olaylar olur gerekçesiyle, daha fazla işçinin merkezde toplanmasının önüne geçmektir. Rusya'da demiryolu kurulmasına da muhalefet vardı. Demir yolu gereksiz seyahati özendirilen bir lüks olarak görülüyordu. 1842 yılına kadar Rusya'da sadece 17 mil uzunluğunda tek bir

demir yolu vardı. 1851 yılında ise Moskova'yı St. Petersburg'a bağlayan tek bir hat inşa edilebilmişti. Kırım Savaşı'nda Ruslar, kuvvetlerini düşmanlarından daha geç olarak savaş bölgesine gönderince, durumun vahim olduğunu anlayacaklardı (Acemoğlu, 2014: 215). Diğer taraftan Ruslar gelişmeyi toprak genişlemesi olarak yorumlama hatasından hiç vazgeçemediler ve bu stratejik hata yüzünden hep kazandıkları sandıklarında aslında kaybettiler. 1848-1914 yılları arasında Rusya, sömürge savaşları hariç, yarım düzineden fazla büyük savaşa girmişti ki bu bir devlet için oldukça fazlaydı. Bu savaşların her biri için ödenen mali ve politik bedel ise Rusların kazançlarının çok üstündeydi. Ruslar her nedense, doğası gereği tarih boyunca hesapsız bir büyüme politikası gütmüştü (Kissenger, 2006: 169). Rusların bu yanlış politikalarının günümüzde de devam ettiği görülmektedir.

1800'lü yıllarda değişim aklın alacağına ötesine geçiyordu. 1860 yılında İngiltere'deki bir fabrikada, günde 200.000'den fazla mermi üretilabiliyordu. Bu yıllarda yeni geliştirilen bombalar da denizlerde ahşap gemilerin üstünlüğünü sona erdiriyordu. Askeri güç dengesi inanılmaz biçimde Batı Avrupa'ya geçmişti. 1850'lerden sonra, makine gücü çok sayıda silahın standart olarak süratle üretimine imkân sağladı (Ponting, 2011: 708). Bu dönemde İngilizler, Asya'da eğittikleri 5000'den az askeriyle artık kendilerinden en az 10 kat büyüklükteki güçleri yenebiliyorlardı.

1830'lardan sonra demir yolları hızla gelişerek büyük kentleri birbirine bağlayan ulaşım ağlarına dönüştü. 1840 yılında, İngiltere'de büyük kentler başkent Londra'ya bağlanmıştı bile. 1850'ye gelindiğinde hatlar Varşova'ya ulaştı. 1840 yılında Avrupa'daki 3.200 kilometre olan ağ uzunluğu, yüzyılın sonunda 362.000 kilometreyi buluyordu (Lilley, 1970: 206).

Güç zehirlenmesi altında, artık Batılılar ne yapılacağını planlıyor ne yapılacağını söylüyor ve diğer ülkelerin hükümetlerine istedikleri şeyleri istedikleri şartlarla kabul ettiriyorlardı. 1842 yılında İngiliz gemileri Büyük Kanal'ı kapatıp Pekin'i kıtlığın eşğine getirdikten sonra isteklerini Çin'e kabul ettirdikleri gibi, talepleri Japonlarca da kabul edilmişti. Bu dönemde dağılan Çin'in tekrar modernleşmeye başlama çalışmaları 1950, Hindistan'ın ise 1990'ları bulacaktı.

Stratejide kuvvete yoğunlaşıp, zaman ve mekân kavramlarını göz ardı etmek pahalıya mal oluyor. İngiltere ve Avrupa zaman içerisinde bu gelişmelerin farkına varamamıştı. Onlar için her şey yolunda gibi gözüküyordu. 1900'lerde dünyada 700 milyondan fazla insan yabancıların egemenlikleri altında yaşıyordu. Bunun yarısı İngilizlerin hâkimiyetindeydi. Fransa ise 50 milyon kişiye hükmediyordu. Dünya ölçeğinde İngiliz ve Fransızların iki büyük imparatorluğu vardı. Dünyanın neredeyse 1/4'ini kontrol eden İngiltere, okyanusların da

tamamını kontrol eden dünyanın en büyük imparatorluklarından birisiydi (Ferguson, 2004: x1).

İngilizlerin dikkati başka bölgelerdeyken, Amerika Birleşik Devletleri'nde de demir yolları hızla gelişti. 1840 yılına gelindiğinde hat uzunluğu İngiltere'den fazlaydı ve 1860 yılında kıtanın bir ucu diğerine demir yolu ile bağlanmıştı. Yüzyılın sonunda ise 2.703.000 kilometrenin üzerinde ray döşenmişti. Böylece bir bölgede bazı malların üretiminde uzmanlaşma ve üretimin kısa sürede diğer yerlere nakledilmesi mümkün oldu. Üstelik insanlar daha rahat ve ucuz seyahat etti, bilgi birikiminin aktarılması hızlandı.

1837 yılında ise ABD tarihinin ilk ekonomik krizi ile karşı karşıya kalmıştı. Bundan sonra bu ülkede patent sayısı hızla arttı. Çünkü fırsatlar herkes için açıktı. Bu ise teknolojik ilerlemeyi sağladı. 1860'larda İngilizler gerçekten sanayileşmiş tek ekonomik güç olmasına rağmen, Amerikalılar ikinci sanayi devrimini gerçekleştirerek, 1900'lere gelindiğinde teknolojik yönden İngiltere'ye fark atmıştı. 1871-1900 yılları Amerikan sanayisinin en görkemli dönemiydi. Bunun birtakım sonuçları olması da doğaldı.

Batı Avrupa ülkeleri, 1800-1900 yılları arasında nüfus yönünde büyük bir artış sağlamışlar ve bunu güçlerini arttırmada kullanmışlardı. İngiltere, 1800'lerin başında 10 milyon nüfustan, yüzyılın ortasında 20 milyon, yüzyılın sonunda ise 40 milyona yaklaşan bir nüfusa ulaşmıştı. Diğer taraftan Fransa yüzyıla 27 milyon nüfusla başlayıp, 40 milyona yakın bir nüfusla bitirmişti. Ancak Avrupa gereksiz savaşlarla bu nüfusu harcayarak ABD'nin güç merkezi olma durumuna yardımcı olacaktı.

1876 yılında Afrika'nın %10'undan azı Avrupalıların kontrolündeydi. 1900'lü yıllara gelindiğinde ise bu oran %90'ın üstüne çıkmıştı. Ancak günümüzde ABD'nin hesapsız bir şekilde geniş coğrafyalar içinde kayborduğu gibi, sahte ilerlemelerin gerisindeki hakikatin de görülmesi gerekiyordu. Almanya Afrika'da sömürge savaşlarına girdiğinde, 3 Kasım 1911 tarihli bir Alman gazetesi şöyle yazıyordu: "Birkaç Kongo bataklığı için savaş riskini göze aldık." Aslında Almanya için eleştirilen konu, mantıklı bir hesap yapmadan, karşısında düşman koalisyonların oluşmasına neden olmasıydı. Aslında İngiliz Coğrafyacı ve politikacı Halford John Mackinder (1861-1974)'in hedef saptırmak için ortaya attığı Heartland (Kara Hakimiyet) Teorisini de tuzağa düşüp uygulamaya çalışarak kaybeden de Almanlar olmuştu. Aynı hataya bugün ABD'nin de düştüğü görülüyor.

1880'li yıllarda Amerikan kara ordusu, dünyada Bulgaristan'ın bile gerisinde, 14. sıradaydı. Deniz gücü de Brezilya, Arjantin ve Şili gibi ülkelerden daha küçüktü. Amerika uluslararası konferanslara katılmayan, ikinci sınıf bir devlet statüsündeydi. Yapılan gayretli çalışmalar sonucu 1900'lü yıllara gelindiğinde, aynı anda 14 savaş gemisi ve 13 kruvazör'ü inşa edecek kapasiteye ulaşmışlardı. Bu haliyle artık dünyadaki en büyük 3. deniz gücü olmuşlardı. 20. yüzyılın başında endüstri geliştikçe üretim artmış ve endüstrileşen ülkelerin nüfusları bu üretimi tüketemez olmuştu. 1885 yılında Birleşik Devletler, Almanya, Fransa, Rusya, Avusturya-Macaristan, Japonya ve İtalya'nın hepsinden daha fazla enerji tüketiyordu. 1861 yılındaki iç savaş ile 20. yüzyıl arasındaki 40 yıllık sürede, kömür üretimi yüzde 800, çelik ray 500, demir yolu uzunluğu 560, buğday üretimi ise 250 kat artmıştı. O zamana kadar durumun farkında olmayan İngilizler bu büyüklüğü kabul etmek zorunda kalacaklardı.

Jules Verne dâhil, hiç kimse o dönemde İngiliz İmparatorluğu'nun oluşturduğu düzenin değişebileceğini tahmin etmemişti (Attali, 2007: 15). İngilizler ancak 20'nci yüzyılın başlarında topraklarını elinde tutabilmek için müttefiklere gereksinimi olduğunu anlayabildi. Zaten 1902 yılında liderliği daha fazla götüremediği için İngiltere, Orta Amerika'daki egemen güç olma iddiasını terk ederek yerini Birleşik Devletlere bıraktı (Kissenger, 2006: 30).

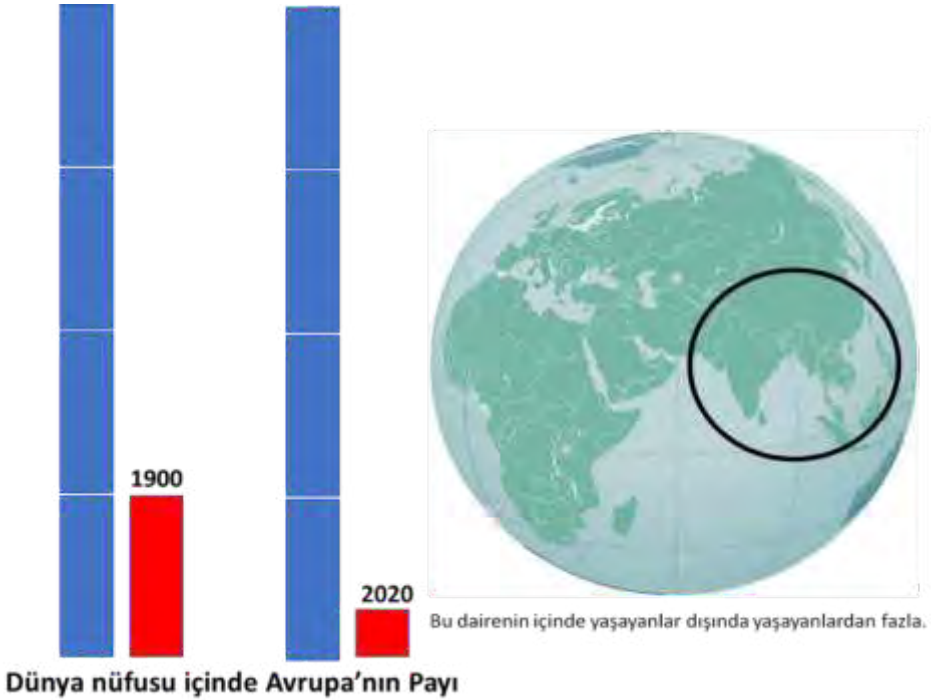
Bundan sonraki dönemde İngilizler aldıkları yanlış kararlar ile güçlerini tüketeciler ve diğer alanlardan da aşama aşama geri çekilmek zorunda kalacaklardır.

İngiltere yaptığı yanlışlarla deniz gücü yarışındaki üstünlüğünü, 1919 yılında Amerika Birleşik Devletleri'ne bıraktı. Gücünü dağıtmıştı ve Osmanlı gücünü yok etmek için uğraşırken kendi gücünü tüketmişti. Birinci Dünya Savaşından sonra artık borçlarını ödeyemeyen bir İngiltere vardı. İstanbul işgal altındayken, İngiltere'de 1922 yılında enflasyon %22'nin üstüne çıkmış, iş dünyası büyük sıkıntılara girmişti. Bu şartlar altında başka bir mücadeleyi sürdürmesi çok zordu.

1930 yılına gelindiğinde Amerikalıların küresel ticaretteki payı İngilizlerden %50 daha fazlaydı. Aynı yıl dünya yerküre sembolü New York'ta bir kulenin üzerine dikildi (Mattalar, 2005: 274). 1939 yılında New York'ta düzenlenen dünya fuarında, bazı üçgen prizma, küre ve koni biçiminde çarpıcı binalar yükseliyor, insanlar burada yarının dünyasını görebiliyorlardı (James, 2011: 435). Bundan sonraki süreçte ABD bir güç merkezi olarak görülmeye başladı. Ancak 100 yıl bile geçmeden, geçtiğimiz yüzyılın sonunda İngilizlerin yaşadığı güç zehirlenmesine onlar da uğrayacaklar ve gerçek olmayan hayali düşman-

larla mücadele uğruna konumlarını ciddi biçimde kaybetmeye başlayacaklardı.

Diğer taraftan aynı güç kaybı, yaşlanan Avrupa için de geçerli gibi görünüyor. 1900'lü yıllarda dünya nüfusu yaklaşık 1.625 milyon idi ve bunun yaklaşık %25'ini karşılık gelen 400 milyonu Avrupa'da yaşıyordu. 1900'lü yıllarda dünya nüfusunun neredeyse %25'ini oluşturan Avrupa ülkeleri bugün bu ağırlığını kaybetmiştir. 120 yıl sonra İngiltere'nin ayrılışından sonra AB ülkelerinin nüfusu neredeyse değişmedi ve giderek de düşüyor (AB ülkelerinde nüfus 500 milyonun altında). Günümüzde dünyada en fazla nüfusa sahip 10 ülkeden 6'sı Asya kıtasında bulunuyor. Şüphesiz bu da bir anlam ifade ediyor.

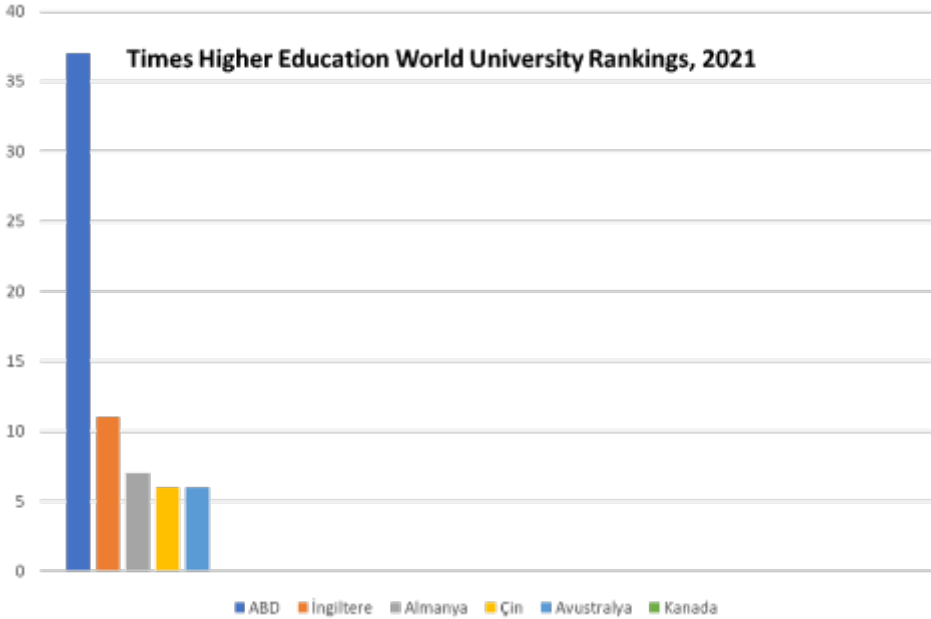

1900'lü yılların başında yapılan değerlendirmelere göre ABD ve Batı Avrupa üretiminin %75'in gerçekleştirirken (Ponting, 2011: 756) bugün bu oranın da giderek geriye düştüğü görülüyor. TÜİK ve IMF verilerine göre 2020 yılında dünyanın en büyük ekonomileri arasında Amerika ve Batı Avrupa'dan büyüklük itibarıyla 4 ülke olan: ABD, Almanya, İngiltere, Fransa ve İtalya 32.818 milyar dolarlık bir kapasiteye sahipken, Asya'daki ilk 4 ülke olan Çin, Japonya, Hindistan ve Rusya 22.300 milyar dolarlık bir büyüklükte. Yapılan tahminlerde 2030 yılında bu sıralama çok değişecek. Standard Chartered Bankası tara-

findan yapılan öngörüye göre 2030 yılında en büyük ekonomi Çin, Hindistan, ABD ve Endonezya olacak.

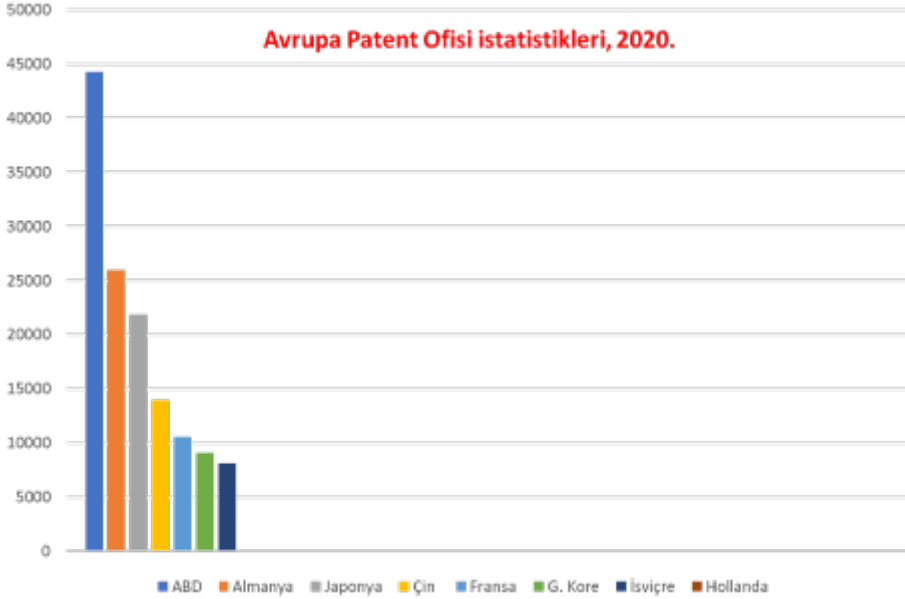
Bu dönemi akıllı değerlendiren kazanacak. Değişimi göremeyenler ise gereksiz şeylerle uğraşmaya devam edecek. Bu dönemde geleceğe hazırlanmak için yapılabilecek en önemli faaliyetlerden birisi de bilim ve teknoloji alanında geleceğin insan gücünü yetiştirmek ve ortaya çıkabilecek durumlara göre de bilim ve teknoloji alt yapısını tamamlamak olacaktır.

Bilimsel ve teknolojik ilerlemede en önemli unsurlardan birisi dünya çapında kaliteli üniversitelere sahip olmaktır. Bu açıdan 2021 yılında 93 ülkeden 1500'e yakın üniversiteyi; %30 öğretim, %30 araştırma, %30 alıntı sayısı, % 7,5 uluslararası görünüm ve %2.5 sektörel bağlantı yönünden sıralamaya tabi tutan "Times Higher Education World University Rankings" sıralamasında ilk 100 sırada Amerika'dan 37, İngiltere'den 11, Almanya'dan 7, Çin ve Avustralya'dan 6 ve Kanada'dan 5 üniversite bulunmaktadır. Türkiye henüz sıralamalarda istenilen düzeyde değildir. Bu konuda üniversitelerin önünü açacak düzenlemelere ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Aynı şekilde bir ülkenin ekonomik ve teknolojik anlamdaki gelişmişliğinin ve girişimci yapısının önemli bir göstergesi o ülkede alınan patent sayısı olarak kabul edilmektedir. Avrupa Patent Ofisi istatistiklerine göre, 2020 yılında dünyada en çok patent alan 10 ülke şu şekildedir: ABD: 44.293, Almanya: 25.954, Japonya: 21.841, Çin: 13.432, Fransa: 10.554, Güney Kore: 9.106, İsviçre: 8.112 ve

Hollanda: 6375. Türkiye’de ise alınan patent sayılarında son yıllarda bir artış görülmekle birlikte bunun daha ilerilere taşınması ihtiyacı vardır.

Sonuç olarak, mücadele alanının siber ve uzay gibi başka boyutlarda da sürdüğü ve kaybedecek zamanın olmadığı bu dönemde, bilim ve teknolojinin bir ülkenin gelişimini desteklemesi zorunludur. Bu alanda yapılan hatalar hemen görülmeyebilir ancak zaman içerisinde kendisini gösterir. Bu açıdan bilimsel gelişmenin ve girişimciliğin önündeki engellerin kaldırılarak, bilim ve teknoloji alanında yapılacak kısa, orta ve uzun vadeli planlamalarla, milli güç unsurlarını yeterli oranda destekleyecek bir yapının oluşturulmasının gereği bulunmaktadır. Aksi takdirde, bir ülkenin geleceği ve güvenliği açısından son derece önemli olan bu hususta yapılacak hataların bedelini gelecek nesiller çok ağır ödemek zorunda kalacaktır.

Kaynakça

Acemoğlu Daron, Robinson A. James. (2014). Ulusların Düşüşü, Çev.Faruk Rasim Velioglu. Doğan Kitap: İstanbul.

Attali, Jacques (2007). Geleceğin Kısa Tarihi, Çev.Turhan Ilgaz, İmge Kitabevi, 1.Baskı: Ankara.

Avrupa Patent Ofisi istatistikleri, 2020.

Ferguson, Niall. (2004). *Empire, How Britain Made the Modern World*, Penguin Books: England.

James, C. Davis. (2011). *İnsanın Hikâyesi*, Çev. Barış Bıçakçı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul.

Kissinger, Henry. (2006). *Diplomasi*, Çev. İbrahim H. Kurt, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul.

Lilley, S. (1970). *The Fontana Economic History of Europe, Vol.3.*: London.

Mattelar Armond. (2005). *Gezegensel Ütopya Tarihi*, Çev.Şule Çiltaş, Ayrıntı Yayınları: İstanbul.

Ponting, Clive. (2011). *Dünya Tarihi*, Çev. Eşref Bengi Özbilen, Alfa Yayınları, 1.Basım: İstanbul.

Roberts, J. M. (1996). *Avrupa Tarihi*, Çev. Fethi Aytuna, İnkılap Yayınları: İstanbul.

Standard Chartered Bankası, 2030 dünya ekonomileri sıralaması.

Times Higher Education World University Rankings, 2021.

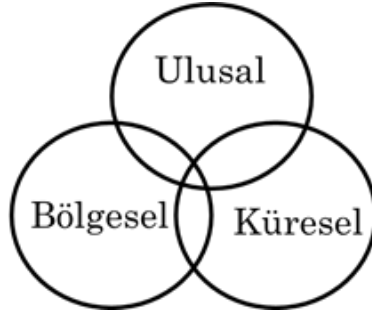
TUİK ve IMF verileri, 2020.

Uslubaş, Tolga, Dağ Sezgin (2007). *Dünya Tarihi Ansiklopedisi*, Karma Kitaplar: İstanbul.

Tehdit Algısı, Güvenlik ve Strateji: Rusya Ulusal Güvenlik Strateji Belgesinin Karşılaştırmalı Analizi

26 Temmuz 2021

Stratejinin bir anlamının da eldeki imkanları en etkili şekilde kullanmak olduğu söylenebilir. Temel manada araç, yöntem ve hedefleri içerir. Ancak bunun için yol gösterecek bir rehberde de ihtiyaç vardır. Geleceği planlayan devletler, kendi güçlerini değerlendirirken, buldukları bölgeyi ve hatta küresel anlamda yerlerini de değerlendirir ve imkanlarına göre güçlerini en etkin şekilde kullanmak için değerlendirmeler yaparak bir yol haritası hazırlar.

Ulusal Güvenlik Stratejileri, bir devletin tehdit algısını ve bu tehditleri nasıl giderebileceğine ilişkin temel düşüncesini yansıtır. Bundan sonra ise bu plan ülkedeki ilgili kurumlar tarafından daha ayrıntılı hale getirilerek uygulanmaya başlanır. Bu nedenle bir ülkenin Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi'ne bakarak o ülkenin neyi ya da neleri tehdit olarak algıladığını ve bunları etkisiz hale getirmek için nasıl bir yol izleyeceğini genel olarak anlamak mümkündür. Yine tersinden gidilirse o ülkenin alanda yaptıkları ile bu plan karşılaştırılırsa, neyi niçin yaptığı daha kolay anlamlandırılır çünkü yapılan her faaliyet bu planın bir parçasıdır. Tabi ki bu tutarlı ve planlı politikalar izleyen devletler için geçerlidir. Doğal olarak ciddi bir devlet yapısına sahip olmayan ülkeler için yapılan birçok faaliyet rastgele gelişecektir.

Bu anlamda Rusya Devlet Başkanı Putin, Rusya Güvenlik Konseyi'nin yaptığı çalışma ile son şeklini verdiği, güncellenen Rusya Ulusal Güvenlik Strateji Belgesini bu ay imzaladı. Bu belge, Rusya'nın karşı karşıya kaldığı meydan okumalar ve tehditler karşısında yapacağı faaliyetlerin neler olacağını açıkça ortaya koyuyor.

Rusya, soğuk savaşın sona ermesinin ardından, 1997 yılından itibaren yaklaşık her altı yılda bir Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi'ni güncelliyor. 1997 yılındaki ilk belgede; uluslararası sistemin çok kutuplu hale geldiği ve buna göre yeni kuralların oluştuğuna dikkat çekilerek, Batılı ülkelerin eskiden olduğu gibi kendi istedikleri düzeni sürdürmek için krizler çıkardıkları vurgulanıyordu. Belgede belirtilen hususlardan birisi de uluslararası kurumların zayıflaması ve küresel güvenlik sistemlerinin giderek etkisizleşmesiydi. Bu dönem Rusya için "Stratejik Savunma Dönemi" olarak isimlendirilebilir.

Rusya, Sovyetler Birliğinin yıkılmasından sonra bir süre bocalamış ve yeni sisteme uyum sağlamaya çalışmıştır. Ancak bir süre sonra bazı Batılı ülkelerin üzerindeki yıkıcı faaliyetlerini görünce, kendini güvende hissetmemiş ve yeni şartlara göre tedbirler geliştirmeye başlamıştır. Bu durum Putin döneminde hazırlanan 2000, 2009 ve 2015 Ulusal Güvenlik Stratejilerinde açıkça görülebilir.

2000 yılında yayınlanan Rusya Ulusal Güvenlik Konseptinin, özellikle Rusya için ulusal ve bölgesel manada oluşabilecek tehditler üzerine yoğunlaştığı görülür. Yine bu noktada Rusya'nın iç dengesini bozan tehditlerin öncelikli olarak ele alındığı da göze çarpar.

Bu dönemde daha öncekinin aksine ülke içi değil ülke dışı da bir güvenlik alanı olarak belirlenmiştir. Bu anlamda; devlet otoritesinin zayıflaması, sosyal karışıklıklar, dışa bağımlılığın artması, üretimde düşme, bilimsel ve teknolojik

gerileme, savunma yeteneklerindeki düşüş, sınıra yakın bölgelerde yabancı güçlerin faaliyetleri, NATO'nun genişlemesi, Kafkaslarda Rus etkisinin azalması konuları vurgulanmış, bundan sonraki dönemde de Rusya kendince değerlendirdiği bu tür risk ve tehditleri bertaraf edecek şekilde çalışmalara başlamıştır. 2006 yılında enerji fiyatlarının yükselmesi ise birçok konu yanında askeri modernizasyon için Rusya'nın işini oldukça kolaylaştırmıştır. Bu dönemde Rusya; Fransa, Almanya ve Çin ile ilişkilerini geliştirmeye önem vermiştir. Rusya'nın 2008 yılında vatandaşlarını koruma bahanesi ile Gürcistan'a yapmış olduğu askeri müdahalenin, bu konseptte belirtilen ana hususlardan birisine yönelik olduğu açıkça görülebilir. Kısacası bu müdahale 2000 yılında ortaya konulan bir hususun hayata geçirilmiş halidir. Bu süreç Rusya açısından "Toparlanma ve Stratejik Denge" dönemiydi.

2009 yılında revize edilen Rus Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi ise hem bulunduğu dönemin şartlarını ortaya koymuş hem de 2020 yılına kadar dünyada olabilecek hususlara ilişkin iddialı değerlendirmeleri içermiştir. Bu belge dikkatle incelendiğinde asıl amacın "Çok kutuplu bir dünya modelinde güçlü ve rekabetçi bir Rusya" oluşturmak olduğu görülür.

Bu belgede; dış istihbarat örgütlerinin faaliyetleri, organize suçlar, İstikrarı bozucu ve ayrılıkçı hareketler, ABD gücünün tek taraflı hakimiyeti, NATO'nun uygulamaları ve genişlemesi, Rusya'nın sınırlarındaki ve etki alanlarındaki karışıklıklar, Silahsızlanma Anlaşmalarına uyulmaması ve enerji rekabetindeki haksızlıklar gibi konular öne çıkarılıyordu. Bu Strateji Belgesi dönemi ve ertesi ise Rusya için adeta bir "Stratejik Genişleme" süreci olarak adlandırılabilir. Bu

dönemde Rusya'nın, birçok konuda ABD'nin uluslararası sistemin işleyişine yönelik aldığı kararlarına katılmadığı da görülür.

2010'lu yılların başı, Afganistan ve Irak'taki karışık ortam devam ederken, Suriye ve Libya gibi bölgelerde de karışıklıkların ortaya çıktığı bir dönemdi ve bu dönemi Rusya çok iyi değerlendirdi. Beklediğinin üstünde bir gelişme kaydetti ve bu dönem sonunda hedeflerini en fazla gerçekleştiren ülkelerden birisi oldu. Bu süreçte Rusya Çin ve Hindistan ile olan ilişkilerini geliştirdi. 2012'de Avrasya Ekonomik Birliği'nin kurulması da önemliydi. Ardından Ukrayna'da, Rus yanlısı olarak tanınan Cumhurbaşkanı Viktor Yunakoviç'in aylarca süren gösteriler ardından Rusya'ya kaçması ve Batı yanlısı bir hükümet kurulması üzerine Rusya Ukrayna'ya bağlı Kırım'ı 2014 yılında ilhak etti.

Yine bu dönemde Rus paralı askerleri Libya ve Suriye gibi bölgelerde etkin bir rol oynamaya başlamış, 2015 yılında imzalandığı anlaşmalar ile Suriye'de Tartus Deniz Üssü ile Hmeymim Hava Üssünü elde etmiş ve Suriye'nin bazı bölgelerini kontrol altına almıştır. Böylece Rusya hem Ortadoğu hem de Akdeniz'de varlığını hissettirmeyi başarmıştır. Tartus Üssü aslında 1971 yılında alınmıştı. Yıllar sonra Rusların bu bölgeye dönmesi, akıllıca bekleyiş ve stratejik fırsatları değerlendirme düşüncesinin bir sonucuydu.

2015 yılının son günü olan 31 Aralık tarihinde onaylanan ve Rusya Federasyonu'nun ulusal çıkarları, dış politika öncelikleri, ulusal güvenliği güvenliğini güçlendirmeyi, istikrarlı kalkınmaya yönelik hedefleri belirleyen kilit bir stratejik belge olduğunu daha ilk sayfalarda açıkça ortaya koyan ve 2020 yılına

kadar Rusya'nın önceliklerinin belirlendiği **2015 Rusya Ulusal Güvenlik Strateji Belgesinde ise şu hususlar öne çıkmaktadır:**

- ABD ve Batı Ukrayna'daki faaliyetleri ile bu ülkeyi Rusya'ya düşman ediyor. Renkli Devrimler tehlike yaratıyor.
- ABD sadece nükleer alanda tehdit olmakla kalmıyor, Rusya'ya komşu bölgelerde biyolojik askeri ağını genişletiyor.
- Halen bir enformasyon savaşı yaşıyor ve bu konuda uğraşan gizli servisler oldukça aktif.
- Rusya, askeri güce, ulusal çıkarlarını korumak için başvurduğu yollar etkisiz kaldığında başvuracak.
- Rusya Çin, Hindistan, Latin Amerika ve Afrika ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmeli.
- Rus ekonomisi rekabetçi değil ve kaynak bağımlılığı istikrarsızlık yaratıyor. Ekonomik tehlikeleri bertaraf etmek için toplumsal ve ekonomik politikalar hayata geçirilmeli ve mali sistem güçlendirilmeli.

Rusya 2000'li yılların başlarında borçlarını kapatarak yeniden eski Sovyet topraklarını kontrol etmeye yönelik faaliyetlerine başlamıştı. Özellikle 2001 yılından itibaren iyileşen ABD-Rusya ilişkileri, Putin'in 2012 yılında üçüncü kez başkan seçilmesi ile yeniden sıkıntılı bir sürece girmeye başladı. Rusya'nın ABD'de yapılan 2016 Başkanlık seçimlerine müdahale ettiğine ilişkin suçlamalar, ilişkileri Soğuk Savaş döneminin şartlarına taşıdı.

Donald Trump döneminde ABD, Rusya'ya karşı özellikle enerji alanında tedbirler geliştirerek, ekonomik baskılar yapma yoluna gitti. Buna rağmen yine de Rusya, Trump'ın ABD'yi yalnızlaştırıcı söylem ve politikaları ile ABD'nin gereksiz yıpratıcı yayılmacı ve tutarsız durumundan istifade ederek kazançlarını mümkün olduğu kadar korumayı başardı. Üstelik özellikle pandemi sürecinde yapmış olduğu tatbikatlar ve teknolojik anlamda geliştirdiği silah ve cephaneler ile askeri anlamda yeteneklerini geçmişe oranla daha da geliştirdi. Bu dönem belgede belirtildiği şekilde Rusya'nın birçok ülke ile ilişkilerini geliştirdiği bir dönem oldu.

Ancak günümüzde Biden'ın, Trump sonrası ABD'yi toparlama çabalarının bir sonucu olarak, Rusya'ya karşı ekonomik ve diplomatik yaptırımları ile yeni bir mücadele içine girdiği görülüyordu. 11 Eylül terör saldırılarından sonra Rusya ve Çin teröre karşı ABD için bir müttefikti. Başkan Bush: "Ya bizimlesiniz ya da bize karşısınız." demişti. Günümüzde ise bu devletler ABD ile birlikte değilse mutlaka karşısında olmalıydı. ABD'de genelde her başkan değiştiğinde yeni bir ulusal güvenlik stratejisi yayınlanmaktadır. Başkan Biden'da göreve geldikten 45 gün sonra bu yılın başlarında 23 sayfadan oluşan geçici bir belge imzalamış ve giriş kısmında Çin, Rusya ve diğer otoriter devletlerle büyüyen rekabet ortamına dikkat çekilmişti. Yine ABD başkanı Biden'ın katıldığı 2021 NATO Zirvesi Rusya ve Çin'i tehdit olarak karşıya koyuyordu. Rusya ve Çin askeri bakımdan güçlü iki ülke ancak yine de Rusya askeri bakımdan daha önde.

Mevcut şartlarda Rusya'nın stratejik öncelikleri genel anlamda:

- Sovyetler Birliğinin yıkılmasından kaybettiği etki alanlarını yeniden elde etmek,
- İç bütünlüğünü sağlamak,
- Suriye ve Ortadoğu'da etkili olmak,
- Ekonomik olarak bir güç olmak,
- Silah pazarındaki payını korumak ve genişletmek,
- Suriye ve Akdeniz başta olmak üzere enerji geçiş yollarını kontrol etmek,
- ABD, NATO ve AB'den gelebilecek engelleri bertaraf etmek,
- Siber güvenlik ve dezenformasyon alanında saldırıları engellemek ve diğerlerine etki edebilecek bir yapıya kavuşmak olarak sınıflandırılabilir.

2021 Temmuz ayında Rusya Devlet Başkanının onayladığı Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi Rusya'nın yeni durumunu ve önceliklerini karşılayacak şekilde tasarlanmış görülüyor. Özellikle belgenin sonuç bölümünde stratejinin uygulanmasının; Rusya halkının korunmasına, yaşam kalitesinin artırılmasına, potansiyelinin geliştirilmesine hizmet edeceğinin belirtilmesi ve böylece Rus toplumunun birlik ve bütünlük içinde rekabet gücünün ve uluslararası prestijinin artarak kalkınma hedeflerine varacağına belirtilmesi ifadeleri belgenin amacını daha açık bir şekilde ortaya koyuyor.

Strateji Belgesinde vurgulanan diğer ifadeler ise yine mevcut durumu ve buna göre yapılması gerekenleri analiz ediyor.

Bu belgenin ortaya koyduğu ana hususlar şu şekilde sıralanabilir:

- Rusya dış yaptırımlara karşı koyma yeteneğini ve dayanıklılığını ortaya koymuştur. Ekonomik güvenlik sağlanacak. Enerji ve gıda güvenliği alanında seviye yükseldi, ekonominin temel sektörlerindeki ithalata bağımlılığın azaltılmasına yönelik çalışmalar devam ediyor.
- Rusya'nın karşı karşıya olduğu askeri tehditler artmaktadır. Rusya'ya ve müttefiklerine baskı yapma girişimleri, Rusya'ya yakın bölgelerde NATO askeri altyapılarının oluşturulması, artan casusluk faaliyetleri ve Rusya'ya karşı büyük askeri birlikler ve nükleer silahlar kullanılmasıyla ilgili çalışmalar ve tatbikatlar bu tehditleri daha da artırıyor.
- Rusya'yı dizginlemeyi hedefleyen politikalar karşısında uzun vadede mevcut kazanım ve rekabet avantajlarının etkili şekilde kullanılarak; egemenlik, bağımsızlık ve devlet ve toprak bütünlüğünün güçlendirilmesi, toplumun geleceksel manevi ve ahlaki temellerinin korunması, savunma ve güvenliğin sağlanması ile iç işlerine müdahalelerin önlenmesi hayati öneme sahiptir.
- Dünyada artan istikrarsızlık, radikal ve aşırılıkçı eğilimler; devletler arası sorunları iç ve dış düşman arayarak çözüme girişimlerine, değerlerin çökmesine ve temel hak ve özgürlüklerin görmezden gelinmesine yol açabilir.
- Psikolojik enformasyon sabotajları ve Batılılaşma Rusya'nın kültürel egemenliğini tehdit ediyor. Tarihsel hafızayı yok etme girişimleri arttı. Rusya ve Dünya tarihi tahrif ediliyor, tarihi gerçekler çarpıtılıyor, kötü niyetli kişiler Rusya'da etnik ve mezhepler arası çatışmaları kışkırtıyor.

Şüphesiz bu belgenin alanda uygulanmaya başlamasının birtakım sonuçları olacak. Dolar kullanımının azaltılması ve ticaretin yerel para birimleri ile yapılması bu sonuçlardan sadece birisi.

Belgede askeri ve ekonomik tehdit açık olarak ABD gözüküyor. Buna istinaden Washington yönetiminin Asya-Pasifik bölgesindeki düşmanca faaliyetler karşısında, Çin Halk Cumhuriyeti ve Hindistan ile dostluğun geliştirilmesi gerektiği de belirtiliyor. Bu yüzden Rusya'nın Asya Pasifik bölgesinde güvenilir bölgesel istikrar ve güvenlik mekanizmaları gerçekleştirmek için Çin ile tam teşekküllü ortaklık ve stratejik işbirliği yapılması ile Hindistan ile imtiyazlı stratejik ortaklık kurulması da söz konusu (Hindistan ile ilişkileri geliştirmek ABD'nin Geçici Ulusal Strateji Belgesinde de yer alıyor). Diğer taraftan Belgedeki Moskova ve Pekin arasında özel bağa yapılan vurgu Çin'de memnuniyetle karşılandı. Nitekim Çin Küresel Yönetişim Enstitüsünden Ma Yongbao, Çin ile Rusya'nın arasının açılabileceğini düşündüler ancak onlar son 30 yılda ABD ve Rusya ilişkilerinin nasıl değiştiğini anlamıyorlar." açıklamasında bulundu.

Sonuç olarak uluslararası sistemde bir devletin güvenlik stratejisi oluşturmasının anlamı, o devletin gücüyle orantılı olarak hedefleri ve bu hedeflere ulaşma kararlılığının güçlü bir şekilde ortaya konulmasıdır. Rusya'nın Soğuk Savaş Dönemi ertesinde uygulamaya koyduğu Ulusal Stratejik Güvenlik Belgelerinin dikkatle takip edildiği, uygulama alanına konulduğu ve Rusya açısından ilerlemeler sağladığı açıkça görülmektedir. Bu anlamda başlangıçta savunma durumuna yönelik açıklamaların giderek daha çok ilgi ve etki alanlarını genişletmeye yönelik olarak geliştirildiği bilinmektedir. 2021 yılında uygulamaya konulan belge de Rusya'nın karşı karşıya olduğu tehditleri ortaya koyarken, buna karşı alınacak tedbirleri de içermektedir. Belgede belirtilen konuların hangilerinin ne oranda uygulama alanı bulacağı tartışılabilir, ancak gerçek şu ki ABD artık tek güç olma durumunu kaybetmiş gözükmektedir.

Afganistan'ın Geleceği ve Taliban

15 Ağustos 2021

ABD'nin Afganistan'da güce dayalı olarak hakimiyet sağlama çabalarının hiçbir sonuç vermediği görüldü. Sovyetler Birliğinin yıllar önce bu ülkede yaşadıklarını dikkate almayarak, büyük bir özgüvenle bölgeye giren ABD, Afganistan'da ağır kayıplar verdi ve yıllar sonra geri çekilmek zorunda kaldı. Bu ABD için sadece bir geri çekiliş değil aynı zamanda dünyadaki tek güç olma konumunu kaybetmeye başladığının da açık bir işaretiydi. Zaten bu çekilişin asıl nedeni, yansıtılmaya çalışıldığı gibi isteğe bağlı normal bir geri çekilişten daha çok, başarısızlık ve kayıpların kabul edilebilir olmanın çok ötesine geçmesiydi.

ABD'nin bu geri çekilişini, yıllardır terörist olarak nitelediği Taliban Örgütü ile müzakere ederek gerçekleştirmesi de işin başka bir boyutuydu. Bu konuda girişimler 2011 yılında başlatılmış ve o günden sonra yapılan diğer girişimler de Taliban'ın Amerikan isteklerini kabul etmemesi nedeniyle sonuca ulaşmamıştı. Bu toplantılardan en önemlisi, ABD ile Taliban temsilcilerinin 2019 yılı şubat ayında Doha'da ilk kez barış görüşmeleri için bir araya gelmesiydi. Bütün bu dönemlerde Taliban'ın ABD'ye karşı psikolojik bir üstünlük sağladığı zaten açıkça görülüyordu.

ABD bölgeden çekilirken muhtemel düşüncesi, yıllardır eğittiği ve sayıları oldukça fazla olan güvenlik güçlerinin güçlü bir direnişi ile ülkenin yıllarca sürececek bir iç savaş içine girmesiydi. Ancak Taliban güçleri ABD'nin bu bölgeden ayrılmasından sonra hızlı bir ilerleme kaydetmeye başladı. Bunun ilk nedeni ABD işgalinin halkta kabul görmemesi olarak yorumlanabilir. Zaten Taliban'dan sayıca ve silahlı güç olarak üstün Afgan güçlerinin çok zayıf bir direniş gösterdiği, hatta bazen hiç direnmediği görülmektedir. İkinci neden ise zaten işgal sırasında sivillerin ayırım gözetmeksizin saldırılara maruz kalmasının ardından, iç çatışmalarla daha fazla sivilin zarar görmemesi düşüncesidir. Afganistan'da yürütülen işgal harekâtı sırasında çoğu zaman sivil halkın, başta kadın ve çocuklar olmak üzere hiçbir ayırıma tabi tutulmadan ağır silahlarla saldırılara maruz kaldığı belgelenmiştir. Önemli nedenlerden bir tanesi de daha önceki tecrübelerden kaynaklanan Taliban'ın uygulamalarının yarattığı korkudur. Nitekim ağır silahlara sahip olmayan Taliban güçleri motosikletler ve sivil araçlarla birçok bölgeyi kolayca ele geçirebilmektedir. Kısaca bu hızlı ilerlemelerin Taliban'ın gücünden kaynaklandığı söylenemez ve Taliban'da bunu bu şekilde yorumlarsa büyük bir hataya düşer.

Asıl konu Afganistan'ın, beklenildiği gibi bir iç savaş içine girmeden, bir an önce yeniden süratle istikrara kavuşması ve ülkedeki bütün kesimleri kapsayan bir yönetimin tesis edilmesidir. Gücün bu ülkeyi kontrol altına almaya yetmediği ve bunun için daha fazlasına gerek olduğu ortadadır. Nitekim halkın geleceğine olan güvensizlik ve korku ile buldukları yerleri terk ederek göç etmesi ülkenin geleceği için büyük bir sıkıntıdır. Oysa yapılması gereken halkın gönlüne girmek, bütün kesimlerin desteğini almak ve bu insanlara geleceğe dair güzel umutlar verebilmektir. Huzurlu bir ülke oluşturabilmek için olmazsa olmazlar; adalet, eşitlik ve liyakattir. Ardından da ülkenin refahını sağlayacak yapılanmanın tekrar oluşturulması gerekmektedir. Şüphesiz bunu önlemeye yönelik provakatif gruplar ve eylemler de olacaktır. Bu nedenle bütün kesimlerin buna karşı dikkatli hareket etmesi gerekmektedir. Aksi takdirde bu durum bazı ülkelerin müdahalesine yol açacak ve ülke daha uzun yıllar istikrarsızlık yaşamaya devam edecektir.

Bu aşamada Türkiye, Afganistan'ın yanında olabilecek ve geçiş sürecinin düzenli bir şekilde gerçekleştirilmesinde destek sağlayabilecek en önemli ülke gözükmektedir. Türkiye'nin bu bölge ile tarihi, kültürel ve dini bağları bulunmaktadır. Türklerin bağları yönünden Afganistan en önemli ülkelerden birisidir. Afganistan ve Türkiye arasındaki gönül bağının sağlamlığı rasgele değildir.

MÖ 125 yılında Saka Türklerinden başlayarak bu bölgede bulunan Türkler, etnik ve dini kökenlerine saygı göstererek adaletli yönetimleri ile bu bölgede yaşayanların desteğini elde etmişlerdir. Akhunlar, Göktürkler, Gazneliler, Büyük Selçuklular, Timur Devleti, Şeybani Özbekleri, Harzemşahlar, Avşarlar ve Babürler Afganistan üzerinde kurulmuş olan başlıca Türk devletleridir.

Bu bölgede Türk hakimiyetinin zayıflamaya başlaması, bölgeye İngiliz ve Rus müdahalesinin başlaması ve Türkistan Beylerinden olan Şerif Han'ın 1887 yılında öldürülmesinden sonra başlamıştır. Ruslar bu bölgelerdeki Türkleri küçük gruplara ayırmak ve bölmek için çalışmalar yapmış, dilleri ve kültürlerini unutturmak istemiştir. Bunda kısmı olarak başarılı da olunmuş ancak tam olarak sonuca ulaşamamıştır. Nitekim Çanakkale savaşında birçok Afganlı Türklerle ve diğer halklarla birlikte omuz omuza aynı saflarda mücadele etmişlerdir.

Bu kuvvetli bağ günümüzde sadece Afganistan'daki Türklerle değil, Afganistan'daki bütün kesimlerle sürdürülmektedir. Bu Türkiye'yi diğer ülkelerden farklı bir konuma sokmaktadır. Zaten Türkiye'nin Afganistan'a yaklaşımı da

gerçekçi bir şekilde, bu ülke insanının refahını sağlamaya yönelik olmuştur ve olacaktır. Türkiye'nin bu ülkede sömürgeci bir amacı olmadığı herkes tarafından bilinmektedir. Sağlıklı bir değerlendirme yapıldığı takdirde, Afganistan'ın kalkınma çalışmalarına en fazla katkı sağlayabilecek ülke de Türkiye olarak gözükmektedir. Afganistan'daki beklenti de budur. Eğer bu gerçekleşirse Türkiye, Afganistan'ın belli bir program çerçevesinde yönetim yapısının oluşturulmasına ve refahına teknik destek ve katkı sağlayabilir. Aksi takdirde geçmiş deneyimler ışığında ülkenin daha uzun yıllar dış müdahalelere maruz kalarak karışıklık içinde yaşayacağını söyleyebiliriz.

Medeniyetler Çatışması Tezinin Hezimet ve Afganistan Gerçeği

18 Ağustos 2021

Harvard Üniversitesi profesörlerinden olan Samuel Huntington, Soğuk Savaş Döneminin ardından Foreign Affairs dergisinde yazdığı, "Medeniyetler Çatışması" isimli makaleyi genişleterek 1996 yılında kitap haline getirdi. Huntington bu çalışmasında, Batı'nın dünyayı yönetmek adına sahip olduğu araçlarından söz ederek, yeni dünya düzeninin medeniyetler arasındaki mücadele sonunda belirleneceğini ifade ediyordu. Dünyayı okuma yeteneği zayıf ve dönem itibarıyla güç zehirlenmesi altında yanlış değerlendirmeler yapan bu şahsın yüzeysel düşüncesi fazla bir değerlendirme yapılmadan doğru kabul edilerek uygulamaya konuldu. Oysa medeniyet sadece maddi değil, manevi varlıkları da kapsayan binlerce yıllık bir birikimi ifade ediyordu ve bu açıdan Afganistan civarında oluşan 5000 yıllık Harappa Uygarlığının birikiminin 1776 yılında kurulmuş olan bir devletten çok daha fazlasını ifade ettiğinin gözden kaçırılmaması gerekiyordu.

Üstelik bu uygarlık, kuzeyden gelen ve ondan da eski bir uygarlıkla birleşerek daha da güçlenmişti. Milattan önceki dönemlerde Türklerin bu bölgeye gelişi Akhunlar, Göktürkler, Gazneliler, Selçuklular, Timur Devleti, Özbekler, Harzemşahlar, Avşarlar ve Babürler devletleriyle 20. Yüzyıla kadar kendini göstermiş, bölgede yaşayan halklarla aralarında kuvvetli bağlar oluşturmuştu. Bu "gönül bağı" denilen açıktan görünmeyen, kalpten kalbe giden ve ancak bu medeniyeti hazmetmiş insanların anlayabileceği bir işbirliğini yansıtıyordu. Bu bağ sonradan oluşturulan, değerleri olmayan ve kendi kendilerini medeni olarak isimlendirdikleri sahte yapıda hayali bir dünyada yaşayanların hiçbir zaman anlayamayacağı bir bağıdır. Medeniyet sadece güç, silah ve sayıca üstünlük gibi maddi değerlerle değerlendirilemez. Medeniyet değerler demek, adalet demek. Medeniyet ve kültür bir derinlik içerir ve bunun iyi anlaşılması gerekir.

Bölgedeki direnişçi askeri yapıyı anlamada bu birikimin de iyi analiz edildiği söylenemez. Bu anlaşılmasa da bölge gerçeklerine aykırı, maddi değerler üzerine inşa edilmiş ve silahlarla donatılmış bir gücün gerçekler karşısında nasıl birkaç günde dağılıp gittiği de anlaşılabilir ve "biz bunu değerlendirememiştik" diyerek olay geçiştirilir ve bu yine bu fark anlaşılacağı için savaşan güçlerle, çocuklar ve kadınlar ayırt edilmeksizin sivil halkın üzerine bombalar yağdırılır, katledilir. Sonra da oluşturdukları sözde güçler karşısında hızlı ilerleyişi anlamaya çalışırlar. Öyle ki Afganistan'da birçok yerleşim yerinin birkaç motosikletli tarafından ele geçirildiği de görüldü. İlerleme hızı da

zaten motosikletlerin hızı ile orantılıydı. Elleriinde daha hızlı araçlar olsa büyük ihtimalle Kabil'e daha hızlı ulaşacaklardı. Halk desteği olmadan böylesi hızlı bir ilerleme zaten gerçekleştirilemezdi.

Bölgedeki kültürü derinleştiren ve güçlendiren diğer bir unsur ise "din" unsurudur. Bölgenin mevcut kültürü, her ne kadar günümüzde bazı güçler tarafından değişime uğratılmaya ve bozulmaya çalışılsa da esas anlamda İslam kültürü ile daha da güçlenmiştir. Fikir, ideoloji ve din bağlamında ideolojilerin bireye, din düşüncesinin ise genel olarak tarihin her döneminde ideolojilere karşı üstün geldiği iyi değerlendirilmelidir. Roma, Hristiyanlara zulmetmiş ancak sonunda bütünüyle onu kabul etmek zorunda kalmıştı. Daha sonraki dönemlerde de bu devam etmiştir. Sovyetler Birliği döneminde, komünist ideolojinin etkisi altında dine karşı açılan savaş da başarısız olmuştu. Oysa "Medeniyetler Çatışması" tezi ile birçok konuda temelden yoksun ve yanlış esaslar üzerine kurulu Batı Medeniyetinin karşısına "İslam Dini" konulmuş, İslam'a savaş açılmış ve kamuoyunda İslam karşıtlığı ve hatta düşmanlığı oluşturulmaya çalışılmıştır. Ne yazık ki, birçok kimse de böylesi bir konuyu değerlendirme derinliği olmadığından, kaybedileceği kesin olan bir savaşta kendi kendini yok etmeye ilerlemiştir. Her ne kadar Biden, tuzağa düştüklerini ve güçlerini bu anlamsız savaşta tükettiklerini anlayarak, "Rusya ve Çin, ABD'nin bu bitmeyecek anlamsız savaşta kendisini yok etmesini istiyor." demesine rağmen konunun birçok kesim tarafından hala anlaşılmadığı da görülmektedir. Algı yönetiminde bir olumsuz haberi düzeltmek için en az 10 olumlu haber yapılması gerektiği bilinir. Konu ile ilgili öyle yanlış değerlendirmeler ve öylesi algı yönetimi yapıldı ki, gün geldi hatalı değerlendirmelere bunu yapanlar inandı ve inanmaya devam ediyor.

Oysa inançların güç ile yok edilmeyeceği ve değerleri olanın daha avantajlı olacağı bilinen bir gerçektir. İşte bu yüzden değerlerin maddi vasıtalarla ifade edildiği bir dünyada, bazı insanların fakir de olsa ekmeğini komşusu ile bölüşerek zenginleştiği ve bunun o toplumu daha güçlü yaptığı bir türlü anlaşıl-mıyor. İşte yine bu yüzden köklü medeniyete sahip olanlar aralarında fikir ve düşünce ayrılıklarını da kritik dönemlerde unutup kendi değerleri için bir araya gelme yeteneğini gösterebiliyorlar.

Medeniyet, değerler demektir. İnsanı esas almayan ve her şeyi çıkarlar üzerine inşa eden bir düşüncenin uzun süre ayakta kalması mümkün değildir. ABD Başkanı Biden'in, Afganistan'da gelişen durumdan sonra kendisine bu ülkede yardım edenleri orada kendi kaderlerine bırakarak askerlerini alıp gitmesini "Tek sorumluluğunun Amerikan Çıkarını korumak" olarak nitelendirmesi herkesin anlaması gereken bir yüzeyselliğin ve değerlerden yoksun olmanın

ifadesi. Bu daha önce Ermenilere ve Yunanlılara yerine getirilemeyecek vaatler verip komşularıyla arasında kan davası oluşturan ve daha sonra da çıkar gereği onları kaderleriyle baş başa bırakıp giden zihniyet ile aynı. En kritik anda çıkarı için geldiği yerlerden yine çıkarı için çekip giderken, uçaklara binmek için çırpınan ve ABD kargo uçağının iniş takımlarına tutunmaya çalışırken düşen insanlar da yaklaşık 47 yıl önce ABD'nin Vietnam'dan çekilirken bıraktığı insanlarla aynı. Kaçmaya çalışanların bir kısmı işgalci güçlerle geçmişte işbirliği yapanlar. Bir kısmı ise mevcut durumu kullanarak Batı'da kendisine yeni bir yaşam kurmak isteyenler. Her durumda Batı sahip olduğu sahte değerleriyle kendine güvenen insanları yıkıp geçiyor. Bunu değerlendiren Çin'in Global Times gazetesi Tayvan'ı uyararak bir gün aynı şeyin onların da başına geleceği yorumunu yapıyor, tarih tekrar ediyor ve böyle giderse de devam edecek görünüyor.

Durum bazıları tarafından anlaşılmaya başlandı. Daha çok da konuşulacak gibi. Alman Başbakanı Merkel, "Afganistan konusunda değerlendirmeler yanlış" derken, Cumhurbaşkanı Steinmeier, bu görüntüleri Batı siyaseti için utanç verici olarak vurguluyor. İngiltere Savunma Bakanı Ben Wallace, Afganistan'da yenildiklerini ve Taliban gerçeğini kabul ediyor, Financial Times, geri çekilmeyi Kuzey Atlantik ittifakının bu yüzyıldaki en büyük ve maliyetli çöküşü olarak yorumluyor. The Sun gazetesi ise başyazısında utanç verici ve aşağılayıcı bir manzara derken, Daily Express olayı trajik bir başarısızlık olarak değerlendiriyor. Rusya Dışişleri Bakanı, Taliban etkili ve duruma hâkim olduğunu savunurken, eski ABD Dışişleri Bakanı Condeleezza Rice, Taliban'ın bundan sonra daha duyarlı ve çağa uygun hareket edeceğini söylüyor ve Avrupa Birliği Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Josep Borrell, savaşı onlar kazandı, onlarla konuşmamız gerek diyor.

Bazıları hala 2001'de Afganistan'a müdahale gerekçeleri üzerinden fikir üretmeye çalışırken, Rusya ve Çin, Afganistan'daki yeni duruma uyumlu hareket ediyor. Batı ise yenilgiyi kabul edip Taliban ile yeniden temas kurma imkanlarını arıyor. ABD zaten 2011 yılından beri Taliban ile görüşüyor. Taliban ise bazıları samimiyetine inanmamasına rağmen, 1990'lı yıllardaki Sovyet işgali şartlarındaki konumundan ve uygulamalardan dersler çıkararak peş peşe açıklamalar yapıyor; kin gütmeyeceklerini söylüyor, işgalcilerle işbirliği yapanlar dahil genel af çıkarıyor, eşit şartlarda kapsayıcı bir hükümet kurulması için çalışmalarını sürdürüyor.

Afganistan dış müdahalelerden çok zarar gördü ve insanlar onlarca yıldır acı çekiyor. Ülkedeki karışıklıklardan Afganistan'a komşu ülkeler de güvenlik bakımından ve ekonomik yönden büyük zarar gördü. Yüzbinlerce Afganlı

Pakistan, İran ve Türkiye gibi ülkelerde yaşıyor. Yapılması gereken bölgeyi bir an önce istikrara ve huzura kavuşturmak ve insanların tekrar kendi topraklarına dönmesini temin etmek. Bu aşamada bir an önce Afganistan ile tarihi, dini ve kültürel bağları olan Türkiye'ye ve Afganistan üzerinde emperyalist bir emeli olmayan iyi niyetli komşularına ülkenin yeniden yapılandırılmasında büyük görevler düşüyor.

Türkiye'nin Savunma Alanındaki Gururu: IDEF 2021 Uluslararası Savunma Sanayii Fuarı İzlenimleri

23 Ağustos 2021

Bilim ve teknolojide gelişmeyi sağlayacak yeni bilgileri elde etmek ve mevcut bilgileri bir araya getirerek, yazılım geliştirme faaliyetleri dahil olmak üzere, bunlardan yeni malzeme, ürün ve araçları üretmek araştırma ve geliştirme (ARGE) olarak tanımlanıyor. Şüphesiz yapılan yatırım ve çalışmaların sonucunda elde edilen katma değer ve yaratan yenilikçi ürünler o firma ya da ülkeye uluslararası alanda büyük bir rekabet avantajı sağlıyor. Öyle ki bu alandaki herkesin bilmediği geliştirilmiş bir ürün, harbin kazanılmasında bir kuvvet çarpanı olurken, caydırıcılık ve o ülke ekonomisine de küçümsenmeyecek bir katkı sağlıyor. Askeri alanda uzmanlar iyi bilir ki, sadece silah ve sayıca üstünlük bir harbin kazanılmasında yeterli değil. Başarı için, geçmişe dayalı bir savaş kültürü, savaşı destekleyecek silahların üretimi, bakımı, idamesi ve lojistik faaliyetlerinin de planlanma ve kesintisiz uygulanmasını içeren daha ayrıntılı bir sürece ve bunların üstünde stratejik bir bakış açısına ihtiyaç var. Dünya tarihi, bunu zamanında anlayıp tedbir geliştiremeyenlerin, zamanı geldiğinde acı sonla karşılaştıklarının örnekleriyle dolu. 1509 yılında Hindistan sahilinde Portekizliler, ellerindeki 18 gemideki toplarının üstün ateş gücü ile karşılarına çıkan 100'den fazla gemiyi bir anda paramparça etmişti. Hindistan civarındaki hükümdarlar bu topları kopyalayarak sorunu çözmek istediler ancak rakiplerini yenmek için bundan daha fazla bir dönüşümü gerçekleştirmeleri gerektiğini çok sonraları anladılar. Bu anlamda Türkiye'de en üst seviyede bir dönüşümün gerçekleştiği açıkça görülüyor.

Stratejik Düşünce Enstitüsünden (SDE) üst düzey bir heyetin de ziyaret ederek ayrıntılı bilgi aldığı, dünyanın en önemli savunma sanayii fuarlarından birisi haline gelen ve savunma sanayii devlerini bir araya toplayan IDEF 2021, 15'inci Uluslararası Savunma Sanayii Fuarı 17-20 Ağustos 2021 tarihleri arasında İstanbul TÜYAP Fuar ve Kongre Merkezinde gerçekleştirildi. Fuarın en önemli özelliği uluslararası alandaki tanıtım, pazarlama ve işbirliği fırsatlarını sunmasıydı. Bu yıl icra edilen fuar ise bugüne kadar gelinen seviyeyi ve Türk Savunma Sanayisinin ulaştığı noktayı göstermesi açısından ilgi çekiciydi.

Fuar 1993 yılından bu yana her iki yılda bir icra ediliyor. İlk Fuar 1993 yılında Ankara Türkkuşu Tesislerinde 22 ülkeden 190 firmanın katılımı ile icra edilmiş ve 43 ülkeden gelen heyetler tarafından ziyaret edilmişti. 2009 yılından itibaren İstanbul'da icra edilmeye başlayan fuara o yıl 45 ülke katılmış, 67 ülkeden gelen heyet ise ziyaret etmişti.

2021 yılında icra edilen fuar ise Covid-19 salgınına rağmen muhteşem bir katılıma sahne oldu. Millî Savunma Bakanlığı, Genelkurmay Başkanlığı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanlıkları, Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayii Başkanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Sahil Güvenlik Komutanlığının ilgili birimlerinden oluşan toplam 30 tedarik makamı, IDEF 2021'de heyetler ve katılımcı firmalarla görüşmeler gerçekleştirdi. 40 bin m²'lik alan tamamen doldu ve bu haliyle dünyanın sayılı fuarları arasına girmeyi başardı. Alandaki büyüklük nedeniyle yer bulmada özel bir navigasyon sistemi kullanıldı.

Sadece bu alanda değil, fuar esnasında gerçekleştirilen ikili görüşmelerde de organizasyon dünya birinciliğine aday durumda ve katılan firma sayısı açısından dünyada ilk üçe girmiş durumda. Sadece ASELSAN'ın bu fuardaki standı 5000 m²'nin üstünde. Diğer taraftan fuara katılım en üst düzeyde. 81 ülkeden gelen ve aralarında savunma bakanları ile genelkurmay başkanlarının bulunduğu 160'tan fazla heyetin ziyaret ettiği fuarda, savunma sanayi alanında çok sayıda anlaşmaya imza atıldı. Bu haliyle de böylesi mükemmel bir fuarı düzenleyenler takdiri hak ediyor.

Takdiri hak eden başkaları da var elbet. Fuar alanını gezerken pırıl pırıl genç mühendislerin, teknisyenlerin ve bu alanda çalışmalarını yürüten kurum ve şirketlerin temsilcilerinin çalışmalarından bahsederken duydukları gururu ve heyecanı anlamak mümkün. Sadece milli olmak ve milli düşünmek bile birçok konuda ilerlemeleri kat kat ileri taşımış. Uzun zamandan beri icra edilen fuar-da Türk katkısının giderek arttığını da görmek mümkün. Her fuarda sistemler giderek daha karmaşık ve teknik hale geliyor. Yazılım teknolojisi de giderek gelişiyor. Daha hızlı, daha uzak, daha entegre olmuş sistemler geliştiriliyor. Fuarda yapılan tespitlerden birisi de bütün bu sistemlerin geliştirilmesinde harekât alanındaki ihtiyaçların dikkate alınmış olması. Bunun için harekâtı icra edenlerin gerçekçi şartlarda ihtiyaç hususların bunlarla koordine edildiği anlaşılıyor. Bu ise geliştirilmesi gereken alanların iyi belirlendiğini ve buna göre çalışmaların yönlendirildiğini gösteriyor. Örneğin Jandarma Genel Komutanlığının güvenlik alanındaki gelişmeleri yansıttığı ve gösterilerle desteklenen standı oldukça etkileyiciydi. Yine Türkiye'nin çeşitli bölgelerde icra ettiği ve bu bölgelere huzur ve barışı getiren hareketlardaki tecrübelerin de yeni sistemlere yansıtıldığı görülüyor.

Sistemler giderek daha insansız, daha pratik ve daha az maliyetli hale geliyor ve hantal sistemlerin bundan sonra giderek terkedileceği anlaşılıyor. Sistemlerde yerlilik oranı giderek artarken, birçok sistem ve gelişmenin her alanda koordine edilerek işin içine katıldığı da görülüyor. Bir yanda Türkiye'nin ilk milli uçağı, silahlı ve silahsız helikopterler, milli tank, zırh teknolojisindeki gelişmelerle desteklenmiş zırhlı araçlar, güvenlik sistemleri, milli motor çalışmaları, İHA'lar ve Türkiye'nin dünyada geldiği seviye, drone teknolojisinde birden fazla firma tarafından geliştirilen ve ağırlık, yazılım, kamera, mesafe ve

batarya sistemlerini geliştirme çalışmaları, elektronik harp, elektronik harbe karşı koyma, iletişim, siber saldırıları etkisiz hale getirmek, insansız kara, deniz ve havacılık sistemlerinde yarış halindeki gelişmeler, uzayda hareket kabiliyeti kazanma ve en önemlisi bütün bunları bir harekâta kesintisiz destekleyen yedek parça, bakım ve lojistik sistemlerin bitmek bilmeyen geliştirme çalışmaları bu fuarda akılda kalan hususlar. Kısacası savunma sanayi alanındaki gelişmeler ve çalışmalar gurur verici ve Türkiye'nin bölgesel bir güç olduğunun kuvvetli işaretlerini veriyor. Emeği geçen herkesi kutluyoruz.

Çin, Rusya ve İran Ortak Askeri Tatbikatlarının Anlamı

25 Ağustos 2021

Tatbikatlar, bir ülkenin silahlı kuvvetlerinin savaşa hazırlanmak amacıyla belirlenen bir alanda icra ettiği geniş kapsamlı bir savaş hazırlığı ve denemesidir. Askeri tatbikatlar, genellikle savaşlar esnasında gerçekleşebilecek olası durumları ve savaşın etkilerini ortaya çıkarmak üzere icra edilen faaliyetlerdir. Hiçbir tatbikat rastgele yapılmaz ve mutlaka öngörülen bir tehdide karşı tedbirleri önceden geliştirmeyi esas alır.

Diğer taraftan tatbikatlar gerçek bir savaş öncesi verilen mesajları bünyesinde barındırır. Tatbikatların maksadı önceden açıklanır ancak her tatbikatın bu bildirilen maksadı dışında ayrıca caydırıcılık sağlamayı amaçlayan örtülü başka anlamları da vardır.

Çin ve Rusya 2005 yılından beri ortak tatbikatlar yapıyor. Aslında her iki ülke 2000'li yılların başlarında "kapsamlı stratejik ortaklık" tesis ettikten sonra ABD'ne karşı askeri ve diplomatik konularda giderek artan bir işbirliği içerisinde. Bu durum özellikle BM'de birbirini desteklemede kendini gösteriyor. 2005 yılından sonra ise her iki ülkenin orduları düzenli aralıklarla, bazen diğer müttefiklerinin de katılımı ile ortak askeri tatbikatlar düzenliyor.

2021 Ağustos ayında Rusya ve Çin askerleri yaklaşık 10 bin askerin katılımı ile Çin'in Ningxia bölgesinde "Sibu/Interaction 2021" adıyla bir tatbikat gerçekleştirdi.

Sibu/Interaction 2021 tatbikatının amacının, Rusya ve Çin ilişkilerini geliştirmek, iki ülke arasında ortaklık ve stratejik etkileşimini güçlendirmek, her iki ülke silahlı kuvvetleri arasında askeri işbirliği ve dostluk seviyesini artırmak ve en önemlisi Rusya ve Çin'in savaşa yeteneğini ve kararlılığını göstermek olduğu açıklandı. Tatbikatın ABD'nin Afganistan'dan çekildiği bir ortamda gerçekleşmesi ise ilginçti. Ardından Rusya, Tacikistan ve Özbekistan ile birlikte Afganistan sınırına 20 km gibi yakın bir alanda bir başka tatbikatı gerçekleştirdi.

Şimdi ise Rusya, Çin ve İran kuvvetlerinin 2021 yılı sonu ile 2022 yılı ilk aylarında Basra Körfezinde ortak bir deniz tatbikatı düzenleyeceği resmi olarak açıklandı. Rus yetkililer, her üç ülke savaş gemilerinin yer alacağı bu tatbikatın temel amacının uluslararası deniz güvenliğini sağlamak ve korsanlıkla mücadele olduğunu belirttiler. Şimdi şu sorular sorulabilir: Basra Körfezinde deniz güvenliğini kim tehdit ediyor ve yine bu bölgede güvenliği olumsuz etkileyecek herhangi bir korsanlık olayı mevcut mu?

Şüphesiz bu tatbikatlar ABD'ye karşı güçlü mesajlar içeriyor. Aslında daha önce bu üç ülkenin donanmaları 2019 yılı sonlarında Hint Okyanusu'nun kuzeyinde ve umman Denizinde askeri tatbikatlar düzenlemişti ve bu İran'da gerçekleşen devrim hareketinden sonra Çin ve Rusya ile düzenlenen ilk geniş çaplı tatbikat olarak tarihe geçmişti. Askeri tatbikat esnasında, her ne kadar İran Deniz Kuvvetleri Komutan yardımcısı ve tatbikat sözcüsü Gulam Rıza Tehani, tatbikatın, "korsanlık ve terörizm ile mücadele ve arama kurtarma amaçlı" olduğunu ifade de etse de "Devrimden sonra ilk defa bu ülkeler arasında icra edilen bu tatbikat, İran, Rusya ve Çin arasındaki ilişkilerin manidar düzeye ulaştığını göstermektedir" açıklaması ile tatbikatın açıkça ABD'ne karşı olduğunun işaretlerini veriyordu.

Bu tatbikatlar daha sonra İran ve Rus donanmaları ile de Umman Denizi ve Hint Okyanusunda deniz güvenliğini sağlamak maksatlı devam ettirildi.

Rusya'nın Çin ile birlikte icra ettiği tatbikatlar ise yüzbinlerce askerin ve çok sayıda silahın kullanıldığı bir güç gösterisine dönüşüyor. Örneğin VOSTOK 2018 tatbikatına; 300 binden fazla asker, 1000'den fazla uçak ve helikopter, 36 bin tank ve zırhlı aracın katıldığı açıklanmıştı. Tatbikat esnasında atışlı tatbikatlar yapıldı, Devlet Başkanı Putin ve Çin savunma bakanının izlediği tatbikatta, Rus ve Çin askerleri muazzam geçit törenleri düzenlediler. Bu tatbikat, Batıya karşı bir gözdağı ve bu ülkeler arasındaki güçlü işbirliğine işaret ediyordu. Rusya'nın Karadeniz ve Kafkaslara yönelik tatbikatları ise bu bölgelerin geleceğine yönelik emareleri güçlü bir şekilde ortaya koyuyor. Kısaca, Rusya ve Çin kendi güvenliklerine yönelik bölgelerde meydana gelebilecek krizlere hazır görünüyorlar.

Diğer taraftan ABD, Ortadoğu'da girdiği savaşlardan sıyrılmaya çalışırken, asıl amacının başta Çin ve Rusya'ya karşı tedbirler geliştirmek olduğunu gizlemiyor. ABD eski gücünden uzak ve her alanda güç kaybetmeye devam ederken, bunun karşısında da Rusya ve Çin kendilerine müzahir ülkelerle birlikte tedbirler geliştirmeye devam ediyor. Bu tatbikatlar ise bunun en güçlü kanıtları.

Erzurum'un Güvenliği Fergana'dan Başlar

06 Eylül 2021

Stratejinin bir anlamı da olaylar arasında bağlantı kurabilmektir. Bu bağlantıyı kuramayanlar ise binlerce yıllık tarih içinde kaybolur gider. Bu bakımdan ilk bakışta Erzurum'a 3700 km uzaktaki Fergana ile Erzurum arasında ne tür bir bağlantı olabileceği ilginç görülebilir. Ancak binlerce yıldır Türklerin kontrol ettiği bu stratejik bölgenin, Çar Rusya'sı tarafından 1876 yılında işgal edilmesinden (Kamalova, 2020) hemen sonra 93 Harbi olarak bilinen 1877-1878 Osmanlı Rus harbinde Rusların, doğuda Erzurum'a (Arif Mehmed, 2006), batıda ise İstanbul yakınlarına kadar geldiği ve yine 1916 yılında Rusların tekrar Erzurum'u işgal etmesi ile Enver Paşa'nın neden Fergana bölgesinde savaştığı göz önüne alındığında "Erzurum'un savunması Fergana'dan başlar" sözü başka bir anlam kazanır.

Avrasya'nın tarihi ve jeopolitiği bilinmeden günümüzdeki mücadeleler yeterince anlamlandırılmaz. Bu mücadelede "Türkistan" coğrafyasının bilinmesine de ihtiyaç vardır. Türkistan kelimesi Arapça ve Farsçada "Türklerin yurdu" veya "Türklerin yaşadığı yer" anlamına gelir. Günümüzde bu coğrafya için uydurulmuş olan "Orta Asya" tanımlaması, özellikle buradaki Türk varlığını inkâr etmek üzere ilk olarak 1843 yılında yer bilimci ve kaşif Prusyalı Alexander von Humboldt (1769-1859) tarafından ortaya atılmıştır.

Türkistan; Asya'da, Afganistan, Pakistan, İran, Özbekistan, Kazakistan, Türkmenistan, Tacikistan, Rusya, Moğolistan ve Çin topraklarının bir kısmını kapsayan, çoğunlukla Türk halklarının yaşadığı coğrafi bir bölgenin adıdır (Gülsoy: 1983: 309). Batıda Hazar Denizinden başlamak üzere, doğuda Moğolistan'daki Altay Dağları'na, güneyde Hindukuş dağlarına, kuzeyde Aral gölünün ötesinde Kırgız bozkırına kadar uzanan yüzölçümü 6.000.000 km²'den daha geniş coğrafi ve tarihî bir bölge olup üzerinde 80 milyondan daha fazla nüfusu barındırır.

Fergana ise Türkistan coğrafyasının kalbidir. Bölge Afganistan'ın kuzeyinde yer alır. Bu açıdan Afganistan coğrafyasının Fergana ile doğrudan bağlantılı olduğu da görülür. Kaşgarlı Mahmut Divan-ı Lügati't Türk isimli eserinde; Fergana, Özkent'in adıdır ve "özümüzün şehri" veya "kendimizin şehri" anlamına gelir şeklinde bahseder (Besim: I,344). Fergana, Özbekistan, Kirgizistan ve Tacikistan'ın arasında yer alır. Fergana Vadisi ise Özbekistan'ın doğusu, Kirgizistan'ın güneyi ve Tacikistan'ın kuzeyinde bulunan ve Batı ve Doğu Türkistan'ı birbirine bağlayan stratejik önemdeki bir vadidir. Bölgenin üç ülke arasında bölünmesi ise maksatlardır.

Türkistan'ın çeşitli bölgelere ayrıldığı da görülür. Örneğin: Çin'de Sincan Uyur Özerk Bölgesi Doğu Türkistan olarak adlandırılırken, diğer alanlar Batı Türkistan olarak isimlendirilmektedir. Batı Türkistan; bugünkü Özbekistan, Türkmenistan, Kirgizistan, Tacikistan'ın tamamı ile Kazakistan'ın büyük bir bölümü ve Afganistan'ın bir kısmını kapsamaktadır. Batı Türkistan'ın Afganistan'da bulunan bölümü ise çoğunlukla Afgan Türkistan'ı olarak isimlendirilir. Anadolu ile Batı Türkistan arasında kalan İran'ın kuzey bölgesine de İran Türkistan'ı denilmektedir. Türkistan bölgesinde asıl mücadele alanının ise Fergana üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Tarihte, Fergana bölgesinin önemini bilen ve ele geçirmeye çalışan ilk kişi Makedonya Kralı İskender olmuştur. MÖ 329 yılında Tacikistan'a kadar ulaşmış, ancak Fergana'yı ele geçiremeyerek geri dönmek zorunda kalmıştır. Daha sonra Persler de bu bölgeyi ele geçirmek için büyük çaba harcasalar da başarılı olamamışlardır. Bundan sonra ise bu bölgeler, bazı dönemlerde Moğollar kontrol etmelerine rağmen 1876 yılına kadar genel olarak Türklerin kurduğu

devletlerin kontrolünde olmuş ve Türkistan coğrafyasının güvenliğini sağlamıştır. Akhunlar, Göktürkler, Uygurlar, Karahanlılar ve Gazneliler ile Selçuklular neredeyse 2000 yıla ulaşan bir süreçte Fergana Stratejik Bölgesini ve Afganistan'ı kontrol etmişlerdir.

Moğollar da 1211 yılında Fergana bölgesine hâkim olduktan sonra Çin'i ele geçirmiş ve uzun süre yönetmişlerdir. Ardından Timur Devleti (1370-1507) bu bölgeyi kontrol altında tutarak güvenliğini sağlamıştır. Bu tarihten sonra kurulan Fergana Hanlığı (1710-1876) ise Ruslar tarafından ortadan kaldırılana kadar bölgeyi kontrol etmiştir. Stratejik açıdan Fergana'yı kontrol etmek Avrasya hakimiyetinin bir gerekliliği idi.

Burada dikkat çeken diğer bir konu ise Rusların Fergana bölgesini ele geçirdiği yıl Çinliler de Doğu Türkistan'ı ele geçirmiştir. İngilizler ise Hindistan'dan Afganistan ve kuzeyine doğru Fergana bölgesine yaklaşmıştır. Rusların Fergana bölgesini ele geçirmeleri, Doğu Türkistan'ı da ele geçirecekleri anlamına geliyordu. Bu dönemde Çin'de İngilizler etkindi ve buna karşı önlem geliştirmişlerdi. Fergana üzerindeki Rus, Çin, İngiliz mücadelesi, daha sonraları ABD'nin de katılması ile güç mücadelelerinin odağı haline gelmiştir. Zaten Fergana'nın kontrolü Türklerin kurdukları devletlerden çıktıktan sonra da Türkistan coğrafyası bir türlü huzur yüzü görmemiştir.

Aristo halkları yönetmek için İskender'e şu formülü önermişti: Nifak tohumları ek, böl, ayır, ayrılığı körükleyip çatışmalarını sağla, barışa giden yolları tıka ve en sonunda da hakem olarak kendini kabul ettir. Nitekim Türkistan coğraf-

yası bunun en bariz şekilde uygulandığı alan olmuştur. İngilizlerin Hindistan ve Pakistan'ı çatıştırmak için oluşturdukları Keşmir ve bugünkü Afganistan ve Pakistan arasında 1893 yılında oluşturulan ve Peştunları ikiye bölgene Durand Hattı (Kakar, Ahmed Waleed, 4 Haziran 2021) ile Sovyetler tarafından Özbekistan, Tacikistan ve Kırgızistan sınırlarının kesiştiği Fergana Vadisinin her üç ülke arasında bitmek bilmeyen sorunlar yuvasına dönüştürülmesi buna örnek olarak verilebilir. Ne gariptir ki, 2021 yılı nisan ayı sonlarında, Sovyetler zamanında oluşturulan su sorunu nedeniyle, Kırgızistan ve Tacikistan'ın bu bölgede çatışmalarına Rusya aracı olmuştur (Karmalova, Zabiniso, 9 Mayıs 2021).

Sovyetler Birliğinin ilk kurulduğu yıllarda, 1921 yılında Enver Paşa Buhara'ya gelmişti. Fergana'nın Türkiye'nin güvenliği için önemini biliyordu. Sarıkamış Harekâtını ve ardından Rusların Erzurum'u işgalini yaşamıştı. 1918 ve 1919 yıllarında Türkistan'daki mücadeleler Bolşeviklerin gücünden ziyade mücadelelenin belli bir merkezden yürütülememesinden kaynaklanıyordu (Ağayev, 2016: 155-158). Enver Paşa buradaki isyanları organize etmeye çalıştı ancak geldiği tarihte Kızılordu zaten bu bölgelere hâkim olmaya başlamıştı. Enver Paşa başlangıçta başarılı olmasına rağmen 1922 yılında Tacikistan'da şehit düştü (Çokayoğlu, 1932: 4-34). Bu bölgelerdeki Enver Paşa'nın oluşturduğu direniş hareketi ise Enver Paşa'dan sonra da 1935 yılına kadar devam etti. Sovyet yönetimi Enver Paşa'nın bu bölgelerdeki çalışmalarından öylesine rahatsız olmuşlardı ki, onunla ilgili kötüleiyici bir film çektiler ve onu halkın gözünden düşürmek için bunu yıllarca Türkistan'daki halka seyrettirdiler. Ardından Ruslar bölgeye soğuk savaş döneminin sonuna kadar hâkim oldu. Ruslar Sovyetler Birliği döneminde de ayrıştırma ve bölme çalışmaları devam etti ve özellikle alfabeler üzerinde oynanmak suretiyle bu bölgedeki Türk kökenliler birbirinden ayrıştırılmaya ve Türkiye ile bağları kesilmeye çalışıldı (Çengel, SDE Konferans, 4 Aralık 2020).

Soğuk Savaş Dönemi sonrasında bölgedeki mücadelelere ABD'de dahil olmuş ve terörle mücadele bahanesi ile Afganistan'ı işgal etmişti. Bunda en büyük etken Rusların yeniden Fergana bölgesine yaklaşması ve Çin'in artan gücüydü. İşgalden sonra ise ilk işi Fergana Vadisini kontrol edecek şekilde Özbekistan ve Kırgızistan'da askeri üsler elde etmesiydi.

Rusların buna cevabı ise 2004 yılında Tacikistan'da ülke dışındaki en büyük askeri üssünü kurmaları oldu. Ardından Çin de Doğu Türkistan Türklerine karşı "radikal akımlarla mücadele" adı altında çalışmalar başlattı. Özbekistan'daki ABD üssünün 2006, Kırgızistan'dakinin ise 2012 yılında kaldırılması da Rusların baskısı ile gerçekleşmişti. Bölge bir anda yeniden mücadele alanına dönüşmüştü.

Sonuç olarak, tarih boyunca Avrasya bölgesinde bir güç merkezi olabilmenin yolu Fergana bölgesini kontrol etmek olmuştur ve günümüzde de aynı husus geçerliliğini korumaya devam etmektedir. Bugün Afganistan gibi görünen mücadele alanı aslında Fergana bölgesi ve hatta Türkistan bölgesinin tamamında gerçekleşmekte ve Avrasya bölgesinin geleceğinin belirleneceği alan olma özelliğini taşımaktadır.

Bu bölgenin güvenliği ile Türkiye'nin güvenliği arasında doğrudan bir ilişkinin bulunduğu ise stratejik bir kural olarak geçerliliğini korumaktadır. Başta Fergana olmak üzere Türkistan bölgesi güvende olmadığı sürece de Türkiye'nin ve Erzurum'un tam olarak güvende olduğunu söylemek mümkün olmayacaktır. Tarih yalan söylemez.

Kaynaklar:

Ağayev, Elnur. (2016). Sovyet Tarih Yazımı ve Kazakistan Tarihinin Meseleleri, "Sovyet Tarihçisinin Mutfağına bir Nazar", Ed. Zeynep Yaman, Abdulvahap Kara, İstanbul.

Arif, Mehmed. (2006). 93 Osmanlı-Rus Harbi ve Başımıza Gelenler, Akçağ Yayınları: Ankara.

Besim, Atalay. (2006). Divanü Lügati't Türk, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Cilt 1: Ankara.

Çengel, Kasapoğlu Hülya. (2020). Alfabeyle Milletler Nasıl Parçalandı, SDE Konferans: Ankara.

Çokayoğlu, Mustafa. (1933). Merhum Enver Paşa Hakkında Hatıra Parçaları: Türkistan.

Gülsoy, R. Cevad. (1983). Türk Ansiklopedisi, C.32, Milli Eğitim Basımevi: Ankara.

Kamalova, Husayn Zebiniso. (2020), Hokand Hanlığı'nın Son Hükümdarı Hüdayar Han ve Dönemi Fergana Vadisinde Rus İşgali, Çağaloğlu Yayınevi: İstanbul.

Karmalova, Zabiniso. (9 Mayıs 2021). Tacikistan-Kırgızistan Gerilimi: Fergana Vadisinde Neler Oluyor?,<https://m5dergi.com/one-cikan/tacikistan-kirgizistan-gerilimi-fergana-vadisinde-neler-oluyor/>Alıntı Tarihi: 28 Ağustos 2021.

Kakar, Ahmed Waleed. (4 Haziran 2021).<https://www.mepanews.com/afganistan-ve-pakistanda-musulman-pestunlari-ayiran-ingiliz-projesi-durand-hatti-13675yy.htm>: Alıntı Tarihi: 30 Ağustos 2021.

Analiz: Geleceği Tasarlamak ve Türkiye'nin Uzay Çalışmaları

14 Eylül 2021

Mantık ve epistemoloji (bilgiyi inceleyen bilim) üzerine de eserler veren gökbilimci, filozof ve bilim insanı Farabi (872-950); "Bir şeyin bilgisi ya akıl kuvvetiyle ya da tahayyül kuvveti ile elde edilebilir" demişti (Farabi, 2004: 35). Gökyüzü de var olduğundan beri insanların ilgisini çekmiş ve insanoğlu onun üzerine akıl yürütmüştü.

Türkler de bu anlamda her dönem gökyüzü ile ilgilenmişler ve bu alanda; Uluğ Bey, Bursalı Kadızade Rumi ve Ali Kuşçu gibi zamanlarının en önemli gökbilimcilerini yetiştirmişti. Leonorda Da Vinci'nin, uçuş konusundaki çalışmalarını 10. Yüzyıl Türk alimi İsmail Cevheri'den aldığı biliniyor. Yine Hezarfen Ahmed Çelebi de Cevheri'nin bu çalışmalarından yararlanarak dünyadaki ilk uçuş denemesini gerçekleştirmişti. İlk uçaksavar Türkler tarafından kullanılmış, ilk uçağı düşüren ve ilk defa uçak gemisini batıran da Türkler olmuştu. Gökyüzü ve havacılık konusunda bir dönem biraz geride kalsa da Türklerde havacılık ve gökyüzü aşkı hiç bitmedi, bitecek gibi de görünmüyor.

Tarım, sanayi, bilgi derken artık yeni bir boyutta sonsuz uzaya açıldık. Tabii hepimiz değil. Bir kısım insanlar bir insan ömründe birden çok dönemi bir arada yaşarken, bir kısım insanlar da hala tarım dönemini bile aşmış değil. Hala birbiri ile uğraşiyor, gereksiz şeylerle zaman kaybediyor ve hala temel gereksinimlerini bile karşılamanın gerisinde. Cep telefonları mekânı zamana bağlı olmaktan çıkardı bile. Zaman ve mekânın yok olduğu ortamlarda kendimizi arıyoruz.

Artık en ufak bir bilgi bile fark yaratıyor. Bilgi birikimi ve bu kültürü oluşturmak önemli. Bilgiden kastımız ortada dolaşan, çoğu zaman da maksatlı olarak düşünmemize engel olan "veriler" değil elbet. Veri değerlendirilmemiş, hiçbir akıl süzgecinden geçmemiş, doğru olduğu bile şüpheli yığınlar anlamında. Bu veriler birbirine bağlanmaya başlanınca "enformasyon", sentez, analiz ve değerlendirme safhasına ulaşıncaya da "bilgi" haline geliyor. Bu açıdan hazır kalıpta kendisine sunulan verilerle hareket etmek de bazen faydadan çok zarar getiriyor. Hatta sosyolojik bir savaşta gerçek olmayan veya tartışmalı veriler, toplumdaki güç çatışmalarının ürünü ve silahları haline geliyor (Toffler, 1992: 34). Şüphesiz sosyolojik savaşın esasını zihin ve fikirleri suni sorunlarla meşgul etme ve hasım tarafın organize olma yeteneğini etkisiz hale getirmek oluşturuyor (Çağlayan, 2017: 102-107). Böylesi bir ortamda ise statik resimlerin aldatıcı

görüntüleri arasında kaybolmamak gerekiyor. Çalışmak ve üretmek zorunda olduğumuz bir dönemde küçük şeylerle uğraşarak geleceği kaçırmamak adına, aklımıza ve tahayyül gücümüze her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyuyoruz.

Bilgiye ulaşma gücünü ele geçirip bunu kontrol edenler büyük bir üstünlük yaratıyor. Gelişmeler gerçekten şaşırtıcı boyutta. Aklın bir adım öteye geçip, önceki sınırlarının dışına çıktığı önemli bir dönemin hemen önünde karar vermek için öylesine bekliyoruz. Böyle bir dönemde, insan ancak hayatın derin manasını kavrayarak, kendi ötesindeki derinliklere ulaşabilir (Rundell ve Robinson,1999:219).

Dünyamız giderek küçülüyor. 1903 yılındaki ilk uçak; 10 kilometre hızla, 12 saniye havada kalmış ve 37 metre uçmuştu. Mayflower Atlas Okyanusunu 3 ayda geçti. 1924 yılında Lindberg bunu 33 saate, 50 yıl sonra Concorde 3 saate düşürdü. Bugün ise bunu balistik füzelerle 30 dakikanın altında yapabiliyoruz.

İnsanın özelliği, elde ettiği bilgileri diğerleri ile birleştirerek geliştirebilmesiydi. Nitekim ilk uçağın havalanışından 60 yıl kadar sonra insanoğlu Ay'a ayak basmayı başarmış, 1983 yılında dünyadan gönderilen bir araç Güneş Sistemi'nin dışına çıkmıştı. 2001 yılında ise Dünyamızdan 300 milyon kilometre uzaklıktaki bir asteroite maden kaynaklarını araştırmak üzere gönderilen araç inişini başarı ile gerçekleştirdi. Hıza gelince de Curiosity 8 ayda 567 milyon kilometre yol yaparak Mars'a inerken saatteki hızı 100 bin kilometreye ulaşmıştı.

Sanatta daire, sembolik olarak sekiz ışıklıdır. Bu bilincin dört fonksiyonun karşılıklı örtüşümünü ifade eder. Böylece sonraki dört ara fonksiyon meydana gelir. Örneğin duygu veya sezgi ile renklenmiş düşünce ya da duyuma yönelme gibi (Jung,2015:236). Sezgilerimiz bize önümüzdeki fırsatları kaçırmamızı öğütüyor. Hele konu "uzay" olduğunda.

Tabi bu noktada "hiçbir şey yapmama" özgürlüğümüz de var. Ancak unutulmamalıdır ki, "hiçbir şey yapmama" özgürlüğü insanın belki de elindeki gücünü anlamsız bir şekilde başkalarına armağan etmesi anlamına geliyor. 1500'lü yıllarda Osmanlı Devleti ve Venedikliler Akdeniz'de üstünlüğü ele geçirmek için birbirini kıyasıya yıpratırken, Akdeniz çoktan dünyanın merkezi olmaktan çıkmış, mücadele alanı Okyanuslara kaymıştı. Şimdi ise bu mücadele alanı "uzay" boyutunda gerçekleşiyor. Bu alanı kaçırmamanın ise telafisi olmayan sonuçlara yol açacağı muhakkak.

Bu açıdan Türkiye'nin en üst seviyede 2023 yılında Ay'a insansız araç gönderme kararı güzel bir ideali ortaya koymanın başlangıcı olması açısından oldukça olumlu gözüküyor. İlginç olan ise bazılarının bu hayali küçümseyerek

kendine olan inançsızlığını da ortaya koyabilmesi. Hedef olmadan başlangıç da olmuyor.

Hedef 2023 yılında Ay'a ulaşmak. Belki bu başlangıçta yerli motor ve yerli bir uzay aracı ile Ay yüzeyine sert bir iniş yaparak gerçekleştirilecek, yani araç orada kalacak ama ateşleme, kontrol ve haberleşme sistemleri denenmiş olacak. Ardından ise 2028 yılında Ay'a yumuşak iniş yapılması konusu gündeme gelecek. Türkiye'nin bu alanda şimdiye kadar çok zaman kaybettiği biliniyor ancak durmanın zamanı değil. Bir yerlerden başlanacak ve inanmış bir ekiple bu hayaller hızlı bir ilerleme ile gerçeğe dönüşecek. Jules Verne 1865 yılında eğlenceli bir bilimkurgu öykü olan ve uygulanması mümkün olmayan Ay'a seyahat isimli öyküsünü yazmıştı. Bu hayali öyküden 104 yıl sonra insanoğlu Ay yüzeyine ayak bastı. İlginç olan ise bütçesinden başlayarak, modül ismi ile dünyadan kalktığı ve Ay yüzeyine indiği yerlerin öyküdekine çok yakın olmasıydı. İngiltere Başbakanı Gladstone, dinamo ne işe yarar sorusuna: "Bilmiyorum ama hükümetimizin bir gün bundan vergi alabileceğini söyleyebilirim" demişti (Çimen, 2012:191). Her şey tasarlamak ve inanmakla başlar ve yapılabilecek en büyük hata belki de ileriye bugünün kalıpları ve verilerine göre şekillendirmek (Alpar,2014:331). İnanan ve çalışan başarır.

Aslında Ay yolculuklarına başlayalı çok oldu. ABD, 1947-1956 yılları arasında uzay çalışmalarına hız vermişti. Ancak yapılan denemelerde bir başarı sağlanamadı. Sovyetler Birliği ise ABD'den daha önce 1957 yılında ilk yapay uyduyu yörüngeye oturtmayı başardı. Aynı ülke 1961 yılına gelindiğinde ilk insanı uzaya göndermeyi de başardı. Bu yarışta geride kalan ABD ise 1969-1974 yılları arasında sürdürdüğü projeler ile öne geçti ve 1969 yılında Aya ilk insanı indirdi.

Aslında Ay yüzeyine inmek ülkeler için bir prestij. Yoksa robot göndermek daha akıllıca ve ekonomik. Kaldı ki Ay uçuşlarının hepsi başarılı olmadı. Ay'a inmeden 30 insansız roket gönderildi. Bunların yarısı başarısız oldu. ABD, Ay'a 9 insanlı roket gönderdi. İlk ikisinde zaten Ay'a inmek hedeflenmemiştir. Sonrasında ise arıza sebebiyle Ay'a inilemedi ve geri dönüldü. 1972 yılından beridir de zaten Ay'a insan gönderilmedi. Bunun asıl sebebi insanlı uçuşların maliyetinden kaynaklanıyor. Diğer nedenler arasında uyduların jeobilgi ve uzay teknolojisinin artık; tarım, eğitim, gıda güvenliği, iklim değişikliği, kırsal kalkınma, sağlık, kamu yönetimi, enerji ve çevre gibi çeşitli sektörlerde de kullanılıyor olması. Buna yönetim, ulaşım, kentsel gelişim ve afet yönetimi gibi alanlar da dahil.

Ay uçuşlarının durmasının bir diğer nedeni de Ay'a insan göndermek yerine Dünya yörüngesinde bir uzay istasyonu kurmanın daha cazip ve ekonomik

olması. 1966 yılında uzayda sadece ABD, Sovyetler Birliği, Kanada, Fransa, İngiltere ve İtalya'ya ait uydular vardı. Bundan sonra binlerce uydu uzay boşluğuna yerleştirilmeye başladı. Bugün ise 58 ülke ve 20 organizasyon uzayda uyduya sahip ve bunların sayısı giderek artıyor. Bugün uydu endüstrisine hâkim olan ilk 10 ülke; ABD (1897), Çin (412), Rusya (176), Birleşik Krallık (138), Japonya (88), Hindistan (64), Avrupa Uzay Ajansı, Lüksemburg (70), Kanada (49) ve Almanya gözüktüyor. Uydu fırlatma kapasitesine sahip bazı ülkelerin askeri ve istihbarat amaçlı uydularını gizlemesi nedeniyle, yörünge-deki aktif uydu sayısını kesin olarak bilmek mümkün değil. Operasyonel uyduların kaydını tutan Endişeli Bilim Adamları Birliği'ne (UCS) göre 1 Ocak 2021 itibariyle yörüngede 3.372 aktif uydu ve 3.170 aktif olmayan uydu olmak üzere 6.542 uydu var. Sadece 2020'de 1.283 uydu fırlatıldı ve bu önceki yıllara kıyasla bir yılda fırlatılan en yüksek uydu sayısıydı.

Uzay alanında ülkeler arasında şiddetli bir rekabet göze çarpıyor. Günümüzde insanlı uzay aracı yapabilen ABD, Rusya ve Çin bu yarışta sürdürüyor. Çin, 2003 yılında ilk insanlı uzay uçuşunu gerçekleştirdi. Çin'in otonom robotu karanlık Ay yüzeyinden materyal toplarken bir yandan da elektromanyetik deneyler yaptı. Bu yıl 40'tan fazla cisim uzaya fırlatmayı hedefliyor ve Rusya'nın da yardımıyla ABD'den sonra kendi uzay aracını Mars'a göndermeyi planlıyor. Yapay zekâ ve 5G bağlantılı silah sistemleri, yönlendirilmiş enerji silah sistemleri, lazer ve mikro dalga silahlarını geliştirmeye devam eden Çin, bu alanda bir 10 yıl sonra birçok şeyi başarabilecek duruma gelecek ve ABD'ne

rakip olacak gibi görünüyor. Hindistan ise insan taşıyan mekik geliştirme yolunda.

ABD geride kalmama adına bunun da ötesine geçerek araştırma araçlarını daha ilerilere göndermeye devam ediyor. NASA geçen yıl gönderdiği Perseverance isimli uyduyla Mars'ta araştırmalarını sürdürüyor.

Uzaya araç gönderebilmek günümüz dünyasında bir kuvvet çarpanı olarak kabul ediliyor ve savunma ve caydırıcılık açısından önemli görülüyor. Böylece füzelerin havada imhası, uyduların siber yazılımlarla düşürülmesi gibi akla gelen birçok olayın gerçekleştirilmesi mümkün olabilecek. ABD, Çin, Rusya ve Fransa bu anlamda uzay komutanlıkları kurarak bu alanı kurumsal niteliğe kavuşturuyor. Artık uzay ittifakları bile gündeme geliyor. Rusya ve Çin ABD'ye karşı bir ittifak oluşturuyor görünürken; Japonya, Güney Kore, Hindistan ve Avustralya'nın ABD yanında bu ittifak karşısında durduğu açıkça belli oluyor.

Uzay alanında kıyasıya mücadele devam ederken uzayda uydu sahibi 30 ülkeden birisi olan Türkiye'nin aktif uydu sayısı da giderek artıyor. 1994 yılında fırlatılan TÜRKSAT 1A, fırlatıldıktan 12 dakika sonra okyanusa düşmüştü. Aynı yıl TÜRKSAT 1B ile Türkiye uzayda yerini aldı. Türkiye'de tasarlanıp üretilen ilk gözlem uydusu olan RASAT, 2011 yılında fırlatıldı. TÜRKSAT 5A ile uydu sayısı 7 ye yükseldi. Bu uydu Türkiye'nin uzaydaki yörünge haklarını da koruyacak.

Türkiye'nin uzay politikaları alanında 10 yıllık süreci kapsayan strateji ve projelerinin ortaya konulduğu, Milli Uzay Programında 2023 yılında Ay'a roket fırlatılması yer alıyor. Sonraki aşamada uzaya astronot gönderilmesi var. Bu faaliyetin yürütülmesi görevi ise Türkiye Uzay Ajansına (TUA) verilmiş durumda. Çalışma için roket fırlatma, kontrol, yüksek radyasyona dayanıklı teçhizat teknolojisi üretiminden, yapay zekâ teknolojilerine kadar birçok alanda projeler gündemde. Daha şimdiden uydu üretiminin tek çatı altında toplanması maksadıyla TUSAS, TÜRK SAT ve TÜBİTAK UZAY arasında, "Milli Uydu Üretim Şirketi Kurulmasına İlişkin Protokol" imzalanmış durumda. Üniversitelerle de bu kapsamda işbirliği çalışmalarının başladığı görülüyor.

Yüksek nitelikli sonuçlar iyi bir süreç yönetimini gerektirir. Bunun için de ilk adım başarı için gerekli ortamı hazırlayabilmektir (Luecke,2008:8). Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile 2018 yılında kurulan Türkiye Uzay Ajansı (TUA), havacılık alanında dışa bağımlılığı azaltmak, altyapı oluşturmak, rekabet gücünü artırmak ve buna ilişkin hedefleri ve öncelikleri belirlemekle görevlendirilmiştir (<https://tua.gov.tr/tr>). Ajans Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına bağlı olarak görevini sürdürmektedir. Uzay programının hazırlanıp uygulamaya konulması, koordinasyon, konuyla ilgili insan kaynaklarının kapasite ve yeteneklerinin geliştirilmesi ve gerekli tesis ve teknolojilerin oluşturulması kurumun yerine getirmesi gereken diğer görevler olarak belirlenmiş durumda.

Kuruluşu daha yeni olan bu kurumun, zamana ve her seviyede kuvvetli bir desteğe ihtiyacı olduğu ortada. Dünyada; Belçika (1964), Bulgaristan (1969), Avusturya (1972), Bangladeş (1980), Brezilya (1994), Çin (1993), Kanada (1998), İran (2004), Kolombiya (2006) gibi ülkeler benzeri kuruluşları çok önceden oluşturmuşlar. İsrail, Malezya, Macaristan, Tayland, Kolombiya, Bulgaristan, Danimarka, Yunanistan, Meksika, Arjantin, Endonezya, Nijerya, Kuzey Kore, Pakistan, Peru ve Romanya gibi ülkelerin de uzay ajansları vardır. Avrupa'da ise bu konuda işbirliği sağlanmış. 1975 yılında kurulan ve hükümetlerarası bir organizasyon olan Avrupa Uzay Ajansına (ESA); Yunanistan, Avusturya, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Estonya, Fransa, Almanya, İrlanda, Lüksemburg, İtalya, Hollanda, Polonya, Norveç, Romanya, Portekiz, İspanya, İsveç ve İsviçre gibi ülkeler üye.

Devletlere ait uzay kurumları dışında, çoğu ABD'de olmak üzere, özel uzay şirketleri de bulunmakta. Bunlardan Sierra Nevada Corporation isimli şirket 1963 yılında, Blue Orijin 2000 yılında, SpaceX 2002 yılında, Virgin Galactic 2004 yılında Astra Space ise 2016 yılında kurulmuş.

Uzay çalışmaları için ülkeler büyük kaynaklar ayırmaktadır. Bazı ülkeler bu alanda yaptıkları çalışmaların bir kısmını gizli sürdürmekte ve bilgileri gizle-

mektedir. Bu açıdan dünyadaki uzay ajanslarının bütçeleri yapılan açık kaynak araştırmalarına göre şu şekilde tespit edilmiştir.

Dünyada en yüksek bütçeli uzay ajansları (DOLAR)

ABD (NASA)	: 17,3 milyar
Avrupa Uzay Ajansı (ESA)	: 4,8 milyar
Fransa Uzay Araştırmaları Merkezi (CNES)	: 2,5 milyar
Japonya Uzay Araştırmaları Ajansı (JAXA)	: 2,1 milyar
Rusya Federal Uzay Ajansı (RKA)	: 1,4 milyar
Alman Havacılık ve Uzay Merkezi (DLR)	: 1,2 milyar
İtalyan Uzay Ajansı (ASI)	: 1 milyar
Hindistan Uzay Araştırma İstasyonu (ISRO)	: 810 milyon
Çin Ulusal Uzay Yönetimi (CNSA)	: 500 milyon (Bildirilen)
İngiliz Ulusal Uzay Merkezi (BNSC)	: 410 milyon
Cezayir Ulusal Ajansı	: 360 milyon
Kanada Uzay Ajansı (CSA)	: 320 milyon
Ukrayna Ulusal Uzay Ajansı (NSAU)	: 300 milyon
Belçika Uzay Havacılık Enstitüsü (BIRA-IASB)	: 230 milyon
Brezilya Uzay Ajansı (AEB)	: 220 milyon
İspanya Uzay Ajansı (CDTI)	: 175 milyon
Hollanda Uzay Araştırma Kurumu (SRON)	: 160 milyon
Güney Kore Havacılık ve Uzay Araştırma Kurumu (KARI)	: 150 milyon
İsviçre Uzay Dairesi (SSO)	: 110 milyon
İsveç Ulusal Uzay Kurulu (SNSB)	: 100 milyon
Türkiye Uzay Ajansı (TUA)	: 24,5 milyon

Dünyada yapılan bu çalışmalar incelendiğinde, uzay ve havacılık alanında rekabetin devam ettiği görülüyor. Açıkça gelecekte uzayı kontrol edenlerin büyük bir üstünlük sağlayacağı ortada.

Sonuç olarak, böylesi bir ortamda Türkiye'nin bu alanda yaptığı her çalışmanın milli düşünce doğrultusunda süratle geliştirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır. Bu anlamda Türkiye Uzay Ajansının koordinasyon görevini etkin olarak yerine getirebilecek ve süratle karar alıp uygulayacak bir yapıya kavuşturulması da zorunlu görülmektedir. Yaptığı çalışmalarda her kurumun da Ajansa gerekli desteği vermesi milli bir görevdir. Yine ülke gençlerinde bu alanda ilginin yaratılması, üniversite ve kuruluşlarda gerekli farkındalığın yaratılması da zorunlu görülmektedir. Kaybedilecek bir dakika bile yoktur. Şüphe yok ki, etrafımızın bilinmeyenlerle ve şaşırtıcılarda dolu olduğu bir ortamda kimi arabalarını sağa sola sürüp sisler arasında kaybolurken, kimileri sezgi ve tahayyül güçleri ile çalışarak doğru yolu bulup hedeflerine ulaşacak.

Kaynaklar

Alpar, Güray. (2014). Stratejik Dünya Tarihi, Palet Yayınları: Konya.

Çağlayan, Yusuf. (2017). Sosyolojik Savaş, Timaş Yayınları: İstanbul.

Çimen, Ali. (2012). Tarihi Değiştiren Bilginler, Timaş Yayınları: İstanbul.

Farabi. (1994). İdeal Devlet, Vadi Yayınları: İstanbul.

<https://tua.gov.tr/tr>

Jung, G. Carl. (2015). İnsan ve Sembolleri, Çev. Hatice Mukaddes İlgün, Kalcı Yayınları: İstanbul.

Luecke, Richard. (2008). Karar Almak, Çev. Aslı Özer, Türkiye İş Bankası Yayınları: İstanbul.

Rundell, J. ve Robinson G. (1999). Tahayyül Gücünü Yeniden Düşünmek, Çev. Ertuğrul Başer, Ayrıntı Yayınları: İstanbul.

Toffler, Alvin. (1992). Yeni Güçler, Yeni Şoklar, Çev. Belkıs Çoraklı, Altın Kitaplar Serisi: İstanbul.

Yeni Denge Arayışları: ABD-İngiliz ve Fransız Mücadelesi

21 Eylül 2021

Geçmiş bıraktığı izlerden tanımak zorundayız. Avustralya'nın Fransız Şirketi ile arasında denizaltı yapılmasını içeren anlaşmayı iptal etmesine, Fransa'nın gösterdiği aşırı tepki ve çaresizlik dünyadaki kutuplaşmayı açıkça ortaya çıkarırken, diğer taraftan bizlere I. Dünya Savaşı öncesinde gerçekleşen ittifakları ve denge dışı bırakılan devletleri hatırlattı.

Savaşı anlamak için o dönemdeki dört önemli gücü iyi anlamak gerekir. Bu dört önemli güç: Okyanusları ve çok sayıda sömürgeyi elinde tutan İngiltere; 1870 yılında komşusu Almanlar tarafından yenilgiye uğratılsa da askeri bakımdan üstün bir geleneğe sahip Fransa; zengin, güçlü ve dünyada kendisine bir yer arayan dinamik Almanya ile yoksul ve geri kalmış olmasına rağmen, büyük bir nüfusa sahip olması nedeniyle kalabalık ordular kurabilen Rusya'ydı. Savaşın önce Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya arasında Fransa ve Rusya'yı hedef alan bir ittifak oluşturulmuştu. Sonra Fransa, İngiltere ve Rusya arasında "Üçlü Antant" oluşturularak Almanya kuşatıldı. Osmanlı Devleti ise İngiltere ile ittifak yapmak için çabalamış, ancak sonuç alamadığından mecburen Almanya ile ittifak yapmıştı. ABD'de akıllıca bir hamleyle başlangıçta bekleyip, çok sonraları savaşa katılacaktı.

Günümüzde Çin'in artan ekonomik ve askeri gücü ABD'yi bölgede yeni ittifaklar oluşturmaya yöneltiyor. Bu anlamda ABD, Çin'in karşısına Japonya, Güney Kore, Hindistan yanında İngiltere ile birlikte Avustralya'yı da almak ve bölgede yeni bir denge oluşturmak istiyor.

İngilizlerin Avrupa Birliğinden ayrılışları zaten buna dair işaretleri veriyordu ve İngilizlerin AB'den ayrılmasını sadece ekonomik anlamda değil, uzun vadede siyasi ve kültürel anlamda da bir ayrılık olarak değerlendirmek ve dünyada değişen dengelerin bir işareti olarak algılamak gerekiyordu (Alpar, 2020:20).

Nitekim dünyadaki 5'inci ekonomik güç konumunda ve AB içindeki en etkili askeri güç olan İngiltere'nin ayrılmasıyla, AB büyük bir güç kaybına uğrarken, İngiltere 52 ülkeden oluşan İngiliz Uluslar Topluluğuna (Commonwealth) daha fazla yönelerek bu topluluğun etkinliğini artırmaya yönelmişti.

Fransa ise öteden beri kendi başına küresel bir güç olma hayali güdüyordu. De Gaulle, Fransa'nın ABD ve İngiltere'den bağımsız olarak dünya olaylarında

daha etkin bir rol oynaması gerektiğine inanmıştı. Daha 1958 yılında Fransa, ABD ve İngiltere ile eşit bir şekilde dünyayı paylaşma isteğini bildirmiş ve sonuç alamayınca da tek başına hareket etmeye ve NATO'dan çıkacağını ima etmeye başlamıştı (Balcomb, 1997: 70-71). Bir yıl sonra ise Fransa, Akdeniz Filosunu, NATO'nun Akdeniz Komutanlığından çekmiş, 1960 yılında ise NATO Kontrol prosedürlerine tabi olmak istemediğini açıklamıştı.

Nitekim ilk nükleer denemesini 1960 yılında Cezayir'de Sahra Çölünde gerçekleştiren Fransa, 1963 yılında atom bombası taşıyan Mirage-IV uçaklarının da üretimine başlamıştı (Armaoğlu, 2001: 610-620). Nihayet 1965 yılında Fransa, ABD ve Sovyetler Birliğinden sonra uzaya uydu gönderen üçüncü ülkeydi.

Fransa 1966 yılında NATO'nun askeri kanadından çekildi. 1967 yılında ise ilk nükleer denizaltısını yapan Fransa bir sonraki yıl hidrojen bombasını Pasifik Okyanusunda patlattı. De Gaulle şöyle diyordu: "Fransa dünyanın her yerindedir. Fransa, Fransa olduğu için dünyada küresel politikaya önderlik etmeli ve bir dünya gücü olarak sorumluluklarını yerine getirmelidir."

De Gaulle'nin yaptıkları bununla da bitmedi. ABD ve İngiltere'nin etkilerini sınırlandırmak için Almanya ile "Dostluk ve İşbirliği Anlaşması" imzaladı ve birlikte hareket etme kararı aldı ((Kissenger, 2002: 594), blok sistemini zayıflatmak için Çin'i tanıdı ve Sovyetler Birliği ve güdümündeki ülkeler ile tek başına ilişkileri geliştirdi.

İngilizler II. Dünya savaşında uzun süre De Gaulle'yi desteklememişlerdi (Gürün, 2000:559). İngiltere ile sürekli bir rekabet içerisinde olan Fransa, özellikle De Gaulle döneminde bu rekabeti iyice ortaya koymuştu. Bu rekabet De Gaulle ve Fransızlar için bugünlere ulaşan büyük bir itici gücü ve politik kültürün temelini oluşturmuştu (Sauder, 1999:117-119). De Gaulle 1963 ve 1967 yıllarında İngiltere'nin, ABD ile sıkı ilişkiler içinde olmasını gerekçe göstererek, Avrupa Ekonomik Topluluğuna girişini engelledi. İngiltere bu topluluğa ancak onun ölümünden sonra girebildi.

De Gaulle'ün politikaları, onun ölümünden sonra da bugüne kadar devam ettirildi. 1970 yılında çıkarılan askeri program yasasında ve 1972 yılında yayınlanan Beyaz Kitap'ta De Gaule'ün ilkelerinin devamlılığı ve değiştirilemeyeceği açıkça belirtildi. 1974 ve 1981 yılları arasında Giscard D'Estaing bu politika da bazı değişiklikler yapmaya çalıştı ancak öyle bir direnç ve yoğun eleştiri altında kaldı ki, vazgeçti. Daha sonra 1986 yılına kadar iktidar olan Mitterand'da daha önceleri Fransa'nın, NATO'nun askeri kanadından çıkmasına karşı olmasına rağmen, iktidar olduğunda De Gaulle politikalarının sıkı bir savunucusu oldu (Demirkıran, 2007: 85-90).

Günümüzde Fransa ve Macron'un uyguladığı politikalar, De Gaulle politikalarının devamı. Macron'un NATO'ya yaklaşımı, Çin ve Rusya ile geliştirdiği ilişkiler bunu açıkça ortaya koyuyor ve çift taraflı savunma anlaşmaları çerçevesinde Hint Okyanusu'ndan Atlantik'e kadar bir kontrol alanı oluşturma peşinde (Alpar, 1 Mart 2021). Ancak Fransa'nın Okyanusya bölgesinde etkisi; Fransız Polinezyası, Yeni Kaledonya ve Wallis ve Futuna adaları gibi birkaç küçük ada ile sınırlı gözüküyor.

Diğer taraftan Avustralya İngilizler tarafından eskiden beri kontrol altında tutulan bir ülkedir ve bu ülkenin Fransa'ya kaptırılması söz konusu değildir. Avustralya kıtasının Japonya ve Çin gibi Asya kaynaklı ve Almanya ile Fransa kaynaklı Avrupa'dan gelen gerçekçi olmayan bir tehdit algısı içine sokulması, her zaman İngilizlerin askeri gücüne tekrar ihtiyaç duyulmasına neden olmuştur (Özcan: 2018). Bu korku, İngilizlerin bir zorunluluk gereği "Koruyucu Güç" olarak bölgede kalmasına ve güvenlik ve savunma yapılanmasında her seferinde yeniden baskın bir rol oynamasına neden olmuştur. Aslında İngilizlerin geçmişte bilinçli olarak, Yeni Gine'nin kuzey bölgelerinde Almanya'nın işgaline seyirci kalması yanında Fransa'nın Yeni Hebrides bölgesini işgal etmeleri, Avustralya'da yaşayanların korkularını artırmış (Mordike, 1991: 7-10) ve İngilizleri her seferinde bir kez daha ve daha kolay kabul etmesini sağlamıştır.

Tarihi boyunca hiçbir istila hareketine uğramamış olan Avustralya için yaratılan korku devam ediyor. Avustralya sadece II. Dünya Savaşı esnasında ve kısa bir süre "direkt saldırılara" maruz kalmıştı. Buna rağmen Avustralya, savunma harcamalarını sürekli artırıyor ve harcamaları birçok ülkeye göre daha yüksek durumda. Bu haliyle de Okyanusya ülkeleri arasında tartışmasız en güçlüsü. Savunma Bütçesi giderek artan ülkede, Savunma Bakanı ve Savunma Sanayi Bakanı, İngiliz Milletler Topluluğunun 270 milyar dolarlık savunma yatırımlarının bir parçası olarak, "Avustralya Deniz Kuvvetlerini güçlendirmek amacıyla" önümüzdeki on yıl boyunca 75 milyar dolarlık yatırım yapılacağını açıkladılar. Program, Avustralya Donanmasının caydırıcılığının ve muharebe kabiliyetlerinin geliştirilmesini hedefliyordu.

Avustralya'nın bu ihtiyacını Fransa, bölgeye askeri ve ekonomik olarak nüfuz etmek için bir fırsat olarak görmüş ve 2016 yılında Fransız Şirketi imzaladığı 90 milyar Avustralya dolarlık (Yaklaşık 66 milyar ABD doları) muazzam bir anlaşma ile Fransız tasarımı geleneksel dizel denizaltı projesini uygulama alanına koymuştu. İngiltere'nin böyle bir girişime onay vermesi zaten beklenemedi.

ABD ve Avustralya, Hindistan ve Japonya'yı da aralarına alarak 2007 yılında "The Quad" isimli bir "Güvenlik Diyaloğu" oluşturmuştu. Burada İngiltere

yoktu. Nitekim bu sefer ABD Başkanı Joe Biden ve İngiltere Başbakanı Boris Johnson'ın, Avustralya Başbakanı Scott Morrison ile sanal ortamda gerçekleştirdikleri bir görüşmenin ardından ortak bir bildiri yayınlayarak İngilizce olarak Avustralya'nın "AU"su, İngiltere'nin "UK" si ve ABD'nin "US"u ile "AUKUS" isimli yeni bir güvenlik ortaklığı açıklamaları Fransa açısından tam bir sürpriz oldu ve Fransız projesinin sonunu getirdi.

AUKUS'a ve ortaklığa en büyük tepki Çin ile birlikte Fransa ve Almanya'dan geldi. Çin Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü anlaşmanın bölgesel barış ve istikrara zarar verdiğini ve nükleer silahlar başta olmak üzere silahlanma yarışını hızlandırdığı değerlendirmesini yaparken, Almanya'nın önde gelen yayın organları, kararın Transatlantik Ortaklığa büyük bir darbe vurduğunu ve Fransa'yı marjinalleştirdiğini yazdı. Fransa Dışişleri Bakanı ise Avustralya'nın yaptığı anlaşmayı iptal ederek müttefikliğe yakışmayacak şekilde kendilerini sırtlarından vurduğunu ifade etmişti. Fransa Dışişleri ve Savunma Bakanlarının ise birlikte "Hint-Pasifik bölgesinin eşi görülmemiş sınamalarla karşı kaşıya olduğu bir dönemde Fransa'nın bu ortaklığın dışında tutulmasını üzülererek not ettiklerini" belirtmesi tam bir çaresizliğin ifadesiydi.

Fransa'nın tepki göstermesine ve diplomatik girişimlerine rağmen Avustralya Savunma Bakanı bu ülkeden özür dilemeyeceklerini belirterek kararlılıklarını ifade etmesi, Fransa'nın artık yapacak bir şeyi kalmadığını ve durumu kabul etmesi gerektiğini gösteriyor.

Anlaşma açıkça Hint Pasifik Bölgesinde büyüyen Çin tehdidine karşı yapıldığı bildirilmişti. Bildiride Avusturya Donanmasının geleneksel denizaltılar yerine nükleer enerjili denizaltılar edinmesi için bu ülkenin destekleneceği de belirtiliyor (Denizaltılar Avustralya'da inşa edilecek) ve ortak değerlerden söz ediliyordu. Bunun anlamı açıkça İngilizlerin Fransa'yı bölgeden silmesiydi.

Sonuç olarak; bu girişimin Fransa'nın Okyanusya bölgesindeki denklemde devre dışı kalışının ilanı olduğu söylenebilir ve Fransa'nın II. Dünya Savaşının hemen ertesinde başlattığı bağımsız küresel güç olma iddiasına karşı da en büyük darbe olarak görülebilir. Fransa'nın bugüne kadar yaptıkları karşısında herhangi bir güçlü reaksiyon göstermeyen İngiltere ve ABD bu sefer Makron karşısında gücünü gösteriyor ve artık bir güç olmaktan uzaklaşan Fransa'yı gerçek durumla yüzleşmek zorunda bırakıyor. Bu dışlanma ve yalnız bırakılma bir anlamda Fransa başta olmak üzere AB'nin gerilemesi ve sadece Okyanusya değil, Avrupa, Orta Doğu ve Afrika'da da bu ülkelerin gerilemesi olarak yorumlanabilir. Dünyada yeni dengeler oluşuyor. Tarih yalan söylemez.

Kaynakça:

Alpar, Güray. (2020). Türkiye'nin Güvenliğini Anlamak, "Avrupa'da dengelerin değişimi: Brexit", Nobel Yayınları: Ankara.

Alpar, Güray. (1 Mart 2021). Fransa'nın Günümüzdeki Küresel Politikalarında "De Gaulle" Etkisi, SDE Köşe Yazısı, <https://www.sde.org.tr/guray-alpar/genel/fransanın-gunumuzdeki-kuresel-politikalarinda-de-gaulle-etkisi-kose-yazisi-21256>. (Alıntı Tarihi: 20 Ekim 2021).

Armaoğlu, Fahir. (2001). 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Alkım Yayınları: İstanbul.

Balcomb, Rodney. (1997). "Defence Policy", Aspects of Contemporary France, Sheila Perry, Rotledge: London.

Demirkıran, Özlem. (2005). Fransa'nın Güvenlik Politikası: De Gaulle Dönemi (1958-1969), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Yıl/Volume: 3, Sayı/Issue: 5.

Gürün, Kamuran. (2000). Savaşın Dünya ve Türkiye, Cilt 3, Tekin Yayınevi: İstanbul.

Mordike, John. (2002). We Should Do This Thing Quietly, Japan and the Great Deception in Australian Defence Policy, National Library: Australia.

Özcan, Orhan. (2018). I. Dünya Savaşı Öncesi Avustralya Askeri Organizasyonu ve Avustralya İmparatorluk Kuvvetinin Oluşum Süreci, Savunma Bilimleri Dergisi, Mayıs 2018, Cilt 17, Sayı (1).

Sauder, Axel. (1999). "France's Security Policy since the End of the Cold War", Redefining European Security, Ed. Carl C. Hodge, Garland Science: London.

Kissenger, Henry. (2002). Diplomasi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul.

200 Yıl Sonra Fransızların Akdeniz ve Çevresini Tekrar Değerlendirmesi ve Yeni Dengelerin İşaretleri

29 Eylül 2021

Le Figaro, Fransa'da günlük yayınlanan ve uluslararası etkinliğe sahip muhafazakâr çizgide bir gazete. Kuruluş tarihi ise oldukça eskiye dayanıyor: 1826. Akdeniz ve civarında Fransa'nın etkinliğinin artmaya başladığı, Osmanlı ve Mısır Donanmalarının 1827 yılında Navarin'de yakılmasının ve Osmanlı'nın bir anda bu denizde donanmasından yoksun bir İmparatorluğa dönüşmesine sebep olan olayla hemen hemen aynı tarih. Bu tarihten başlayarak Fransa, Akdeniz ve çevresinde çok etkin ve bu bölgeleri kontrol altında tutuyor.

Bu gazetede Delphine Minoui (*İran ve Ortadoğu üzerine uzmanlaşmış ödüllü Fransız gazeteci olup annesi Fransız, babası İranlıdır*) ismiyle 26 Eylül 2021 tarihinde çıkan, "**Türk diplomasisinin yeni ufukları nelerdir?**" isimli bir haber ise gazetenin kuruluşundan neredeyse 200 yıl sonra Fransa'nın bölgeyi tekrar değerlendirişini içermesi açısından oldukça ilginç gözüküyor (Le Figaro, 26.09.2021). Haber ayrıntılı olarak analiz edildiğinde ise Fransa'nın Türkiye'yi ne kadar yakından takip ettiğini de açıkça gösteriyor. Aslında bu bir yerde İngiltere, ABD ve Avustralya'nın kendi aralarında oluşturdukları AUKUS Paketi ile Atlantik ve Hint Okyanuslarından dışlanan Fransa'nın, Afrika ve Akdeniz civarından da uzaklaştığının ortaya konulması anlamına geliyor.

Haberin başlığı; "Türk diplomasisinin yeni ufuklarının neler olduğu" ile ilgili. Bundan sonra ise sırasıyla;

-Türkiye Batıyla yüzleşmesi sonucu dış politikasını yeniden yapılandırmaya gitti.

-Türkiye Afganistan'da hangi rolü oynamak istiyor?

-Türkiye ve Mısır yeni bir döneme mi başlamak istiyor?

-Ermenistan'a uzatılan el ne anlama geliyor?

-Batılılaştırmamak mı? Hesap stratejisi mi?

-Türk Ordusu kendisini küresel aktör gibi görüyor.

-Türkiye'nin yeni politik çerçevesi, başlıklarıyla konuya açıklık getirilmeye çalışılıyor.

Bu doğrultuda yapılan yoruma göre, Türk Cumhurbaşkanı hem stratejik hem de ekonomik çıkarlarını savunmak ve bağlarını hem Batı hem de Doğu ile her yerde sağlamlaştırmak için, Batı ile açık bir çatışma döneminden sonra dış politikasını yeniden şekillendirdi ve bölgesel varlığını güçlendirdi.

Diğer taraftan Afganistan'da Taliban hızlı ilerleyişi ile uluslararası toplumu şaşırttı. Türkiye'nin Afganistan'daki konumu onu yeni dönemde, Katar ile koordineli olarak, Libya ve Karabağ'dan sonra bölgesel bir kilit oyuncu olarak konumlandırıyor ve ABD ve NATO için de vazgeçilmez kılıyor.

Türkiye'nin tarihten gelen konumu, kültürel yakınlığı yanında, Afganistan modernleşmesine katkısı ve NATO içinde tek Müslüman ülke olarak bu ülkede son 20 yılda savaşa katılmayarak, misyonunu lojistik destek (okul, hastahane, işyerlerinin kurulması vb.) ve yeniden yapılanma ile sınırlı tutması da lehine işleyen bir avantaj sağlıyor.

Bunun yanında; Türkiye, Mısır ve BAE arasında yıllarca süren sürtüşmenin ardından Türk Dışişleri Bakanı'nın "Uluslararası ilişkilerde kalıcı bir dostluk veya düşmanlık yoktur." demesiyle bu ülkeler arasında bakanlar düzeyinde görüşmeler devam ediyor ve Türkiye bölgede gerçeklik ilkesine yeniden dönüyor. Bu kapsamda Türkiye ile Libya arasında imzalanan münhasır ekonomik bölgelerin sınırlandırılmasına yönelik bir anlaşmanın Mısır ile imzalanması bile gündemde.

Aynı şekilde Türkiye Ermenistan ile ilişkilerini hızla düzeltme yoluna gidiyor ve şimdiden Ermenistan'da birçok Türk mağazası açılmış durumda.

Kısacası Türkiye artık Batı normları, değerleri ve ilkelerine göre hareket etmiyor. Türk SİHA'ları Suriye'de, Dağlık Karabağ'da ve Libya'da başarılı oldu ve Türkiye'ye puan kazandırdı. Ancak gelişmeleri sadece Türk hırsları ve dini anlama indirgemek de hatalı olacaktır. Çünkü artık Türkiye'nin sadece Müslümanları korumanın ötesinde, aynı zamanda bir küresel güç olduğu da iddia ediliyor.

Sonuç olarak Fransa'nın en etkili gazetelerinden birisi olan Le Figaro'da yayınlanan değerlendirme, Fransa'nın son 200 yıldır etkili olduğu ve kendisine ait olduğu algısını taşıdığı coğrafyalardaki sıkışması ve çaresizliğini de göstermesi açısından ilginç ve incelenmeye değer. Bölgede uzun yıllar ülkeleri birbirine düşürerek egemenlik kurmak isteyen Fransa, bu ülkelere sattığı silahlardan dolayı sağladığı ekonomik çıkarlardan son derece memnundu. Bu açıdan yıllarca kışkırttığı Ermenistan ile Türkiye'nin arasının düzelmesinden oldukça rahatsız gözükürken, "Yunanistan Osmanlıya karşı mücadele ederek Avru-

pa'nın kalbinde yer aldı" diyen Macron, yıl başında 2048 yılına kadar borçlarını ödeme derdindeki bu ülkeye sattığı 18 adet eski Rafale savaş uçağından sonra üç fırkateyn daha satmanın keyfini çıkarıyor. Bu anlamda Yunanistan, Fransa'nın hala kullanabildiğı ülkelerden birisi olarak dikkat çekiyor. Ancak Fransa artık bu bölgelerde zorlanıyor ve gücünü kaybettiğinin farkına varıyor. Türkiye ise son dönemdeki dış politikası ve başarısı ile yabancı kaynaklarda giderek daha fazla yer alıyor ve izleniyor. Artık yeni bir dengenin işaretleri açıkça ortada.

SON SÖZ

Dünyamızın yaşamaya mecbur bırakıldığı sözde uluslararası sistemin insanlığın ihtiyaçlarına cevap veremediği ve büyük bir sıkışma yaşadığı ortamdadır. Bu anlamda adaleti sağlama aracı olan “güç” kavramı da “zalim” olma niteliği kazanmış ve bu arada kaybolan değerlerden birisi de “adalet” olmuştur. Oysa adalet; kuralların herkes için eşit bir şekilde uygulanması; doğruluk, hukuka uygunluk ve insanların hakkını gözetmek olarak tanımlanmıştır.

Şimdi ortaya konulan sözde “yeni düzende”; kuralları koyan, adaletsizliği yapan, adalet kurumlarını oluşturan ve yargılamayı yapıp bunun sonuçlarını da kendilerine göre uygulayanlar hep aynı. İşte bu yüzden hırsız ve hâkim aynı kişi olabiliyor. Üstelik aynı kişi adaletsizliği yapan kurumu da kendisi oluşturmuş ve kurallarını koymuş. Ve işte yine bu yüzden, doğruyu yanlış, yanlış ise doğru olarak kabul edip, bunu da çeşitli usullerle kabul ettirmeye çalışanların kavramları havada uçuşuyor ve yine bu yüzden kuralları koyanın, daha fazlasına sahip olma adına, başka bir ülkenin insanların kullandığı kaynaklara el atması ve bu yüzden bu ülkenin topraklarına asker gönderip çocuklarına bomba yağdırması kendi oluşturduğu mahkemelerce aklanırken, duyularımızın aldığı bilgileri yakalayan, işleyen ve onlara bir anlam kazandıran kabiliyeti olan “algımız” bunun adaletli olmadığını bize haykırıyor.

Güvenin azaldığı böylesi adaletsiz bir ortamda güç dengeleri de etkileniyor ve gücü temsil edenler giderek güç kaybederken yeni güç merkezleri ortaya çıkıyor.

Binlerce yıllık birikimi yok saymak büyük bir hataydı. Böylesi bir ortamda binlerce yıllık birikimi hatırlamak ve bağlantıyı yeniden kurarak özümüze dönmek zorunda olduğumuzu hissediyoruz. Sistem bunalım yaratıyorsa o sistemden kurtulmak ve bunalım yaratmayan bir sistemin tesis edilmesi zorunluluk gibi görünüyor. Yine eğer ortada bir bunalım varsa bu ancak yargılayarak doğrunun yanlıştan ayrılmasıyla ortaya çıkarılarak anlaşılabilir ve korkular yeniden üretimle aşılabilir.

Nirengi noktalarını tekrar oluşturmamız gerekiyor ve karanlıktan çıkmak için akıl gücü ile sezgilerimize ihtiyacımız var. Kötünün ne olduğunu bilirsek, erdemleri de bilebiliriz. Bu sistemin kuralları eşit değil, adaletli değil, doğru değil ve daha da önemlisi küçük bir azınlığın çıkarları uğruna insanı görmemezlikten geliyor. Silahların fazla gelişmediği eski dönemlerde, yüz yüze gelen rakipler, en azından karşısındakinin acısını ve yarasını görebiliyordu. Ayrıca güçlü ya da güçsüz savaşların bir kuralı vardı. Şimdi ise Afganistan’da, Suriye’de, Libya’da ve dahi Irak’ta taş taş üstünde kalmayan şehirlerde; bombalar altında kalarak can veren sivil halk, çocuklar ve kadınlar görülmediğinden; uzaklarda, çok uzaklarda rahat koltuklarında bombalama emrini verenler vicdanen rahat görünüyor. Oysa

görmek bir kaçış biçimi olamaz, görülme da bazı şeyler akıl ya da tahayyül gücü ile elde edilebiliyor.

Günümüzde uluslararası politikanın temel amacı, güç arayışı ve güç mücadeleleri üzerine kuruludur. Bu kurguda gücün; I. Dünya Savaşı, Vietnam, Afganistan ve Irak gibi bölgelerde her zaman tek başına hedefi ele geçiremediği, uygulamalarda görülmesine rağmen, aynı hatalar tekrarlanmaya devam etmektedir. Diğer taraftan da adaletin sağlanamadığı bir ortamda, "her şeyi güçle çözebileceğini sanmak" en büyük yanılgıdır. İşte mevcut uluslararası sistemin en önemli yanlışlarından birisi de her şeyin güçle çözülmesinin mümkün olduğuna inanmasıdır.

Mevcut uluslararası sistemin güç kullanarak yerle bir ettiği bölgelerde, insanların kaybedecek bir şeyleri de kalmamıştır. Kısaca, bu insanlar için şimdiki zaman kaybedilmiştir. Güç, ölümden korkanlar için bir anlam ifade eder. Ölümden korkmak ise modern uluslararası sistemde yaratılan bir algıdır. Güç kullanıldığında ve her şey yerle bir edildiğinde, ölümden korkmayanlar için geride çekinecekleri bir güç zaten kalmamıştır. Böyle bir ortamda güç kullanımı arttıkça karşıda direnç de giderek artacak ve başedilemeyecek bir noktaya gelecektir.

Sorunları çözemeyen ve insanlara mutluluk getiremeyen sistemler yok olmaya mahkumdur.

Tarih sorunları çözmekte yetersiz kalan sistemlerin ayakta kalamadığını göstermiştir. Artık sahte düşmanlıklara dayalı olarak varlığını sürdürmeye çalışan mevcut güvenlik sistemleri, insanları korumaktan uzak görünüyor. Covid-19 salgını bunu açıkça gösterdi. Mevcut uluslararası sistem; fazilet, merhamet, adalet, samimiyet ve yardımlaşma gibi değerleri ve kavramları küçümsedi ve insanı görmedi. Değerleri olmayan ve insanı ihmal eden sistem, zaten adalet kavramından uzaktı. Üstelik bu adaletsizlik, adaletsizliği yapan ülkelerin kendi içerisinde ve kendi vatandaşları için de geçerli. Dahası sistemin bütün insanlığın güvenliğini ve mutluluğunu esas alan öngörüler geliştirmekten uzak olduğu da görülüyor. Bu ise sıkışmalara neden oluyor. Geçici ve yamama tedbirlerle sıkışmaları gidermek artık daha zor hale gelmiş durumda. Bu nedenle, vakit geçirmeden pusulayı değiştirerek; bireyden başlayarak, toplumsal ve uluslararası düzeyde adaletli ve erdemli bir yapıyı hayata geçirmenin yolları üzerinde yeniden düşünmemiz gerekiyor. Kısacası, adaleti ve insanı esas alan yeni modellere ihtiyaç var. Ancak ortaya çıkacak yeni sistemler de aynı sistemin devamı olacak ve insanları mutlu etmeyecekse onlar da kendilerinden öncekiler gibi yok olup gitmeye mahkûm olacaklardır.

Kısacası:

Bugün yeni bir şeyler söyleme zamanı!...